



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

**AFETLERDE PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETLERİNİN AFAD’
DA ÇALIŞAN SOSYAL ÇALIŞMACILAR TARAFINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gülşah ALAKARA ÖZCAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

**AFETLERDE PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETLERİNİN AFAD' DA
ÇALIŞAN SOSYAL ÇALIŞMACILAR TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gülşah ALAKARA ÖZCAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim

Yüksek Lisans Tezi

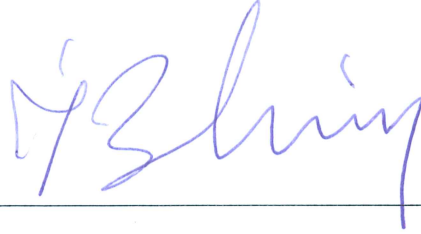
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

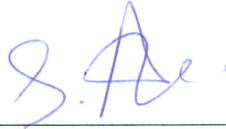
Gülşah ALAKARA ÖZCAN tarafından hazırlanan “Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD’ da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 11.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.



Prof. Dr. Kasım KARATAŞ (Başkan)



Prof. Dr. İbrahim CILGA (Danışman)



Dr. Öğr. Üyesi Seda ATTEPE ÖZDEN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.06.2018



Gülşah ALAKARA ÖZCAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02 / 08 / 2018

Gülşah ALAKARA ÖZCAN

i

ⁱ“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. İbrahim CILGA danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gülşah ALAKARA ÖZCAN



Bir araya geldiklerinde gökkuşuğı gibiler.

Dokunsalar dünyan değışir.

Afet ve acil durumlarda çalışan ve çalışacak bütün meslektaşlarıma...

TEŞEKKÜR

Bu araştırma her ne kadar belirli bir zaman aralığının ürünü olsa dahi tez konusunun belirlenmesinden araştırmamın raporlanmasına kadar geçen süre benim için oldukça uzun bir yolculuk idi. Bu yolculuk sırasında uzun süreli, kısa süreli, bir cümlesi ile, bin cümlesi ile bana eşlik eden herkese ne kadar teşekkür etsem azdır.

Kimi zaman kaybolduğum kimi zaman ortaya çıktığım bu uzun süreçte bana olan inancını ve güvenini hiçbir zaman kaybetmeyen, ben mahcup oldukça ‘olur mu hiç sen bu süreçte evlendin, çocuk sahibi oldun’ diyerek beni motive eden, yol gösteren saygı değer tez danışmanım Prof. Dr. İbrahim CILGA’ ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Lisans eğitimimde yaptığı staj danışmanlığı ile yüksek lisans mülakatımda sorduğu sorular ile tez jürimde verdiği öneriler ile engin bilgisinden her daim istifade ettiğim sevgili hocam Prof. Dr. Kasım KARATAŞ’a, jürimde yer alarak geliştirici önerileri ile yol gösteren canım arkadaşım Öğretim Üyesi Seda ATTEPE ÖZDEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Asıl bu araştırmanın özneleri, bu yolculuğa birlikte çıktığım, çok sevdiğim meslektaşlarım iyi ki varsınız. AFAD benim ilk görev yerimdi ve biz her birimiz bu kurumun ilk sosyal çalışmacıları olduk. Bu kadar mesleğini seven, bir araya geldiğinde ne olacak bu afetlerde psikososyal destek diye dert eden, çalıştığı alana karşı adanmışlık hisseden başka bir grup daha tanımadım. Bu süreçte bana kattığınız her şey için minnettarım. Herkesin adını anmam mümkün değil ama sürekli bir tezim olduğunu hatırlatarak, kütüphanesindeki kaynakları paylaşarak motive olmamı sağlayan sevgili arkadaşım AFAD Uzmanı Cem VURAL’a, sohbetleri ile ufkumu açan canım meslektaşlarım Ayşe MANCILIK APUR’a, Özhan ÖZGÜN’e, Gamze YILDIRIM’a çok teşekkür ederim.

Bu zorlu süreçte bütün duygusal iniş çıkışlarıma katlanan, yeter ki sen bitir diye iş yükümü hafifleten, o güzel kalpleri ile bana yol gösteren meslektaştan öte canım ablalarım Yasemin SEYHAN’a ve Meltem KESKİN’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Dairesi Başkanlığı’nın bütün üyelerinin ve Daire Başkanım İbrahim TOROS’un desteği ve anlayışı için teşekkürü bir borç bilirim.

Dostlarımız bu hayatta kendi seçtiğimiz kardeşlerimizdir. Benim kardeşim, dostum, iyi günüm, kötü günüm, dert ortağım, saatlerce felsefe yaptığım, alakasızca gülebildiğim İlkay Başak ADIGÜZEL... Sanırım o olmasaydı bu satırları yazamayacaktım. 2011 de başladığım yüksek lisans yolculuğum tamamlandı ise onun sayesinde. 7 yıldır kaydımı yaptıran, arkamı toplayan, rehberlik eden, danışmanlık yapan canım dostuma ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ailem bu hayattaki en büyük şansım. Hayatımın her evresini kolaylaştıran, varlığıma anlam katan, bu yoğun süreçte Gülce'me yokluğumu hissettirmeyen sevgili annem ve babam Hatice ve Mehmet ALAKARA'ya, kardeşim Duhan ALAKARA'ya çok teşekkür ederim. Zorlu tez sürecimde gece yarısına kadar beni kütüphaneden eve, evden kütüphaneye taşıyan, (cidden) yol arkadaşım, sevgili eşim Doğan ÖZCAN'nın desteği önemli bir yere sahiptir. En büyük teşekkürü kendisine zaman ayıramadığım günlerde 'sen okula mı gittin anne, senin dersin mi var anne?' sorularıyla süreci anlamaya, duygularını bastırmaya çalışan canım kızım Gülce ÖZCAN hak ediyor. İyi ki varsın hayat ışığım...

ÖZET

ALAKARA ÖZCAN, Gülşah. Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD'da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Bu çalışmanın amacı, afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin mevcut durumunu AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların bütüncül değerlendirmeleri ile keşfetmek ve ortaya çıkarmaktır. Bu açıdan araştırma afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin genelci yaklaşım ile uygulanması ve geliştirilmesi gerektiğine dayanmaktadır. Bu çerçevede AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların öz değerlendirmelerine, kurumsal değerlendirmelerine, alanı ve ülke genelinde psikososyal destek hizmetlerini değerlendirmelerine odaklanılmıştır. AFAD'ın farklı illerinde görev yapan 13 sosyal çalışmacı ile yapılan derinlemesine görüşmelerde sosyal çalışmacıların deneyimleri dikkate alınmıştır. Analiz, AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların görev aldıkları afet ve acil durumları, mesleki sorunlarını, alanda yaptıkları çalışmaları, psikososyal müdahalede kullandıkları araçları, psikososyal destek planları hakkındaki görüş ve deneyimlerini, psikososyal destek hizmetlerinin genel sorunlarını anlamak amacıyla yapılmıştır.

Gerçekleştirilen analiz sonucunda, AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların masa başında çalışmaktan çok afet/acil durumlara katıldıklarında daha fazla mesleki doyum aldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Kurumsal düzeyde ise görev tanımlarının olmaması ve psikososyal destek hizmetlerinin önemslenmemesi gibi sorunların yaşandığı belirtilmiştir. Özellikle deneyimli sosyal çalışmacılar tarafından psikososyal destek planlarının içerik olarak iyi olmasına rağmen sahada işlevsel olmadığı ifade edilmiş ve deneyimleri neticesinde böyle bir kanaatleri olduğu ortaya çıkmıştır. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin ülke genelindeki genel sorunları arasında koordinasyonsuzluk ile yetkin kişilerden oluşan personel havuzunun olmayışı belirtilmiştir. Bu kapsamda araştırma, afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için kurum düzeyinde, uygulama özelinde ve akademik çalışmalar çerçevesinde neler yapılabileceğine ilişkin öneriler ile son bulmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Afet, acil durum, afetlerde psikososyal destek, afetlerde sosyal hizmet

ABSTRACT

ALAKARA ÖZCAN, Gülşah. Evaluation of Psychosocial Support Services in Disasters by Social Workers Working in AFAD, Graduate Thesis, Ankara, 2018.

The aim of this study is to discover and uncover the current state of psychosocial support services in disasters and emergencies with holistic assessments of social workers working in AFAD. In this respect, research is based on the need to implement and develop psychosocial support services in disasters and emergencies with a holistic approach. In this framework, it is focused on self-evaluations of social workers working in AFAD, their institutional evaluations, and their evaluations of the field and psychosocial support services across the country. The experiences of social workers have been taken into account in the in-depth interviews with 13 social workers who work in different provincial directorates of AFAD. The analysis is conducted in order to understand the disasters and emergencies in which the social workers working in AFAD were assigned, their professional problems, the work they do in the field, the tools they use in psychosocial interventions, their opinions and experiences about psychosocial support plans and general problems of their psychosocial support services.

As a result of the analysis, it was seen that social workers working in AFAD expressed more occupational satisfaction when they participated in disasters / emergencies rather than working at the desk. At the institutional level, it was asserted problems such as lack of job descriptions and ignored psychosocial support services. Especially experienced social workers have expressed that although psychosocial support plans are good in content, they are not functional in the field, and it appears that their such convictions are due to their experiences. In disasters and emergencies, among the general problems of psychosocial support services throughout the country have been pointed out as being uncoordinated and lack of a pool of competent staff. In this context, the research concludes with suggestions on what could be done in order to develop psychosocial support services in disasters and emergencies in the framework of institutional level, implementation-specific and academic studies.

Key Words

Disaster, emergency, psychosocial support in disasters, social work in disasters,

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI.....	4
2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. TEMEL BİLGİLER.....	6
2.1.1. Afet Ve Acil Duruma İlişkin Temel Bilgiler	6
2.1.1.1. Afet Yönetimi Ve Afet Yönetimi Dönemleri	9
2.1.2. Psikososyal Destek Hizmetine İlişkin Temel Bilgiler.....	15
2.1.2.1. Psikososyal Destek Nedir, Ne Değildir?	15
2.1.2.2. Afet Ve Acil Durum Sonrası Ortaya Çıkan Sosyal Ve Psikolojik Sorunlar.....	16
2.2. PSIKOSOSYAL DESTEK HİZMETİ	21
2.2.1. Psikososyal Müdahale Süreci Ve Temel İlkeler	22
2.2.2. Psikososyal Müdahale Araçları	29
2.2.2.1. İhtiyaç Ve Kaynak Belirleme	30
2.2.2.2. Psikolojik İlk Yardım	32
2.2.2.3. Eğitim Ve Psikoeğitim	34
2.2.2.4. Toplumu Harekete Geçirme	36
2.2.2.5. Sosyal İyileştirme Etkinlikleri.....	38

2.2.2.6.Çalışana Destek Çalışmaları.....	39
2.2.3. Afet Döngüsüne Göre Psikososyal Destek Çalışmaları	41
2.2.4. Kurumlar Ve Meslekler Arasındaki İş Birliği	45
2.3. ULUSAL AFET YAPILANMASI	48
2.3.1. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	49
2.3.1.1.Türkiye Afet Müdahale Planı(TAMP)	51
2.3.2. Türkiye’de Afet Ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri.....	59
2.3.2.1.Ulusal Ve Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planları .	66
2.4. AFET VE ACIL DURUMLARDA PSIKOSOSYAL DESTEK HİZMETİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE SOSYAL HİZMET MESLEĞİNİN KATKI VE OLANAKLARI.....	79
2.4.1. Psikososyal Destek Hizmeti İçerisinde Sosyal Hizmetin Niteliği Ve Yaklaşımı	80
2.4.2. Psikososyal Destek Hizmetinin İşleyişinde Sosyal Çalışmacıların Rollerini Ve İşlevleri	81
3. BÖLÜM ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	83
3.1. KONUYA İLGI VE ARAŞTIRMA ALANIYLA İLK BAĞLANTILAR.	84
3.2. ARAŞTIRMA ÖZNELERİNİN KEŞFİ.....	84
3.3. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER, YAŞANAN ZORLUKLAR VE FIRSATLAR.....	85
3.4. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA	86
4. BÖLÜM ANALİZ VE YORUM.....	87
4.1. AFAD’ DA ÇALIŞAN SOSYAL ÇALIŞMACILAR.....	87
4.2. KURUMSAL DEĞERLENDİRME	88
4.2.1. Kurumda Mesleki Doyum Alıp Almama Durumu.....	89
4.2.2. Mesleki Sorunlar ve Öneriler	94
4.3. ALAN ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME	103
4.3.1.Müdahale Sürecinde Yapılan Çalışmalar	104
4.3.1.1.Görev Alınan Afet Ve Acil Durumlar	104
4.3.1.2.Kullanılan Psikososyal Müdahale Araçları	109
4.3.2. İyileştirme Sürecinde Yapılan Çalışmalar.....	134

4.3.3. Zarar Azaltma ve Hazırlık Sürecinde Yapılan Çalışmalar	135
4.4. ÖZ DEĞERLENDİRME	140
4.4.1. Afet ve Acil Durumlarda Çalışmaya İlişkin Mesleki Bilgi ve Beceri	
Durumu	140
4.4.2. Oryantasyon ve Süpervizyon İhtiyacı	148
4.4.3. Kişisel Özelliklerin Afet ve Acil Durumlarda Çalışmaya Uygunluk	
Durumu	155
4.4.4. Çalışana Destek İhtiyacı	160
4.5. ÜLKE GENELİNDEKİ PSIKOSOSYAL DESTEK HİZMETLERİNİ	
DEĞERLENDİRME	167
4.5.1. Ulusal ve Yerel Planın Değerlendirilmesi	168
4.5.2. Genel Sorunlar ve Çözüm Önerileri	176
4.6. KAVRAMSAL DEĞERLENDİRME	192
4.6.1. Afet ve Acil Durum	193
4.6.2. Afetlerde Sosyal Hizmet ve Afetlerde Psikososyal Destek	196
5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER	202
KAYNAKLAR	216
EK 1: PSIKOSOSYAL DESTEK PLANI İÇİN KONTROL LİSTELERİ	221
EK 2: BÜTÜNCÜL BİR ÇALIŞANA DESTEK MODELİ	223
EK 3: PSIKOSOSYAL DESTEK HİZMETİ İÇİN UYGULANABİLECEK	
MODEL ÇERÇEVESİ	224
EK 4: GÖRÜŞME FORMU	225
EK 5. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU	227
EK 6. AFAD İZİN YAZISI	228
EK 7. TEZ ÇALIŞMASI ORIJINALLIK RAPORU	229
EK 8. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	230
ÖZGEÇMİŞ	231

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Afet ve Acil Durumlara Verilen Bireysel ve Toplumsal Tepkiler.....	19
Tablo 2. Psikolojik İlk Yardımda Söylenmesi ve Söylenmemesi Gerekenler	33
Tablo 3. Müdahale Seviyeleri	53
Tablo 4. APHB Tarafından Müdahale Edilen Afet ve Acil Durumlar	64
Tablo 5. Ulusal ve Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Destek Çözüm Ortakları	70
Tablo 6. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	88

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Afet Yönetim Döngüsü	11
Şekil 2. Acil Durumlarda Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek Müdahale Piramidi.....	23
Şekil 3. Risk Derecelerine Göre Toplumun Etkilenme Oranları.....	26
Şekil 4. Psikososyal Müdahale Aşamaları	41
Şekil 5. Ulusal Afet Müdahale Organizasyon Şeması	56
Şekil 6. Olay Seviyesine Göre Koordinasyon Düzeyleri Ve Fonksiyonları	57
Şekil 7. Yerel Afet Müdahale Organizasyonu	58
Şekil 8. Ülkemizdeki Psikososyal Destek Hizmetlerinin Gelişim Dönemleri.....	61
Şekil 9. Ulusal Düzey Hizmet Grubu Ekiplerin Teşkili.....	71
Şekil 10. Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Teşkili	74

KISALTMALAR DİZİNİ

AADYM	Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi,
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
APHB	Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ASPİM	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
BAADYM	Bakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
IASC	Kuruluşlar Arası Daimî Komite
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluş
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
UNISDR	Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi

GİRİŞ

Afetler, toplulukların tehdit altında olduğu, genellikle yerel imkânlarla müdahalenin yetersiz kaldığı, ulusal kaynakların seferber edilmesi gerektiği, büyük can ve mal kayıplarına yol açan beklenmedik ve istenmedik durumlardır. Çoğunlukla nerede, ne zaman, hangi büyüklükte, nasıl ve ne türde meydana geleceği genellikle baştan bilinemeyen ve tahmin edilemeyen bu olaylar, pek çok ülkede büyük kayıplara ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik sürecin sarsılmasına, daha geniş çapta bir kaos yaşanmasına neden olmaktadır. Afetler verdikleri zararlar nedeniyle bireyler ve toplumların yaşamlarında derin izler bırakan olaylardır.

Yaşanan afet ve acil durumun bireyler ve toplumlar üzerindeki yıkıcı etkilerini en aza indirmek için en fazla ihtiyaç duyulan hizmet alanı psikososyal destektir. Psikososyal destek; hayatın normale dönüştürülmesi için gösterilen çabaların psikolojik ve sosyal açıdan değerlendirilmesine olanak sağlayan, bütüncül bir bakış açısını ve çok disiplinli bir müdahaleyi gerektiren hizmetlerdir. Psikososyal destek hizmetlerinin psikiyatrik tedaviden ayrı tutulması, toplum temelli bakış açısı ön planda olan koruyucu ve önleyici bir hizmet olarak değerlendirilmesi, afet yönetiminin her aşamasında kabul görmesini ve önemsenmesini sağlayacaktır. Bu nedenle psikososyal desteğin ne olduğunu iyi anlamak ve doğru aktarmak gerekir.

Özellikle psikososyal destek hizmetlerinin sadece iyileştirme döneminde verilecek bir hizmet olarak görülmesi ve bütünleşik afet yönetiminin her aşamasında yer alması, afet ve acil durumlarda verilecek her hizmetin psikososyal esenliğe odaklanması gerekmektedir. Aksi takdirde toplumdaki bireyin onurunu ve psikososyal durumunu dikkate almayan bir afet yönetimi ya da hizmet politikası ile afet ve acil durumları yönetmek ve yeniden inşa sürecine geçmek nerdeyse imkânsızdır. Bu nedenle psikososyal destek bakış açısını içselleştirememiş her bir afet ve acil durum modeli etkisiz ve başarısız olmaya mahkûmdur.

Genelci yaklaşım perspektifi ile yetiştirilen sosyal çalışmacılar ise mikro, mezzo ve makro düzey uygulamaları ile afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin verilmesinde önemli rol ve sorumluluklara sahiptir. Özellikle sosyal çalışmacıların üstlenmiş oldukları planlayıcı, kolaylaştırıcı, arabulucu, öğretici, bilgilendirici,

savunucu gibi rolleri multidipliner bir hizmet olan psikososyal destek hizmetlerinde sosyal alışmacıları ön plana çıkarmaktadır.

Bu nedenle AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerini genelci bakış açıları ile değerdendirmeleri hizmetin değıştirilmesi için önemli ve kıymetli bulunmaktadır.



1. BÖLÜM

Bu bölümde, kısaca, araştırmanın temelini oluşturan ve genelci yaklaşıma uygun bir araştırma tasarımı içerisinde belirlenen AFAD'da çalışan sosyal çalışmacılar özelinde odaklandığım araştırma sorunu, amacı ve araştırma sorularına yer verilmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Türkiye içinde bulunduğu jeopolitik konum gereği gerek doğal olaylardan gerekse insan kaynaklı her türlü afet ve acil duruma maruz kalma riski yüksek bir ülkedir. Bu nedenle yaşanması muhtemel afet ve acil durumlar karşısında mücadele etmesi gerekmektedir. Afet ve acil durumlarla mücadelenin temelinde ise, bütünleşik, modern ve toplum temelli afet yönetimi yatmaktadır. Ancak ülkemizde gerçekleşen afet ve acil durumların sismolojik özelliklerine, inşaat sektöründe alınması gereken önlemlere ilişkin politikalar bağlamında diri tutulduğu; yaşanan sonuçların ise yıkım ve ölüm sayılarına indirgendığı görülmektedir. Hâlbuki afet ve acil durumlar, etkilenen insanlar üzerinde önemli ruhsal ve sosyal sorunlara neden olur. Afetin psikososyal ve toplumsal etkilerini görmezden gelmek uzun vadede toplum ruh sağlığının bozulmasına, toplumsal barışın zedelenmesine ve sosyal sorunların artmasına neden olmaktadır. İnsanların psikososyal esenliklerini korumayı ve iyileştirmeyi hedef almayan bir afet yönetiminin başarılı olması beklenmemelidir.

Bu çerçevede araştırma sorununun, basit bir şekilde geliştirilen bütüncül afet yönetimi politikalarının psikososyal destek hizmetlerinden kopuk olmasıdır. Bu kopukluğu gidermek için ise psikososyal destek hizmetlerinin afet yönetimi içerisinde görünür hale gelmesi gerekmektedir. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin görünür olması ve geliştirilmesi öncelikli olarak ülkemizdeki mevcut durumu ortaya koymak ve analiz etmek ile mümkündür.

Beni bu çalışmaya yönelten bir diğer etmen ise, afet ve acil durumların psikolojik etkileri üzerine mikro ölçekli pek çok araştırma olmasına rağmen afet ve acil durumları psikososyal destek özelinde ele alan, sosyal çalışmacıların bütüncül bakış açısıyla değerlendiren herhangi bir araştırmanın gerçekleştirilmemiş olmasıdır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırmamda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na bağlı çalışan sosyal çalışmacıların deneyimlerinin ve değerlendirmelerinin afetlerde psikososyal destek hizmetleri ile arasındaki bağlantıları ve sorun alanlarını keşfederek mevcut durumu ortaya koyma amacını taşıyorum. Bu açıdan AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların değerlendirmelerini genelci sosyal hizmet yaklaşımı ve sistem teorisi bakış açısıyla ele aldığımı söyleyebilirim. Bu keşif sayesinde mevcut durumun fotoğrafını çekmek ve bu fotoğraf üzerinden sorunları analiz ederek, afetlerde psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesine ilişkin öneriler sunmayı istemekteyim. Bu çerçevede yukarıda belirttiğim araştırma amacıyla bağlantılı olarak aşağıda yer alan ve birbiri ile ilişkili beş başlık altında toplanan sorulara yanıt arıyorum. Afet ve acil durumlarda koordinasyondan sorumlu AFAD'da çalışan sosyal çalışmacılar/sosyal çalışmacıların;

1. Kurumsal değerlendirme çerçevesinde

- Sosyal çalışmacılar AFAD'da çalışırken mesleki doyum durumlarını nasıl değerlendirmektedir?
- Kurumda yaşanan mesleki sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir?

2. Alan çalışmalarını değerlendirmeleri neticesinde

- Müdahale sürecinde yapılan çalışmalar nelerdir?
 - Görev alınan afet türleri
 - Kullanılan müdahale araçları
 - Kurumlar arası iş birliği ve ekip çalışması
- İyileştirme sürecinde yapılan çalışmalar nelerdir?
- Zarar azaltma ve hazırlık sürecinde yapılan çalışmalar nelerdir?

3. Öz değerlendirme neticesinde

- Afet ve acil durumlarda mesleki bilgi ve beceri durumunu nasıl değerlendirmektedir?
 - Oryantasyon ve süpervizyon desteğine ihtiyaç durumu nasıl değerlendirmektedir?
- Afet ve acil durum çalışanı olarak kişisel özelliklerini nasıl değerlendirmektedir?

- Çalışana destek hizmetine ihtiyaç durumunu nasıl değerlendirmektedir?

4. Ülke genelindeki psikososyal destek hizmetlerini değerlendirmeleri açısından,

- Ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planları hakkında ne düşünmektedir?
- Alanda yaşanan genel sorunlar ve öneriler nelerdir?

5. Kavramsal değerlendirme çerçevesinde

- Afet ve acil durum kavramları,
- Afetlerde sosyal hizmet ve afetlerde psikososyal destek kavramları nasıl tanımlamaktadır?

Sonuç olarak ben, bu araştırma ile AFAD'ta çalışan sosyal çalışmacıların kuruma, alan çalışmalarına, kendilerine, ülke genelindeki sisteme ve literatürde benzerlik gösteren kavramlara kadar genel bir değerlendirme yapmalarını istiyorum. Bu değerlendirmeler neticesinde ortaya çıkacak sonuç ve önerilerin gelişmekte olan afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerine büyük katkı sağlayacağını düşünüyorum.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin temelini oluşturan kavramlara ilişkin bilgiler verilecek ve çalışmanın temel unsurları çerçevesinde kuramsal yapı ortaya konacaktır.

2.1. TEMEL BİLGİLER

Psikososyal destek kavramı birçok sosyal sorunun çözümü noktasında dile getirilen bir müdahale kavramı iken literatürde daha çok afet ve acil durumlarda uygulanan psikososyal destek hizmetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek kavramını daha iyi anlayabilmek için afet, acil durum, afet yönetimi, afet dönemleri, afete verilen tepkiler, psikososyal destek, travma, yas gibi kavramların bütüncül bir şekilde ve bir arada tanımlanması önemlidir.

2.1.1. Afet ve Acil Duruma İlişkin Temel Bilgiler

Afet doğal, insan kökenli ya da teknolojik kaynaklı bir olayın, insanların normal faaliyetlerini ve hayatın doğal akışını kesintiye uğratmak veya durdurmak suretiyle etkilemesi şeklinde tanımlanabilir (Ergünay,1996, s.263). Yol açtığı kayıplar nedeniyle toplumun kendi çabaları ve imkânlarının yetersiz kaldığı olaylardır. Genellikle hızlı gelişmesi, büyük can ve mal kayıplarına neden olması sebebiyle ortaya çıkardığı yıkımların onarılması uzun dönemde mümkün olabilir (Koç,2005, s.20).

Afet, toplumun işleyişini ciddi şekilde bozan veya toplumda can kaybına, ekonomik, çevresel kayıplara yol açan, etkilenen alanların kendi kaynakları ile başa çıkma kapasitesini aşan bir olgudur. Afetler risk, incinebilirlik ve yetersiz kapasite veya yetersiz önlemlerin birleşimi sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Afetlerin etkileri pek çok insan kaybı, yaralanma, hastalık ve insanların fiziksel durumları, ruh sağlığı, sosyal yaşamları, ekonomik ve çevre şartlarına dair olumsuz sonuçları içermektedir (UNISDR Terminology, 2009, s.9).

Afetler doğası gereği karmaşık, yaygın, büyük kitleleri etkileyebilen, süregelenleşebilen travmatik olaylardır. Genellikle akut (ani) ve öngörülemeyen bir dengesizliğin ortaya çıktığı olaylardır (Aker ve Karakaya,2017, s.2).

Her üç tanımında da afet bir olay, durum, olgu gibi kavramlarla ifade edilse de tanımların açıklamalarından da anlaşılacağı gibi afetler olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçlardır.

Afet kavramı ile yakın anlamlı ve birçok kez birbirinin yerine kullanılan bir diğer kavram da “acil durum” kavramıdır. Sahada ve uygulamada çok fazla kullanılan acil durum kavramının da anlaşılır bir şekilde tanımlanmaya ihtiyacı vardır.

Acil durum, toplumun normal yaşamını ve faaliyetlerini kısmen veya tamamen kesintiye uğratan, birçok kurum, kuruluş ve organizasyonun iş birliği halinde çalışmasını gerektiren, fiziki, ekonomik ve sosyal açıdan kayıplar doğuran, doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olağandışı olaylara denir.

Acil durum, büyük fakat genellikle yerel imkânlarla baş edilebilen çapta, ivedilik gerektiren tüm durum ve hâller olarak tanımlanır (AFAD, 2014). 5902 Sayılı Kanunda ise acil durumu “Toplumun tamamının veya belli kesimlerinin normal hayat ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve acil müdahaleyi gerektiren olaylar ve bu olayların oluşturduğu kriz hâli” olarak tanımlanmıştır. Trafik kazaları, ev kazaları, küçük çaplı yangınlar ve sağlık problemleri gibi günlük yaşamda sıkça karşılaşılan sorunlar acil durum olarak nitelendirilmektedir.

Aslında dünya üzerinde yaşanan afetlere baktığımızda bir afetin birden çok afet türünün içerisinde yer aldığını görürüz. Bu nedenle afetler, oluşum şekillerine ve kaynağına göre farklı sınıflara ayrılabilir. En yalın haliyle afetleri, doğal afetler ve insan kaynaklı afetler olarak iki başlıkta ele almak daha anlaşılır kılacaktır.

Özdikmen (2017)’e göre deprem, sel, heyelan, hortum, çığ, vb. olayların sonucuna doğal afet denirken nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar, taşımacılık kazaları, endüstriyel kazalar, göçmeler ve yerinden edilenler, savaşlar, terör saldırıları vb. olayların sonucuna ise insan kaynaklı afetler demek mümkündür.

Yukarıdaki tanımlara ve afet türlerine baktığımızda afet ve acil durum kavramlarının çok fazla iç içe geçtiğini, insan kaynaklı birçok afetin acil durum sayılabileceğini görmekteyiz.

Afetin sınıflandırılmasında farklı düşünceler bulunmaktadır. Örneğin; Avrupa Atlantik Afet Müdahale Merkezi Yönergesi ekinde afet türleri doğal ve teknolojik afetler olarak ikiye ayrılmıştır (Gülkan ve ark., 2003). Oysa Akdur afetlerin klasik öğretilerde doğal ve yapay olarak gruplandırılmasına karşı çıkmakta ve sonuçları itibariyle tüm afetlerin doğrudan toplumsal çevre ile yani insan eylemi ile ilgili olduğunu savunmaktadır (Akdur, 2000). Ergünay benzer şekilde doğa ve insan kaynaklı afetlerin arasındaki farklılığın giderek netliğini kaybetmekte olduğunu ve afetlerin zincirleme etkilerle, birbirlerini başlattığını ve giderek karmaşık sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir (Ergünay, 2002).

Bu durum da göstermektedir ki bir olayı, afet ya da acil durum yapan şey doğrudan ya da dolaylı olarak insan kaynaklı birtakım faktörlerin ön plana çıkmasıdır.

Afetlerin büyüklüğüne etki eden ana faktörler şu şekilde özetlenmektedir:

- a. Olayın fiziksel büyüklüğü,
- b. Olayın yoğun yerleşme alanlarına olan uzaklığı,
- c. Fakirlik ve az gelişmişlik,
- d. Sosyal ve ekonomik dışlanma,
- e. Hızlı nüfus artışı ve kentleşme,
- f. Tehlikeli bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz şehirleşme ve sanayileşme, yetersiz fiziksel altyapı,
- g. Ormanların ve çevrenin tahribi veya yanlış kullanımı,
- h. Bilgisizlik ve eğitim eksikliği,
- i. Sivil çatışmalar ile ekonomik geçiş durumları,
- j. Zayıf idari kontrol sistemleri,
- k. Toplumun afet olaylarına karşı önceden alabildiği koruyucu ve önleyici önlemler (Cestari, 2002; Ergünay, 1999).

Son olarak afet ve acil durum kavramları ruh sağlığı alanında çalışan bilim dalları tarafından da farklı şekillerde ifade edilebilmektedir.

Türk Tabipler Birliği afet yerine olağandışı durum kavramını kullanır ve şöyle tanımlar: Stres, kişisel yaralanma, fiziksel hasar ve geniş çaplı ekonomik yıkıma neden olan çevresel etkilere veya silahlı çatışmalara olağandışı durum denir (Saçaklıoğlu ve Sarıkaya, 2002).

2.1.1.1. Afet Yönetimi ve Afet Yönetimi Dönemleri

Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulması gibi durumların her biri birer süreçtir. Afet yönetimi; afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim sürecidir (AFAD, 2014)

Afet yönetimi afet sonucunu doğurabilecek olayların önlenmesi veya zararlarının azaltılmasını amaçlamaktadır. Afet yönetimi; afetlere hazırlık, afetlerden sonra müdahale etme ve iyileştirme gibi çalışmaların tümünde yapılması gereken faaliyetlerin, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi, gerekli mevzuat ve kurumsal yapılanmaların oluşturulması veya yeniden düzenlenmesi, etkin ve verimli bir uygulamanın sağlanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla kaynaklarının, bu ortak amaçlar doğrultusunda yönetilmesi şeklinde ifade edilmektedir. (Kadıoğlu, 2008, s.1-34)

Her iki tanımdan da anlaşılacağı gibi afet yönetimi bir süreç olup yönetilen olayın karmaşık ve çok yönlü olmasından kaynaklı olarak sürecin bölünerek, yönetimin ise bütünsel bir sistem içerisinde yapılması oldukça önemlidir.

Bütünleşik afet yönetimi açıklamalı **afet yönetimi terimleri sözlüğüne göre** ‘Afetlerle baş edebilen, dayanıklı ve dirençli bir toplum oluşturmak için tüm tehlikeleri dikkate alan, afet yönetiminin önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılması gereken çalışmalar ve alınması gereken önlemleri, toplumun tüm güç ve kaynaklarını kullanarak gerçekleştirebilen bir yönetim süreci; entegre afet yönetimi.’ olarak tanımlanır. (AFAD,2014)

Temel olarak afet yönetimini ilki risk yönetimi diğeri ise kriz yönetimi olmak üzere iki ana yaklaşıma ayrılmaktadır. Bu iki yaklaşımın altında yer alan süreçler ise risk/zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarıdır. Risk azaltma ve hazırlık süreçleri risk yönetimini, müdahale ve iyileştirme süreçleri ise kriz yönetimi işaret etmektedir.

Yukarıda bahsedilen süreçler ya da dönemler afet ve acil durumların doğal bir döngüsüdür. Bu doğal döngünün isimleri ile ilgili olarak farklı terminolojiler ve ifadeler kullanıldığı gibi dönemler arası geçişler de net ve kesin değildir. Her bir dönemin ne kadar sürdüğü yaşanan afet ve acil durumun türüne, büyüklüğüne göre değişirken verilen hizmete göre de farklılık göstermektedir.

Bazı kaynaklarda müdahale, iyileştirme, geliştirme, önleme, azaltma ve hazır bulunma döngüyü ifade ederken (Moore, 2002), bazı kaynaklarda model dört evre; hazırlıklı olma, acil müdahale, iyileştirme ve zarar azaltma çalışmaları ile tanımlanmıştır (Gülkan ve ark., 2003; Cheek and Stanley, 2002).

Afet ve acil durum yönetiminin dört aşaması aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

- i. *Zarar Azaltma*: Olası afet sonucu ortaya çıkabilecek zararın olasılığını azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak ya da şiddetini azaltmak şeklinde açıklanabilir.
- ii. *Hazırlıklı Olma*: Afetlere yönelik acil durum müdahalesinde bulunacak ilgili kişi, kurum ya da organizasyonları bilgilendirme, planlama ve eğitim yoluyla afetlere karşı hazırlama ve eğitme faaliyetleridir.
- iii. *Müdahale*: Ortaya çıkabilecek zararların giderilmesi noktasında ihtiyaç duyulacak kaynakların belirlenmesi ve bu ihtiyaçların gerekli koordinasyon yapılmak suretiyle giderilmesini ifade eder.

iv. *İyileştirme*: Afet sonrasında aksayan sistemin eski hale geri getirilmesi çalışmalarıdır (Cheek and Stanley, 2002).



Şekil 1. Afet Yönetim Döngüsü

Zarar azaltmanın tanımı ve amacı: Uzun dönemde tehlikeli durum ve bunların etkileri nedeni ile oluşabilecek can ve mal kaybı zararlarını azaltmayı veya ortadan kaldırmayı amaçlayan sürekliliği olan aktivite ve önlemlerdir.

Zarar azaltma konuları:

- Afet zararlarını azaltmak için mevcut teşvik ve kaynakların belirlenmesi,
- Afet anında uygulanacak yasal mevzuatın gözden geçirilmesi ve ihtiyaç halinde yeniden düzenlenmesi,
- Afet senaryolarının üretilmesi ve çözüm yollarının geliştirilmesi,
- Kısa, orta ve uzun vadeli zarar azaltma planlarını hazırlamak,
- Toplum ve değişik kurum ve kuruluşu ilgilendiren hazırlık ve planlar ile ilgili koordinasyonu sağlamak
- Toplumun afet bilincini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapmak,

- Mevcut planların güncelleştirilmesi ve geliştirilmesi,
- Afet tehlikesi ve riskinin makro ve mikro ölçekte yeniden belirlenmesi, geliştirilmesi ve tehlike haritalarının hazırlanması,
- İhtiyaç duyulan bilimsel ve teknik araştırma-geliştirme faaliyetlerinin planlanması ve uygulanması,
- Ülke için afet gözlem şebekeleri, erken uyarı ve kontrol sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesi,
- Afet zararlarının azaltılması konusunda ilgili her kesimi kapsayan geniş kapsamlı eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Afet zararlarının azaltılması kavramının, kalkınmanın her aşamasında dâhil edilmesi ve uygulanmasının sağlanması,
- Afetlere karşı önleyici ve zarar azaltıcı mühendislik tedbirlerinin geliştirilmesi ve uygulanması gibi faaliyetler zarar azaltma safhasında yapılması gerekenler arasında sayılabilir. (Kadıoğlu,2008,s.1-34)

Hazırlık Evresi: Zarar azaltma safhasında alınan önlemlerle olayların durdurulması veya önlenmesi her zaman mümkün olmayacağı için, önceden hazırlık safhasındaki faaliyetler yalnızca afetin alarm süresi içerisinde yapılan kısa süreli faaliyetler olarak görülmemelidir. Bu faaliyetler olayın yıkıcı etkilerini azaltacak ve insan canı, malı ve milli servetleri koruyacak uzun ve kısa süreli birçok faaliyeti de içerebilir. Bu yönüyle de zarar azaltma aşamasında belirtilen faaliyetlerle iç içe girmişlerdir. Bazen afetler ani şekilde ortaya çıktığından o an etkin bir çözüm bulmak oldukça zordur. Bir idari birim, ancak daha önceden hazırlanmış önlemlerle, afet yönetimi sorumluluklarını yerine getirebilir. Koruyucu planlama ve hazırlıklar, problem ortaya çıkmadan çok önce yapılmalıdır, bu süreç “hazırlıklı olma” olarak tanımlanır. Hazırlık konuları:

- Afet Acil Yardım Planları ve bu planın Toplu Bakım, Tahliye, İletişim, Barınma, Tıbbi Yardım, vb. hizmet özel eklerinin hazırlanması
- Planların işlevsel hale getirilmesi
- Planlarda belirlenen acil durum malzemelerinin temin edilmesi Temin Edilen Acil Durum Malzemeleri
- Personelin afet ve acil duruma ilişkin her türlü eğitimi almış olması

- STK'lar ile geliştirilen iş birliğinin bir protokole bağlanması ya da sistem kurulması
- Yapılan, planlanan tatbikatların ve egzersizlerin belirli aralıklarla gerçekleştirilmesi
- Kamuoyunun bilinçlendirilmesine yönelik kampanyalar ve halk eğitimi
- Merkezi ve yerel düzeyde afet yönetimi ile ilgili planların hazırlanması ve birbirine entegre olması,
- Kritik malzemelerin stoklanması ve bölgesel depoların kurulması
- Arama-kurtarma faaliyetlerinin örgütlenmesi, geliştirilmesi, eğitimi ve yaygınlaştırılması
- Tahmin, erken uyarı ve alarm sistemlerinin kurulması, işletilmesi ve geliştirilmesi gibi ana faaliyetler sayılabilir. (Kadıoğlu,2008, s.1-34)

Müdahale Evresi: Afetin oluşumunu takip eden ve afetin oluşundan hemen sonra başlayarak, afetin büyüklüğüne bağlı olarak en çok 3 gün ila 1–2 aylık bir süre içerisinde yapılan faaliyetlerdir. Faaliyetlerin ana hedefi, mümkün olan en kısa süre içerisinde çok sayıdaki insan hayatını kurtarmak, yaralıların tedavisini sağlamak ve açıkta kalanları su, yiyecek, giyecek, ısınma, barınma, koruma gibi hayati ihtiyaçlarını en kısa süre içerisinde en uygun yöntemlerle karşılamaktır. Bu safhada yapılan faaliyetler arasında;

- Haber alma ve ulaşım,
- İhtiyaçların belirlenmesi,
- Arama ve kurtarma,
- İlk Yardım,
- Tedavi,
- Tahliye,
- Geçici İskân,
- Yiyecek, içecek, giyecek, yakacak temini,
- Güvenlik,
- Çevre sağlığı ve koruyucu hekimlik,
- Hasar Tespiti,
- Tehlikeli yıkıntıların kaldırılmasını sayabiliriz. (Kadıoğlu,2008,s.1-34)

İyileştirme Evresi: Bu evrede yürütülen faaliyetlerin ana hedefi afete uğramış toplulukların haberleşme, ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, eğitim, uzun süreli geçici iskân, ekonomik ve sosyal faaliyetler, vb. gibi hayati aktivitelerinin minimum düzeyde karşılanabilmesi için gereken tüm çalışmaları yapmaktır. Bazı araştırmacılar bu evreye yeniden inşa evresini dâhil etmekte ve bu evreyi afetten etkilenen toplulukların ihtiyaçlarının en az afet öncesindeki veya mümkünse daha ileri bir düzeyde karşılanana kadar devam etmesini öngörmektedir. Böylece afet öncesi durumdan daha iyi standartlarda bir toplum yaşantısı için fiziki koşulları yenileme ve iyileştirme imkânı bulunur. Bu yönüyle bakıldığında afetler genellikle sebep oldukları can ve mal kayıplarıyla yaygın bir yıkıma neden olmalarının yanında, topluma yeniden ve daha iyi koşullarda yapılanmak için önemli bir şans tanırırlar. Böylece iyileştirme, “toplum ve bireylerin, işyerlerinin ve devlet kurumlarının kendi kendilerine çalışabilmeleri, normal yaşama dönmeleri ve gelecekte olası tehlikelere karşı korunmalarını sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması” şeklinde tanımlanabilir (Kadıoğlu,2008,s.1-34).

İyileştirme döneminde afet acil durumunun bertaraf edilmesi sonrasında öncelikli olan asıl hedefin, zarara uğramış birey ve toplulukların desteklenmesi olduğu kadar, yerel ekonomik canlılığın yeniden kazanılması, altyapının geliştirilmesi, sanayinin ve ticaretin desteklenmesi, toplum eğitimi, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin sağlanarak toplumun olası bir yeni afet karşısında daha dirençli kılınması çalışmaları yapılır (Gülkan ve ark., 2003).

Bu zamana kadar anlatılan afet yönetim şekli, risk yönetimi ve kriz yönetiminin birlikte olması gerektiğini, her bir evrenin önemli olduğunu savunan bütünlük afet yönetimidir. Bir diğer önemli afet yönetimi ise toplum temelli afet yönetimidir. Kurduğunuz afet yönetim sistemi toplumu, yerel düzeyi, afetlerden etkilenmesi muhtemel bütün kesimleri dikkate almadan kurulmuş ise başarılı olması pek mümkün değildir.

Çoğu afet yönetim sistemi tepeden aşağıya doğru kontrole, yönlendirmeye ve lojistik desteğe dayanmaktadır. Bunun sebebi afet yönetiminin toplum temelli olmamasıdır. Toplum temelli afet yönetiminin eksikliği uygun ve yaşamsal olan insani ihtiyaçların karşılanmasında yetersizliğe yol açarak, dışsal kaynaklara ve tepeden yönetime yol açmaktadır (Pandey ve Okazaki, 2005, s.3).

Toplum temelli afet yönetiminde ulusal, bölgesel, yerel otoriteler ve toplumun tüm kesimleri önemli bir role sahip olup, afet yönetimine aktif katılımlarıyla önemli farklar yaratmaktadır. Çünkü toplum, afet yönetimine katıldığında hem tehditleri hem de ihtiyaçlarını, kapasitelerini direkt görebilmektedir. Bu durum ise onların sorunlarını çözmek için uygun ve gerçekçi müdahalelerde bulunmasına fırsat tanımaktadır. Toplumun bütün kesimleri afet yönetimin karar alma, uygulama ve değerlendirme süreçlerinin merkezinde yer almaktadır (Community Based Disaster Management in Vietnam, s.14).

2.1.2. Psikososyal Destek Hizmetine İlişkin Temel Bilgiler

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerini anlayabilmek için psikososyal, psikososyal destek, psikososyal müdahale gibi temel kavramların bilinmesi gerekir. Psikososyal destek hizmetlerine duyulan ihtiyacın anlaşılabilmesi için ise afet ve acil durum sonrası ortaya çıkan psikolojik ve sosyal sorunlar, afetlere verilen bireysel ve toplumsal tepkiler, travma ve yas süreci gibi teorik bilgilerin tartışılması ve anlatılması oldukça önemlidir.

2.1.2.1. Psikososyal Destek Nedir, Ne Değildir?

Psikososyal; kelime anlamıyla birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan psikolojik ve sosyal etkilerin ilişkisi demektir. **Afet ve acil durumlarda psikososyal destek;** afetler sonrasında etkilenen bireylerin, normal yaşantılarına geçişini hızlandırmaya yardımcı olan, bireylerin ve toplumun var olan gereksinimlerini tespit ederek, olası afet acil durumlarla başa çıkma ve müdahale edebilme kapasitelerinin yanı sıra iyileşme becerilerinin de artırılmasına yönelik hizmetlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Psikososyal destek bu sorunların ortadan kaldırılması, toplumun yeniden inşa edilmesi, toplum kaynaklarının tekrar işler hale getirilmesi, birey ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, etkilenen bireylerin ve onlara yardım eden çalışanların bir an önce normal yaşantılarına geri dönmeleri için desteklenmesi ve psikolojik uyumsuzlukların ya da bozuklukların ortaya çıkmasının önlenmesini içerir. Etkilenen bireylerin ve toplulukların kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmelerinin sağlanması, toplumda gelecekte ortaya çıkması muhtemel afet ve acil durumlarla başa çıkma, iyileşme ve toparlanma becerilerinin artırılmasının yanı sıra,

yardım çalışanlarının desteklenmesini içeren ve afet döngüsünün her aşamasında yürütülen çok disiplinli hizmetler bütünüdür (Mağden ve ark. 2008,s.1)

Kuruluşlar arası Daimi Komite'nin Acil Durumlarda Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek El Kitabı'nda kullanılan psikososyal destek tanımı ise; kişilerin psikososyal iyilik hallerini korumak ve herhangi olası davranış bozukluklarını önlemek ve/veya gidermek amacıyla yapılan her türlü içsel ve dışsal destekleri kapsayan bir faaliyetler bütünü şeklindedir (Kuruluşlar-Arası Daimi Komite ISAC, 2007).

Bütün bu detaylı tanımlamalara rağmen insanlar pratikte afet ve acil durumlarda psikososyal desteğin ya da psikososyal müdahalenin nasıl yapıldığını anlamakta zorlanır ve somutlaştırma ihtiyacı duyarlar. Somutlaştırmaya duyulan ihtiyaç zaman zaman psikososyal destek hizmetinin yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Bu nedenle psikososyal desteğin ne olduğunu bilmek kadar ne olmadığını bilmekte oldukça önemlidir.

Psikososyal destek,

- Ağır psikolojik ya da psikiyatrik tedaviye ihtiyacı olanlar için bir tedavi şekli **değildir.**
- Akıl hastalığı ya da ciddi fiziksel rahatsızlıklar konularında verilecek bir danışmanlık ya da terapi hizmeti **değildir.**
- Destek olmak niyetiyle insanları konuşmaya zorlamak **değildir.**
- Ağlayan bir insanı susturmaya çalışmak **değildir.**

Özellikle afet ve acil durumlarda müdahale hizmetleri çok sektörlü, çok disiplinli ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Psikososyal destek hizmetlerinin de bu çoklu sektör içinde yerini alması ve ön plana çıkması için arama kurtarma, mühendis vb. diğer meslek grupları ve yöneticiler tarafından doğru anlaşılması gerekir. Bu işin doğru anlatılması ve tanıtılması için ise psikososyal destek alanında çalışan kurum, kuruluş ve meslek gruplarına çok iş düşmektedir.

2.1.2.2. Afet ve Acil Durum Sonrası Ortaya Çıkan Sosyal ve Psikolojik Sorunlar

Yol açtığı sonuçlara göre afetleri ele aldığımızda, şüphesiz en olumsuz sonuç fiziksel yıkımlardır. Hasar gören veya yıkılan işyeri ve konutların yanı sıra can kayıpları ve

yaralanmalar da fiziksel kayıplar arasında yer almaktadır. Fiziksel kayıplar ile birlikte eğitim, sağlık, barınma ve sanayi hizmetlerinde meydana gelen zararlar, var olan sosyal sorunların şiddetini artırdığı gibi yeni sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir.

Afet öncesi toplumda var olan fiziksel ve sosyal incinebilirlik tehlikesi, afetin meydana gelmesi sonucu fiziksel ve sosyal etkiler olarak ortaya çıkmaktadır (Lindell, et all., 2006, 154). Afetler sadece ekonomik kayıplara ve yaşam kayıplarına sebep olmakla kalmayıp, toplumun gelişimine derin ve süreğen bir etki bırakmaktadır (Protecting Development Gains, 2010, s.22).

Bu nedenle bireyi ve toplumu ayrı ayrı etkileyen psikolojik ve sosyal sorunları hafifletmeye ve duygu durumlarını yeniden inşa etmeye çalışmak bazen ekonomik yıkımları onarmaktan çok daha zor olabilmektedir.

Acil durumlar alışıldık koruyucu destekleri her düzeyde zayıflatıp farklı sorunların yaşanma riskini artırırken mevcut sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik sorunlarını daha da şiddetlendirme eğilimindedirler. Örneğin, sel gibi doğa kaynaklı afetler diğer insanlara kıyasla daha tehlikeli yerlerde yaşayan yoksullar üzerinde orantısız bir etki yaratırlar. Acil durumlarda ruh sağlığı ve psikososyal alanlarda görülen sorunlar birbirleriyle yakından ilişkilidir ancak ortaya çıkmalarında sosyal ya da psikolojik boyutlardan biri daha baskın rol oynayabilir (IASC,2007, s. 1-2)

Daha çok sosyal kökene dayalı olarak ortaya çıkan sorunlar arasında şunlar yer alır:

- Acil durum öncesi hâlihazırda var olan aşırı yoksulluk, toplumdan soyutlanma, işsizlik ya da dışlanma gibi sorunların artarak kendini hissettirmesi,
- Acil durum kaynaklı sosyal sorunlar aileden ayrı düşme; sosyal bağların kopması, toplumsal yapının, kaynakların ve güvenin yıkılması,
- İnsani yardım kaynaklı sosyal sorunlar toplumsal yapının ya da geleneksel destek mekanizmalarının zayıflamasıdır (IASC,2007, s. 1-2).

Sosyal sorunların beklenmedik bir anda ve hazırlıksız bir şekilde yaşanması bireylerin ve ailelerin destek almadan baş edemeyeceği gerçeğini ortaya çıkartmaktadır. Özellikle afetin getirdiği sosyal sorunların tek tek ortadan kaldırılması uzun vadede psikolojik sorunların yaşanmasını engellemektedir.

Afetlerin sebep olduğu psikolojik etkiler ise bilişsel, duygusal ve davranışsal işlevselliğın farklı boyutlarda bozulmasıyla, sosyal etkiler ise aile ilişkileri, toplumsal ilişkiler ve maddi durumun bozulmasıyla ilişkilidir (Inter-Agency Guiding Principles,2005). Afet sonrası ortaya çıkan travmatik olaylar ve stres yaratan durumlar üst üste geldikçe mevcut baş etme mekanizmalarının çökmesine gerek birey gerekse toplum özelinde var olan kaynaklarının azalmasına ve kalıcı bozukluklara yol açabilir

Söz konusu psikolojik sorunlarla yalnızca afete doğrudan maruz kalanlar değil, yardım ekipleri, afetzedelerin yakınları ve olaylara medya yoluyla şahit olanlar da karşı karşıya kalabilmektedir. Bu nedenle acil durumlarda yaşanan ruh sağlığı ve psikososyal sorunlar travma sonrası stres bozukluğu deneyiminden çok daha kapsamlı olabilmektedir.

Bu nedenle afetlerden etkilenenler farklı gruplara ayrılmaktadır. Afet bölgesinde ikamet eden ya da afeti doğrudan yaşayan kişiler “birincil derece mağdur” olarak adlandırılmaktadır. Birincil mağdurların aileleri ve yakın çevreleri ise “ikinci derece mağdurlar” olarak tanımlanabilmektedir. Afet bölgesinde yardım çalışmaları yürüten resmi görevliler ile sivil toplum kuruluşu mensupları ve gönüllü yardım edenler “üçüncü derece mağdurlar” dır. Son olarak diğer bir grup ise “dördüncül mağdurlar” olarak adlandırılan, afeti medyadan takip eden kişilerdir (Akyılmaz ve Karka, 2009, s.5)

Akyılmaz ve Karka (2009)’a göre afet ve acil durum sonrası bireylerde ve toplumlarda görülen tepkilerin neler olduğu belirli dönemlere ayrılarak anlatılmıştır.

Tablo 1. Afet ve acil durumlara verilen bireysel ve toplumsal tepkiler (Akyılmaz ve Karka, 2009)

BİREYSEL TEPKİLERDE AŞAMALAR	TOPLUMSAL TEPKİLERDE AŞAMALAR
<u>SOK DÖNEMİ (İlk 24 Saat):</u> • “Savaşma, kaçma ya da donma” tepkisi gösterilir. • Fizyolojik uyarılma söz konusudur. Adrenalin salgılama, kalp atışlarının sıklaşması vb. • Algıda hassasiyet ya da kısıtlılık • Mantıklı düşünememe, karar verememe, • Yaşadıklarına inanmamak, gerçek olmadığını ve bunların bir rüya olduğunu düşünmek • Duygusal karmaşa (panik, heyecan, gerginlik, sinirlilik, öfke, bunalma, çaresizlik ya da acı hissetmeme) yaşanması <u>TEPKİ DÖNEMİ (2-6 gün Sonra):</u> • Tüm yaşananların kişi için ne anlama geldiğinin fark edildiği dönemdir • Afet ile ilgili tekrar eden düşünceler, • Travmatik olayı hatırlatan durumlardan kaçınma • Rüyalar ve kabuslar • Gerginlik, korku • Artan huzursuzluk, kendini toplumdan dışlama ve depresyon • Hayatta kalmaya çalışma, suçluluk ve yas gibi duygular içinde olma <u>TOPARLANMA/İŞLEME DÖNEMİ</u> • Bireyin yaşadığı olayı kabullenmeye başlaması • Tepki aşamasında verilen tepkilerin daha düşük şiddette kendi içinde devamı • Mevcut durumla baş edebilmek için duygusal açıdan toparlanması <u>İYİLESME VE YENİDEN UYUM DÖNEMİ</u> • Tepkilerin şiddeti azalır, • Afettede günlük hayata ilgi göstermeye başlar, • Gelecekle ilgili planlar yapar, • Duygusal olarak kendini daha iyi hisseder, • Afet/travma olayı yaşamının, anılarının bir parçası haline gelir, ancak zihnini tamamen meşgul etmez.	<u>KAHRAMANLIK EVRESİ (2-3 Gün):</u> • Hem afeti yaşayan hem de uzak bölgelerdeki toplumun kişisel çabaların hakim olduğu bir evre, • Yardım ekipleri ile “birlikte çalışma” isteği • Öfke patlamalarının çaresizliğin verdiği öfke patlamaları yaşanabilir, • Afetzedelerin bilgi ve becerilerinden yararlanılan bir dönemdir. <u>BALAYI EVRESİ (3 Hafta):</u> • Yerel, ulusal, uluslararası tüm kaynakların seferber olması, • Afetzedelerin tüm isteklerinin yerine getirilmesi, • Afetzedelerde “Benim başıma neler geldi, tabii ki yardım edeceksin!” bakış açısının gelişmesi, • Afetzedelerin daha önce olmayan yaşam standartlarına sahip olmaları söz konusudur. <u>HAYAL KIRIKLIĞI EVRESİ (3ay):</u> • Yardım ekiplerinin bölgeden ayrıldığı ve afetzedelerde terk edilmişlik ve yalnızlık duygularının yaşandığı bir dönemdir. <u>DÜZENE DÖNME EVRESİ (6Ay):</u> • Toplumlarda yavaş yavaş sorumluluk almaya başlarlar. • Afetzedelerin ellerinde kalanlarla neler yapabileceklerini düşünmeye, değerlendirmeye ve yeni bir hayat kurma girişimlerine başlanması söz konusudur.

Yukarıdaki belirtiler her bireyde ve toplumda farklı şekillerde görülebilir. Burada önemli olan, bu belirtilerin söz edilen aşamalardan geçmesi ve zamanla şiddetinin

azalmasıdır. Kişiler bu tepkileri yaşarken ciddi şekilde etkilenebilirler, ama önemli olan bu tepkilerin normal olduğunu bilmeleri ve baş edebilmeleri için desteklenmeleridir.

Bu olaylar ‘normal’ hayatı kesintiye uğratmaktadır. Kişilerin bu yeni durumla başa çıkması sırasında ‘anormal’ şekilde ortaya çıkan tepkileri, kişilerin yaşamış olduğu bu ‘anormal’ duruma verilen ‘normal’ tepkiler olarak adlandırılmaktadır (ISTSS, 2003). Bu nedenle afet ve acil durum sonrası kişilere verdikleri tepkilerin normal tepkiler olduğunu zamanla hafifleyeceğini söylemek dahi kişilerde büyük bir rahatlama yaratmaktadır.

Afet psikolojisi ile diğer travmatik olaylar arasında bazen karışıklıklar yaşanmaktadır. Afet psikolojisi, travmatolojiden doğmuş olmasına rağmen yöntem olarak toplum temelli müdahalelere vurgu yapması ve kısa süreli akut stres tepkilerinin normalleştirilmesi üzerine çalışması ile diğer travmatik olaylardan farklıdır. Bozukluk düzeyinde tepkiler gösteren vakalarla klinik terapiler yapılması yerine, daha çok korkunç bir olay sonrası yaşanan tepkilerin olağan olduğu ve çoğu etkilenenin zaman içinde toparlandığı fikirlerine dayanarak krize müdahale, stres yönetimi, problem çözme yöntemleri ve diğer etkili başa çıkma yöntemleri aktarılır (Reyes, 2006). Bu çerçevede afetlerde psikososyal desteğin afet psikolojisi çerçevesinde sunulduğunu söyleyebiliriz. Ama afetlerde ruh sağlığı ile ilgili çalışmaların en temelinde travmatik olayların ve yaşanan travmaların ne olduğunu da iyi anlamak gerekmektedir (Kılıç, 2008,s.20)

Travmatik olaylar kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit eden veya bozan olaylardır. Travmatik yaşantılar; tehlikeli, baş edilemez ve çoğunlukla beklenmedik zamanda ortaya çıkan yaşantılardır (Aker ve Karakaya,2017, s. 1)

Bu olaylara örnek olarak:

- Pek çok kişinin yaşamını yitirdiği kazalar
- Rehin alma, işkence
- Çalışma arkadaşının intihar etmesi
- Yakın arkadaşının ölümü (kasıtlı ya da kaza sonucu)
- Çok sevilen bir kişinin ani ölümü
- Çatışma durumu ve hayati riskin olması
- Doğal afetler

- Cinsel istismar, tacize, tecavüze ya da şiddete maruz kalma,
- Terör, bombalama, yangın, sanayi patlaması, maden ve trafik kazaları gibi örnekler verilebilir.

Görüldüğü gibi afet ve acil durumlar travmatik olaylardan sadece bir kaçıdır. Bu nedenle insanların yaşamları boyunca en az bir travmatik olayla karşılaşma olasılığı çok yaygındır. Ruhsal hastalıklar arasında en çok bilinen ve dile getirilen travma sonrası stres bozukluğudur.

Travmatik olay yaşayan birine TSSB tanısı koyulması için

- a. Travmatik olayı yeniden yaşama
- b. Travmaya eşlik etmiş uyaranlardan kaçınma
- c. Duygu durum ve düşüncelerdeki olumsuz değişimler,
- d. Uyarılmışlık belirtileri ve genel tepki verme düzeyinde belirgin değişiklikler gibi belirtilerin yeterli olmayıp bir aydan daha fazla sürmesi belirgin rahatsızlığa ve işlevsellikte bozulmaya yol açması gerekir. Hatta bu belirtilerin 3 ay sonra 6 ay sonra ortaya çıkması durumu kendi içinde farklılık gösterir (Aker ve Karakaya,2017,s.8)

Bu nedenle afet ve acil durumlar sonrasında verilen psikolojik tepkilerin travma sonrası stres bozukluğu ile karıştırılmaması çok önemlidir. Psikososyal destek hizmeti veren meslek elemanlarının aradaki farkı iyi gözlemlemesi, ayırt etmesi ve yoğun belirti gösteren kişileri belirli zaman aralıklarında takip etmesi, gerekli gördüğü durumda tedaviye yönlendirmesi gerekir.

Psikososyal desteğin iki temel işlevi önleyici ve iyileştirici olmasıdır. Ruh sağlığı problemlerinin gelişme riskini azaltmasıyla önleyici işlevini yerine getirirken, şok, yas gibi afete gösterilen psikolojik tepkilerin aşılması konusunda bireyler üzerinde iyileştirici işlevini yerine getirir (Hansen, 2009,s.26).

Psikososyal desteğin, müdahale şekli ve temel ilkeleri diğer bölümde detaylı olarak anlatılacağından bir tedavi ya da sağlık hizmeti olmadığı daha net anlaşılacaktır.

2.2. PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETİ

Bu bölümde psikososyal destek hizmeti çerçevesinde psikososyal müdahale süreci, bu süreçte kullanılan araçlar, amacı, temel ilkeleri ve afet döngüsüne göre yapılan psikososyal çalışmalar detaylı olarak anlatılacaktır.

2.2.1. Psikososyal Müdahale Süreci ve Temel İlkeler

IFRC'in (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu) tanımına göre ise psikososyal destek, bireylerin ve toplumların bağımsızlığı, onuru ve başa çıkma mekanizmalarına saygı göstererek bireylerin, ailelerin ve toplulukların dirençlerini artırmaya yönelik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu süreç afet ve acil durumun meydana gelmesiyle afetzedelerin bozulan hayatlarını yeniden kurmalarına destek verilmesidir. Bu destek etkilenen bireylerin sosyal ilişkilerini güçlendirmek ve psikososyal iyilik hallerini iyileştirmek için gerçekleştirilmektedir. Bu yaklaşımın temel felsefesi: eğer biz bireylerin kendine ve birbirlerine desteklerini artırırsak hem bireyin hem de toplumun kaynakları güçlenecektir (Hansen, 2009,s.25).

Uluslararası Kızılay Kızılhaç Dernekleri Federasyonu psikososyal müdahaleleri ise bireylerin, ailelerin ve toplumun psikolojik sağlamlığının desteklenmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle psikososyal destek, afet ve acil durumlar sonrasında bireylerin toparlanma becerilerine destek olacak her türlü çalışmayı ifade eder (IFRC Reference Center, 2009).

Afet ve acil durumlarda psikososyal müdahale toplum temelli, koruyucu ve önleyici bir ruh sağlığı hizmetidir. Attepe'ye göre, koruyucu ruh sağlığı ise ruhsal hastalıkların biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere tüm boyutlarını kapsayan ve ruhsal hastalıkların önlenmesi, erken teşhisi ve tedavisi, ruhsal hastalığı olan bireylerin desteklenmesi, toplumda ruh sağlığı bilincinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuş çaba ve hizmetler bütünüdür (2015,s.192). ISAC klavuzunda yer alan çok katmanlı müdahalenin koruyucu ruh sağlığı tanımı ile ne kadar örtüştüğü görülmektedir. Toplumun büyük bir kesimini etkileyen felaketlerde amaç toplum ruh sağlığını korumak ve tedaviye ihtiyaç duyacak kişi sayısını minimum seviyeye çekmektir.



Şekil 1. Acil durumlarda ruh sağlığı ve psikososyal destek müdahale piramidi (IASC,2007).

Her katmanın açıklaması aşağıda yer almaktadır. Şekil her ne kadar 4,3,2,1 şeklinde sıralanmış olsa da birinci aşama temel hizmetler ve güvenliktir ve her katmanın açıklaması bu sıralamaya göre devam edecektir.

- 1. Düzey Temel Hizmetler ve Güvenlik:** Bu düzeyde afet ve acil durumdan etkilenen kişilere verilecek ilk hizmet temel ihtiyaçlar ve güvenliktir. Gıda, barınma, su, temel sağlık hizmetleri, bulaşıcı hastalıkların kontrolü gibi temel fiziksel ihtiyaçları karşılanmamış ve yeniden güvenlik tesis edilememiş bir ortamda diğer hizmetler üzerinde durmak gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu dönemde yapılacak en önemli psikososyal müdahale temel ihtiyaçları karşılayacak insani yardım aktörlerini ruh sağlığı ve psikososyal esenliği destekleyecek şekilde çalışma hususunda bilgilendirmek ve ikna etmektir. Söz konusu temel hizmetlerin, bölge halkının onurunu gözeterek, yerel sosyal destek sistemini güçlendirecek ve topluluk ağını harekete geçirecek katılımcı, güvenli ve sosyal açıdan uygun bir şekilde sağlanması gerekir (ISAC,2007)

Bu dönemde psikososyal müdahale temel ilkeleri çerçevesinde hizmet sunulması, temel ihtiyaçların incinebilir grupların durumuna, bölge halkının kültürel özelliklerine uygun bir planlama ile karşılanması, acil psikososyal

müdahaleye ihtiyaç duyanların tespit edilmesi, diğer hizmetlere ulaşım için sevk/yönlendirme sisteminin kurulması, psikososyal açıdan durum analizi yapılması, yapılacak psikososyal müdahalenin afet ve acil durumun etki düzeyine göre yeniden planlanması gibi konuların gündeme getirilmesi için psikososyal müdahale hizmetlerinin ilk akut dönemde başlatılması gerekir.

2. **Düzyey Topluluk ve Aile Desteği:** İkinci katman temel topluluk ve aile desteği almaları durumunda kendi ruh sağlıkları ve psikososyal esenliklerini koruyabilecek durumdaki daha az sayıdaki insan için gerçekleştirilen acil müdahaleye ilişkindir. Çoğu acil durumda kayıp, yerinden edilme, ailenin dağılması, topluluktaki korkular ve güvensizlik yüzünden aile ve topluluk yapısında önemli bozulmalar meydana gelir. Dahası, aile ve topluluk yapısı zarar görmediği durumlarda dahi, yapılacak yardım sayesinde etkilenen insanların topluluk ve aile desteğinden daha fazla yararlanmaları mümkündür. Bu katmandaki faydalı müdahaleler arasında aile takibi ve birleştirme, yas törenleri, iyileşme amaçlı toplu törenler, yapıcı başa çıkma mekanizmalarına ilişkin kitle iletişimi, destekleyici ebeveynlik programları, örgün ve yaygın eğitim etkinlikleri, gelir getirici faaliyetler, kadın ve gençlik kulüpleri benzeri sosyal ağların aktif hale getirilmesi yer alır (IASC, 2007).

Bu dönem için psikososyal müdahalenin en aktif olduğu dönem de diyebiliriz. Artık birey, aile ve toplum temelinde bir iyileşme sağlamak, hayatı normale dönuştürmek için psiko-eğitimlerin ve sosyal etkinliklerin yapıldığı dönemdir.

3. **Düzyey Odaklı, Uzmanlaşmamış Destek Hizmetleri:** Üçüncü katman (özel bakım konusunda uzun yıllar eğitim almış olsun ya da olmasın) ancak uzman durumda ve gözetim desteğine sahip çalışanların verdiği odaklanmış birey, aile ya da grup desteğine muhtaç az sayıdaki insan için sağlanan desteğe ilişkindir. Örneğin, cinsiyete dayalı şiddet mağdurları sosyal hizmet uzmanlarının vereceği hem duygusal hem de gelir getirici desteğe ihtiyaç duyabilirler. Bu katman temel sağlık hizmeti çalışanları tarafından verilecek temel ruh sağlığı bakımını da kapsar (IASC, 2007).

Bu dönemde ise daha odak müdahalelerin yapıldığı bireysel görüşmelerin, grup çalışmalarının gerçekleştirildiği, doğrudan kişiye ve kişinin yaşadığı soruna odaklanmış çalışmalar yapıldığı bir dönemdir. Bu düzeyin adı her ne kadar uzmanlaşmamış destek hizmetleri olsa da bu dönemde çalışacak ruh sağlığı çalışanlarının deneyimli olması oldukça önemlidir. Yukarıda bahsedilen uzmanlaşmış uzmanlaşmamış ayrımı bir sonraki düzeyde de anlaşılabacağı gibi daha çok tedavi amaçlı bir sağlık hizmetinden bahsetmektedir.

- 4. Düzey Özel Uzmanlaşmış Hizmetler:** Piramidin en üst tabakası yukarıda sözü edilen desteğin verilmesine karşın ızdırapları katlanılamaz durumda bulunan ve günlük etkinliklerini yerine getirme konusunda ciddi sorunlar yaşayan az sayıdaki insana sağlanacak ek desteğe ilişkindir. Bu destek, mevcut temel/genel sağlık hizmetlerinin ileri derecede ruhsal bozukluğu olan insanlar için yetersiz kaldığı durumlarda verilecek psikolojik ya da psikiyatrik desteği kapsar. Bu gibi sorunlar (a) eğer mevcut ise uzman servislere sevki ya da (b) temel/ genel sağlık hizmeti verenlerin uzun süreli eğitime ve gözetim desteğine alınmalarının başlatılmasını gerektirir. Her ne kadar toplumun yalnızca küçük bir bölümü özel desteğe ihtiyaç duysa da büyük çaplı acil durumların çoğunda bu grubun sayısı binlerce insana ulaşır. (IASC, 2007)

Afet ve acil durumlar sonrası bireylerin tümü aynı düzeyde etkilenmez. Bireylerin büyük çoğunluğu, karşılaştıkları durumlarla başarılı bir şekilde başa çıkma becerisini gösterirken bir kısmı da daha ileri düzeyde bir psikolojik müdahaleye gereksinim duyabilir. Bireylerdeki etkilenme düzeyi, aşırı durumlara tanık olma, stres yaratan durumlara maruz kalma süresi, yaşamın tehlikede olduğunu düşünme, stresle başa çıkma gücü, sosyal desteğin doğası ve derecesi gibi durumlarla yakından ilişkilidir (IASC,2007).

Bu nedenle herkese aynı düzeyde müdahale edilmez ISAC tarafından oluşturulan çok katmanlı müdahale düzeylerini destekleyen bir piramitte Duncan ve Arntson tarafından risk derecesine göre toplumun yüzde kaçının hangi risk grubunda olduğunu gösteren bir

oran ortaya çıkarılmıştır. Müdahale düzeylerini ve etkilenme oranlarını karşı karşıya getirdiğimizde birbiriyle ne kadar uyumlu oldukları görülmektedir.



Şekil 3. Risk Derecesine Göre Toplumun Etkilenme Oranı

(Duncan ve Arntson, 2004,s.19)

- 1) Genel Olarak Etkilenmiş Grup: Afetten etkilenen toplumun en geniş kısmını oluşturur. Genel anlamıyla afeti yaşayan gruptur. Toplumun yaklaşık %70'ni oluşturan bu kişiler fiziksel ve ruhsal olarak bir tükenmişlik yaşamaktadır. Ancak ileri düzeyde etkilenmiş kişiler gibi psikolojik ve sosyal işlevsellik problemi yaşamamaktadırlar. Travmatik olaya gösterdikleri tepkiler normal kabul edilir ve doğrudan bir müdahale olmaksızın zaman içerisinde %60- %80 oranında tepkilerin kendiliğinden yok olacağı düşünülmektedir. Toplum temelli psikososyal destek faaliyetleri sayesinde bu grupta yer alan bireylerin yaşadıkları durum ile başa çıkmaları yeterli olacaktır (Duncan ve Arntson, 2004,s.18-19).
- 2) Risk Altındaki Grup: Afetten etkilenen toplumu oluşturan ikinci gruptur ve genel nüfusun yaklaşık %20'sini oluşturur. Bu kişiler yaşadıkları kayıplar ve hayat düzenlerindeki bozulmadan dolayı yoğun sıkıntı yaşamakta, çaresizlik ve umutsuzluk hissetmektedir. Ancak yaşadıkları durum psikolojik ve sosyal sorunları ile başa etme kapasitelerini aşmış durumda değildir. Bu bireyler travmatik olaya verilen normal tepkilerin biraz daha ötesinde akut stres

rahatsızlığı yaşamaktadır. Risk altındaki bu bireyler aile üyelerinden birini kaybetmiş ya da herhangi bir ölüme, yaralanmaya veya şiddete tanıklık etmiş olabilirler. Bu grupta yer alan bireylerin ihtiyaç duydukları psikolojik, sosyal, bilişsel ve gelişimsel ihtiyaçları doğru şekilde ve zamanında sosyal destek mekanizmaları harekete geçirilerek karşılanmaz ise ileri derecede psikolojik rahatsızlık ya da sosyal işlev bozukluk yaşayabilirler (Duncan ve Arntson, 2004,s.18-19).

- 3) İleri Düzeyde Etkilenmiş Grup: Bazı afetzedelerin psikolojik durumu ve sosyal işlevselliği ileri düzeyde bozulabilir. Bu kişiler genellikle genel nüfus içerisinde küçük bir bölümü oluşturur. Bu oran için yaklaşık etkilenen nüfusun yaklaşık %10'unu denilebilir. Yaşadıkları psikolojik ve sosyal sorunları kendi kapasiteleri ile çözemediklerinden, yoğun bir psikolojik desteğe ve tedaviye ihtiyaç duyacaklardır. Bu kişilere özel bir zaman ayrılması, yoğun ve kişiye özel bir yaklaşımla müdahale etmek uygun olacaktır. Eğer bu bireyler için tespit etme ve sevk etme mekanizması kurulmaz ise, yürütülen psikososyal destek çalışmaları bu bireyler için yetersiz kalabileceği gibi çok da faydalı olmayacaktır. Bu grupta yer alan bireyler için birebir ilgi ve uygulama yapılması, psikolojik bozuklukların ele alınması gerekmektedir (Duncan ve Arntson, 2004,s. 18-19).

Buraya kadar afet ve acil durumlardan etkilenme düzeyinin kişiden kişiye değişebileceğine bu nedenle de verilecek hizmetlerin çok katmanlı olması gerektiğine vurgu yapılmış ve bazı yüzdeler paylaşılmıştır. Örneğin nüfusun %10 nun ileri düzeyde etkilenebileceğinden ve uzmanlaşmış bir desteğe ihtiyaç duyabileceğinden bahsedilmektedir. Bu oranlar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, toplumdan topluma değişebilmektedir. Söz konusu oranlar, gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar sonucu elde edilmiş ve literatüre kazandırılmıştır. Bu oranın bizim gibi gelişmekte, aile, akraba, komşu gibi sosyal destek ağları kuvvetli, inanç temelli baş etme mekanizmaları ön planda olan ülkelerde daha düşük olabileceği düşünülmektedir. Ancak ülkemizde afet ve acil durum sonrası profesyonel ruh sağlığı hizmetine başvuranların sayısını değerlendirebileceğimiz bir araştırma ya da kayıt sistemi olmadığı için uluslararası literatürde yer alan oranlar kabul edilmekte ve ona göre hizmet planlanmaktadır. Üstelik

bu oranların yüksek olduğu ÷lkelerde sosyal destek ağlarının kullanılması bir baş etme yöntemi olarak geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Psikososyal Müdahalenin Temel İlkeleri

Afet ve acil durumlardan sonra uygulanacak psikososyal destek çalışmalarında dikkat edilmesi gereken temel ilkeler şunlardır (Öztan,2012, s.157-158).

- Afet ve acil durumlarda psikososyal destek çalışmalarını yürüten ekipler, diğer yardım ekipleri ile birlikte hareket ederler. Afet ve acil durumun her döneminde psikososyal destek çalışmaları yürütülebilir.
- Afet ve acil durumdan etkilenenler pasif mağdurlar olarak değil, hayatta kalmayı başarmış güçlü kişiler olarak ele alınır.
- Yararlananların kapasitelerinin geliştirilmesi, güçlenmesi e bağımsızlığını sağlaması esastır.
- Kültürel, sosyal, dini, etnik yapılar göz önünde bulundurularak, toplumsal bağların yeniden inşası ve korunması sağlanır.
- Sorunlarla başa çıkma konusundaki var olan kapasite ve becerileri geliştirirken, sosyal yapıyı da güçlendirmeyi ve sağlamlaştırmayı amaçlar.
- Müdahale çalışmaları etkilenen kişiler ya da etkilenen toplumun temsilcileriyle birlikte belirlenir ve tam katılımları esastır.
- Müdahalelerde, basit, açık ve güvenilir bilgi akışını sağlamak, bunu sürdürmek ve hedef kitlenin bilgiye erişmesini sağlamak önemlidir.
- Afet ve acil durum sonrasında etkilenenlerde ortaya çıkmış psikolojik, fizyolojik, zihinsel, davranışsal tepkilerin anormal bir duruma verilen normal tepkiler olduğu vurgulanmalıdır.
- Etkilenenlerin ihtiyaçlarına yönelik psikososyal destek planlanırken, bölgenin afet acil durum öncesi nasıl olduğu, olay sırasında nasıl bozulduğu, var olan stres kaynakları ve bunlarla başa çıkma mekanizmaları göz önüne alınır.
- Yardıma ihtiyaç duyanlara daha kolay ve hızlı ulaşabilmek amacıyla, psikososyal eğitimlerde ekip personeli, yerel personel ve gönüllülere öncelik verilir. Bu kişiler etkilenen grubu daha iyi tanıdıkları ve kullanılacak

stratejilerde yol gösterebilecekleri gibi, başa çıkma yollarını öğrenirlerse hem kendilerine hem de etkilenenlere daha etkin şekilde yardım edebilirler

- Stresle başa çıkma, etkilenenlerle iletişim, kişisel bakım ve bunun gibi bilgilerin, yardım çalışanlarına gönüllülere, hazırlık dönemindeki psikososyal eğitimlerle aktarılmış olması önemlidir.
- Afetin ilk döneminde (akut/acı dönem) etkilenen bölgede yürütülen psikososyal destek çalışmaları bilimsel araştırmalara kaynak olması amacıyla kullanılamaz (Öztañ,2012, s.157-158).

2.2.2. Psikososyal Müdahale Araçları

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin hem dünyada hem de ülkemizde varoluş süresi çok uzun yıllara dayanmamaktadır. Bu nedenle özellikle ülke literatürde çok fazla dil birliğinin olmadığı görülmektedir. Psikososyal destek hizmeti verilirken kullanılan bir takım müdahale araçları vardır. Aşağıda detaylı olarak anlatacağımız bu araçları bazı kaynaklarda psikososyal müdahale yöntemleri, teknikleri ya da psikososyal müdahale aşamaları olarak da görmemiz mümkündür. Araç, yöntem, teknik aynı anlamda kullanılabilecek kelimeler iken söz konusu müdahale araçlarını aşama olarak değerlendirmek uygulamada büyük bir kafa karışıklığına neden olmaktadır.

Halbuki ihtiyaç ve kaynak belirleme, psikolojik ilk yardım, eğitim, toplumu harekete geçirme, sosyal iyileştirme ve çalışana destek gibi çalışmalar afet ve acil durumun her aşamasında ve her düzeyinde (birey, aile, grup, toplum) yapılabilir çalışmalardır. Örneğin ihtiyaç belirleme ve kaynak tespitini akut dönemde toplum genelinde de yapabilirsiniz akut sonrası dönemde birey ve aile düzeyinde de yapabilirsiniz. Hatta risk ve zarar azaltma döneminde dahi psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için ihtiyaç ve kaynak belirleme çalışmaları yapmak oldukça önemlidir. Diğer çalışmalar da bu şekilde örneklenebilir önemli olan bu araçların sıra ile ya da art arda yapılan çalışmalar olmadığını bilmektir. Bazı araçlar belirli dönemlerde daha çok ön plana çıkabilir ancak kesin ve net sınırlar çizmek ya da bir süreç belirlemek yanlış olur.

2.2.2.1. İhtiyaç ve Kaynak Belirleme

Gereksinim\ihtiyaç dediğimiz şey karşılandığında haz, karşılanmadığında acı ve üzüntü veren, karşılandıkça etkisini kaybeden, zaman zaman kendini tekrarlayan; hatta alışkanlık haline gelebilen, sınırı olmayan, öznel bir duygu olarak tanımlanabilir.

Aslında ihtiyaç kavramının içeriğine bakıldığında insanın doğduğu andan yaşamının sonlandığı ana kadar bir dizi ihtiyacı olduğu söylenebilir. Bu ihtiyaçlar yer, zaman, kişi, durum gibi koşullara göre değişiklik gösterse de aslında değişmeyen tek şey ihtiyaçların varlığı ve karşılanma zorunluluğunun olmasıdır.

İhtiyacı karşılamak için önceden ihtiyacın ne olduğunu doğru tespit etmek, doğru bir tespit için ise ihtiyaç kavramını ve çeşitlerini iyi bilmek ve anlamak gerekir. İhtiyaç ile ilgili en eski kavramlaştırmalardan biri Maslow tarafından yapılmıştır.

İhtiyaçları bir piramit dizgesi içinde ele alan Maslow tabandan üste kadar ihtiyaçları beş ana başlık altında ele almış ve birisi karşılanmadıkça diğer ihtiyaçlara erişmenin mümkün olmadığını ifade etmiştir. “İhtiyaçlar hiyerarşisi” olarak tanımlanan bu kavramlaştırma içinde yer alan gereksinimler şöyle sıralanmıştır (Maslow, 1954).

- **Fizyolojik ihtiyaçlar:** Yeme, içme, barınma, dinlenme, cinsellik vs.
- **Güvenlik ihtiyaçları:** Kendini güven ve emniyet içinde hissetme ve tehlikeden korunma,
- **Ait olma ve sevgi ihtiyaçları:** Başkaları ile ilişki kurma, kabul edilme ve bir yere ya da gruba ait olma,
- **Saygı ihtiyaçları:** Prestijli, başarılı, yeterli olmak ve başkalarınca benimsenip tanınma,
- **Kendini gerçekleştirme ihtiyaçları:** Kişinin amacını gerçekleştirmesi ve potansiyelini ortaya çıkarması, kişisel tatmin, kişisel başarı, bilimsel buluşlar yapması vb. (Maslow,1954) .

İhtiyaçlar hiyerarşisinin yanı sıra bir diğer ihtiyaç kavramları olan hissedilen, ifade edilen, engellenen, göreceli ihtiyaç gibi kavramları bilmek de ihtiyacı anlamayı kolaylaştırmaktadır.

İhtiyaç ve kaynak belirleme; afetlerden hemen sonra yapılan ilk psikososyal müdahale aracıdır. Bu belirleme; etkilenenlerin etkilenme dereceleri ve şekilleri, içinde bulundukları sorunlar ve ihtiyaçlar, toplumda var olan kaynak kişi/kurumlar, bunların çalışma şekilleri, var olan hizmetler/sunuluş şekilleri ve uygulanacak psikososyal müdahale planının ana hatlarıyla oluşturulması olarak özetlenir. Hangi yöntemin kullanılacağı afetın niteliğine ve etkileme şekline göre değişir. Eğer çok hızlı bir değerlendirme yapmak gerekiyorsa öncelikle genel değerlendirme yapılması, ilerleyen zaman içinde detaylı uygulamalara gidilmesi uygun olacaktır. İhtiyaç ve kaynak değerlendirmesinde süreç, genel bilgiden özel bilgiye doğru gittiğinden; genel ihtiyaçların belirlenmesini takiben özel ihtiyaçlara yönelik daha ayrıntılı bir toplum değerlendirmesi yapılır (Mağden ve ark.,2008).

Afet ve acil durumlarda daha önce de belirtildiği gibi 0. dakikadan itibaren genel gereksinimlerin birey, grup, toplum olarak tespit edilmesi yeterli olmayıp kaynaklarla birleştirilmesi, tespit edilen ihtiyaçların giderilmesi gerekmektedir. Belirlenen ihtiyaçlar, psikososyal müdahalelerde hangi kurumlarla ilgili ise kurumlara ivedilikle bildirilmesi ve sürecin takip edilmesi, aksayan yönlerin belirlenmesi gerekmektedir. Karşılanamayacak ihtiyaçlar için söz verilmemesi, kesin ifadeler kullanılmaması, ihtiyacın neden karşılanamayacağı hakkında bilgi verilmesi gerekir. Bu arada afet ve acil durumdan sonra ihtiyaç saptama çalışmalarını sadece psikososyal destek hizmeti veren grup tarafından yapılması, diğer hizmet alanlarında çalışan gruplar ile koordinasyon sağlanması tespitlerin ve hizmetlerin tekrara düşmemesi, afetzedelerin ise bıktırılmaması açısından önemlidir.

Kaynaklarda psikososyal müdahale aracı olarak geçen bilginin yayılması/bilgi merkezi oluşturma, sevk etme/yönlendirme çalışmaları da aslında ihtiyacın belirlenmesi ve kaynak ile buluşturulmasına örnek olabilecek çalışmalardır. Özellikle kaos yaşanan kriz durumlarında insanların doğru bilgiye ulaşması üzerlerinde rahatlama hissi yaratacağı gibi ihtiyaç duyduğu hizmete yönlendirilmesi de yaşanması muhtemel karışıklıkları engelleyecektir. Bu nedenle afet ve acil durumun yaşandığı yerlerde bilgi merkezi oluşturulması, hizmetler arası koordinasyonun, sevk ve yönlendirme sisteminin kurulmuş ve iyi işliyor olması gerekmektedir.

2.2.2.2. Psikolojik ilk Yardım

IASC (2007) göre, psikolojik ilk yardım; acı çeken ya da desteğe ve yardıma ihtiyaç duyulan kişiye sunulan insani ve destekleyici müdahale olarak tanımlanmaktadır.

Psikolojik ilk yardım, afetten etkilenenlerin duygularını ve yaşadıklarını ifade etmelerine olanak verilmesi ve temel psikolojik bilgilerin iletilmesi aracılığıyla rahatlamalarına, yaşadıkları ve hissettiklerini anlamlandırmalarına yardımcı olmayı hedefler (s.20).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, psikolojik ilk yardım aşağıdaki konuları içermektedir:

- Kişileri zorlamayan pratik bakım ve destek sağlamak,
- İhtiyaç ve kaygıları belirlemek,
- İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak (su, gıda, bilgi alma, barınma vb.),
- İnsanları konuşmaya zorlamadan dinlemek,
- Susturmaya çalışmadan rahatlatıp sakinleşmelerine yardımcı olmak,
- İnsanların bilgi edinmesi, hizmetlere ve sosyal desteklere ulaşmaları için yardım sağlamak,
- Kişileri gelecekteki olası zararlardan korumak (WHO,2011, s.4).

Bir kriz durumuna nasıl bakılacağını, alana nasıl güvenle girileceğini, etkilenen insanlara nasıl yaklaşılacağını, onların ihtiyaçlarının nasıl anlaşılacağı ve onları pratik bilgiye ve desteğe nasıl ulaşılacağı konusunda rehberlik edecek 3 temel psikolojik ilk yardım ilkesi; izlemek, dinlemek, bağlantı kurmaktır.

1) İzleme Aşaması:

- Güvenliği kontrol edin.
- Acil temel ihtiyaçları olan kişileri kontrol edin.
- Ciddi stres tepkileri gösteren insanları kontrol edin.

2) Dinleme Aşaması:

- Desteğe ihtiyacı olabilecek insanlara yaklaşın.
- İnsanların ihtiyaç ve kaygılarını sorun
- İnsanları dinleyin ve sakinleşmelerine yardımcı olun.

3) Bağ Kurma Aşaması

- İnsanların temel ihtiyaçlarını bildirmelerine ve hizmetlere ulaşmalarına yardım edin.
- Problemleri ile baş etmelerine yardım edin.
- Bilgi verin.
- İnsanların sevdikleriyle bağlantı kurmasına ve sosyal destek sağlanmasına yardım edin (Snider, et all., 2014,s.19).

Ancak tüm bu süreçler esnasında afetzedelere yönelik sözlü ifadelerimize dikkat ederek, bulundukları duruma uygun olmayan sözler söylemekten kaçınmalıyız. Psikolojik ilk yardım esnasında söylenmesi gerekenler ile söylenmemesi gerekenleri Akyılmaz ve Karka (2009) şöyle sıralamışlardır.

Tablo 2. Psikolojik İlk Yardımda Söylenmesi ve Söylenmemesi Gerekenler (Akyılmaz ve Karka,2009)

Söylenmesi Gerekenler	Söylenmemesi Gerekenler
• Travmatik olaya karşı verilen tepkilerin normal olduğu, • Hissettiği duyguların çok anlaşılır olduğu, • Olay karşısında verdiği tepkilerin ve hissettiklerinin şiddetinin zaman içerisinde azalacağı, • Elinden gelenin en iyisini yaptığı söylenmeli, • Hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı ama durumun bu halde kalmayacağı, iyiye doğru gideceği ve afetzedenin daha iyi hissedeceği belirtilmeli, • Mağdura kendisi için neler yapılabileceğinin sorulması, • Vaktinizin olduğu ve eğer isterse onu dinleyebileceğinizin söylenmesi, • Örneğin başınızı sallayarak veya “hı hı” gibi ifadelerle onları dinlediğinizi bilmelerini sağlayın, • Sessizliğe izin verin	• Daha kötüsü olabilirdi. • Ne zaman istersen yeniden bir ev, araba, hayvan alarak yeni bir başlangıç yapabilirsiniz. • Şu an ne hissettiğini biliyorum. • Hayatına devam etmelisin. • Ölenle ölmüyor. • Cana geleceğine mala gelsin. • Bir an önce yaşadıklarını unutmalısın. • Şimdi onlar cennette. • Ne bu halin! Sevdiklerini düşün, sana ihtiyaçları var. • Senden daha beterlerini düşün. • Gençsin toparlarsın. • Kader bu kabul etmelisin.

Afet ve acil durumlar sonrasında uygulanacak en pratik ve en hızlı müdahale araçlarından biri olan psikolojik ilk yardımı ‘yapılandırılmış bir iletişim şekli’ olarak tanımlamak da mümkündür. Sonuçta psikolojik ilk yardımın bir etkinlik ya da başı ve sonu olan bir çalışma gibi algılanması saha çalışanlarının uygulamada zorlanmasına neden olabilmektedir. Aslında afet ve acil durum sonrası insana temas eden herkesin

bilmesi ve uygulaması gereken bir iletişim tarzıdır. Sahada çalışacak mühendis, yönetici, memur, polis, asker, ruh sağlığı çalışanı vb. herkesin hazırlık sürecinde psikolojik ilk yardım eğitimi almış olması oldukça önemli bir risk azaltma faaliyetidir. Afet ve acil durum yaşamış bir toplumun özellikle akut dönemde yaşadığı üzüntü ve şok öfke şeklinde açığa çıkabilmektedir. Bu nedenle psikolojik ilk yardım uygulaması hizmet verenler ile hizmet alanlar arasındaki etkileşimi olumlu yönde etkileyecek ve ikinci bir krizin yaşanmasını engelleyecektir.

2.2.2.3. Eğitim ve Psikoeğitim

En çok kullanılan psikososyal müdahale araçlarındandır. Gerek afetten etkilenenlere gerekse psikososyal destek uygulamalarında çalışılan ve çalışma olasılığı bulunan kişilere (psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, kamp yöneticileri, öğretmenler, sivil toplum kuruluşu çalışanları, toplum liderleri, gönüllüler gibi) eğitim yoluyla ulaşmak önemlidir. Bu nedenle afet ve acil durumdan sonra vatandaşa yönelik psikoeğitimlerin, hazırlık döneminde ise personele yönelik beceri geliştirme eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir.

Afetlere hazırlık konusunda eğitim endişeyi, kayıp beklentisini, hazırlıklı olma tutumunu ve risk algısını etkilemektedir. Toplumun her kesimine ulaşmak (örn; kadınlar), aşağıdan yukarıya yaklaşım (yani yerel toplum-sivil toplum örgütleri), toplumda başa çıkma tutum ve davranışlarının, kontrol ve öz-yeterlilik duygularının güçlendirilmesi, yasal revizyonlar, güven ve politik kararlılık, sorumluluk ve sahiplenmeyi arttırmak, örgütlenme (bireyden-yerel toplum-merkezi idare), süreklilik kurumsallaşma konularına önem vermek gerekmektedir (Karancı, 2012).

Psikoeğitim ise bir bilgilendirme ve güçlendirme programıdır. Psikoeğitim programlarının temel amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Travmatik olayların sonrasında bireylerde, ailede ve toplumda görülebilecek psikolojik etkiler hakkında bireyleri bilgilendirmek,
- Kişileri bilgilendirerek kendi tepkilerini paylaşma ve anlamlandırma olanağı vermek, tepkileri ‘normalleştirmek’,
- Bireyin güçlü yönlerinin ve kullandığı olumlu baş etme yöntemlerinin farkına varabilmesini sağlamak,

- Kontrol duygusunun tekrar kazandırılmasına yardımcı olmak,
- Kişi ile ilişkide olduğu sistemler (aile, okul, iş) arasındaki iletişimi artırmak,
- Kişilerin gelişme kapasitelerini ve baş etme becerilerini artırmak (Öztan ve ark. 2003).

Bu yöntem, 1999 Marmara Depreminden sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda rehberlik hizmetleri çerçevesinde uygulanmış olup, hem öğrencilere hem de öğretmenler ve anne- babalarla yapılacak olan oturumlarda kullanılmıştır. Yapılan değerlendirme çalışmasında da toparlanmada etkin bir yöntem olarak bulunmuştur (Şahin ve ark,2001). Bireyleri, aileleri ve toplumları deprem sonrası yaşadıkları tepkiler konusunda bilgilendirmenin ve baş etme yöntemleri hakkında tartışmanın temel alındığı bu program, daha sonra diğer afet ve acil durumlardan sonra da kullanılmak üzere düzenlenmiş ve okul sisteminde uygulanabilecek bir hazırlık ve önleme programı olarak kullanılmıştır (Öztan ve ark. 2003).

Psikoeğitim oturumlarında genel bir çerçeve olarak aşağıdaki konular tartışılabilir. Bunu dışında da yaşanan olayın niteliğine ve toplanan grubun özelliklerine uygun olarak grup oturumlarının tartışma konuları belirlenebilir.

- Travma sonrası tepkiler,
- Baş etme yöntemleri (spor yapmak, hobiler edinmek, başkalarına yardımcı olmak, sosyalleşmek, vb.) ve diğer baş etme yöntemleri,
- Kayıplar ve yas süreçleri hakkında bilgilendirme,
- Çocuklarla iletişim ve yardımcı olma konusunda bilgilendirme,
- Medya ile baş etme konusunda bilgilendirme,
- Yardım çalışmalarında yer almaya cesaretlendirme vb. (Öztan ve ark. 2003).

Psikoeğitim programları oluşturulurken, konu, amaç ve hedef kitlenin belirlenmesi, oturum sayısının, program yapılacak yer ve zamanın netleştirilmesi gibi konuların önceden planlanması gerekmektedir. Özellikle psikoeğitim programının grup yönetme becerisi olan ve alanında uzman meslek elemanları tarafından gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir.

2.2.2.4. Toplumu Harekete Geçirme

Toplumla çalışan, öncelikle toplumu tanıyacaktır. Bu, toplumun gereksinimlerini, sorunlarını ve güçlerini tanımak demektir. Toplumda var olan değişim çabalarını planlamak, uygulamak, değişim için gerekli kaynakları oluşturmak ve harekete geçirmek ve uygulama süreçlerini değerlendirmek, toplumla çalışmanın diğer aşamalarıdır. Afet yaşamış toplumla bağlantı kurmak, çoğunlukla afetin hemen sonrasında, özel koşullarda gerçekleşir. İlk ilişkiyi doğru kurmak, etkili ve yetkili kişi ve kurumlarla işe başlamak, sonuç için tayin edici olacaktır. Bağlantı kurma aşamasından hemen sonra yapılacak iş, toplumu inceleme/değerlendirme etkinlikleridir (Karataş, 2012, s:203-210).

Toplumu harekete geçirme ise afetlerden etkilenen bir toplumun farkına vardığı bazı ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla iç ve dış kaynaklardan yararlanarak sorunlara çözüm bulmak için bireylerin, ailelerin ve toplumun harekete geçmesini sağlamayı ifade eder. Bu kapsamda, bireylerin sosyal işlevselliklerini arttırarak normalizasyon çalışmaları yapılabilir. Travmatik bir olay yaşadktan sonra bireyler, konuyla ilgili çalışmalara ne kadar çabuk dahil olurlar ve ne kadar aktif katılım gösterirlerse, olayın etkisini o kadar az hissederler. Toplumu harekete geçirmede temel yönelim bireyin kendi kendine yardım edebilme becerisini arttırmaktır. Bunun için kapsamlı bir durum/ihtiyaç değerlendirmesi, toplumsal kaynakların belirlenmesi, incelemeler doğrultusunda eylem planı hazırlanması, sürecin izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Toplum katılımı uygulamalarında toplumun başa çıkma alışkanlığı ve geleneği, geçmiş dönem ilişki ve örgütlenme yapısının incelenmesi/dikkate alınması, çalışmaları kolaylaştırıcı rol oynayacaktır (Mağden ve ark.,2008, 7).

Toplumu harekete geçirebilmenin kilit eylemi toplum katılımını sağlamaktır. Afet ve acil durum öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak her düzey (birey, aile, toplum) çalışmada katılım temel bir ilke olarak görülmelidir. İnsanların yapılan çalışmalara cevap vermesi, verilen hizmetten memnun kalması için herhangi bir çalışmada sorumluluk alması ya da karar mekanizmalarında yer alması oldukça etkili ve önemlidir. Bu nedenle etkilenenlerin alınacak kararlara, programın tasarım ve uygulamasına katılımları, bu programların adil ve etkili olmasına yardım eder. Yardım programlarına katılımında kadın ve erkeklerin dengeli olarak temsil edilmesini sağlamak için özel çaba

harcanmalıdır. Hatta engelli, yaşı, genç ve çocukların da temsil edildiği komiteler oluşturulması ve onlara özel ihtiyaçların, çalışmaların gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Sendai Çerçeve Planı'nda toplum kesimlerinin afet yönetimine ve özellikle risk azaltma çalışmalarına katılımının önemi vurgulanmaktadır. Özellikle incinebilir grupların katılımı tek tek ele alınmıştır. Afet öncesinde incinebilir grupların çalışmalarda yer alması onların tecrübe ve bilgi düzeylerini artırarak afetler sonrası yaşayacakları psikolojik ve sosyal sorunlarının şiddetini azaltıcı etkiye bulunacaktır. Ayrıca afet sonrası süreçlere katılımlarını artırarak süreçlerin toplum temelli devam etmesini sağlayacaktır (2015, s.19-21).

Afet ve acil durumun yaşandığı dönemlerde, kahramanlık evresinin de etkisi ile bölge halkı el üstünde tutulur ve tüm hizmetler seferber edilir. Hatta kişiler normal yaşantılarında ulaşamadıkları hizmetlere bu dönemde fazlasıyla ulaşırlar. Yöneticiler iyi niyetle de olsa etkilenen kişileri çalışmalara dahil etmek istemez, onların çalıştırılmasından çekinirler. Hâlbuki afetzede ailelerin gereksinimlerini karşılamaya çalışırken, katılımcı bir anlayış içinde sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmek gerekmektedir. Böylece orta ve uzun vadede uygulanabilir toplumsal politikalar afet bölgesini yapısal olarak kalkındırırken, afetzedelerin kendilerini ilgilendiren her türlü konuda rol almaları da sağlanmış olacaktır (Karataş ve ark.,2002,s.153).

Bu nedenle yöneticilere ve siyasilere toplumu harekete geçirme çalışmalarının önemi ve etkililiği konusunda bilgi verilmeli ve hayatın bir an önce normale dönmesi için bu çalışmaların gerekliliği anlatılmalıdır. Afet ve acil durumdan etkilenen kişileri felaketzede ya da mağdur olarak görmek ve bu kişileri çalışmalara dâhil etmeden sürekli hizmet götürmek insanları bağımlı hale getirmekte, hayatlarını yeniden inşa etme sürecini geciktirmektedir. Afetten etkilenen kişilerin özellikle hayatta kalan, güçlü kişiler olarak görülmesi ve günlük yaşam becerilerini yeniden kazanmaları için aktif hale getirilmesi önemlidir. Bütün bu bakış açısının etkili olması için ise daha önce değindiğimiz yatay düzlemde hizmet veren toplum temelli afet yönetiminin benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

2.2.2.5. Sosyal İyileştirme Etkinlikleri

Literatürde yine sosyal projeler, sosyal etkinlikler, sürdürülebilir projeler gibi farklı isimlerle karşımıza çıkabilecek bir diğer psikososyal müdahale aracı sosyal iyileştirme etkinlikleridir.

Etkilenen bireylerin ihtiyaç ve sorunları doğrultusunda harekete geçmelerine, başa çıkma kapasitelerinin gelişmesine, afet sonucunda kaybolan yaşamın kontrolünü yeniden sağlama duygusunu hissetmelerine ve sorumluluk almalarına fırsat veren etkinliklerdir (Mağden ve ark.,2008,s.8).

Bu etkinlikler; bireylerin yeni beceriler edinmelerini ve var olan yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan kurslar, ilgi alanlarını paylaşma imkanı sunan ve bireysel gelişimlerine katkı sağlayan kulüpler gibi devamlı etkinliklerden oluşur. Ayrıca toplumun ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda, bölgedeki yaygın spor, sanat etkinlikleri ve yerel kaynaklar göz önüne alınarak dönemsel etkinlikler düzenlenir (Mağden ve ark.,2008,s.17-18)

Sürekli Etkinlikler: Bilgisayar, yabancı dil, meslek edindirme gibi kurslar, okuma, sinema, resim kulüpleri, çocuk oyun parklarının kurulması, eğitim-öğretimin başlatılması gibi.

Dönemsel Etkinlikler: Uçurtma şenliği, spor karşılaşmaları, çevre temizliği, doğa yürüyüşü, sanat bayramı, çocuk festivali gibi.

Toplum Bilincini Arttırma Etkinlikleri: Stresle başa çıkma paneli, çocuklar ve travma konferansı, etkin öğrenme yöntemleri sempozyumu, cinsel hastalıklar ve korunma yolları konferansı gibi (Mağden ve ark.,2008,s.17-18).

Bütün bu sosyal kültürel, spor, meslek edindirme vb. etkinliklerin yanı sıra dini hizmetlere yönelik etkinliklerin yapılması da etkilenen kişilerin inançlarının gereklerini yerine getirerek rahatlamasını sağlamaktadır. Bu nedenle kültürel başa çıkma mekanizmalarının desteklenmesi, cenaze törenleri, dini ve kültürel olarak yas dönemine ait geleneklerin gerçekleştirilmesi ve göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Düzenlenecek sosyal iyileştirme etkinliklerinin, ‘hayatın normale dönmesi’ ilkesini amaç edinmiş olması ve süreç içerisinde ne zaman düzenleneceğinin doğru bir şekilde

planlanması gerekmektedir. Aksi takdirde zamansız düzenlenen bir etkinlik, afet ve acil durumdan etkilenen kişilerin ihtiyaçlarını ve hassasiyetlerini anlamadığımız anlamına gelebilmektedir. Örneğin kültür, sanat ya da spor etkinlikleri daha çok iyileştirme döneminde ya da barınma merkezleri kurulduktan sonra düzenlenirken dini hizmet etkinlikleri hemen akut dönemde planlanabilmektedir. Ancak, bazı afet ve acil durumlarda dini hizmetlerin başlatılması dahi etkilenen kişilerin hazır olma durumlarına bağlı olabilmektedir. Özellikle arama kurtarma çalışmaları devam ederken düzenlenen dini hizmetlere karşı aileler tepki gösterebilmektedir. Bu nedenle sahada birebir aileler ile görüşen, çalışan psikososyal meslek elemanlarının görüşlerini almak ve sosyal iyileştirme etkinliklerini ihtiyaca göre doğru zamanda planlamak oldukça önemlidir.

2.2.2.6. Çalışana Destek Çalışmaları

Afet ve acil durumun doğrudan yaşanmadığı durumlarda, tanıklık etmenin, olayın ayrıntılarını dinlemenin ya da olayla ilgili bilgi almanın da çeşitli düzeylerde kaygı yaratabileceği bilinmektedir (Aker ve Karakaya,2017,s.86). Gerek gönüllü gerekse resmi olarak yardım çalışmalarına katılan kişiler de olaydan etkilenmekte ve ikincil mağdur olarak değerlendirilmektedir. Bu kişilerin stres durumları ile karşılaşma riskleri yüksek olduğu için sahaya gitmeden önce hazırlıklı olmaları önemlidir. Bu hazırlıkların stres yönetimi, öz bakım, öfke kontrolü konularında eğitim almanın yanı sıra afet sonrası etkilenen halka yardımların saygı, empati ve sakinlik içinde ulaşmasını da hedeflemesi gerekmektedir. Kısacası çalışana destek hizmetinin hem yardım edenin kendisine hem de afetten etkilenen kişilere faydalı olacak şekilde kurgulanmalıdır.

Bu nedenle çalışana destek çalışmaları da diğer müdahale araçları gibi afet ve acil durumun öncesi, sırası ve sonrasın da uygulanabilecek, sürekliliği olması gereken çalışmalardır. Bu nedenle çalışana destek çalışmalarını çok katmanlı ve bütüncül bir bakış açısıyla ele almak gerekir.

Acil durum ortamlarında çalışanlar baskı altında ve zorlu güvenlik koşulları içerisinde uzun saatler boyu görev yaparlar. Yardım çalışanlarının pek çoğu yetersiz idari ve örgütsel desteğe sahiptir ve en büyük stres etkeni olarak bu durumu gösterirler. Dahası korku, tehlike ve insani sefaletle karşı karşıya kalmak duygusal açıdan zordur ve ister o ülkeden ister yurtdışından geliyor olsun, hem ücretli hem de gönüllü yardım

alışanlarının ruh sağlığı ve psikososyal esenliklerinin etkilenmesi muhtemeldir (IASC,2007, s.89-91).

Bu anlamda IASC kılavuzunda kapsamlı bir şekilde yer alan temel eylemler şu şekildedir;

- 1. Farklı acil durumlara yönelik olarak hazırlanmış, çalışanların esenliğini koruma ve iyileştirme amaçlı somut bir plan bulundurun.**
- 2. Çalışanları göreve ve acil durum şartlarına hazırlayın.** Bölgenin sosyokültürel özellikleri, iklimi, tarihi şartları, güvenlik ve emniyet durumu, olası stres faktörleri hakkında bilgi verin.
- 3. Sağlıklı bir çalışma ortamı tesis edin.** Çalışma saatlerinin belirlenmesi, fazla mesaiyi gözlemleyin, adil bir görev dağılımı yapın ve rotasyon sistemini çalıştırın, konaklama, yiyecek ve hijyen imkanı sağlayın.
- 4. İşle ilgili olası stres etkenlerini giderin.** Açık ve güncel iş tanımları yapın, lojistik destek sağlayın, malzeme temin edin. Düzenli olarak ekip içi bilgilendirme toplantıları düzenleyin ve süpervizyon desteği sağlayın.
- 5. Çalışanların sağlık hizmetlerine ve psikososyal desteğe erişimini sağlayın.** Psikolojik ilk yardım desteği verin, paylaşım grupları oluşturun, akran desteği için ortam yaratın, psikiyatrik şikâyetler için uzman desteği sağlayın ve alternatif çalışanı devreye sokacak bir sistem kurun.
- 6. (Ciddi kaza, travma yaratması muhtemel olaylar benzeri) uç durumları tecrübe eden ya da bunlara tanık olan çalışanlara destek sağlayın.**
- 7. Görevden dönenlere / işe yeni alınanlara destek sağlayın.** Deneyimli saha çalışanları arasında oryantasyon sağlayın, teknik bilgilendirme ve görevi değerlendirmeleri için çalışanları bir araya getirin, yeni gelenler ile görevden ayrılacak kişilerin en az bir gün birlikte çalışmasını sağlayın, eğitim konularını ve bölgesel özellikleri yeni gelene aktarın (2007,s.89-91).

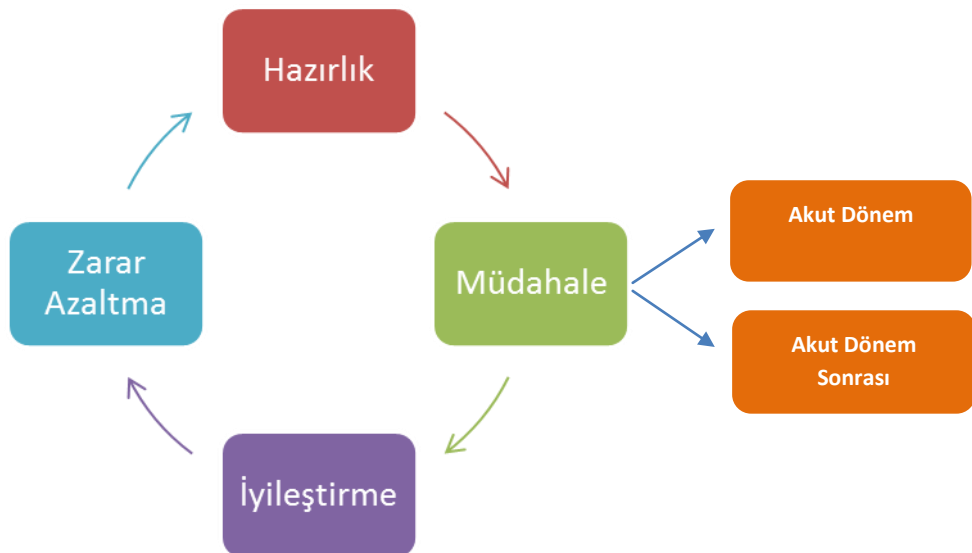
alışana destek, belirli bir standart çerçevesinde sahada görev alacak her meslek grubuna (yardım dağıtanı, polis, yönetici, mühendis, ruh sağlığı çalışanı vs.) verilmesi gereken bir hizmettir. Özellikle insan ile temas edecek herkesin psikososyal destek

temel ilkeleri, psikolojik ilkyardım ve bölgenin sosyokültürel özellikleri konusunda eğitim almış olması, kendini koruyabilmesi için ise öz bakım, akran desteği, bireysel görüşme, grup çalışması gibi çalışmalara katılım sağlaması duygusal yükünü sahada bırakarak normal hayatına dönmesi için gereklidir.

2.2.3. Afet Döngüsüne Göre Psikososyal Destek Çalışmaları

Birinci bölümde bahsettiğimiz zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme dönemleri olarak belirttiğimiz afet döngüsünün zamanı ve geçiş süresi daha önce de belirtildiği gibi afetin veya acil durumun etkisine, büyüklüğü ve verilen hizmetin türüne göre değişiklik göstermektedir. Örneğin arama kurtarma hizmeti için müdahale süreci 1-2 hafta iken psikososyal destek hizmeti için müdahale süreci 3 ila 6 ay sürebilmektedir. Psikososyal destek hizmetini döngüsel olarak anlatan bazı kaynaklarda akut dönem ve iyileştirme döneminde yer alan çalışmaların aslında müdahale dönemine karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Afet döngüsünü psikososyal destek hizmeti özelinde anlatacak olursak müdahale sürecinde yapılan çalışmaları akut dönem ve akut dönem sonrası olarak ikiye ayırmak sunulan hizmetlerin daha net anlaşılmasını sağlayabilir.

Şekil 4. Psikososyal Müdahale Aşamaları



Birbiriyle iç içe girmiş, birbirini takip etme zorunluluğu olan, bir önceki safhada yapılan çalışmaların bir sonraki safhada yapılacak olanları büyük ölçüde etkilediği ve süreklilik göstermesi gereken bu etkinlikler, afet halkası veya afet zinciri olarak düşünülebilir.

Zarar Azaltma Ve Hazırlık Dönemi Psikososyal Destek Çalışmaları

Bu dönemde, afet ve acil durum yaşanmadan önce riskleri belirlemek, tedbir almak, koruyucu, önleyici çalışmalara ağırlık vererek her türlü kapasitenin artırımına gitmek ve zarar görülebilirliği azaltmak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Bu anlamda literatürde detaylı bir bilgiye rastlanmadığı için aşağıda sıralanan çalışmalar zarar azaltma ve hazırlık dönemine örnek teşkil edebilecek çalışmalardır.

- Var olan yasal düzenlemeleri analiz etmek ve psikososyal destek hizmetlerinin mevzuatta yer almasını sağlamak,
- Her düzeyde etkili olabilecek psikososyal destek hizmet planları oluşturmak,
- Psikososyal destek hizmeti veren kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması,
- Sivil toplum kuruluşları ile iş birliği protokolleri oluşturulması,
- Toplumun afet bilincini yükseltmeye yönelik eğitimler düzenlenmesi,
- Psikososyal destek hizmeti verecek meslek gruplarının belirlenmesi ve saha da çalışacak personel havuzu oluşturulması,
- Personelin psikososyal destek hizmetine ilişkin mesleki bilgi ve beceri kapasitelerinin eğitimlerle geliştirilmesi,
- İl ve bölge bazında sosyokültürel özellikleri, incinebilir grupların genel nüfusa oranını, yoksulluk seviyesini gösteren sosyal risk haritalarının hazırlanması,
- Afet ve acil durumlarda kullanılacak lojistik malzemelerin önceden belirlenmesi ve temin edilmesi,
- Mevcut personel ve malzeme kapasitesinin il ve bölge bazında haritalandırılması,
- Psikososyal destek hizmetlerinin etkililiğini ölçmek için ölçekler, göstergeler oluşturulması,
- Psikososyal destek hizmetlerinin pratikleşmesi için senaryo ve tatbikat çalışmaları planlanması,

- Yerel birimlerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi, afet ve acil durum öncesinde hazırlıklı olmayı sağlayacağı gibi riskleri ön görülmüş bir müdahalenin etkin ve yararlı bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.

Müdahale Dönemi Psikososyal Destek Çalışmaları

Akut Dönem; afet ve acil durumun hemen ardından başlayarak genelde 1-3 gün ile 1 hafta arasında geçen, temel ihtiyaçların ve güvenlik ihtiyacının ön plana çıktığı bir dönemdir. Bu dönemde temel amaç, toplum düzeyinde genel ihtiyaçların hızlı bir şekilde belirlenmesi ve kaynakla buluşturulmasıdır.

- Afet ve acil durum bölgesine yönelik ilk durum tespiti yapılarak ihtiyacın ve kaynağın değerlendirilmesi,
- Temel ihtiyaçların psikososyal destek temel ilkelerine uygun bir şekilde karşılanmasının sağlanması,
- Tespit edilen acil ihtiyaçların ilgili hizmet gruplarına ivedilikle bildirilmesi,
- Bilgi merkezi kurulması ve bilgilerin paylaşılması,
- Psikolojik ilk yardım temel ilkelerine uygun iletişim kurulması,
- Psikososyal destek hizmetlerinin planlanması ve sahada çalışacak ekiplerin ve sayılarının belirlenmesi, ihtiyaca göre oryantasyon ve eğitim verilmesi,
- Kayıp aile üyelerinin bir araya getirilmesi için bir sistem kurulması,
- Korunmaya ihtiyacı olan kimsesiz çocuk, engelli ve yaşlının tespit edilerek kurum bakımına alınması,
- Psikososyal destek merkezinin ve psikososyal destek bürolarının kurulmasının sağlanması,
- Kamu kurum, kuruluş, STK, yerel çalışanlar, gönüllüler ve toplum liderlerinin koordine edilmesi,
- İncinebilir grupların ve onlara yönelik ihtiyaç, kaynak ve etkinliklerin belirlenmesi,
- Her düzeyde (ekipler arası ve kurumlar arası) faaliyetlerin belirli periyotlarda (günlük, haftalık, aylık) toplantılar yapılarak raporlanması (Mağden ve ark., 2008, s.5)

Akut Dönem Sonrası; afet ve acil durumun etkisine göre değişeceği gibi genelde ilk 1 haftadan sonra 2-3 aya kadar uzayabilecek bir dönemdir. Temel ihtiyaçların karşılandığı, güvenlik ihtiyacının kontrol altına aldığı, durum tespitinin yapıldığı daha çok özel ihtiyaçların tespit edilip hizmetlerin aktif hale geldiği bir dönemdir.

- Çadır ve ev ziyaretleri yapılarak, ailelerin ve aile üyelerinin özel ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve psikososyal ihtiyaçlarının gözlemlenmesi,
- Bireysel görüşme sonrası gerekli görülenler için psikiyatri servislerine sevk etme ve yönlendirme sisteminin oluşturulması,
- Psikososyal açıdan paylaşım grupları ve psiko-eğitim programları oluşturulması, duyurulması ve katılımın sağlanması,
- Kültürel başa çıkma mekanizmalarının desteklenmesi (cenaze törenleri, dini ve kültürel adetler, yas dönemine ait gelenekler gibi) ve bu etkinliklere katılımın sağlanması,
- Hedef kitlelere yönelik (çocuklarla oyun etkinlikleri, kadınlarla toplantılar, yaşlılarla bilgilendirme amaçlı görüşmeler) etkinlikler düzenlenmesi ve tüm bu etkinliklerin raporlanması,
- Psikososyal destek hizmeti için hazırlanmış olan broşürlerin gerekiyorsa güncellenmesi, günlük kullanım diline çevrilmesi, kültürel adaptasyonunun yapılması ve ihtiyaç duyulması halinde yeni broşürler oluşturulması, basımı ve dağıtımı,
- Medya araçları, toplantılar, afiş ve posterler, el broşürleri aracılığı ile afet ve acil durumların psikososyal etkileri, baş etme yöntemleri ya da ihtiyaç duyulan diğer konularda bilgilendirme çalışmaları yapılması,
- Alanda yürütülen ve yürütülecek olan psikososyal destek çalışmaları için koordinasyon toplantılarının düzenlenmesi ve çalışmaların değerlendirilmesi,
- Sahaya destek olarak gelen ekiplerin nasıl ve ne zaman ayrılacağına belirlenmesi ve yerel kapasiteyi güçlendirerek sahadan ayrılış gerçekleştirilmesi,
- Her düzeyde (ekipler arası ve kurumlar arası) faaliyetlerin belirli periyotlarda (günlük, haftalık, aylık) toplantılar yapılarak raporlanması, afet ve acil durum sırasında yapılacak müdahale hizmetleri krizin koordineli ve sistemli yönetilmesini sağlayacaktır.

İyileştirme Dönemi Psikososyal Destek Çalışmaları

Etkilenenlerin normal yaşamlarına dönmelerini kolaylaştırıcı etkinliklerin yanı sıra sahada yapılmakta olan çalışma ve uygulamaların değerlendirilmesi ve sonraki dönemlerde yürütülecek psikososyal çalışmaların planlanması ve alt yapısının hazırlanması da bu dönemde yapılır.

- Eğitim sisteminin bir an önce açılmasının sağlanması,
- Sosyal iyileştirmeye yönelik etkinliklerin kültür, sanat, spor, meslek edindirme kursları, konser, gezi vb. (ihtiyaca göre müdahale döneminde başlayacağı gibi) bu dönemde artırılması,
- Toplum genelinde tekrar bir ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi yapılması,
- Yerel kapasitenin (personel, kurum/kuruluş, kaynak vs.) kendine yetebilir hale getirilmesi,
- Psikososyal müdahale hizmetinin etkililiğini ölçmeye yönelik çalışmalar yapılması,
- Genel bir psikososyal analiz raporu hazırlanması,
- İzleme, değerlendirme, raporlama ve arşivleme çalışmaları yapılarak bir sonraki afet ve acil duruma hazırlık yapılması, afet ve acil durum sonrasında hizmetin güçlü ve zayıf yönlerinin değerlendirilerek geliştirilmesini ve iyileştirilmesini sağlayacaktır.

2.2.4. Kurumlar ve Meslekler Arasındaki İş birliği

Olağan dönemde her kurumun veya kuruluşun görevi nettir ve belirli bir düzen çerçevesinde her bir birey ihtiyacına göre ilgili kurum/kuruluş ile irtibata geçer. Ancak, afet ve acil durum sonrasında hiçbir şey eskisi gibi olmamakta; barınma, yeme içme, alt yapı, eğitim, sağlık ve yerel yönetime dair var olan bütün sistem ve düzen zarar görmektedir. Bu nedenle afet bölgesinde topyekün bir hareketle, her türlü hizmet alanında yeniden inşaya gidilmektedir. Bu durumda sahada birden fazla kurum/kuruluş, birden fazla hizmet alanı ve pek çok meslek grubu bir arada çalışmaktadır. Bu nedenle kamusu, sivil toplum kuruluşu, gönüllüsü; insani yardımı, psikososyal desteği, sağlık

hizmeti, barınma hizmeti, hasar tespiti, arama kurtarması; sosyal çalışmacısı, hemşiresi, mühendisi, polisi, yöneticisi hepsini koordine etmek ve birlikte hareket etme refleksini kazandırmak kurumlar ve meslekler arasındaki iş birliğine bağlıdır.

Özellikle birebir insana temas eden psikososyal destek hizmetinde zarar verme(me) ilkesine dayanarak kurumlar arası iş birliği ve multidisipliner anlayış oldukça gerekli ve önemlidir. Bundan dolayı psikososyal destek alanında faaliyet yürüten tüm kuruluşların koordinasyonu öncelikli konulardan biri olmalıdır.

Koordinasyonun kurulması ile psikososyal desteğin daha fazla kişiye ulaşması ve yaşanması muhtemel tekrarların önüne geçilmesi sağlanacaktır. Ayrıca oluşturulan koordinasyon mekanizması sayesinde iyi örneklerin paylaşımı için uygun bir ortam oluşturulmuş olacaktır (Hansen, 2009:39).

ISAC 'e göre ruh sağlığı ve psikososyal hizmet alanında etkin bir eşgüdüm sağlanması için bazı temel eylemler belirlenmiştir. Bunlar;

a) Psikososyal müdahale faaliyetlerine yönelik koordinasyon grubunun kurulması

Tüm koordinasyondan sorumlu, sektörler arası koordinasyonu sağlayacak tek bir mekanizma kurulmalıdır. Böylelikle parçalı bir yapının önüne geçilebilecektir. İhtiyaç duyulması halinde örneğin okullarda sağlanacak psikososyal destek için veya sağlık sektöründeki psikososyal faaliyetler için genel koordinasyon mekanizmasına bağlı olarak alt koordinasyon grupları kurulabilir. Koordinasyon mekanizmasında bu alanda faaliyet gösteren veya destek olabilecek olan devlet kurumları, yerel veya uluslararası STK'lar, üniversiteler, yerel yönetimler vb.'nin temsilcilerinin yer alması sağlanmalıdır. Koordinasyon grubu hem ulusal düzeyde olmalı hem de yerel alt birimlerde de kurulmalıdır.

1. Program planlamaları ve uygulamalarının koordine edilmesi:

Koordinasyon mekanizması, uygulanılmasına ihtiyaç duyulan programların planlaması ve uygulanmasını da koordine etmelidir. Bunu yapabilmesi için durum değerlendirmesi yapılarak sonuçlarının paylaşılması, müdahalede yaşanan boşlukların tespit edilmesi, izleme ve takip süreçlerinin de koordinasyonunun sağlanması gerekmektedir.

2. Kılavuzların geliştirilmesi ve ilgililere ulaştırılması:

Psikososyal müdahalenin koordinasyonu için yaşama geçirilen koordinasyon mekanizması, ihtiyaç duyulan kılavuzların oluşturulması veya var olanların yerel ortama uygun hale getirilmesini sağlamalıdır.

3. Kaynakların harekete geçirilmesi:

Koordinasyon mekanizması kaynakların koordinasyonunu sağlamak için var olan kaynakları koordine ettiği kadar muhtemel kaynakları da tarayarak tespit etmeli ve kaynak oluşturmak için yapılacak faaliyetlerin de koordinasyonunu sağlamalıdır (IASC 2007:33-36).

Psikososyal destek hizmeti özelinde oluşturulması gereken koordinasyon gruplarında hazırlanacak eylem planları meslekler arası iş birliğini de tanımlamalıdır. Bu alanda çalışan psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog, psikolojik danışman, psikiyatrist gibi meslek gruplarının afet ve acil durumlarda çalışma yetkinlikleri, afet öncesi, sırası ve sonrası görev tanımları önceden yapılmalı ve birlikte çalışma, ekip olabilme gibi konularda bilgi ve beceri eğitimleri verilmelidir.

Ayrıca ekiplerde görev alacak psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman gibi meslek grupları lisans eğitimleri gereği belirli bir alt yapıya sahip olsalar dahi çalıştıkları kurumların (sağlık, sosyal hizmet, okul) özelinde hizmet vermeye odaklanabilirler. Örneğin hastanede çalışan bir sosyal çalışmacı tıbbi ya da klinik sosyal hizmeti, sosyal hizmet alanında çalışan bir psikolog sosyal sorunu, okulda çalışan bir psikolojik danışman okul ve öğrenci odaklı bir kriz müdahalesini önceliğine alabilir. Bu durum, söz konusu meslek grupları ve kurumlar bir arada çalıştığında bütüncül bakmayı geliştirirken her biri tek başına sahaya indiğinde verilecek hizmetin sadece tedavi, sadece sosyal hizmet kuruluşlarından yararlandırma ya da sadece okullarda eğitim üzerine odaklanılmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle de sahada uygulanacak psikososyal destek hizmetleri, birbiriyle iletişimi olmayan, eş güdümden uzak, diğer çalışmalarla ne ölçüde uyumlu olduğu hesaba katılmamış zayıf ya da eksik birer hizmet olacaktır.

Daha önce ülkemizde yaşanmış, çok kez deneyimlediğimiz bir durum olan her kurumun ve her sivil toplum kuruluşunun kendi özelinde psikososyal destek hizmeti vermeye

çalışması afetten etkilenen kişilerin yarardan çok zarar görmesine neden olduğu gibi zaman ve personel gibi önemli kaynakların yanlış kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle kurum ve kuruluşların, afetten etkilenen kişilerin yüksek yararını göz önünde bulundurarak ön plana çıkma kaygısı olmadan birlikte çalışmaya niyetli olması gerekmektedir. Bunun için ise koordinasyon sisteminin işlevsel hale getirilmesi, afet ve acil durum öncesinde ortak eğitimler ve tatbikatlar düzenlenmesi etkili olacaktır.

Kurulacak olan psikososyal müdahale koordinasyonu sağlık, eğitim, kamp yönetimi gibi sektörleri de kapsamalıdır. Her sektör için ayrı bir psikososyal müdahale koordinasyonu oluşturulmamalıdır. Tek ve sektörler arası bir koordinasyon mekanizması kurulmalıdır (CCCM Cluster: 13). Bu durum ülkemiz için önemli bir uyarı niteliğinde olup psikososyal destek hizmetlerini verebilecek kurum sayısı çok olduğu için tek elden yürütülmesi önemlidir.

2.3. ULUSAL AFET YAPILANMASI

Türkiye’de afetlere yönelik yasal ve kurumsal yapı birçok kez değişikliğe uğramış, müdahale anlayışı ise dönemlere göre farklılık göstermiştir. Afetlere yönelik müdahale anlayışı 1944 yılı öncesi yalnızca olay sonrası müdahale şeklinde iken, 22 Temmuz 1944 tarihinde 4623 sayılı “Yer Sarsıntılarında Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun” adı altında yapılan düzenleme ile birlikte kısmen zarar azaltıcı önlemlerin olduğu bir döneme girilmiştir. Türkiye’de deprem zararlarının azaltılması çalışmaları bu kanun ile başlamıştır. 1959 yılında ise “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair” 7269 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Kısaca “Afetler Kanunu” olarak bilinen bu kanun ile afet yönetimi anlayışına adım atılmıştır. Daha önce sadece deprem ve su baskınlarını kapsayan zarar azaltma faaliyetlerinin kapsamı genişletilmiş; Türkiye’de etkili olan heyelan, kaya düşmeleri, yangınlar, çığ düşmeleri gibi afetlerin zararlarının azaltılması için afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası dönemleri kapsayan merkezi ve yerel müdahale yöntemleri yeniden düzenlenmiştir. Ülkemizdeki afet yönetimin yasal ve kurumsal gelişmesinin dönüm noktası ise 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi’dir. Bu depremden sonra bir uyanış dönemine girilmiş, mevcut yapılar sorgulanmaya ve modern bir afet yönetim sistemi oluşturulmaya başlanmıştır (JICA,2004, s. 42 -54).

Bu dönemden sonra zorunlu Deprem Sigortası, Yapı Denetim Hakkında KHK, Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği, İmar Yönetmeliği, Afet Yönetimi ile ilgili olarak yeni bir merkezi kurum kurulması, Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün arama-kurtarma kapasitesinin geliştirilmesi, Deprem Konseyinin kurulması gibi kararlar alınmıştır.

Türkiye için uyanış dönemi başlamış olup üniversitelerin, medyanın ve sivil toplum kuruluşlarının telkinleri doğrultusunda çağdaş bir afet yönetimi sisteminin gerekliliği üzerinde sıkça durulmuş, bu husus Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na düzenlenen Deprem Şurası Bildirgesinde de vurgulanmıştır. Böylece 'afet yönetiminde kurumsal değişim ve yeniden yapılanma' da geri sayım başlamıştır.

Nitekim 29.05.2009 tarih ve 5902 sayılı ' Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun' doğrultusunda, 17.12.2009 tarih ve 27435 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu Kararında, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının faaliyete geçtiği ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün kapatıldığı belirtilmiştir. Bu kurumsal değişiklik ile birlikte ulusal afet yapılanmasında yeni bir döneme geçilmiştir.

2.3.1. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmadan önceki afet yönetiminde üç farklı kurumun görev ve sorumluluğu bulunmakta idi. Bu durum bazı sorumluluk ve görevlerin herhangi bir sahibinin bulunamamasına, tanımlanan görevlerde ise yetki karmaşalarına neden olmaktaydı. Yaşanan sorunların çözülmesi için bütünleşik afet ve acil durum yönetimi anlayışını benimseyen, teknik hizmetleri ve insani yardım faaliyetlerini tek çatı altında toplayan bir kurumun kurulması gerekli idi.

Ülkemizde afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek elden yürütülmesi, yetki ve sorumlulukların yeniden tanımlanması amacı ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuştur. Bu başkanlığın görev ve yetkileri 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın Teşkilat Görevleri Hakkında Kanun ile tanımlanmıştır. Bahsi geçen kanun afet ve acil durumlara yönelik yer verdiği amaç, kapsam ve tanımlar ile ülkemizde afet mevzuatı hususunda çok önemli bir yer edinmiştir.

5902 sayılı kanun; “afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması hususlarını” kapsamaktadır.

AFAD’ın teşkilat yapısı içerisinde Planlama ve Zarar Azaltma Dairesi Başkanlığı, Müdahale Dairesi Başkanlığı, İyileştirme Dairesi Başkanlığı, Sivil Savunma Dairesi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı, Yönetim Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Bilgi Sistemleri ve Haberleşme Dairesi Başkanlığı ve Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı olmak üzere toplam sekiz daire başkanlığı bulunmaktadır.

Bunlardan biri olan Planlama ve Zarar Azaltma Dairesi Başkanlığı, afet ve acil durum öncesine yönelik çalışmalar yürütmekte olup bu kapsamda ülke düzeyinde uygulanacak afet ve acil durumlara yönelik müdahale, risk yönetimi ve zarar azaltma planları yapmak veya yaptırmakla görevlidir. Bir diğer görevi ise muhtemel afet ve acil durum bölgelerini tespit etmek ve zarara uğrama ihtimali olan yerlerin plan, proje ve imar esasları ile aynı, nakdi ve insani yardım esaslarını belirlemektir. Afet ve acil durumlara yönelik bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yapmak, ülkemizde ve dünyada meydana gelen afet ve acil durumlar ile ilgili bilgileri toplamak ve değerlendirme yapmak da daire başkanlığının görevleri arasındadır (5902 Sayılı Kanun, 2009)

Afet ve acil durumlar sırasında yapılacak çalışmalardan sorumlu daire başkanlığı ise Müdahale Dairesi Başkanlığı’dır. Görevi afet ve acil durumun etkilerini gidermeye yönelik müdahale çalışmaları yapmak olup bunu yaparken kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ise yabancı kişi ve kuruluşlara ait her türlü kaynağı değerlendirmektedir. Bir diğer görevi ise başbakanlık afet ve acil durum yönetimi merkezi idare ederek illerdeki afet ve acil durum yönetimi merkezleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının açılmasını ve yönetilmesini sağlamaktır. İtfaiye, arama ve kurtarma hizmetlerini düzenlemek, teşvik etmek ve standartlarını belirlemek, aynı alanda hizmet veren kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak da görevleri arasındadır. Görev alanına giren bir başka konu ise yabancı

lkeler ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak koruyucu ve kurtarıcı faaliyetleri planlamak ve yürütmektir (5902sayılı kanun, 2009).

AFAD’ın afet ve acil durumlar sonrasına yönelik çalışmalar yapan birimi ‘‘İyileştirme Dairesi Başkanlığıdır’’; görevi hayatın normale dönmesini sağlayıcı tedbirler almaktır. Afet bölgesinde geçici yerleşmeyi sağlamak, zarara uğramış kişilere yönelik tedavi, beslenme ve barınma ile sosyal ve psikolojik destek hizmetleri yürütmekle sorumludur. Uluslararası acil yardımlar İyileştirme Dairesi Başkanlığı tarafından kabul edilir ve dağıtılır. Afet sonrası yeniden yapılanmaya yönelik yapılanma ve iyileştirme planları hazırlamak ve afete uğramış yerlerin imar, plan, proje işlemlerinin yürütülmesinde kamu kurum ve kuruluşları arasından koordinasyonu sağlamak diğer görev alanlarıdır (5902 Sayılı Kanun, 2009).

şubat 2014’te yapılan son düzenlemeler ile il özel idarelerine bağlı olarak alışan İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ve ‘‘Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri olması gerektiği şekli ile Başbakanlık AFAD’a bağlanmıştır. Uzun süre il müdürlüklerinin taşra teşkilatı olarak görülmemesi saha çalışmalarını ve personel işlerini olumsuz etkilemekte, idari sıkıntılar yaşanmakta idi. AFAD İl Müdürlükleri her ne kadar merkeze bağlansa da ilde herhangi bir afet ve acil durum yaşanması durumunda afet /acil durumun yönetiminden birinci derece Vali sorumlu olmaktadır. AFAD il müdürlükleri ise Vali adına koordinasyon işlerinin sekretaryasını yapmaktadır.

Bütün bu dönemlerin yaşanması, kurumların birleştirilmesi, AFAD’ın kurulması ve yeniden görev tanımlarının yapılmasının ardından ulusal afet yapılanmamızda yaşanan en önemli gelişme ise Türkiye Afet Müdahale Planıdır. 18/12/2013 tarih ve 28855 sayılı Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliğine göre hazırlanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), AFAD’ın kurum ve kuruluşları koordine etme görevini somutlaştıran ilk çalışmadır. Ulusal ve yerel düzeyde müdahale sistemini tanımlayan planın detayları bir sonraki bölümde yer almaktadır.

2.3.1.1. Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)

Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ise Bakanlar Kurulu kararı ile Resmi Gazetede yayımlanan 5902 sayılı Kanuna dayanılarak 18/12/2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile müdahale hizmetleri, bu hizmetlerin

koordinasyonundan sorumlu ana ve destek çözüm ortakları ile yerel düzey sorumlu birimlerin görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Söz konusu yönetmeliğin hemen akabinde **AFAD** tarafından hazırlanan **Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)** 03.01.2014 tarih ve 28871 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Aşağıda yer alan bütün tanımlar, görev ve sorumluluklar müdahale hizmetleri yönetmeliğinden ve TAMP'tan alınarak derlenmiştir.

TAMP'ın Amacı

TAMP'ın amacı afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarında görev alacak hizmet grupları ve koordinasyon birimlerine ait rolleri ve sorumlulukları net olarak tanımlamaktır. Bu çerçevede afet öncesi, sırası ve sonrasındaki müdahale planlamasının temel prensiplerini belirlemektir.

TAMP'ta Yer Alan Kavramlar;

Hizmet Grubu: Afet ve acil durumlarda Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında ana çözüm ortağı ve destek çözüm ortaklarının yürüttükleri hizmetlerin niteliğine göre oluşturulan grupları ifade eder.

Ana Çözüm Ortağı: Hizmet grubunun yürüteceği hizmetlere ilişkin koordinasyondan sorumlu olan bakanlık/kurum ve kuruluşları ifade eder.

Destek Çözüm Ortağı: Hizmet gruplarında ana çözüm ortağı olarak görev alan bakanlık, kurum ve kuruluşların çalışmalarında destek olarak görev alan paydaşları ifade eder.

Destek iller: AFAD tarafından olay bölgesine destek olmak üzere belirlenen il gruplarını ifade eder. Hangi illerin birbirine destek olduğu ayrı ayrı 81 il için belirlenmiş olup TAMP ta yer almaktadır.

TAMP kapsamında AFAD, afet ve acil durum hizmetlerinin koordinasyonundan, eğitim politikalarının oluşturulmasından ve bu konularda mevzuat düzenlemeleri

yapılmasından sorumludur. Ulusal düzey hizmet grubu, planlarının hazırlanması ve uygulanmasından, hizmet grubundan sorumlu ana çözüm ortağı olan bakanlık, kurum ve kuruluşlar asli sorumlu olmakla birlikte, hizmet grubu planlarında görevlendirilen destek çözüm ortağı bakanlık, kurum ve kuruluşlar, özel sektör, STK'lar ve gerçek kişiler de ayrı ayrı sorumludur. Bakanlık, kurum ve kuruluşlarda planların hazırlanması ve uygulanmasından en üst yöneticiler, il afet müdahale planlarının hazırlanması ve uygulanmasından valiler sorumludur.

Müdahale Seviyeleri: TAMP ile ulusal ve yerel düzeyde, olay türü ve ölçeğine göre esnek yapıda müdahale organizasyon sistemi oluşturulmuştur. Müdahale seviyeleri afet/acil durumunun büyüklüğüne etki derecesine göre belirlenmiştir. Belirlenen müdahale seviyelerine göre ulusal ve yerel düzeyde koordinasyon ve müdahalenin nasıl olacağı planlanmıştır. Müdahale seviyeleri etki derecesi açısından dört gruba ayrılmıştır. Etki derecesine göre müdahale seviyelerindeki destek durumu aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

Tablo 5. Müdahale Seviyeleri (TAMP, 2014)

SEVİYE	ETKİ	DESTEK DURUMU
S1	Yerel imkânlar yeterlidir.	İAADYM (İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi)
S2	Destek illerin takviyesine ihtiyaç vardır.	İAADYM + 1. Grup destek iller
S3	Ulusal desteğe ihtiyaç vardır.	1. ve 2. Grup destek iller + Ulusal kapasite
S4	Uluslararası desteğe ihtiyaç vardır.	1. ve 2. Grup destek iller + Ulusal kapasite + Uluslararası destek

Ulusal Düzey Müdahale Yönetimi

Ülke çapında standardın sağlanması amacıyla yerel düzeydeki afet müdahale yönetimi, ulusal düzey tarafından tek bir model olarak tasarlanmıştır. Bu model çerçevesinde afet ve acil durum öncesi, sırası ve sonrasında bütünleşik afet yönetim sisteminin en etkin şekilde işletilmesi, ulusal ve uluslararası koordinasyonun sağlanması amacıyla ulusal

düzeyde müdahale yönetimi planlanmıştır. Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında ulusal ve yerel düzeyde müdahale organizasyon sistemi oluşturulur ve bu sistem operasyon, bilgi planlama, lojistik ve bakım, finans ve idari işler olmak üzere dört servis olarak yapılandırılır. Servislerin altında müdahale hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla hizmet grupları oluşturulur ve bu hizmet gruplarından sorumlu ana çözüm ve destek çözüm ortaklarının sorumluluk ve görevleri belirlenir. Ulusal düzey hizmet grubunun koordinasyonundan ana çözüm ortağı olan bakanlık, kurum veya kuruluş sorumludur. Şekil 5’de ulusal afet müdahalesine ilişkin yapılanma belirtilmiştir.

Ana çözüm ortaklarının ulusal düzeyde (taktik) görevleri;

- Hizmet grubu organizasyonunu kurmak, yapılacak hizmetin bütününi analiz etmek,
- Hizmet grubu hazırlık ve planlama çalışmalarını yönetmek,
- Hizmet grubu kapasite geliştirme çalışmalarını yapmak,
- İhtiyaç halinde destek çözüm ortaklarını göreve çağırmak ve bilgilendirmek,
- Özel sektör ile çalışarak gerekli kaynakları sağlamak,
- Afetlere hazırlık protokollerini yapmak,
- Finansal yönetim çalışmaları yapmak,
- Personelin eğitilmesi ve sürekliliğini sağlamak, diğer hizmet gruplarının çalışmalarını desteklemek, operasyon için gerekli teknolojik yenilikleri takip etmek, standart operasyon prosedürleri, kontrol listeleri, el kitapçıkları, kılavuzlar, formlar ve talimatlar hazırlamak,
- Afet anında bakanlık ya da kurum merkezinde koordinasyonu sağlayacak koordinasyon ekiplerini belirlemek,
- Afet anında kendi hizmet grubunda yer alan tüm bakanlık, kurum ve kuruluşlardan afet bölgesine gidecek saha destek ekiplerini ve afet bölgesindeki çalışma usul ve esaslarını belirlemek (TAMP,2014)

Yerel düzeyde ana çözüm ortağının görevleri (Operasyonel aşamada) ise;

- ✓ Operasyon çalışmaları için sabit ve seyyar tesisler ile görevlileri belirlemek,
- ✓ Afet anında operasyonda çalışacak personeli görevlendirmek, destek çözüm ortakları, diğer hizmet grupları, koordinasyon birimleri ile AADYM’ ler ile koordinasyon

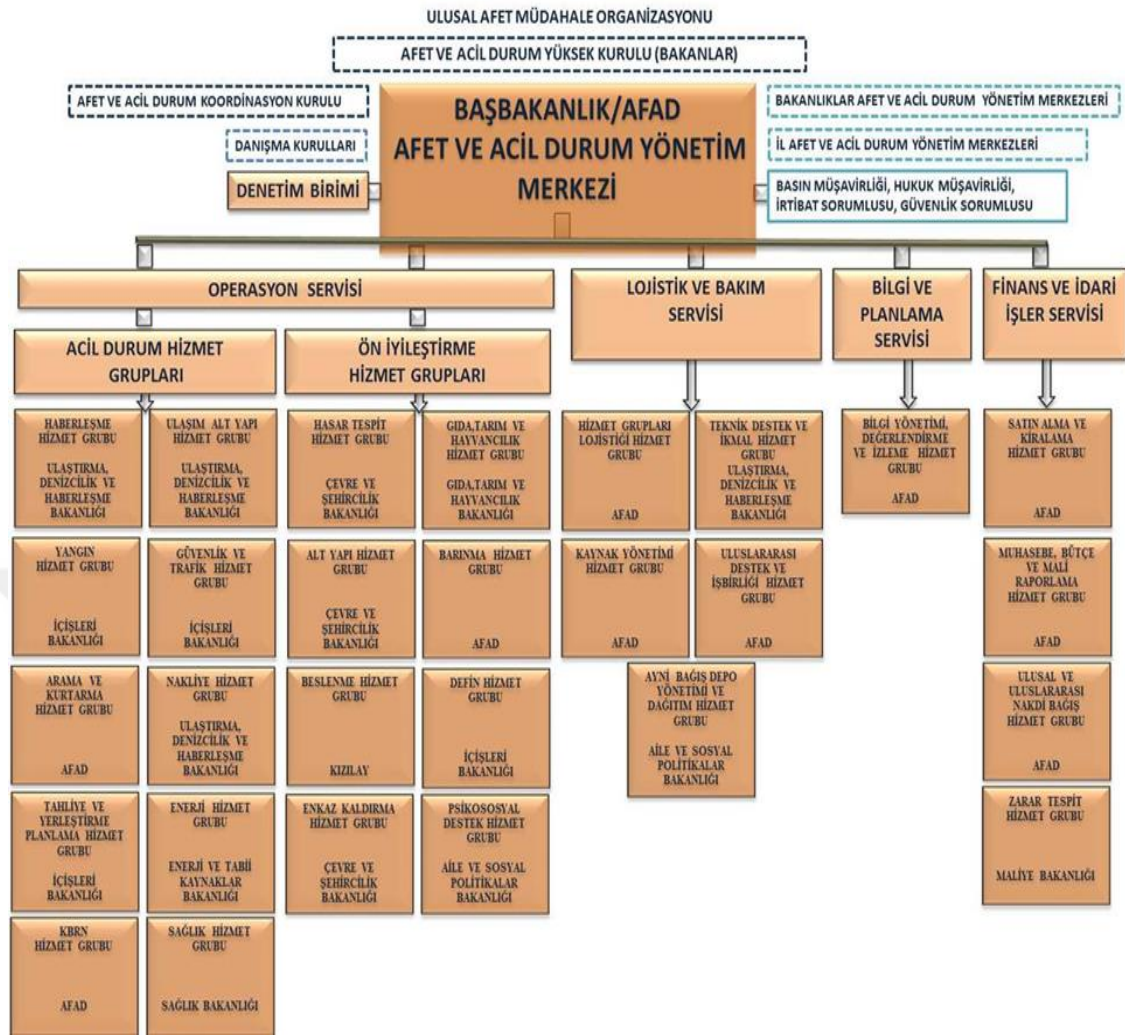
sağlamak,

- ✓ Afetin meydana gelmesi halinde mevcut güç ve kaynakların, etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır (TAMP, 2014).

Destek Çözüm ortaklarının görevleri;

- ✓ Operasyon planlarının hazırlık çalışmalarına katılmak,
- ✓ Gerekli personel, araç, gereç, ekipmanları vb. temin etmek,
- ✓ Operasyonların yürütülmesine destek vermek,
- ✓ Eğitimli personelin sürekliliğini sağlamak, diğer hizmet gruplarının çalışmalarını desteklemek,
- ✓ Operasyon için gerekli teknolojik yenilikleri takip etmek,
- ✓ Hizmet grubu sorumlusunun hizmete ilişkin taleplerini yerine getirmektir (TAMP,2014).

Kısacası ulusal ya da yerel düzeyde hizmet grubu ana çözüm ortağı ile destek çözüm ortaklarının birlikte oluşturdukları grubu ifade etmektedir. Bir hizmet alanı söz konusu olduğunda kim, kiminle, nerede ve nasıl hizmet grubu planları tanımlamaktadır. Bu da demek oluyor ki ana çözüm ortağı ya da destek çözüm ortakları birbirinden bağımsız birbirini tekrar eden işler yapamayacak ve hizmet grubu planına göre hareket edeceklerdir. Aşağıdaki şekilde ise ulusal afet müdahale organizasyonu ve altında yer alan hizmet gruplarının servisleri ve ana çözüm ortakları gösterilmektedir.



Şekil 5. Ulusal Afet Müdahale Organizasyon Şeması (TAMP, 2014)

TAMP'a göre koordinasyondan sorumlu birimlerin tanımları aşağıdaki gibidir.

Ulusal Düzeyde Koordinasyon Birimleri

Koordinasyon birimi olarak, Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu (Bakanlar), AADKK (Müsteşarlar), Başbakanlık AADYM, BAADYM'ler, İAADKK ve İAADYM'ler görev yaparlar.

Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu (AADYK)

AADKK'den gelen bilgi ve önerileri değerlendirir. Gerekli görüldüğünde Bakanlar Kurulu Kararı alınması yönünde girişimlerde bulunur. İlgili kurumların Bakanlarından oluşmaktadır.

Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu (AADKK)

Afet ve acil durum hallerinde bilgileri değerlendirir, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlar. İlgili kurumların müsteşarlarından oluşmaktadır.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi (BAŞBAKANLIK AADYM)

AFAD Başkanının başkanlığında, Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliğinde yer alan bakanlık, kurum ve kuruluşların müsteşar yardımcıları düzeyindeki temsilcilerinden oluşur.

Bakanlıklar Afet Ve Acil Durum Yönetim Merkezleri (BAADYM)

Bakanlıklarda, müsteşar veya yetkilendirilecek müsteşar yardımcılarının başkanlığında 7/24 saat çalışma esasına göre çalışan merkezlerdir.

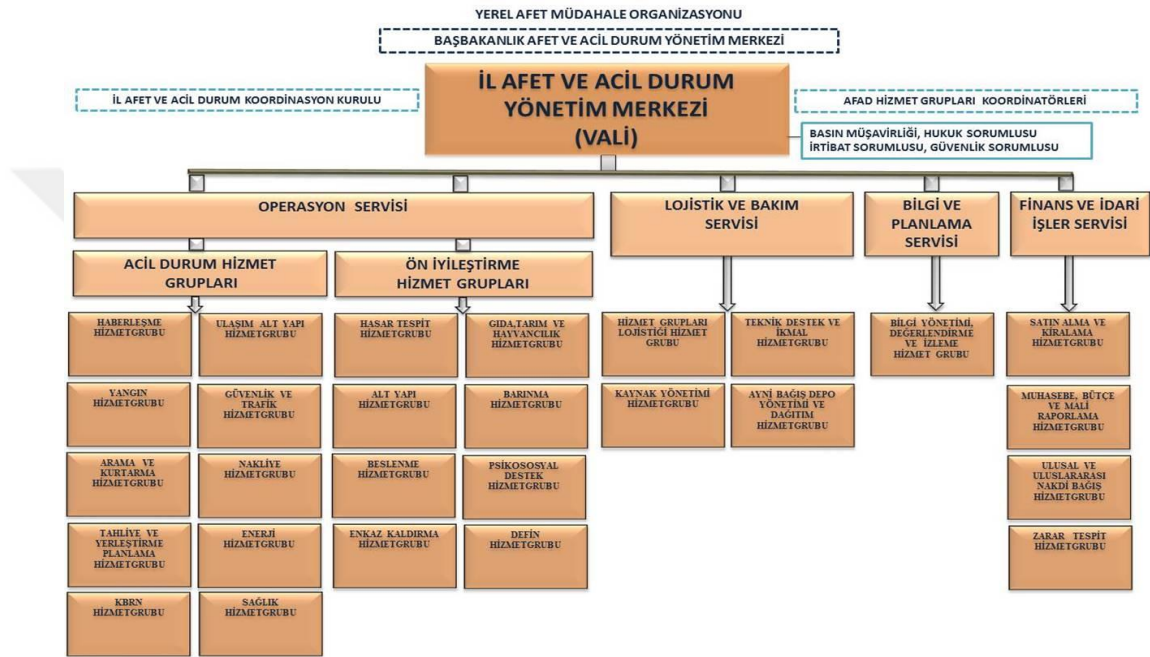
Yukarıda tanımlanan koordinasyon birimlerinin olay seviyesine göre görevleri ve fonksiyonları şekil 6'da gösterilmiştir.



Şekil 6. Olay Seviyesine Göre Koordinasyon Düzeyleri Ve Fonksiyonları (TAMP, 2014)

Yerel Düzeyde Müdahale Yönetimi

TAMP, ulusal düzeyin yerel düzeye nitelikli destek vermesi üzerine tasarlanmıştır. Bu kapsamda ulusal düzeyde müdahale sistemi ile afet/acil durumlarda hazırlık yapılması, müdahale edilmesi ve afet sonrasındaki iyileştirme çalışmalarının süratle tamamlanmasını sağlamak amacıyla yerel düzeyde müdahale yönetimi planlanmıştır. Yerel düzeyde müdahale yönetim sistemi şekil 7’de gösterilmiştir.



Şekil 7. Yerel Afet Müdahale Organizasyonu (TAMP, 2014)

TAMP’ a göre ulusal afet yapılanmasının yerel düzeydeki temsilcileri ise aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

Yerel Düzeyde Koordinasyon Birimleri

Yerel düzeyde koordinasyon, Başbakanlık/AFAD AADYM ile irtibatlı olarak vali tarafından, vali yardımcıları ve İAADYM ile sağlanacak olup destek birimler olarak basın sözcüsü, valilik hukuk sorumlusu, irtibat sorumlusu ve güvenlik sorumlusu yer alır.

İl Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu (İAADKK)

İAADKK, vali/vali yardımcısının başkanlığında il afet ve acil durum müdürü, garnizon komutanı, belediye başkanı, il özel idaresi genel sekreteri ve hizmet grubundan sorumlu il müdürleri ile ihtiyaç duyulan diğer il yöneticilerinden oluşur.

Başlıca görevi, İl hizmet grubu operasyon planlarını hazırlatmak, onaylamak; afet ve acil durum hallerinde bilgileri değerlendirmek, alınacak önlemleri belirlemek, il afet müdahale planının uygulanmasını sağlamaktır.

İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi (İAADYM)

İllerde vali veya yetkilendireceği vali yardımcısının başkanlığında 7/24 saat çalışma esasına göre görev yapar. Sekreteryasını İAADM yürütür.

Başlıca görevi, il afet ve acil durum yönetim merkezlerince; sorumluluk bölgelerinde oluşan olaylarda, sorunların çözülmesi ve ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çalışmaları öncelikle il imkânları ile yürütmek; hazırlık ve müdahale faaliyetlerinde il düzeyinde kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktır.

Yukarıda yer alan bilgilere ve ulusal/ yerel müdahale organizasyon şemalarına göre yıllarca dile getirilen kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğine Türkiye Afet Müdahale Planı ile açıklık getirilse de henüz herhangi bir afet yaşanmamış ve planın uygulanmamış olması nedeniyle planların ne kadar işlevsel olduğu gözlemlenememiştir.

Organizasyon şemasının ön iyileştirme servisinde yer alan Psikososyal Destek Hizmet Grubunun ana çözüm ortağı ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır. Söz konusu hizmet grubunun sahada nasıl çalışacağını anlatan ulusal ve yerel düzey planlar Bakanlık tarafından hazırlanmakta ve her sene revize edilmektedir. Ülkemizde, afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin nasıl geliştiğini anlattıktan sonra söz konusu psikososyal destek planları detaylı olarak anlatılacaktır.

2.3.2. Türkiye’de Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri

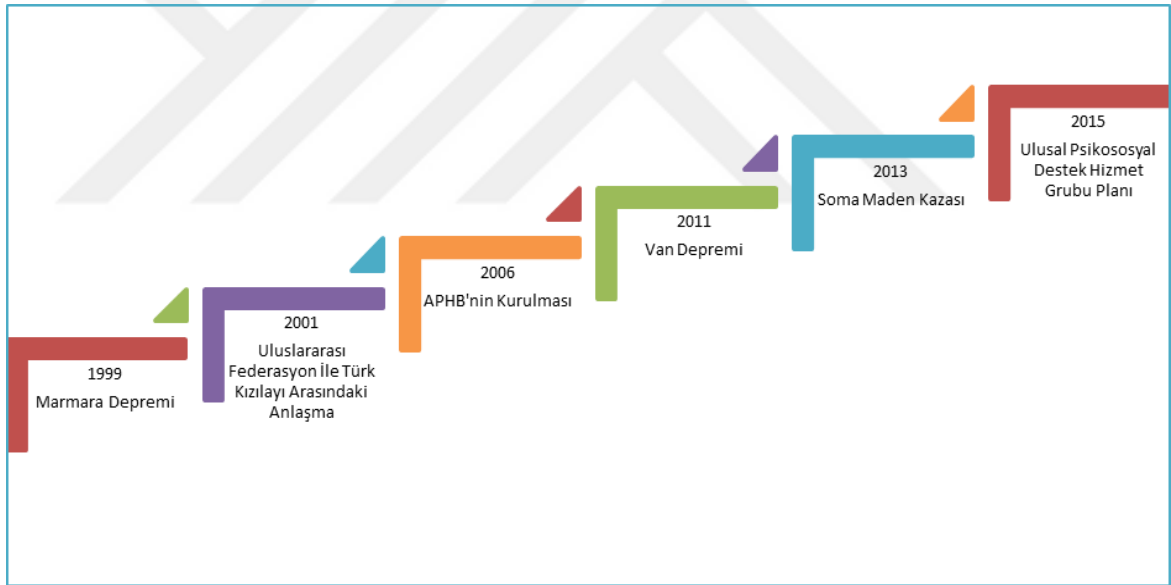
Geçmişte, afetler ve savaşların getirdiği üzüntü ve acı için teselli manevi veya dinsel kaynaklardan aranırken günümüzde, ruh sağlığı uzmanlarından, afetlerin psikolojik ve

sosyal sonuçlarına kapsamlı bir şekilde müdahale ederek travma, keder, depresyon gibi tepkileri azaltmaları beklenmektedir. Ancak, psikoloji ve psikiyatrik hastalıkların tedavisinin yapılabilmesi için geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış bilimsel araştırma verileri ile kanıtlanmış yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Acil durumlarda ise bu tür geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması için ne zaman vardır ne de müzakere için sabır. Bu nedenle, ruh sağlığı uzmanları afet mağdurlarının algılanan ihtiyaçlarına daha hızlı cevap vermeye başlamışlardır (Reyes, 2006). Yaşanan bu ikilem ile birlikte yeni bir hizmet alanı olarak afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti ortaya çıkmıştır. Hızlı, koruyucu ve önleyici olması; terapi ve tedavi odaklı olmaması bakımından diğer ruh sağlığı hizmetlerinden farklılaşmasına ve bu alanda ayrı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Psikososyal destek ihtiyacın fark edilmesi 1990'lı yıllarda Balkan savaşları ile Ruanda'da yaşanan soykırım ve etnik temizlik gibi olayların etkisiyle olmuştur. Bu olayların akabinde travmanın ve yasın etkisinin yadsınamaz olduğu görülmüştür. Bunun üzerine insani yardım örgütleri ve ruh sağlığı uzmanları farklı tepkiler ve işlev bozukluğu gösteren insanların acılarını azaltmak için iş birliği yapmaya başlamışlardır. Bu da insani yardım örgütlerinin psikososyal müdahaleler üzerinde düşünmesi için bir dönüm noktası olmuştur. Ayrıca 1993 yılında Kızılay Kızılhaç Dernekleri Federasyonu da bünyesinde Psikososyal Referans Merkezi kurularak uluslararası insani yardım aktörlerinden olan Kızılay ve Kızılhaç Derneklerinin psikososyal müdahale kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla çalışmalara başlamıştır. 1998 yılında İsveç'te meydana gelen gece kulübü yangını, 2000 yılında meydana gelen Danimarka Müzik Festivali Kazası ve aynı yıl Avusturya'da meydana gelen tren kazası sonrasında yürütülen psikososyal müdahalelerin tartışıldığı konferans sayesinde "Afetlerde Psikososyal Müdahale İlkeleri" European Policy Paper) başlıklı bir politika dokümanı hazırlanmıştır. 2001 yılında psikososyal destek çalışmalarının önemini vurgulayan Avrupa Politika Belgesi yayımlandıktan sonra psikososyal programlara verilen önem artmış ve bu alanda pek çok çalışma ve proje gerçekleştirilmiştir (Ramazano, 2016, s. 9-13).

Dünyada 1990'lardan sonra yeni yeni üzerinde düşünölmeye başlanan psikososyal destek hizmeti Türkiye'de ise 1999 Marmara Depreminde yapılan çalışmaların ardından

kendini göstermeye başlamıştır. Hatta Marmara depremi, uluslararası kurum ve kuruluşların bile psikososyal destek hizmetini uygulaması, aktarması ve anlatması için ‘ne yazık ki’ bir fırsat olmuştur. Marmara depreminde kamu kurumları ve meslek örgütleri hepsi birbirinden bağımsız bir şekilde, kendi meslekleri çerçevesinde hizmet vermeye çalışmıştır. Özellikle o zamanki adıyla Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunda ve Milli Eğitim Bakanlığında çalışan psikolog, sosyal çalışmacı ve psikolojik danışmanlar, meslek örgütü olarak ise psikiyatristler ve psikologlar aktif olarak görev almış ancak sistemli ve koordineli bir çalışma yapılamamıştır. Ülke olarak ilk defa bu kadar büyük bir afet ile karşılaşmış ve her anlamda yeniden düşünmeye başlanmıştır. Tıpkı afet yönetiminde olduğu gibi psikososyal destek hizmetlerinde de önemli dönüm noktaları yaşanmış ve 1999 Marmara Depremi bu dönüm noktalarının başlangıcı olmuştur. Diğer önemli olayları ise aşağıdaki şekil üzerinde sıralamak mümkündür.



Şekil 8. Ülkemizdeki psikososyal destek hizmetlerinin gelişim dönemleri

Yukarıda belirtilen olaylar kritik öneme sahip oldukları için şekil üzerinde gösterilmiş olup bu olayların arasında geçen süre zarflarında ise psikososyal destek hizmetlerinin sürekli olarak gelişmesini sağlayan çalışmalar yapılmıştır.

Marmara Depreminden sonra ruh sağlığı alanında çalışan her bir meslek örgütü ve bilim çevresi kendi çalışmaları çerçevesinde literatüre katkı sağlayacak çalışmalar yapmıştır. Örneğin Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü tarafından 2000 yılında

‘Travma Tedavisi Uzman Eğitimi’ düzenlemiş ve 2001 yılında ‘Deprem ve Sosyal Hizmet Sempozyumu’ gerçekleştirilmiştir. Bu iki çalışmanın kitap haline getirilmesi ise yıllarca bu alandaki literatür sıkıntısını gidermiştir.

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu 21.01.2000 tarih ve 594 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede ‘Afetler nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunların çözümüne yönelik sosyal hizmetleri önceden planlamak, afetzedelerin acil ihtiyaçlarını karşılamaya ve afet sonrası sorunları çözmeye yönelik geçici ya da sürekli hizmetleri yerine getirmek, afete bağlı göç ve göçmenlerle ilgili her türlü sosyal hizmeti gerçekleştirmek’ şeklinde görev tanımı yapmıştır (2828 SHÇEK,2000). Ancak bu madde Bakanlık olma sürecinde 633 Sayılı KHK da yer almamış ve çıkarılmıştır.

Uluslararası Kızılay Kızılhaç Dernekleri Federasyonu tarafından dünya çapında geliştirilmesi öngörülen psikososyal destek programının Marmara depremi bölgesinde uygulanması için 2001 yılında Türk Kızılayı ile Federasyon arasında anlaşma yapılmıştır. Anlaşmaya göre bölgede üç toplum merkezi ve beş psikososyal destek merkezi kurulmasına karar verilmiştir. Hizmetin daha sonra da sürdürülebilirliğini artırmak için toplum merkezlerinin sayısı artırılmıştır. Bu merkezlerin değerlendirme ve yönlendirme çalışmalarını sürdürmek üzere Federasyon, Türkiye Kızılay Derneği, SHÇEK, HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu ve psikologlar Derneği temsilcilerinden oluşan bir Danışma Komitesi kurulmuştur. Bu komitenin kararı ile ülkemizin kültürüne uygun bir eğitim programı ve materyal geliştirilerek eğitici eğitimi yapılmasına karar verilmiş ve 2002 yılında eğitici eğitimleri başlamıştır. Burada yetişen eğiticilerin eğitici yetiştirmesi ve yetiştirilecek eğitimcilerin personel ve halk eğitimlerini gerçekleştirmesi hedeflenmiştir (Çevikbilen, 2002, s.199-201). Bugün hala o dönemde yetişen eğiticilerin ülke genelinde verilen psikososyal destek kapasite geliştirme eğitimlerine büyük katkısı olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı ve Unicef desteğinde 2001 yılında hazırlanan “Psikososyal Okul Projesi” ile ‘Travma Sonrası Normal Tepkiler: Psikoeğitim El Kitabı’ oluşturulmuş ve o zamandan bugüne kadar okullarda çalışan psikolojik danışmanlar/rehber öğretmenler bu eğitimlere katılmaya devam etmiştir. Söz konusu kitap, psikososyal destek hizmetlerinin nasıl uygulanacağını somutlaştıran önemli

kaynaklardan biridir ve bu senelerde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından revize çalışmaları yapılmaktadır.

Bu süre zarfında proje olarak başlayan psikososyal destek faaliyetleri Türk Kızılayı'nda psikososyal birim adıyla kurulmuştur. Bu alanda yetiştirilen eğiticiler ve uygulayıcılar ile birlikte saha uygulamasına da önem verilerek 2002 Afyon Depremi, 2003 Irak/Silopi İnsani Yardım Operasyonu, 2003 İstanbul Bombalama Eylemi, 2003 Bingöl Depremi, 2004 Tsunami-Endonezya'da görev almıştır (Şavur,2010). Haziran 2005 tarihinde Kızılay ile bazı meslek örgütleri arasında “Ulusal ve Uluslararası Afet Yönetiminde Türk Sivil Toplum Kuruluşları İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. 2005 Pakistan Depremi, 2006 Batman Sel, 2006 Elazığ Depremi gibi ulusal ve uluslararası afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti yürütülmüştür. Bu afet ve acil durumlara Kızılay ekipleri ile ruh sağlığı alanında çalışan meslek örgütlerinin birlikte çalışmış olması Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliğinin temellerini atmıştır (APHB, 2012,s.18-19).

16 Ağustos 2006 tarihinde ise; Türkiye Kızılay Derneği, Türk Psikologlar Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği ve Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği arasında imzalanan bir protokol ile toplum psikolojisini olumsuz etkileyen afetler ve acil durumlarda psikososyal müdahalelerin yürütülmesi amacıyla Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği (APHB) kurulmuştur (APHB, 2012,s.18-19).

APHB protokolü, afetlerin psikososyal etkilerinin azaltılması konusunda afet öncesi, sırası ve sonrasında yürütülecek psikososyal faaliyetler ile birlikte çalışma esas ve usullerini içermektedir (APHB, 2011, s.7). Birliğin Türkiye Kızılay Derneği sekreteryasında 2006 yılından itibaren psikososyal müdahalede bulunduğu afet ve acil durumlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. APHB tarafından müdahale edilen afet ve acil durumlar (APHB,2012; ASPB, 2014)

2006 Yılı İtibariyle APHB Tarafından Müdahale Edilen Afet ve Acil Durumlar		
Zafer İÖO Servis Kazası	Antalya Serik Orman Yangını	Elazığ Depremi
Ulus Anafartalar Çarşısı Patlama	Konya Taşkent kız Yurdu patlaması	Zonguldak Maden Ocağı Patlaması
Marmara Seli Kasım	İzmir Yenışakran Okul Servisi Kazası	Van Depremi
Ankara Bala Depremi	Mardin Bilge Köyü Silahlı Saldırı	Ankara Ostim Patlaması
İstanbul Davut Paşa Patlama	İzmir Foça Orman Yangını	Manisa Soma Maden Kazası
Mersin Gülnar Orman Yangını	Batı Marmara Seli	
İstanbul Güngören Patlaması	Bursa Mustafa Kemalpaşa Maden Kazası	

Saha çalışmalarının dışında APHB tarafından hazırlanan psikososyal destek eğitim modülleri ve uygulama rehberleri sayesinde birçok kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan meslek elemanlarına kapasite geliştirme eğitimleri verilmiş ve verilmeye devam edilmektedir. Özellikle ülkemizdeki çalışma koşullarına entegre edilerek hazırlanmış olan Psikososyal Uygulamalar Eğitim ve Katılımcı Kitapları ile Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Almancağı bu alandaki bilgi ihtiyacını karşılayan önemli kaynakların başında gelmektedir.

2011 Van Depreminde, AFAD yeni kurulmuş bir kurum olmasının verdiği dezavantajlara rağmen; arama kurtarma hizmeti, şehrin yeniden inşa edilmesi, bütün hizmet alanlarına acil yardım ödeneğinden para aktarması ve ‘hep birlikte çalıştık’ vurgusunu çok fazla dile getirmesi ile ön plana çıkmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ise Haziran 2011 yılında kurulmuş olmasına rağmen SHÇEK’ den gelen bir saha deneyimi ile bölgede aktif çalışan kurumlardan biri olmuştur.

Marmara Depreminde sonra yaşanan gelişmeler sayesinde Van Depreminde verilecek hizmetin adı artık belli idi psikososyal destek hizmeti. Bütün kamu kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin yoğun olarak çalıştığı Van Depreminde kamu kurumlarının ilk defa ‘psikososyal destek hizmeti’ vermek adına sahaya inmesi bir gelişme iken, Sağlık Bakanlığının ayrı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ayrı, Milli Eğitim Bakanlığının ayrı, APHB’nin ayrı psikososyal destek hizmeti vermesi çalışmaların mükerrer olarak ilerlemesine ve çok başlılığa sebep olmuştur. Bu anlamda Van

Depremde sunulan psikososyal destek hizmetlerine ilişkin en büyük sorun koordinasyonsuzluk olarak ön plana çıkmıştır. Bir diğer yanlış uygulama ise ailelerin başka illere tahliye edilmesi ve yeniden Van' a gönderilmesi olmuştur. Bu uygulama psikososyal destek temel ilkeleri ile çelişen, bireyin ve ailenin baş etme becerilerini zayıflatan bir uygulama olarak hafızalarda yerini almıştır. AFAD'da çalışan sosyal çalışmacılar ise başka illere gönderilen afetzedelerin tesislere yerleştirilmesi ve temel ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilenmiş, Van' a görevlendirilmemişlerdir.

Van Depreminden sonra AFAD 2012 yılında afet ve acil durumlarda müdahale hizmetlerini koordine etmek için mevzuat hazırlıklarına ve bir önceki bölümde Türkiye Afet Müdahale Planı olarak anlatılan planın taslak çalışmalarına başlamıştır. Müdahale döneminde çalışacak hizmet gruplarının ilgili kurumlara tanıtımı yapılmış ancak yönetmelik çıkana kadar diğer kurumların verilen görevleri çok fazla sahiplenmediği görülmüştür. Planlar taslak aşamasında olmasına rağmen ara dönemde yaşanan afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sahiplenilmiş ve planda yazılı olan haliyle sahaya inilmiştir.

2014 Soma Maden Kazası da 'ne yazık ki' psikososyal destek hizmetlerinin parlamasına vesile olan bir acil durumdur. 301 kişinin hayatını kaybettiği kazada arama kurtarma çalışmaları 3 gün sürmüş ve doğal afetlerden farklı olarak temel ihtiyaçlar değil, psikososyal destek ihtiyacı ön plana çıkmıştır. Afet ve acil durum sonrasında ibate, iâşe hizmeti vermeye alışık olan ulusal ve yerel düzey yöneticilerimiz ilk defa psikososyal destek hizmetinin önemi ve gerekliliği ile karşı karşıya gelmiştir.

Soma'da yaşanan en önemli sorun ise müdahale hizmetleri yönetmeliğine rağmen Sağlık Bakanlığının psikososyal destek hizmetlerinin sorumluluğunu ve koordinasyonunu üstlenmek istemesi olmuştur. Yaşanan yetki karmaşası AFAD tarafından kısa sürede çözümlenerek koordinasyon görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından devam ettirilmiştir. Ulusal psikososyal destek hizmet grubu planı taslak aşamasında olduğu için Soma da yerel düzey destek çözüm ortakları ile masaya oturulmuş ve her bir kurum verilen görevlerin altına imza atmıştır.

Akut dönemde aktif olarak görev alan kamu çalışanları (sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, psikolojik danışmanlar) ihtiyaç tespiti, durum analizi ve yönlendirme

hizmetlerinden sonra yetersiz kalmış, travmaya uğramış kişilerle yapılacak bireysel görüşme, grup çalışması gibi akut dönem sonrası psikososyal destek hizmetleri APHB bünyesinde görevlendirilen klinik psikologlar ve diğer meslek grupları tarafından verilmiştir. 13 Mayıs 2014’de başlayan çalışmalar ASPİM koordinasyonunda APHB’nin özverili çalışmaları ile bir yıldan fazla sürmüş ve Haziran 2015’de sonlandırılmıştır. Soma maden kazasından sonra psikososyal destek hizmetlerine ilişkin iki önemli ders çıkarılması gerekir. Birincisi, sivil toplum kuruluşlarının her zaman kamu kurumlarına destek olması ve rakip değil ekip ruhu ile çalışmaya niyetli olmasıdır. İkincisi ise kamu kurumlarında çalışan meslek elemanlarının psikososyal destek hizmetlerine ilişkin kapasite geliştirme eğitimlerine ağırlık vererek elindeki personel kaynağını etkin kullanmasıdır.

Bu süreçten sonra farklı seviyelerde pek çok afet ve acil durum yaşanmış, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda psikososyal destek hizmeti verilmiş ve verilmeye devam etmektedir. 2015 yılında ise, Ulusal Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planı resmi olarak imzalanmış ve sonrasında acil durumların dışında işlevselliğini tartışabileceğimiz herhangi bir afet ve acil durum yaşanmamıştır. Planın içeriğine ve detaylarına bir sonraki bölümde yer verilecektir.

2.3.2.1. Ulusal ve Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planları

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında bakanlık/kurum ve kuruluşlar düzeyinde 28 Hizmet Grubu tanımlanmıştır. Bu bölümde ise ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubunun detaylarına yer verilmektedir.

Psikososyal Destek Hizmet Grubunun ana çözüm ortağı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı iken, destek çözüm ortakları Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Hizmetleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Kızılay’ı, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıdır (28855 sayılı yönetmelik, 2013).

Afet ve acil durumlara Müdahale Hizmetleri Yönetmeliğine göre; psikososyal destek hizmet grubunun görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir.

1. Afetlerde çalışacak olan bütün personele psikososyal destek eğitimlerinin verilmesini sağlamak,
2. Afet hallerinde afetzedelerin temel ihtiyaçlarının ve psikososyal destek ihtiyaçlarının tespit edilmesini sağlamak,
3. Tespit edilen ihtiyaçların ve ihtiyaç sahiplerinin ilgili hizmet gruplarına bildirilmesini sağlamak,
4. Afettede vatandaşlara ve afet alanında çalışan personele psikososyal destek vermek,
5. İncinebilir grupların ihtiyaçlarına özel güçlendirme çalışmaları yapmak,
6. Afetten etkilenen korunmaya muhtaç bireyleri kurum bakımına almak,
7. Afetzedelerin normal hayata uyum sağlaması için sosyo-kültürel etkinlikler planlamak ve yapmaktır.

Söz konusu hizmet grubu görevlerinin uygulanması ana çözüm ortağı ile destek çözüm ortaklarının ortak sorumluluğundadır ve gerçekleştirilecek müdahale hizmeti her seviyede destek çözüm ortakları ile birlikte gerçekleştirilir. Yönetmelik ile verilen bu görevlerin nasıl yerine getirileceği ana çözüm ortağı kurumlar tarafından hazırlanan ulusal ve yerel düzey planlar ile somutlaştırılmaktadır. Ulusal Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planında afet/acil durum öncesi, sırası ve sonrasında atılacak adımlar, ihtiyaç duyulacak kaynağın nereden ve nasıl temin edileceği, sıfırıncı dakikadan itibaren koordinasyonun ve operasyonun kimler tarafından nasıl gerçekleştirileceği anlatılmaktadır.

ULUSAL DÜZEY PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMET GRUBU PLANI

Ulusal düzey planlarda ana çözüm ortağının ve destek çözüm ortaklarının görevleri detaylı olarak belirtilmiş ve sürecin nasıl ilerleyeceği, müdahaleyi gerçekleştirecek ekiplerin yapılanması ve görevleri tanımlanmıştır.

Ulusal Düzey Hizmet Grubu Planına göre, Ana Çözüm Ortağı ASPB'nin afet/acil durum öncesi, sırası ve sonrasına ilişkin görev ve sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir.

1. TAMP gereğince belirlenmiş psikososyal destek hizmetlerinin amaç, hedef, strateji ve ilkeler doğrultusunda, faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili plan ve

- programları destek çözüm ortakları ile birlikte hazırlamak, uygulamaları izlemek ve oluşabilecek sapmalar konusunda gerekli önlemleri almak,
2. Görev alanı ile ilgili gerekli görülen yasal düzenlemeleri belirlemek ve ilgili yönetmelikleri hazırlamak ve uygulamak,
 3. Hazırlık ve iyileştirme döneminde ekiplere hizmet içi eğitim programlarını hazırlamak,
 4. Toplumun afet ve acil durumlarda tutum ve davranışlarını geliştirmek için gerekli eğitim ve seminer programları düzenlemek ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla koordineli olarak yürütmek,
 5. Çalışanların ihtiyacına yönelik stresle başa çıkma, iletişim, ekip çalışması vb. konularında eğitimleri hazırlamak ve uygulamak,
 6. Psikososyal müdahalelere yönelik ihtiyaç duyulan materyallerin (broşür, el kitabı, raporlama formatları, formlar vb.) hazırlanması ve güncellenmesi, ihtiyaç duyulması halinde yeni materyaller oluşturulmasını, basımını ve kullanımını sağlamak,
 7. Afet ve acil durumlara ilişkin her türlü psikososyal hizmet, eğitim, araştırma, değerlendirme projeleri yürütecek STK ve özel sektörü akreditasyonu için AFAD'a yönlendirmek,
 8. Psikososyal destek hizmetlerinde görevlendirilen ekiplerin minimum 72 maksimum 120 saat kendi kendine yetecek şekilde personel, araç gereç ile sosyal (barınma, beslenme hijyen malzemesi vb.) ihtiyaçlarına yönelik ofis ihtiyaçlarını planlanmak, tedarik etmek, dağıtım ve depolama faaliyetlerini yürütmek,
 9. Bakanlık içerisinde Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezini oluşturmak, Başbakanlık, Destek Çözüm Ortakları, Valilik Afet Acil Durum Yönetim Merkezleri, Psikososyal Destek Merkezleri, İl/İlçe Barınma Merkezleri ve İl Afet ve Acil Durum Merkezleri ile haberleşme entegrasyonu sağlamak, ilgili mevzuatı hazırlamak,
 10. Psikososyal destek kapsamında oluşturulan ekiplerin deneyim paylaşımı ortamı sağlanması ve bu ekiplerin hazırlanan bir program kapsamında düzenli aralıklarla bir araya gelerek düzenli eğitimler vermek, standardizasyonlarının belirlemek ve bu konularda iş birliği ve koordinasyonu sağlamak,

11. Ulusal ve yerel düzeydeki Psikososyal destek hizmet grubu planlarının eğitimlerin ve yılda 1 defa tatbikatlarının yapılmasını sağlamak,
12. Ulusal düzeyde Psikososyal destek hizmet grup planının hazırlamak ve değişiklik halinde güncellenen planların Bakan/en üst yöneticisinin imzası ile AFAD'a göndermek,
13. Uluslararası alanda psikososyal destek sunan kurumların (psikososyal alanda) alan koordinasyonu için çalışma grupları oluşturmak. Bu çalışma gruplarının (toplumsal cinsiyet çalışma grubu, koruma çalışma grubu) ASPB koordinasyonunda hizmet vermesini sağlamak ve ihtiyaç halinde başka çalışma grupları oluşturmak.
14. Bakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezinin afet öncesi dönemde psikososyal destek hizmetleri sekreteryasının yürütülmesini sağlamak,
15. Personeline yönelik afet/acil durum ve psikososyal hizmetler konularında bilgilendirme çalışmalarını sağlamak,
16. Personel, teknik ve bilişim altyapı alanlarında kapasite geliştirilmek, AFAD'ın kuracağı bilişim altyapısına entegre etmek,
17. Başbakanlık AADYM tarafından bildirilen afet haberinin alınması ile birlikte BAADYM'de ilk toplantıyı gerçekleştirmek,
18. Bakanlık bünyesinde Psikososyal Hizmetler Çalışma Kurulunu oluşturmak ve etkili afet müdahalesi gerçekleştirmek için olağan dönemde 6 aylık periyodlar ile gerek görüldüğü durumlarda ise öngörülen periyodlarla toplantılar düzenlemek,
19. Müdahale döneminde psikososyal destek müdahale planını uygulamak, psikososyal alanda çalışan personelin envanterini oluşturmak, ekiplerin teşkilini düzenlemek,
20. Afet sırasında ekiplerin rotasyonunu planlamak ve plana göre ekipleri harekete geçirmek,
21. Psikososyal hizmetlerin yürütülmesinde ihtiyaç duyulan mali prosedürleri ve personelin harcırahlarını mevzuata uygun olarak düzenlemek ve takip etmek,
22. Sahada çalışacak olan gerek Bakanlık gerekse destek çözüm ortaklarında görevli personelin uyku tulumu, mont, yelek vb. ihtiyacını bütçeden karşılamak,
23. Afet sırasında psikososyal hizmet merkezlerinden gelen raporları arşivlemek, değerlendirmek ve gerekli işlemleri yapmak,

24. Alanda kurulacak PSDM ile iş birliği içersinde çalışmaları yürütmek,
25. Afet döneminde hizmetlerin etik ilkelere uygunluğunu izlemek ve değerlendirmek,
26. Afet/acil durum sonrasında İyileştirme faaliyetlerini takip etmek,
27. İyileştirme dönemi sonrasında çalışmaları değerlendirmek ve raporlaştırmak,
28. Seviye 1 ve 2 düzeyinde, yerelde PSDM’de yapılan faaliyetlerden haberdar olmak,
29. Yerel düzey psikososyal destek operasyon planlarının hazırlanmasında, güncellenmesinde rehberlik etmek, hazırlanan/güncellenen planlarının uygunluğunu kontrol ederek uygun görüş vermek ve İAADKK’na gönderilmek üzere İl Müdürlüklerine iletmek (Ulusal Plan, 2015),

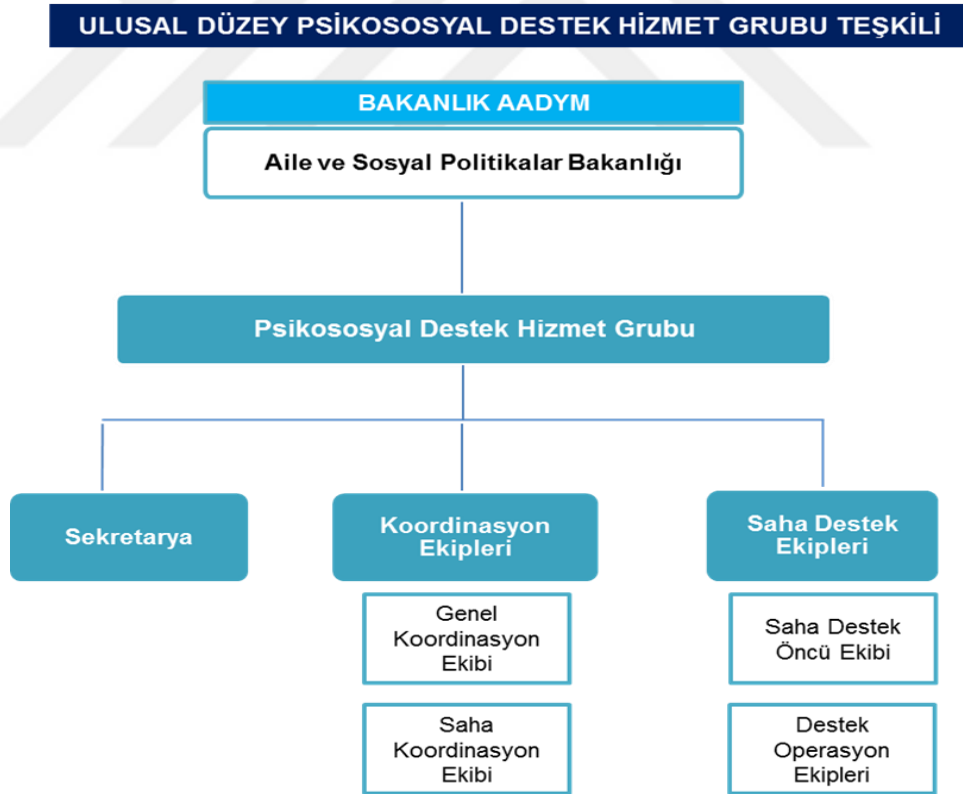
Ulusal ve yerel düzey hizmet grubu planlarında destek çözüm ortaklarına ait görevler her kurum özelinde ayrı ayrı tanımlanmıştır ancak aşağıda söz konusu görevler genelleştirilerek verilmiştir. Psikososyal Destek Hizmet Grubunun destek çözüm ortakları tablo 5’de belirtilmiştir.

Tablo 4. Ulusal ve Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Destek Çözüm Ortakları (Ulusal Plan,2018)

	ULUSAL DÜZEY	YEREL DÜZEY
ANAÇÖZÜM ORTAĞI	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
DESTEK ÇÖZÜM ORTAKLARI	- Sağlık Bakanlığı - Milli Eğitim Bakanlığı - Gençlik ve Spor Bakanlığı - İçişleri Bakanlığı - Kültür ve Turizm Bakanlığı - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Diyanet İşleri Başkanlığı - Türk Kızılayı - Sivil Toplum Kuruluşları - Üniversiteler - Özel Sektör ve Tüzel Kişiler - Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar	- İl Sağlık Müdürlüğü - İl Milli Eğitim Müdürlüğü - İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü - İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü - İl Müftülüğü - İl Çalışma ve İş Kurumu Müdürlüğü - İl Sosyal Güvenlik Müdürlüğü - İl Emniyet Müdürlüğü - İl Özel İdaresi/Büyükşehir Belediyesi İl ve İlçe Belediyeleri) - İl’de bulunan Üniversiteler - Türkiye Kızılay Derneği Şube Bşk. - İl Sivil Toplum Kuruluşları - Özel Sektör ve Tüzel Kişiler - Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar

1. Hazırlık aşamasında kapasite geliştirme eğitimlerine ve tatbikatlarına destek olmak,
2. Ulusal düzey ekiplerde yer almak üzere personel görevlendirmek,
3. Yerel düzey ekiplerde yer almak üzere ekibin görevine uygun personel görevlendirmek,
4. Hizmet grubu sorumlusunun hizmete ilişkin taleplerini yerine getirmek (Ulusal Plan, 2015).

Ulusal Düzey Hizmet Grubu Ekip Teşkili: Hizmet grubu planlarının uygulanış biçimleri daha önce de bahsedilen seviyelere göre değişiklik göstermektedir. Özellikle Ulusal düzey hizmet grubu ekipleri seviye 3 ve 4'te harekete geçer. Seviye 1 ve 2'de sadece yerel düzey hizmet grubunun psikososyal destek çalışmaları hakkında **bilgi alır ve süreci takip eder.**



Şekil 9. Ulusal Düzey Hizmet Grubu Ekiplerin Teşkili (Ulusal Plan, 2018)

Bakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetim Merkezi (BAADYM):

Bakanlıklarda, müsteşar tarafından yetkilendirilecek müsteşar yardımcılarının başkanlığında 7/24 saat çalışma esasına göre her seviyede aktif olarak çalışan fiziki bir mekândır. Seviye 1 ve 2 de yerel düzeyden gelen bilgi toplarken, seviye 3 ve 4 düzeyinde bir afet ilan edildiğinde genel koordinasyon ekibinin, saha koordinasyon ekibinin ve sekretarya ekibinin bir araya geldiği yeri ifade eder (Ulusal Plan,2015).

Ulusal Düzey Ekipler ve Görevleri

Psikososyal Destek Hizmet Grubunun ihtiyacı doğrultusunda koordinasyon ekipleri genel koordinasyon ekibi ve saha koordinasyon ekibi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1. **Sekretarya Ekibi:** Koordinasyon ekibinin aldığı kararları uygulamak ve afet bölgesi ile bağlantı kurmak amacıyla oluşturulan ekiptir. Ekip, psikososyal destek meslek elemanı ile diğer personelden oluşturulmaktadır.
2. **Koordinasyon Ekipleri:** Kendi arasında genel ve saha koordinasyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
 - 2.1. **Genel Koordinasyon Ekibi:** Müsteşarın belirlediği müsteşar yardımcısı başkanlığında destek çözüm ortağı olan kamu kurumlarının en az daire başkanı düzeyinde temsilci göndermesi ile oluşan ekiptir. Ekip Seviye 3 ya da Seviye 4 düzeyinde bir afet/acil durum ilan edildiğinde Bakanlık AADYM’de toplanmaktadır.
 - 2.2. **Saha Koordinasyon Ekibi:** Ana çözüm ortağı, destek çözüm ortağı olan Bakanlıklar, üniversiteler, özel sektör, tüzel kişiler, uluslararası kurum/kuruluş ve STK’lardan oluşturulmaktadır. Söz konusu ekip Sosyal Hizmet, Çocuk Gelişimi, Psikoloji, Psikiyatri, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanlarında uzman kişilerden oluşturulmaktadır. Saha Koordinasyon Ekibi, talep edildiği dönemde BAADYM’de görev alır ve yürütülen hizmetin etkililiğini değerlendirmek ve hizmet grubuna danışmanlık yapmak için görev almaktadır.
3. **Saha Destek Ekipleri:** Afet bölgesine merkez teşkilatlardan ve ülke genelinden giderek hizmet grubuna destek olacak personelden oluşturulacak ekiplerdir.

- 3.1. **Saha Destek Öncü Ekip:** Seviye 3 ya da 4 ilan edildiğinde Bakanlık Merkez teşkilatın kararı ile oluşturulan ve ilk etapta alana inerek yerel düzey hizmet grubunun sistemi kurmasına destek olacak Ana çözüm ortağı ve destek çözüm ortağı Bakanlık personelinden oluşan uzman ekiptir.
- 3.2. **Destek Operasyon Ekipleri:** Seviye 3 ya da 4 ilan edildiğinde BAADYM tarafından talep edilmesi durumunda afet/acil durum bölgesine destek illerin dışında gidecek ülke genelindeki diğer illerin personelinden oluşan ekipleri ifade eder (Ulusal Plan,2018).

Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Operasyon Planı

Yerel Düzey Hizmet Grubu Teşkili, Görev ve Sorumlulukları

Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubunun ana çözüm ortağı illerde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri (ASPİM) dir. Planda yer alan hazırlık, müdahale ve iyileştirmeye yönelik çalışmaların koordinasyonu ve uygulanması illerde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünün sorumluluğundadır (Ulusal Plan,2015).

Ülke çapında standardın sağlanması amacıyla yerel düzeydeki afet müdahale yönetimi, ulusal düzey tarafından tek bir model olarak tasarlanmıştır. Ulusal ve yerel düzey planlar birlikte tasarlanmış ve birbirini tamamlayan niteliktedir. Ana Çözüm Ortağı Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerinin (ASPİM) görevleri yukarıda belirtilen merkez teşkilata ait görevlerin yerel düzeyde ifade edilmiş ve uygulamaya dönük halidir.

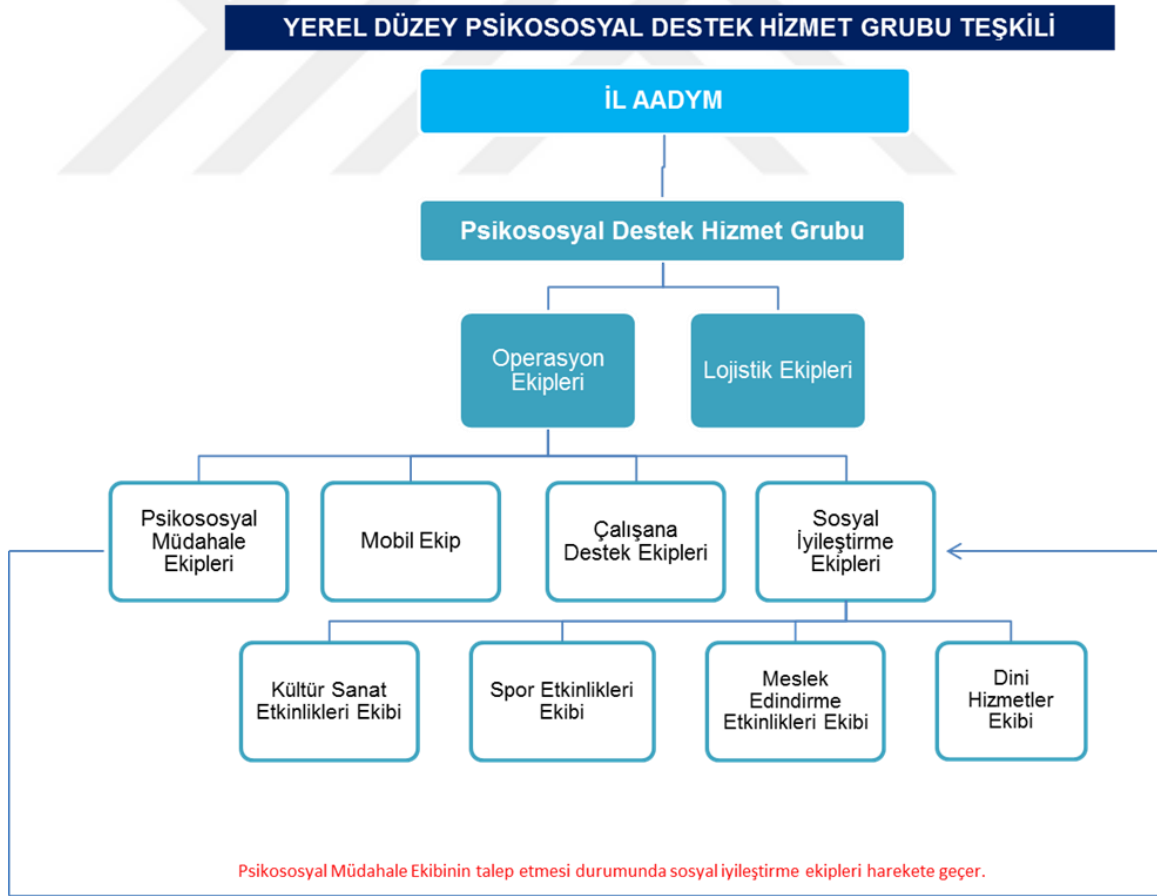
Yerel Düzey Hizmet Grubu Ekip Teşkili

İl AADYM: Yerel düzeydeki bütün hizmet gruplarının Vali koordinasyonunda toplandığı yeri ifade eder. Her bir hizmet grubunun yöneticisi ise ana çözüm ortağı kurumun il müdürüdür. Psikososyal Destek Hizmet Grubu yöneticisi ise Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü olup, afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin yürütülmesinden sorumludur.

Psikososyal destek hizmetlerinin verileceği yerler Ulusal Planın tanımlar kısmında aşağıdaki gibi tanımlanmıştır. Bu tanımlar saha da dil birliğinin sağlanması ve her kurulan merkeze farklı bir isim verilmemesi açısından önemlidir.

Psikososyal Destek Merkezi: Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal destek hizmetlerinin il bazında koordine edildiği merkez/merkezlerdir. Bu merkezler ASPB İl Müdürlüklerinde veya bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri içerisinde yer alır. Bahse konu yerlerin fiziksel olarak zarar görmesi durumunda taşra teşkilatına bağlı bir kuruluşa veya konteyner ofis/çadır ofis de konuşlanır.

Psikososyal Destek Bürosu: Her çadırkent/konteynır kentte ve/veya alanda oluşturulacak, psikososyal destek hizmet alanına giren iş ve işlemlerin gerçekleştirileceği yerlerdir. Barınma hizmet grubu tarafından her barınma merkezinde fiziksel ortamı oluşturulan bürolardır (Ulusal Plan,2015).



Şekil 10. Yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu teşkili (Ulusal Plan,2015).

1. **Operasyon Ekipleri:** Operasyon ekipleri müdahale çalışmalarını gerçekleştirecek ekiplerdir. Bu ekipler; Psikososyal Müdahale Ekipleri, Çalışana Destek Ekibi, Mobil Ekip ve Sosyal İyileştirme Ekiplerinden oluşmaktadır. İl genelinde oluşturulan operasyon ekipleri İl Müdürlüğü ile destek çözüm ortakları bünyesinde yer alan personelden oluşturulmuştur (Ulusal Plan,2015).

1.1. Psikososyal Müdahale Ekibi: Afetten/acil durumdan etkilenen bireylerin normal yaşantılarına dönmeleri için desteklenmesi ve psikolojik bozuklukların ortaya çıkmasının önlenmesini içeren mesleki çalışmaları yapan ekiptir. Bu ekipte sadece lisans eğitimini üniversitelerin psikoloji, sosyal hizmet, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümlerinde tamamlamış psikososyal meslek elemanları yer alır. Afet sırası ve sonrasında psikososyal müdahale ekibinin görevleri aşağıda belirtilmiştir.

1. Afet ve acil durumun etkisini gözlemleyerek genel bir durum tespiti yapılması,
2. Tespit ve gözlemlerin standart raporlama usullerinde belirtilen ilk durum tespit raporu /acil durum tespit raporu şeklinde raporlanması,
3. Afet/acil durum bölgesine yönelik ilk ve sonrası dönem için genel psikososyal gereksinim, durum ve kaynak tespitinin yapılması, raporlanması ve sürekli olarak güncellenmesi,
4. Gözlemlenen ve tespit edilen genel ve acil ihtiyaçların raporlanarak ilgili hizmet grubuna ya da kurum/kuruluşa bildirilmesi,
5. Psikososyal müdahalenin gerçekleştirilmeye başlanması,
6. Psikolojik ilk yardım ilkeleri kullanılarak afet ve acil durumlardan etkilenenler ile bağlantı kurulması/iletişime geçilmeye başlanması,
7. Uygun zaman gözetilerek hane/aile/birey görüşmelerinin başlatılması, mesleki görüşme formları kullanılarak ihtiyaç tespit edilmesi halinde ilgili hizmet grubuna ya da kurum/kuruluşa bildirilmesi, ihtiyacın karşılanıp karşılanmadığının takip edilmesi
8. Psikiyatrik vakaların yönlendirilmesi ve takip edilmesi,

9. Bireylerin/ailelerin/toplumun ihtiyaç ve sorunlarına yönelik bilgilendirme broşürlerinin/ materyallerinin gerekirse hazırlanması ya da temin edilerek dağıtılması,
10. Ailesinden ayrı düşmüş bireyleri buluşturmak için kolluk birimleri ile koordineli çalışma yapılması takip ve kayıt sisteminin oluşturulması,
11. Öncelikli olarak tespit edilen, yüksek risk altındaki birey ve ailelere yönelik çalışmalar yapılması,
12. Bireysel görüşmelerin ve/veya grup çalışmalarının yapılması,
13. Psikoeğitim çalışmaları yapılması,
14. Yerel, kültürel, dini, manevi destek sistemlerinin, geleneklerin öğrenilmesi ve bu bilgilerin psikososyal destek çalışmalarında göz önünde bulundurulması ve diğer yardım çalışanları ile paylaşılması,
15. Gerektiği durumlarda yas dönemine ilişkin kültürel başa çıkma mekanizmalarının desteklenmesi,
16. Hedef kitlelere yönelik etkinliklerin düzenlenmesi (çocuklarla oyun etkinlikleri, kadınlarla toplantılar, yaşlılarla bilgilendirme amaçlı görüşmeler vb.)
17. Uygun görülen yerde ve zamanda sosyal iyileştirme ekiplerinin harekete geçirilmesi ve takip edilmesi,
18. Zarar görebilir ve incinebilir grupların özel gereksinimlerini karşılamaya yönelik psikososyal programın oluşturulması,
19. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk, yaşlı, engelli vb. nin tespit edilmesi halinde uygun hizmet modelinden yararlanması için ilgili sosyal hizmet birimine yönlendirilmesi,
20. Medya araçları, toplantılar, afiş ve posterler ile toplumu bilgilendirme çalışmalarının yapılması,
21. Kısa ve uzun vadede oluşturulan psikososyal müdahalenin izleme ve değerlendirmesinin yapılması,
22. Psikososyal hizmetlerin belirli periyotlarda amacına ulaşip ulaşmadığının izlenmesi, değerlendirilmesi ve rapor halinde yerel psikososyal destek hizmet grubu yöneticisine sunulmasıdır (Ulusal Plan,2015).

1.2. Mobil Ekipler: Psikososyal destek ekipleri için tanımlanan rol ve sorumlulukları barınma merkezleri dışında ve psikososyal destek merkezi kurulmamış olan yerleşim birimlerinde yürütecek ekiptir (Ulusal Plan,2015)

1.3. Çalışana Destek Ekibi: Afet/acil durum bölgesinde görevli tüm personele yönelik çalışana destek hizmeti veren ekiptir. Sosyal Hizmet, Çocuk Gelişimi, Psikoloji, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanlarında uzman kişilerden oluşturulan havuzdan seçilecek ekiplerdir. Mesleğinde ve afet alanında deneyimli, grup danışmanlığı becerisi yüksek meslek elemanlarından oluşturulması beklenmektedir. Saha çalışanları için oryantasyon, paylaşım toplantısı, bireysel görüşme, kendi kendine yardım grupları oluşturma gibi çalışmalar yapar. Çalışanların ihtiyacına yönelik öz bakım, stresle başa çıkma, iletişim, ekip çalışması vb. konularda eğitimler planlayabilir (Ulusal Plan,2015).

1.4. Sosyal İyileştirme Ekipleri: Psikososyal destek hizmetlerinin temel amacı olan ‘normal yaşama geri dönme’ kapasitesinin geliştirilmesi için sosyal iyileştirme etkinliklerini (Spor turnuvaları, tiyatro gösterimi, gezici kütüphane hizmeti, meslek edindirme, hobi kursları ve dini hizmetler vb.) düzenleyen ekiplerdir. Sosyal İyileştirme Ekipleri kendi içinde Kültür Sanat Etkinlikleri Ekibi, Spor Etkinlikleri Ekibi, Meslek Edindirme Etkinlikleri Ekibi ve Dini Hizmetler Ekibi olmak üzere 4 farklı ekipten oluşur. Afet/acil durum ilan edilir edilmez (akut dönemde) bu ekiplerin sahada görev alması beklenmez. İhtiyaca ve planlamaya göre psikososyal müdahale ekiplerinin talep etmesi durumunda sosyal iyileştirme etkinliklerine başlanmaktadır (Ulusal Plan,2015).

2. Lojistik Ekip: Psikososyal destek hizmetlerin yürütülmesinde ihtiyaç duyulan idari, mali, veri kayıtları ve insan kaynağı süreçlerinin işlemesinden sorumludur. Söz konusu lojistik ekipler bilgi işlemci, veri hazırlama kontrol işletmeni, satın alma memuru, şoför, muhasebeci vb. mesleklerden oluşmaktadır (Ulusal Plan, 2015).

Psikososyal Destek Hizmet Grubu Sekreteryası: 1 ASPİM il müdür yardımcısı, en az 2 psikososyal meslek elemanı, 1 sosyolog ve 1 genel idare hizmetleri personelinden oluşur. **Olağan dönemde** planın hazırlanmasından, güncellenmesinden, afet/acil

duruma hazırlık aşamasında yapılacak iş ve işlemlerden, **Müdahale ve iyileştirme döneminde ise** çalışmaların yerel plana uygun bir şekilde yürütmesinden sorumludur (Ulusal Plan,2015).

Ulusal Plana göre afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin özel hedefleri aşağıdaki gibidir.

- a) Afete/acil durumlara maruz kalan topluluğun afet sonrası psikososyal gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik bir strateji oluşturmak ve uygulamak,
- b) Afet/acil durum sonrası psikososyal müdahalelerin en kısa sürede ve kapsamlı olarak organize edilmesini sağlamak,
- c) Toplumun muhtemel afet ve acil durumlarla baş etme/iyileşme/toparlanma becerilerini geliştirmek,
- d) Afet/acil durumdan etkilenenlerin içinde bulundukları psikososyal sorunları ve ihtiyaçları belirlemek, afet/acil durum sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzluk/bozuklukları önlemek,
- e) Aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulmasını/geliştirilmesini sağlamak,
- f) Afet/acil durumdan etkilenenlerin normal yaşamlarına geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmelerini ve güçlenmelerini sağlamak,
- g) Afet ve acil durumlarda görev alan personelin ve yakınlarının afet/acil durum sürecinden psikososyal açıdan etkilenmesini asgari düzeye indirmek,
- h) Afet/acil durumdan etkilenen kişilerin gereksinim duyduğu bilgileri yaymak,
- i) Daha kapsamlı hizmete ihtiyacı olan bireylerin (zarar görebilir/incilebilir grupların) tespitinin yapmak ve yönlendirilmek,
- j) Psikososyal destek hizmetlerini gerçekleştirecek meslek elemanlarına ve diğer personele yönelik eğitim programları düzenlemek ve kapasite geliştirmek (Ulusal Plan, 2015).

Ulusal ve yerel düzey psikososyal destek planına genel hatları ile incelediğimizde yerelde yaşanabilecek en küçük olaydan en büyük olaya uyarlanabilecek şekilde hazırlandığını görmekteyiz. Kurumlar arası dikey ve yatay ilişkilerinde net şekilde aktarıldığı planda mikro, mezzo ve makro düzeyde geliştirilecek eşgüdüm tanımlanarak

destek çözüm ortağı olarak anılan paydaşların görev ve sorumlulukları ayrı ayrı yazılmıştır. Kim, kiminle, nerede ve nasıl iyi bir şekilde anlatan, takip edilecek yolu gösteren bu planların işlevsel olması, sahada uygulanabilir ve sürdürülebilir olması açısından işlevsellik kazanması ve tatbikatlar ile test edilmesi oldukça önemlidir.

Karataş'a göre; planlamadan vazgeçince politikasızlık belirginleşmekte ve ülke, geleceğe doğru pusulasız yol alan bir gemi halini almaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da gemi sık sık karaya oturmakta, kayalara ve buz dağlarına çarpılmaktadır. Çözüm; politika oluşturmak, bu doğrultuda planlar, programlar hazırlamak ve etkili bir şekilde uygulamak ve denetlemektir (Karataş, 2000:100-101). Olaylar geliştikçe ve etkilenen insanların gereksinimleri değiştikçe planların da güncellenmesi ve genişletilmesi için denetlemek kilit bir öneme sahiptir.

2.4. AFET VE ACİL DURUMLARDA PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE SOSYAL HİZMET MESLEĞİNİN KATKI VE OLANAKLARI

Afetlerde psikososyal destek hizmetlerine ilişkin bilgi temeli ve farkındalık 1990 lı yıllarda başlamış olsa dahi sosyal hizmet bilim dallarının afet alanı üzerine araştırmalar yapması 1980 lere dayanmaktadır. Sosyal hizmet mesleği ve bilimi afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerini bugüne kadar krize müdahale ve afetlerde sosyal hizmet başlıkları altında incelemiş ve literatürde bu şekilde yer almıştır. Bunda sosyal hizmet alanının psikososyal destek hizmetinden çok daha eski ve kapsamlı olmasının rolü büyüktür.

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi bakımında sosyal hizmet mesleğinin sunmuş olduğu katkı ve olanakların başında sosyal hizmetin genelci ve disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemiş olması gelmektedir. Bu temel yaklaşım çerçevesinde sosyal çalışanların mikro, mezzo ve makro düzeyinde tanımlanan rol ve işlevleri psikososyal destek hizmetlerinin her aşamasında karşılık bulmaktadır. Çok yönlü hizmet sunmak ise psikososyal destek hizmetleri içerisinde sosyal çalışanları özel kılmaktadır.

2.4.1. Psikososyal Destek Hizmeti İçerisinde Sosyal Hizmetin Niteliği ve Yaklaşımı

IFSW (2014)'e göre, Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmet için temeldir. Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir (IFSW, 2014).

Sosyal hizmetin; insanların sorun çözme, baş etme ve gelişimsel kapasitelerini artırmak; insanlara kaynak, hizmet ve olanak sağlayan sistemlerle müracaatçıları bağlantılandırmak; sistemlerin etkili ve insancıl olarak işlev görmesini sağlamak ve sosyal politikaların gelişimi ve ilerlemesi için katkıda bulunmak olmak üzere dört temel amacı bulunmaktadır (aktaran: Duyan, 2010,s.10)

Sosyal hizmet mesleğinin tanımına ve amaçlarına baktığımızda bireyi tek başına ele almadığını bireyi güçlendirmek için çevresini ve toplumu aynı anda ele aldığını görmekteyiz. ‘Çevresi içinde birey’ yaklaşımı ile hareket eden sosyal hizmet mesleği toplumla çalışmayı ön plana almaktadır. Toplumla sosyal hizmet uygulamasında insanların gruplarla, örgütlerle ve kurumlarla olan iletişiminin ve etkileşiminin olumlu yönde gelişmesi için toplumla çalışma yöntemini kullanmaktadır. Sosyal hizmet mesleği bu yöntem sayesinde kalabalık kitlelerin etkilendiği afet ve acil durumlar sonrasında yaşamın yeniden kurulmasına yardımcı olacaktır.

Afet ve afete müdahale, sosyal hizmetin bir meslek olarak ortaya çıkışından bugüne değin üzerinde önemle durulan; acil yardım ve kurtarmadan, afetten zarar gören müracaatçı gruplarının sosyal ve ekonomik yoksunluklarının giderilmesine kadar kapsamlı mesleki müdahalelerin söz konusu olduğu bir konu olmuştur (Tuncay, 2004,s.27). Çünkü sosyal hizmet mesleğinin afet sonrası geçirilen travmanın hafifletilmesini, yaşamın yeniden organize edilmesini, uyum için her türlü kaynağın sunulmasını ve toplumun bunlardan en üst düzeyde yararlanmasını sağlamaya çalışma sorumluluğunu taşımaktadır (Tufan, 2000, s:109).

Sosyal hizmet mesleği, insanı odak alan’ bir meslek olarak depremin ya da afetin yol açtığı travmalar da dahil buna benzer insan yaşantısını pek çok açıdan etkileyen,

farklılaştıran tüm kriz durumlarıyla çalışmaktadır. Aslında bir açıdan sosyal hizmet bir bilim ve meslek olarak bireyin yaşantısına devam etmesi, işlevselliğini tam yerine getirmesi ve çevresiyle sağlıklı uyumunu sağlama ve koruma noktasında insanlara krizlerini aşma konusunda destek veren bir oluşuma, bilgiye ve deneyime sahip bir yaklaşımı temsil etmektedir (Özdemir;2002: 44).

Sosyal hizmet alanında temel yaklaşım sistemci ve bütüncü yaklaşımdır. Kuramsal ve uygulamaya dönük çalışmalarda insanı ve toplumu sistemci ve bütüncü bir anlayışla ele almak disiplinlerarası yaklaşımı gerektirir (Cılga, 2004, s:40). Sosyal hizmet mesleği, sistemci, bütüncü ve multidisipliner yaklaşımı benimsemiş olması sayesinde afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin sunumunda birleştirici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.2. Psikososyal Destek Hizmetinin İşleyişinde Sosyal Çalışmacıların Roller ve işlevleri

Doğal afetlere maruz kalanlara yönelik hizmetlerde ilk saflarda yer almış ve çok önemli katkılar sağlamış olan sosyal hizmet uzmanları danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevlerini yerine getirirler (Duyan,2002:40).

Danışmanlık işlevi ile sosyal işlevselliklerde sorunlar olduğu zaman çözüm bulmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları, bireyler, aileler, gruplar, organizasyonlar ve toplumlarla çalışır. Danışmanlık işlevi içinde mikro düzeyde yetkin hale getirici, mezzo düzeyde kolaylaştırıcı, makro düzeyde planlayıcı rolleri bulunmaktadır (aktaran: Tuncay,2004,s.26).

Kaynak yönetimi işlevinde sosyal hizmet uzmanları müracaatçı sistemlerinin, hali hazırda belli ölçülerde kullandıkları kaynaklarla olan alışverişini uyarır, müracaatçı sistemlerinin kullanmadıkları kaynaklara ulaşmalarını sağlar ve hali hazırda olmayan kaynakların geliştirilmesini sağlar. Kaynak yönetiminde sosyal hizmet uzmanı mikro düzeyde bağlantı kurucu ve savunucu, mezzo düzeyde uygun hale getirici ve arabulucu, makro düzeyde harekete geçirici olurlar (Tuncay,2004, s.26).

Eğitim işlevi, müracaatçı sistemi ve sosyal hizmet uygulayıcısı arasındaki güçlendirici bilgi alışverişini gerektirir. Bilgilerin ve fikirlerin karşılıklı olarak paylaşılması eğitim işlevinin temelini oluşturur. Eğitim işlevi, sosyal hizmet uzmanlarının öğretim, eğitim,

toplumu bilgilendirme ve araştırma-mesleki bilgilendirme aktiviteleri ile ilgilidir (aktaran: Duyan, 2002: 40;). Eğitim işlevini yerine getirirken sosyal hizmet uzmanları; mikro düzeyde öğretici, mezzo düzeyde eğitici, makro düzeyde toplumu bilgilendirici rolü üstlenir (Tuncay,2004, s. 26).

Sosyal hizmet uzmanlarının afet ve acil durumlarda ön plana çıkan rol ve işlevlerine baktığımızda sosyal hizmet mesleğinin bütün uygulama alanlarında olduğu gibi afet alanında da hem uygulama bilgisini hem de kuramsal bilgiyi bir bütün olarak ele aldığını görmekteyiz. Sosyal hizmet uzmanlarının olaylara bütüncül bakabilme becerisi ve afetten etkilenen bireyleri kendi çevresi içerisinde değerlendirerek kaynak ile buluşturmaya çalışması, benimsemiş olduğu genelci sosyal hizmet ve sistem yaklaşımının bir sonucudur. Bu bakış açısıyla sosyal hizmet uzmanlarının afet döngüsünün her aşamasında (zarar azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme) etkin bir şekilde görev alabileceğini görmekteyiz.

Afet yönetim döngüsüne bakıldığında, afet öncesi ve sonrası hizmetlerin planlanması, sunumu, diğer sektörler ile iş birliği ve eşgüdüm sağlanması noktalarında katkı verebilecek bir meslek olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin fonksiyonları açısından konuya yaklaştığımızda, koruyucu-önleyici fonksiyonun afet öncesi hazırlık döneminde, tedavi edici-iyileştirici ve geliştirici- destekleyici fonksiyonların ise afet sonrası dönemde yapılması gerekenler ile birebir örtüştüğü görülmektedir (Buz,2002, s.63).

Burada dikkat çekilmesi gereken ve sosyal hizmet mesleğini diğer mesleklerden ayıran bir diğer nokta sosyal hizmet eğitiminin teorik bilgilerin yanı sıra uygulamalara verdiği ağırlıktadır. Afet durumlarında mağdurlara kendi çevrelerinde, yıkıntılar arasında, çadır kentlerde ve sokaklarda hizmet sunmaya en hazır meslek elemanı sosyal hizmet uzmanıdır (aktaran: Özdemir 2002,45).

Bu nedenle sosyal çalışmacıları afet ve acil durumlarda çalışan diğer meslek gruplarından ayıran en önemli özellik, öğrenimleri sırasında edinmiş oldukları bilgi ve becerileri sahada somutlaştırmaları ve kazandıkları saha deneyimini makro düzey politika çalışmalarına yansıtabilmeleridir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin geldiği yeri ve mevcut durumunu anlamamanın bir yolu olarak genelci yaklaşım kullanılmıştır.

Genelci yaklaşıma göre yaşanan sorunların ya da sorunun içerisinde yer alan bireyin, çevrenin kısacası bütün sistemlerin birbiri ile bağlantısı vardır. Bu görüş sosyal hizmetin çoklu sistem düzeylerine müdahalesini gerekli kılar. Bunlar, birey (mikro), bireyler arası, örgüt (mezzo) ve sosyo politik makro düzeylerdedir (aktaran: Öntaş,2002,s.52-53). Bu nedenle söz konusu bir araştırmayı, sorunu ele alırken bilgi toplarken de bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde düşünmek gerekir. Böylece AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların mikro düzeyde kendilerini, kurumu mezzo düzeyde saha deneyimlerinden yola çıkarak psikososyal destek hizmetlerinin makro dinamiklerini anlamaya ve analiz etmeye çalışıyorum.

Böylece genelci yaklaşımın bana sunduğu bütüncül bakış açısını kullanarak katılım, gözlem ve derinlemesine görüşme gibi niteliksel araştırma tekniklerinden yararlanarak araştırmamın sorularına yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile ulaşmayı hedefliyorum.

Kapsamlı, karmaşık ve çok boyutlu sorunları beraberinde getiren afet ve acil durum hallerinde hizmet sunmak da yine aynı şekilde kapsamlı ve çok boyutlu düşünmeyi, hazırlıklı olmayı, hızlı müdahale etmeyi ve kalıcı iyileştirmeler yapmayı gerektirir. Öyle ki afet ve acil durumdan etkilenen kişilere sunulacak hizmet kadar onlara hizmet veren kişilere sağlanacak imkanların azlığı ya da çokluğu da yaşanması muhtemel kaos ortamını beslemekte ya da iyileştirmektedir. Bu nedenle araştırmamın temeli bütüncül yaklaşım ve sistem teorisi üzerine kurulacaktır. Araştırmam da verilere bu iki yaklaşım ışığında bakılacak olup yine bu iki yaklaşım temelinde öneriler sunulacaktır.

3.1. KONUYA İLGİ VE ARAŞTIRMA ALANIYLA İLK BAĞLANTILAR

Genellikle, araştırmacıyı incelediği konuya ya da alana iten kişisel bir deneyim, alana ilişkin kuramsal bir ilgi ya da gündelik yaşamla ilgili merak söz konusudur. Benim afet ve acil durumlar ile ilk karşılaşmam şüphesiz 1999 Marmara Depremidir. Depremi Ankara’da yaşamış olmama rağmen hatırladığım en önemli şey; 13 yaşlarındaydım ve depremten sonraki 1 yıl geceleri ranzanın alt katında kardeşimle birlikte uyuduğumdur. Şimdi anlıyorum ki medyadan etkilenen dördüncül mağdurlardan biri de benim. İkinci karşılaşmam ise ilk görev yerim olan Kırşehir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü’ne sosyal çalışmacı olarak atanmamdır. Yüksek lisans tezimi afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti üzerine yapmaya karar verdiğimde öncelikli olarak beni bu konuya iten şey, bu alanda çalışmak olmuştur. İlk zamanlar kurum içerisinde sosyal çalışmacının görevlerinin bilinmemesi, psikososyal destek hizmetlerinin önemsenmemesi alana karşı savunuculuk yapmamı sağlamıştır. Alanım dışında hiçbir görevi kabul etmediğim savunuculuk rolüm, merkezde psikososyal destek hizmetlerine ilişkin sistemi kurmak üzere Başbakanlık AFAD’da görevlendirilmem ile yeni bir boyut kazanmıştır. Sosyal hizmet bilgi temelimi, çeşitli saha deneyimlerim kapsamında psikososyal destek hizmetlerinin sadece AFAD içerisinde değil ülke genelinde kabul görmesi için konuya olan ilgim yoğunlaşmıştır. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerine ilişkin 8 yıllık bir keşif sürecim olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreçte AFAD’da çalışan sosyal çalışmacılar, Türk Kızılayı’nda ve diğer sivil toplum kuruluşlarında görevli ruh sağlığı çalışanları, ASPB çalışanları olmak üzere alanında deneyimli kişiler ile serbest görüşmelerim oldu. Bu keşif süreci ve serbest görüşmeler neticesinde psikososyal destek hizmetlerinin mevcut durumunu anlamak için ilk olarak AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların görüş ve önerilerini ortaya çıkarmanın doğru olacağına inanarak konuyu bütüncül bir şekilde ele almaya karar verdim.

3.2. ARAŞTIRMA ÖZNELERİNİN KEŞFİ

Araştırma öznelere belirlemeye çalışırken amacım, ortaya çıkarmak istediğim mevcut durumu çalışılan bölge farklılıklarını, afet ve acil durum deneyimlerini, cinsiyet gibi farklı değişkenleri dikkate alarak görebilmektir. Araştırmamın öznelere daha önce tanıyor olmak bu değişkenleri daha rahat göz önünde bulundurmamı sağlamıştır. Ancak

araştırmamın öznelere hızlı ve kolay ulaşabilmek için de bir yol haritasına ihtiyaç vardı. Bunun için AFAD'dan temin edilen güncel personel listesi dikkate alınarak her biri farklı illerde görev yapan sosyal çalışmacılara nasıl ulaşacağımı tanımlama ihtiyacı duydum. Bulduğum ilde görev yapanlar, bulunduğum ile yakın illerde görev yapanlar ve diğer illerde görev yapan sosyal çalışmacılar olarak belirledim. Özellikle uzak illerde görev yapan sosyal çalışmacılara ulaşmak için AFAD'ın hizmet içi eğitim takvimi takip edilmiş ve görüşmelerin bu eğitimlerde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

3.3. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER, YAŞANAN ZORLUKLAR VE FIRSATLAR

Aralık 2017 sonunda başladığım görüşmeler Şubat 2018 de tamamlanmıştır. Görüşmeler sosyal çalışmacıların çalıştıkları kurumlarda gerçekleştirilmiş olup bir kısım sosyal çalışmacı ile hizmet içi eğitim programında bir araya gelerek görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu eğitim programı sayesinde uzak farklı bölgelerde, farklı afet ve acil durum alanlarında çalışan sosyal çalışmacılara ulaşma fırsatı yakalanmıştır. Gönüllü katılım ile gerçekleştirilen görüşmeler sessiz bir ortamda birebir yapılmış ve ses kayıt cihazı kullanılmıştır. İzinlerini alarak kullandığım ses kayıt cihazı görüşmeye daha fazla odaklanmamı sağlamış ve analiz sürecimi kolaylaştırmıştır. Görüşmeler sırasında benim de AFAD'da çalışma deneyiminin olması ve yaşadıkları sürece tanıklık etmiş olmam nedeniyle araştırmacı katılımcı ilişkisinde zorluklar yaşanmıştır. Özellikle 'sizin de bildiğiniz gibi, siz de katılmıştınız' gibi söylemler ile cevapların genel geçer olmaması için 'nedir o konu anlatır mısınız' şeklinde yönlendirmeler yapılmıştır. Görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular cevapları zenginleştirmiş, birbirini tamamlayan soruların cevapları genellikle deneyim aktarımı sırasında çıkmıştır. Bu nedenle görüşme sırasında cevabı alınan sorular tekrar sorulmamıştır. En uzun görüşme 1,5 saat sürerken en kısa görüşme 20 dakika sürmüştür. Arada bu kadar fark olmasında katılımcıların afet ve acil durum deneyimi etkili olmuştur. Saha deneyimi olmayanlar ile görüşmeler kısa sürerken saha deneyimi olanlar ile oldukça uzun ve toparlaması güç süreçler yaşanmıştır. Görüşme sırasında aktarılan bazı paylaşımlar duygusal bir ortam yaşanmasına neden olmuş ve görüşmelerin güçlendirici, pozitif çıkarımlar ile sonlanmasına özen gösterilmiştir.

3.4. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA

Derinlemesine görüşmeleri tamamladıktan sonra ses kayıtlarının deşifre edilmesi ile başlayan süreç araştırmamın sorularına bağlı kalarak verilerin çözümlenmesi ile devam etmiştir. Verilerin kodlaması için nitel veri analiz programı olan MAXQDA kullanılmıştır. Verileri kodlarken araştırma sorularıyla ilişkili olabilecek benzer ve farklı düşünce, duygu, etkinlik, süreç ve kavramları dikkate almaya çalıştım. Verilen cevaplar doğrultusunda farklı alt kodlamalar da ortaya çıkmış ve analize yansıtılmıştır. Genel anlamda ortaya çıkan verilerin, araştırmamın amaçları altında sınıflanabilmesi kolaylaştırıcı olmuştur. Bu süreçte uzun süre AFAD'da çalışmış olmak ve halen psikososyal destek hizmetlerinin içerisinde yer almak, kısacası sorun alanından yeterli düzeyde soyutlanamamak bir dezavantaj olmuştur. Sonuçları yorumlarken kendi tanıklık sürecimin etkisinde kalarak verileri dışarıdan bir araştırmacı gözüyle analiz etmekte ve yorumlamakta zorlandım.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların isimleri gökkuşağında yer alan 7 renkten oluşturulmuş ve aynı rengi alan farklı iki kişi sarı ve sarı1 şeklinde belirtilmiştir. İsimlere gökkuşağı renklerini vermemin sebebi ise görüşme sırasında her birinin afet ve acil durumda güçlü yönlerinin olduğunu fark etmem ve bir araya geldiklerinde değişim yaratacak bir etkiye sahip olabileceklerini düşünmemdir. Tıpkı gökkuşağında bir araya gelen renkler gibi.

4. BÖLÜM

ANALİZ VE YORUM

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin sosyal çalışmacılar tarafından nasıl değerlendirildiğini anlayabilmek için öncelikle AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların deneyimlerini ortaya koymak gerekiyor. Böylece araştırma kapsamında deneyimlerine ve değerlendirmelerine odaklandığım sosyal çalışmacıların da içerisinde yer aldığı psikososyal destek hizmetlerinin anlaşılmış olacağını ve bu anlaşılmanın daha sonra yapılan analizlere açıklık getireceğini düşünüyorum.

4.1. AFAD’ DA ÇALIŞAN SOSYAL ÇALIŞMACILAR

Afet ve acil durumlardan sorumlu birden fazla kurumun kapatılarak AFAD çatısı altında toplanmış olması ulusal afet yönetimi için önemli bir gelişme olmuştur. AFAD’ın görevleri arasında ‘sosyal ve psikolojik destek’ hizmeti olarak geçen psikososyal destek hizmetlerinin AFAD’daki ilk temsilcileri sosyal çalışmacılardır. AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların büyük çoğunluğu 30-40 yaşları arasında olup genç bir kadronun olduğu gözlemlenmektedir. Merkezi atama sistemi ile yerleştiği görülen sosyal çalışmacıların çoğunluğu AFAD’ın ilk görev yeri olduğunu belirtmiştir. AFAD’da çalışma süresiyle ilişkili olarak ise en eski çalışanın 9 yıl, en yeni başlayanın 4 yıldır görev yaptığını görmekteyiz. Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların kadın ve erkek oranları neredeyse yarı yarıya olup kadınların sayısı biraz daha fazladır. Büyük oranda evli ve çocuk sahibi olan sosyal çalışmacıların en az bir kere afet ve acil duruma katıldığı bilinmektedir.

Afet deneyimi kadar afet ve acil durumlara ilişkin aldıkları hizmet içi eğitimlerin de fazla olduğu dikkat çeken sosyal çalışmacıların, Afetlerde Psikososyal Destek Temel Eğitimi, Afet ve Acil Durumlarda Çocuk Koruma Eğitimi, Çalışana Destek Eğitici Eğitimi, Afetlerde Risk Altındaki Gruplarla Çalışma Eğitici Eğitimi ve Psikososyal Destek Faaliyetleri Koordinasyonu Eğitimlerinden en az ikisine katılım gösterdiği görülmektedir. Söz konusu eğitimlerin AFAD iş birliğinde BM kuruluşları, Avrupa Birliği, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör aracılığı ile verildiği ifade edilmiştir.

Kurumun teşkilat yapısına göre her ilde birer sosyal çalışmacı olması ve toplam sayısının az olması nedeniyle gizliliğe şüphe getirebilecek il, yaş, meslek yılı, görev alınan afetin adı, alınan eğitimin adı vb. sosyo-demografik özellikler aşağıdaki tabloda yer almamaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri				
İsim	Cinsiyet	Medeni durum	Afet deneyimi	Hizmet içi eğitim sayısı
Yeşil 1	Erkek	Evli	Var	4
Yeşil 2	Kadın	Bekar	Var	4
Turuncu 1	Kadın	Bekar	Var	5
Turuncu 2	Erkek	Evli	Var	5
Sarı 1	Erkek	Evli	Var	5
Sarı 2	Kadın	Evli	Var	3
Mor 1	Kadın	Bekar	Var	5
Mor 2	Kadın	Bekar	Yok	3
Mavi 1	Erkek	Evli	Var	5
Mavi 2	Kadın	Evli	Yok	3
Kırmızı 1	Kadın	Evli	Var	3
Kırmızı 2	Kadın	Evli	Var	4
Lacivert	Erkek	Evli	Var	5

4.2. KURUMSAL DEĞERLENDİRME

Mesleki etkinlikler insan yaşamının 1/3 ünü karşılamaktadır. Sağlıklı insan, iş yaşamında potansiyellerini kullanır, bundan da hoşlanır ve mutlu olur. Kişinin iş yaşamındaki mutluluğu genel yaşamına da yansımaktadır. Meslek sadece para kazanmak için değildir. Bir şeyler üreten insanlar değerli olduklarını hissederler ve benlik saygıları güçlenir. Böylece kendini ifade etme, yeteneğini kullanma, başarılı olma ve tanınma gibi psikolojik ihtiyaçlar da karşılanmış olur (Kuzgun, Sevim ve Hamamcı,1999, s:14-15). Bu nedenle insanların çalıştığı yerden ve ürettiği işten mesleki doyum alması çok önemlidir. Özellikle afet ve acil durum gibi zorlu şartlarda çalışan personelin çalıştığı kurumdan memnun olması şansa bırakılmayacak bir durumdur. Kısacası personeli desteklemeyi ve motive etmeyi gerektirir.

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti her ne kadar mültidisipliner bir alan olsa da; mikro, mezzo ve makro düzeyde mesleki rolleri ve uygulamaları gereği bu hizmeti organize etmek, planlamak ve diğer hizmet ağları ile buluşturmak gibi genelci sosyal hizmet uygulamaları açısından; sosyal çalışmacıların ön plana çıktığı bir alandır.

Bu nedenle AFAD'ta çalışan sosyal çalışmacıların alanın ilk temsilcileri olması bakımından çalıştıkları kurumu ve mesleki sorunları değerlendirmeleri önemli ve kıymetlidir.

AFAD ile ilgili kurumsal değerlendirmeleri; sosyal çalışmacıların AFAD'ta çalışırken mesleki doyum alıp almama durumu ve kurumda yaşadıkları mesleki sorunlar ve çözüm önerileri olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

4.2.1. Kurumda Mesleki Doyum Alıp Almama Durumu

Mesleki doyum; kişinin beklentisine, içinde bulunduğu durumu yorumlamasına, deneyimine ve buna benzer bir çok değişkene bağlı olarak şekillenmektedir. Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılara AFAD'da mesleki doyum alıp almadıklarına ilişkin herhangi bir ölçek kullanılmamış olup bu durum sözel olarak sorulmuş ve değerlendirmeleri istenmiştir.

"Bir sosyal çalışmacı, bizim tabirimizle sosyal hizmet uzmanı, herkesin de benzettiği gibi, aşure çorbası gibidir; herkese tat verir, herkese lezzet verir, hizmet verir, ama kendi tadının farkında değildir. Yani huzur alıyorum yaptığım işten; almasak zaten olmaz.. Ama bizim huzur almamız, doyuma ulaşmamız biraz karakteristik bir olay, biraz profesyonellikten geliyor."
[Yeşil1]

Yeşil1 AFAD'dan önce de birden fazla kamu kurumunda görev yapmıştır ve mesleki doyumun profesyonellikten geldiğini ifade etmektedir. Bu bakış açısıyla kurumlardan ziyade kişinin yaptığı işten huzur alması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Bir yandan mesleki doyumu zirvede yaşarken, diğer yandan da mesela, çadır kentler kurulduğunda sürekli günlük rapor yazmama rağmen AFAD hiç sormuyordu bunu. "Arkadaşlar; orada sosyal çalışmacı var mı, yok mu, bu insan ne yapıyor?" diye bir şey yoktu. Yaptığım hiç bir şey görünmüyordu. Mesela, çocuk korosu kurmuştuk. Ben kendim yetiştirmiştik kız çocuk korolarını. Aile Bakanı geldiğinde, bizim o zamanlar daha logomuz bile yoktu, çadırlara koyacak bayraklarımız bile yoktu. Mesela, psiko-sosyal destek çadırını Asp il müdürlüğü ile beraber kurmuştuk, ama AFAD'ın şeyi yoktu. Yani oradaki işleri Kızılay'la beraber yapıyorduk. Mesela, kendi kurduğumuz koro basında şey diye yansıdı, "ASP 'nin kurduğu kız çocuk korosu Fatma Şahin'e konser verdi, Bakana." Orada bir burukluk yaşıyor. Sen bu kadar çalışıyorsun, ama görünürde bir şeyin yok. Böyle burukluklar var. Ama sonra düşündüğümde, Bakanlık ya da Başbakanlık görmese de, bunu afetzede ya da afetten kurtulanlar görüyor. Mesela şimdi bile gittiğimde, 2011'de 6 yaşında olan çocuklar 12-13 yaşına gelmişler, beni

*tanyorlar ve sarılıyorlar. Mesleki tatmin öyle oldu. Mesela geçen yıl gittiğimizde çadır kentlere, 6 yıl önce bir çocuğun babası beni tanıdı ve çok çok teşekkürler etti. Hatta aralık ayında şey vardı, Suriyeli sığınmacılarla bulaşıcı olmayan hastalıklar şeyi. Mesela ... gittiğimde, o zamanlar 2 yaşındaki çocuk 6 yaşına gelmiş, annesi beni tanıdı ve çocukla tanıştırdı. O da farklı bir duygu oldu yani. Sürekli çevresindekilere beni anlatıyordu. Artık tatminimiz öyle. **Kurum düzeyinde değil de, hizmet alanlarda ya da hizmet verebildiklerimizden.**"[Mavi1]*

Mavi1 uzun süre mücadele ettiğini, yaptığı işler yoğun ilgi görse de takdir edilmediğini, bu nedenle burukluk yaşadığını söylemektedir. Daha sonra mesleki tatmini, hizmet alan kişilerin vermiş olduğu olumlu geri bildirimler sayesinde yaşadığını ifade etmektedir.

*"Alandayken, sahadayken, evet. Çoğu zaman kurumda da alabiliyorum; ama çok yıprandığımı hissediyorum. Çünkü mesela ilk Nizip görevine giderken, **"Gitsin de gününü görsün, orada ne yapacak ki, on gün sonra ağlayarak döner. Zaten tek kadın olarak gidiyor"** gibi yorumlarla gittim ve gerçekten o dönemde 23-24 yaşındaydım. O zamandan bu zamana... Şimdi mesela buraya sonradan gelmiş arkadaşlara bunu anlatmak çok zor. Ama o süreci yaşayan biri olarak çok emek verdim. Şimdi mesela ben artık daha şey davranıyorum. Mesela gerçek anlamda yapabileceğim bir iş yoksa çok konuşmuyorum ya da çok müdahalede bulunmuyorum. Mesela başka bir arkadaşım başka bir işle uğraşıyorsa saygı duyuyorum; ama mesela o iş beni ilgilendirmiyorsa o işle ilgilenmiyorum. Yani artık mesela şey çabalaması yok; bir görev olduğunda zaten giderim. Yani kurumsal düzeyde de şey var artık bende, yani zaten bana söylenir. Buradayken de daha çok daha doğrudan bizimle alakalı işlerle ilgilenmek istiyorum. Zaten öyleydi; ama önceden hep sahaya yönelik kendimizi tanıtma derdimiz vardı. Mesela ona tik koyduk artık. Sahaya gidilecekse zaten artık kurumdan da söylenir."*
[Turuncu1]

Turuncu1 de uzun yıllar mesleki olarak var olmak ve görünür olmak için uğraştığından, **"Gitsin de gününü görsün, orada ne yapacak ki, on gün sonra ağlayarak döner. Zaten tek kadın olarak gidiyor"** gibi yıpratıcı cümlelere rağmen yaptığı işler ile AFAD'a sosyal hizmet mesleğini kabul ettirdiğinden bahsetmektedir. Uzun mücadele sonunda mesleki doyum almaya başladığını ifade etse de artık çabası olmadığını vurgulamaktadır.

*"Genel olarak baktığım zaman mesleki olarak doyum sağlamadığımı düşünüyorum, ama şu anda gerçekten bu afet anında Türkiye'de çalışan, bizim grubun çok tecrübeli olduğunu düşünüyorum afetler konusunda. Gelecekte çok iyi anlaşılabilirliğini ve anlatabileceğimizi düşünüyorum. Şu anda aldığımız eğitimlerin çoğunu biz veriyoruz zaten. Hepsi zaten bizim aklımızda var yani. Bazen unuttuğumuzu düşünüyorum, çünkü neden? Kullanmadığımız için. Ama şu anda eğitimde konuşunca aklımıza geliyor. **"Biz bunu zaten biliyoruz ki, biz bunu***

*önemsemiyoruz” der gibi oluyor. Hani “Bu büyütülecek bir şey değil” diyoruz kendi kendimize. **Sahayı seviyoruz, ki ben de seviyorum**, arkadaşlarımız da seviyor aynı şekilde. Çünkü neden? Faydalı olduğumuzu düşünüyoruz. Genel anlamda **mesleğimizi icra edemiyoruz**. Ne yapabiliriz ona da yer yer kafa yoruyoruz, ama bir şekilde bir yerde tıkanıyoruz, çünkü sürekliliği yok. **Ben kurumda 10 yıl bir şey yapmasam kimse bana “Niye bir şey yapmadın?” diye sormayacak**. Öyle bir durumda çalışıyoruz.”[Sarı1]*

Sarı1, AFAD da çalışan meslektaşlarını bir ekip olarak görmekte ve özellikle bugüne kadar aldıkları eğitimlerin ve katıldıkları afetlerin kendilerini çok geliştirdiğini ancak sistemli ve sürdürülebilir bir iş yapamadıklarını ifade etmektedir. Sarı1 in ve Mavi1 in söylediği çok önemli iki cümle var ki bu iki kişi birbirine çok uzak illerde ve farklı afet alanlarında görev yapmakta fakat aynı sorundan bahsetmektedir. ‘ **Ben kurumda 10 yıl bir şey yapmasam kimse bana “Niye bir şey yapmadın?” diye sormayacak , ... sürekli günlük rapor yazmama rağmen AFAD hiç sormuyordu bunu. “Arkadaşlar; orada sosyal çalışmacı var mı, yok mu, bu insan ne yapıyor?” diye bir şey yoktu**. Bu iki cümle gerçekten AFAD da sosyal hizmet mesleğinin görünür olmayışının ete kemiğe bürünmüş halidir. Görünür olmamamın ise mesleki doyuma büyük etkisi olmaktadır.

"AFAD çalışanları için yaptığım psikososyal eğitimler çok güzel oldu. Hatta ondan sonra insanlar gerçekten sosyal hizmet mesleğinin, zaten konuya girerken de biraz açıklama yapmışım. Gerçekten kendimi değerli hissettim mesela. Gerçekten insanlar ondan sonra bireysel görüşme için yanıma gelmeye başladı. Aslında kamplara gidip orada edindiğim tecrübelerden de oldukça memnunum. “İyi ki gitmişim, iyi ki görmüşüm” diyorum. Ancak olağan dönemde çok fazla doyum alamıyorum. Bu sadece savaş zamanı gittiğim, savaş mağdurlarıyla edindiğim bilgiler ne kadar yeterli olabilir?" [Sarı2]

"Ben AFAD'ta çalışırken mesleki doyum almıyorum, yani yeterince almıyorum. Saha da çok güzel çalışmalar yaptık iyi geri dönüşler de aldık. Ama son 3 yıldır merkez düzeyde yaşanan psikososyal destek hizmetlerindeki durağanlık biz yereli de etkiliyor. Eski psikososyal hareketlilik yok bunda ikinci etmende bu işi tamamen Aile Bakanlığı yapacak denmesidir" [Lacivert]

Lacivert herkesten farklı olarak iki noktaya temas etmektedir. AFAD Başkanlıktaki Psikososyal Çalışma Grubunun son yıllarda aktif olmayışından, taşra ile etkileşimin azlığından ve ulusal plan gereği kendilerinin etkisiz hale getirildiğinden bahsetmektedir. Bu durum merkez ve taşra arasında kopukluklar yaşandığını göstermektedir.

"Mesleki doyum alıyorum. Eğitimlerden çok mutlu oluyorum. Zaten tanıdıkça da daha çok seviyorum küçük gruplara ve engellilere eğitimlere gönderiyorlar. Doyum alıyorum. Yani onlara ulaşabiliyorum, onlarla iletişim kurabiliyorum, evet,

*çocuklarla iletişim kurabiliyorum. Doyum alıyorum. **Sahaya inince aslında. Masa başında bir şey yok.*** [Kırmızı1]

"Genel anlamda kurumda çalışırken sürekli bir işim oluyor ama çok mesleki doyum aldığım söylenemez. Nasıl deyim yani afet ve acil durumlara da katıldığım için orada kendimi daha işe yaramış hissediyorum. Yani saha da daha çok mesleki doyum alıyorum." [Turuncu2]

Turuncu2 kurumda çalışırken mesleki doyum alıp almadığını saha çalışmaları ile kıyasladığında daha iyi anladığını ifade etmektedir. Saha ile kıyasladığında kurumda almadığını ama diğer türlü kendisini işe yaramış hissettiğini belirtmektedir.

*"Mesleki doyumunu sağlamak çok zor. Kurumlarda bir sosyal kapasite oluşturmak ve bunu geliştirmek. Yöneticilere nasıl bir iş yapman gerektiğini anlatmak....vb bunlar her yerde olmasa bile birçok yerde böyle. **Sistemle ve yönetici ile mücadele etmek çok yıpratıcı. Sadece sahaya çıktığım zaman bir doyum sağlıyorum.*** [Yeşil2]

*"**Aslında mesleki anlamda çok fazla doyum sağladığımı söyleyemem ama doyum sağlama umudum olduğunu söyleyebilirim.** Şu ana kadar yaptığım çalışmalar çoğunlukla toplum bilinçlendirme çalışmaları. Bunun dışında proje yazma girişimlerim oldu, ya da’de yaptığımız çalışma sonucunda hazırladığımız bildiri bunlar beni bu alanda güzel çalışmalar yapabileceğime, ya da ilerde başka mesleki görevler verilebileceğine, daha faydalı olabileceğime dair umutlandırıyor bu da kısmen doyuma ulaştırıyor diyebilirim."* [Mavi2]

*"**Bu kurumda kesinlikle doyum almıyorum. Sahada çıkınca mesleki olarak daha çok çalışmalar yapıyor.** Ancak kurum çalışmaları verilen Afet Bilinci Eğitimleri dışında onlara da bir kaç kez gittim ama o bile güzeldi. Daha çok evrak işleri olduğu için mesleki bir doyum sağlamıyor."* [Kırmızı2]

*"AFAD’da mesleğimi unuttum. Bazen şey oluyorum, kendime olan saygımı... Acaba ben ne yapıyordum? Bu düşünce ve bu tükenmişlik beni ele geçiriyor kimi zaman. Bu durumda sizce mesleki doyum mümkün mü? **Sadece sahaya indiğimde doyum aldığımı hissedebiliyor.**"* [Mor1]

Mor1 ve Kırmızı2 de diğer sosyal çalışmacılar gibi ancak sahaya indiklerinde doyum alabildiklerini ifade etmektedirler. Hatta Mor1 AFAD da mesleğini unuttuğundan ve tükenmişlik yaşadığından bahsetmektedir. Ancak, bir afet ve acil durum çıktığında sahaya görevlendirilen sosyal çalışmacıların zamanlarının büyük bir kısmını masa başında geçirdiği düşünülürse olağan dönemde aktif hale gelmeleri için bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

"Hayır, hiç mesleki doyum almıyorum. Çok açık söylemek gerekirse ben şu an burada geçici görevliyim. AFAD tan geldim oradaki müdürüm çok katı yapıda bir insandı. Deşifre etmiş oldum biraz, ama sosyal hizmeti hiç bilmiyordu, sosyal çalışmacı ne demek hiç bilmiyordu. Beni psikolog sanıyormuş. Alırken de "Sen psikologsun" diye almış beni. Sosyal hizmet mantığı, ne yapmam gerektiği, meslek elemanları hakkında hiçbir fikri yoktu. Bu nedenle de beni sürekli yanlış yönlendiriyordu. "Kapıda durmalısın." Sosyal hizmet ne demek? Kapıda durup insanları karşılamalıymışım, "Hoş geldin, güle güle" demeliymişim. Sosyal hizmet bunu gerektirmiş." [Mor2]

Kamu kurumlarında görev yapan sosyal çalışmacılar mevcut kurumun yöneticilerince belirlenen yaklaşım/yaklaşımsızlık, anlayış/anlayışsızlıklarla karşılaşmaktadırlar. Bu tutumların geliştirilmesinde, klasik yönetici tipinin kendisine bağlı elemene kendisine sorun çıkarmayacak bir içerikte görev verme eğilimi ile onun sosyal çalışmacıya ve mesleğine yönelik yeterli bilgiye sahip olmaması nedeniyle, ‘ benim belirlediğim çerçevede mesleğini uygularsın’ eğilimi etkili olmaktadır. Bu nedenle farklı işlerde çalışan, farklı sorumlulukları üstlenen sosyal çalışmacıları gözlemlemek olanaklıdır (Cılga, 2004, s:95). Mor2’ın yaşadığı da tam olarak budur. Yöneticilerin sosyal hizmet mesleğini sosyal faaliyet olarak görmesi son derece yanlış bir tutumdur. Bu durum kurumdan kuruma ilden ile değişebilmektedir ancak sergilenen yaklaşım ve anlayış bozukluğunun sosyal hizmet mesleğini işlevsizleştirmesine izin vermeyerek mücadele etmek mesleğin AFAD içerisindeki varlığı için oldukça kıymetli ve önemlidir.

Genel olarak bu kurumda mesleki doyum alıp almamalarını değerlendirecek olursak sadece sahada mesleki doyum alındığı kurum içi çalışmalarda mesleki doyum alınmadığı ifade edilmektedir. Ancak katıldıkları saha çalışmalarına gösterdikleri özen ve bu deneyimlerini ifade ediş tarzları afet ve acil durumlarda hizmet vermekten oldukça memnun olduklarını göstermektedir.

AFAD’ın merkez teşkilat ile yapılan görüşmelere göre; 81 İl de toplam 95 sosyal çalışmacı kadrosu olan AFAD’ın 2014 yılında 57 olan dolu kadro sayısı 2018 yılında 39’a düştüğü öğrenilmiştir. Başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı olmak üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarına sürekli bir geçiş söz konusudur. Başka kurumlara geçişin yoğun olması, AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların mesleki doyum almadığının başka bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.2. Mesleki Sorunlar ve Öneriler

Cılga'ya göre günümüzde mesleği ile ilgili işlerde çalışan sosyal çalışmacıların yaşadıkları en önemli sorun; kurumlarındaki mesleki 'uygulama düzeyi' ni geliştirme konusunda karşılaştıkları zorluklardır. Bu sorunun nedenleri kurumlardan kaynaklandığı gibi sosyal çalışmacıların kendi yaklaşımlarından da kaynaklanmaktadır (2004, s: 94).

Genel olarak AFAD'ın geçmiş teşkilat yapılarına bakıldığında sosyal çalışmacıların ilk defa afet ve acil durumlarda çalıştığı görülmektedir. Benzer bir şekilde sosyal çalışmacıların afet ve acil durumlarda çalışma deneyimi de bir çocuk, kadın, engelli alanı kadar eski değildir. Bu anlamda görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların kurumsal düzeyde dile getirdikleri mesleki sorunlar ve çözüm öneriler aşağıdaki gibidir.

"Bence tanınmıyoruz. Şu an sosyal hizmeti yöneticiler bilmiyor. Bence mantığını da bilmiyor, ne yapmamız gerektiğini de bilmiyor. Bize çok fırsat ve alan yarattıklarını da düşünmüyorum. Bizi özgür bıraktıklarını düşünmüyorum. Çok başka işlere sevk ediyorlar, yönlendiriyorlar. Birçoğumuz eğitimde çalışıyoruz galiba, hazırlık aşamasındayız birçoğumuz. Belki birkaç olay yaşadıkten sonra evet, daha görünür kılınır hale geldik. Ama her AFAD müdürü aynı görüşte değil. Görev tanımımız yok ki kendimizi savunalım."[Mor2]

"Ben bile Başkanlıktaki psiko-sosyal ekibinden çok kopuğum. Belki benim eksikim. Yüzde 60 benim eksikim. Psiko-sosyal grupları olarak ya da sosyal çalışmacılar olarak çok birlik ve dayanışma içerisinde mi değiliz acaba diye düşünüyorum. Acaba Başkanlığımız daha mı aktif olmalı? Bizi temsil eden grup olduğu için söylüyorum. Onlara da mı çok destek vermeliyiz, daha mı görünür kılmalıyız ya da kendimize başka başka alanlar mı yaratmalıyız acaba AFAD'da çalışma alanlarımızda? Belki bütün AFAD'larda evet, eğitim veriyoruz, ama hepimiz afet bilinci eğitimlerine yöneldik. Belki hepimiz psiko-sosyal eğitimlerine yönelsek ya da bu tür eğitimlere yönelsek acaba daha mı doyum alırız hem mesleğimizden, hem daha mı tanınır hale geliriz diye düşünüyorum." [Mor2]

Mor2'nin ifade etmiş olduğu temel sorun mesleğin yöneticiler tarafından bilinmemesi ile ilgilidir. Bunun nedeni olarak ise görev tanımının olmayışı vurgulanmaktadır. Sorunlardan bahsederken, sosyal çalışmacıların kendi yaklaşımları ve yönelimleri ile daha ön plana çıkabileceğinden, kendi bilgi temelinde işlere yönelmekten bahsetmiştir.

Bu önerinin içerisinde kurumun beklentilerine göre şekillenmiş ve kendi bilgi temelinden uzaklaşmış bir sosyal hizmet mesleği görülmektedir.

"Aslında herkesin de dile getirebileceği gibi görev tanımının olmaması bir. Bence zaten her şey buradan patlak veriyor. Bütün sorunlar buradan çıkıyor bence. Ben mesela burada bu eğitim işi olmasaydı muhtemelen sadece afetlerde görev alacağım düşünülerek bana kurumun ilgim olmayan birçok işi verilecekti. Verildi de, yaptım da. Diğer AFAD'larda çalışırken muhasebecilik de yaptım, santrale de verildim. Bunlara ilkin zaten aday memur olduğumuz için pek fazla hakkımız da yoktu bazı şeylere karşı çıkma konusunda. Zaten Kanunda da açık açık belirtilen noktalar var. Bu açıdan bence görev tanımı çok önemli. Fiziksel koşulların iyileştirilmesi de olabilir." [Sarı2]

"Psiko-sosyal destek birimi kesinlikle kurulmalı. Zaten bu konuda bir çalışma yapılmıştı, ama bir sonuç alamadık. Bence bütün bunlar olursa bakış açısı da değişecek. Başka konularda çalışanların, mesela Aile ve Sosyal Politikalar'da çalışan uzmanların bence şu an benim buradaki varlığımdan haberleri bile yok belki de. Kurum bize değer verip, bize bir birim açıp, bir ekip oluşturup, fiziksel koşullarımızı iyileştirip bizim de kendimizi iyi hissedip bir şeyler yapmak için mücadelemizi görürse başkaları da görür." [Sarı2]

Sarı2'nin bahsettiği sorunlara bakıldığında Mor2'nin de dile getirdiği bir ifade var: 'görev tanımımız yok ki kendimizi savunalım' ya da Sarı2'nin vermiş olduğu bir detay: ilgim olmayan bir çok işi yaptığından hatta muhasebecilik bile yaptığından bahsetmektedir ve o zamanlar aday memur olduğu için karşı çıkma hakkı olmadığını düşünmektedir. Bu iki durum aslında kamu kurumlarında memur olarak çalışmanın ne kadar özgür ve özgün işler üretmenin önüne geçtiğini ve çözümün de yine resmi bir görev tanımının yapılması ile mümkün olacağına dair güçlü bir inanç olduğunu göstermektedir. Bu durumda emir demiri keser deyiminde olduğu gibi mevzuata dair eksikliklerin kişisel özelliklerin ve bireysel çabaların önüne geçtiği ifade edilmektedir.

"Yönetimin tanımaması, farklı işler yaptırması, mesleğe dair görev yaptırmaması, ki o da biraz tartışılır. Neden tartışılır diyeceksin. İlk başta ... Başkanın söylediği gibi, "Sizler sosyal çalışmacısınız." Tabii ben yaşamadığım için bilemeye de bilirim tabii ki bazı çok dirençli olan il müdürleri de var illa ki hiçbir şekilde hiç iş yaptırmayan. Yönetimsel olarak sorunları var genellikle sosyal çalışmacıların.İkincisi görev tanımı yok. Birde genelde arkadaşlarımdan aldığım izlenimi söyleyeyim: Bazı görevlerde o anki yereldeki veya kendi özel işlerinden dolayı o göreve çıkmak istememesi. Sürekli biz görevde olmak zorundayız. Bizim hiçbir şekilde "Yok" deme şansımız olmamalı." [Sarı1]

Diğerlerinden farklı olarak Sarı1'in bahsettiği kurum başkanının ifadesi olan 'sizler sosyal çalışmacısınız' cümlesi; yöneticiler ile yaşanan sorunun sosyal çalışmacıların kendi mesleki bilgi ve becerisi ile çözmesi gerektiğini anlatmaktadır. Sarı1 bunun doğruluğuna inanarak örgütsel yapıya ters düşmeden mesleğin kurum ortamında önemini kavratmak için yoğun ve bireysel bir çabanın gerekliliğine değinmektedir. Akabinde de bir önceki ifadesini destekleyen bazı meslektaşlarının göreve gitme isteksizliğinden bahsetmektedir. Afet ve acil durum çalışanı olarak böyle bir şeyin olmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

"Görev tanımının en birinci ve net olduğunu düşünüyorum. Aslında birbiriyle bağlantılı bunlar; angarya iş, mesleğinle alâkası olmayan iş. Diğer meslek gruplarında da sorun var. Üçüncü olarak da maaşların yetersizliği diyebilirim."
[Turuncu2]

Turuncu2, görev tanımıyla ilgili problemin aslında sosyal çalışmacılara özel olmadığını AFAD'da çalışan diğer meslek gruplarının da görev tanımlarının olmadığını ifade etmekte ve diğer bir sorun olarak maaşların yetersizliğinden bahsetmektedir. Ancak bu durum AFAD'ta özel bir durum olmayıp sosyal çalışmacıların genel olarak özlük hakları ile ilgili yaşamış olduğu bir sorundur.

"Görev tanımımızın mevzuatta yer alması gerekiyor. Nasıl diyeyim, yani sabit bir şey yok; bu, AFAD'da çalışan kişiye göre de değişiyor açıkçası. Yani tamam, psiko-sosyal müdahale, psikolojik ilkyardım, olaylara müdahaleye git, akut dönemde git, sonrasında iyileştirme çalışmalarında yer al. Ama onların dışındaki dönemde de ne yapacağı belli değil, her türlü işe bakıyoruz. Ben, açıkçası, bakmaktan şikayetçi de değilim. Yani o benim işim değil demiyorum; çünkü yapabiliyorsam mutlu oluyorum açıkçası. Mesela çalışana destek yaptık. Biraz daha böyle canlı örneğini vereyim. Her ilde yapıldı mı, bu eğitimi alan her il yaptı mı mesela? Ben yapmadı diye biliyorum. Kurumsal anlamda hizmetlerin standartlaştırılması gerekir her il kafasına göre yapmamalı." [Kırmızı1]

Kırmızı1 görev tanımını biraz daha özele indirerek yapılan işlerin ya da merkez düzeyde istenen bir proje çalışmasının dahi her ilde farklılık gösterdiğinden ve standart bir hizmet anlayışı olmadığından bahsetmektedir. Bu durumda merkez düzeyde bir takip sisteminin ve sürdürülebilir iş beklentisinin olmayışı ön plana çıkmaktadır.

"Yöneticilerin sosyal çalışmacıları ve görevlerini çok bilmemesi ve ara eleman gibi istedikleri şubede çalıştırmaları. Biz İl Müdürlüğünde 2 Sosyal Çalışmacıyız ama şubelerimiz farklı bir iş ve şube standartı yok. Var olan resmi şubelerin dışında artık adına sosyal servis mi denir başka bir şey mi bilmiyorum ama birimleşmek gerekiyor." [Kırmızı2]

Yaptığım görüşmelerde özellikle ortaya çıkan sorunlardan biri de sosyal çalışmacıların neredeyse her birinin farklı birimlerde görev yapmasıdır. Sosyal hizmet mesleğinin mikro, mezzo, makro düzeyde çalışmasının yanı sıra afetin öncesi, sırası ve sonrasında de pek çok görev ve sorumluluğu yerine getirebilecek genelci yaklaşıma sahip olmasından kaynaklı olarak sosyal çalışmacıların AFAD İl müdürlüklerinin planlama, müdahale, iyileştirme, eğitim gibi her bir şubesinde görev alabilecek mesleki rolleri bulunmaktadır. Ancak farklı birimlerde çalışma durumu hem iller arası bir standart olmamasına hem de sosyal çalışmacıların bütüncül bakış açısını kaçırmasına neden olmaktadır.

"Görev tanımımızın olmaması, mevcut personele yatırım yapılmaması, birazda bizimle ilgili öz eleştiri kendi alanımızda çalışmalar yaparken ya da yapacakken arkadaşların isteksizliği. Görev tanımının yapılması belki görev bilincini de getirebilir." [Yeşil2]

"Yani mesela buradaki bir evrak işiyle vakit harcamak istemiyorum. Önceden şöyle diyordum: Ben sosyal hizmet uzmanıyım... Yani meslek şovenizmi olarak söylemiyorum bunu. Saha işi benim işimdir vesaire deyip, evrak işlerini alırsam sahaya gidemem, asıl görevim o olur gibi şey yapıyordum. Kendimle ilgili evrakları tabii ki kendim yapıyorum; ama diğer evrakları kabul etmezdim bunu yaparak. Mesela şimdi diyorum ki iyi ki de öyle olmuş. Çünkü bu kurumda da çok güzel anlaşıldı. Şimdi de mesela evrak işlerini yine yapmamayı savunma sebebim, örnek veriyorum, hani bir talep yok da, mesela olsa bile, şimdi de... Çünkü yine mesleğimizle ilgili ilimizde bir şeyler yapalım istiyorum; diğer kurumlarla, STK'larla. Yani enerjimi yine buna yöneltmek istiyorum." [Turuncu1]

"Ben kendi adıma, arama-kurtarma birliği personeli olarak şanslı olduğumu hissediyorum. Ama İl Müdürlüğünde çalışan ve İl Müdürlüğünden gelmiş olan, sonradan arama-kurtarma birliğine geçmiş olan arkadaşlardaki gözlemim şu: Mesleki olarak çok görev alamadıkları için, meslek elemanından ziyade, kendilerini memur gibi hissediyorlar. Yani ben mesela hep şey yapmaya çalıştım; ben 08.00-17.00 personeli değilim. Yani memur olarak sorumluluğum bu; ama bir olay olduğunda, ben işim varsa 09.00'da da gelebilirim, ama bir afet olduğunda sabah 06.00'da da gelebilirim. Anlatabiliyor muyum? Yani afet ve acil durum yoksa... Benim işim masa başı iş değil çünkü. Masa başındaki işim, eğitim planlamak, proje hazırlamak; yani yine bizlerle alakalı şeyler yapmak. Ama

standart bir devlet memuru değilim ben. Bu kurumda da mesela onu oturtmaya çalışıyoruz tüm çalışanlar için. Burası doğrudan travmayla çalışan bir yer; sen buradaki insanlara “08.00’de gel, 17.00’de git” dersen, bu böyle yürümez ya da burada otururken, buraya geldiğinde 08.00-17.00’yi kıymetsiz ve işlevsiz geçiriyorsa, bu insanlar patlar. Ben kendim mesela zaman zaman onu yaşıyorum. Çünkü burada aktif olarak yapacağımız şeyler belli. Onun dışında... Devlet Memurluğu Kanununu yok saymak için konuşmuyorum. 08.00’de gelip 17.00’de gittiğinde de kıymetli şeyler yapmalıyım.” [Turuncu1]

"Görev tanımımızla ilgili de sıkıntılarımız çok. Zaten görev tanımımızın net olmamasından kaynaklanıyor bu tanımlar. Her arkadaşımıza, her meslektaşımıza başka bir iş verilebiliyor ve onlar da bunu kabul etmek zorunda kalabiliyorlar, eğer kendileri bireysel olarak savunucu bir pozisyonda değillerse. Yani onları da suçlayamıyorum; çünkü hepimiz zaten kardeş gibiyiz. Hepimiz mesela başka illerden, başka ildeki arkadaşlarımız için de mücadele ettik yeri geldiğinde. Ama çok yalnızlar. Bunu ben arama-kurtarma birliğinde çalışan biri olarak söyleyebiliyorum. Diyorum ya, bu benim şansım, burada olmak.” [Turuncu1]

Turuncu1, mesleğinin dışında farklı işlere karşı verdiği mücadeleden ve nasıl başarıya ulaştığından bahsederken masa başı memur olmaktan çok saha personeli olarak daha işlevsel çalışma saatlerinin tanımlanabileceğine vurgu yapmıştır. Belirttiği bir diğer nokta ise il müdürlüklerinde bir tane sosyal çalışmacı olmasının verdiği yalnızlık duygusudur. AFAD’ın norm kadrolarında bakıldığında il müdürlüklerinde birer birik müdürlüklerinde ise ikişer sosyal çalışmacı kadrosu olduğu görülmektedir. Bu nedenle Turuncu1 verdiği mücadelede yalnız olmadığı için ve sonuca ulaştığı için kendisini şanslı hissetmektedir. Sosyal çalışmacıların ev sahibi olmadığı alanlarda kendini mesleki olarak yalnız hissetmesi ve mesleğini kabul ettirme çabası her dönem karşılaşılabilecek bir sorundur.

"Bence psikososyal desteğin hangi aşamasında ve bizim yani AFAD ta çalışan sosyal çalışmacıların rolü ne bunun net olmaması en büyük problemimiz. Bunun dışında her ilde sosyal çalışmacının bulunduğu şubenin, yaptığı işin ya da görevinin farklı oluşu. Görevlerimiz, müdahale alanımız, psikososyal desteğin hangi aşamasında var olduğumuz netleştirilmeli”[Mavi2]

Mavi2’nin bahsettiği sorun AFAD ta çalışan sosyal çalışmacıların bir afet ve acil durum olduğunda psikososyal müdahale çalışmalarının neresinde olduğunun belirsiz olmasıdır. AFAD ile yapılan görüşmelerde sosyal çalışmacıların ekiplerinde görev almaması ve koordinasyonda yer almasına ilişkin yeni bir karar alındığı bilgisine ulaşılmıştır. Ancak

ilgili mevzuat incelendiğinde alınan bu kararın mevzuata uygun olmadığı görülmektedir. Yaşanan bu belirsizlik nedeniyle AFAD ta çalışan sosyal çalışmacıların arka planda kalma kaygısı gözlemlenmiştir. Alınan bu karar ile sosyal çalışmacıların bu zamana kadar yapmış olduğu çalışmalarının, saha deneyimlerinin ve hizmet içi eğitimlerinin bir kenara atıldığını söylemek mümkündür.

"Ben atandığımda daha AFAD yeni yeni kuruluyordu, henüz şubeler bile kurulmamıştı ya da kimin hangi şubede yer alacağı belli değildi. Yöneticilerime, "Biz ne iş yapacağız?" dedim. "Biraz bekleyin" diyorlardı. Valilik de tanıımıyordu kurumu. Kurum meşhur oldu zamanla ama sosyal çalışmacıların hizmetleri hala görünür değil." [Mavi1]

Mavi1 AFAD'a ilk atanan sosyal çalışmacılardan biri, kedisi o dönem AFAD'ın bile tanınmadığını, mesleki olarak ne yapacağını bilmediğini ifade etmekte ve hala çalışmalarının görünür olmadığını vurgulamaktadır. AFAD'ın zaman içerisinde özellikle Van Depremine iyileştirme döneminde yaptığı harcamalar ve Suriyeliler özelinde geliştirdiği barınma merkezleri ile ciddi anlamda görünür hale geldiği söylenebilir. Ancak AFAD çatısı altında çalışan sosyal çalışmacılar çok fazla kurtarıcı rollerde görev almasına rağmen sürdürülebilir işler yapılmadığı için görünür olmadıkları düşünülmektedir.

"Görev tanımının olması. Görev tanımı yazılmasına rağmen. Aslında AFAD'daki sadece sosyal çalışmacıların değil; mühendislerin de, mimarların da sorunu. "AFAD'dakiler her şeyi yapar." Bu mantık var, yani "Sen sosyal çalışmacısın, ama yeri geldi mi her işi yaparsın." İkinci sorun, mesleğin görünmemesi. Mesela, psiko-sosyal destek planında her şeyi yaptığımız halde, idareciler şey diyor, "Bu bizim işimiz değil, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yapsın." Bir de personel azlığı. Yani sosyal çalışmacıların problemi, nerede boşluk varsa oraya. Mesela şu an şey diyorlar. "Ben sosyal çalışmacıyım" diyorum. O zaman arkadaşlar şey diyor, "Tamam, sen sosyal çalışmacısın da, ben de mimarım." Mimar da bu işi yapıyor, mühendis de bu işi yapıyor, enformasyoncu da yapıyor. Şey mantığı var; herkes her işi yapar. Öncelikle personelin görev tanımının olması, yani uzmanlığına göre işler yapması, görev tanımına en yakın işleri yapması. İkincisi, psiko-sosyal hizmet destek grubunda bir yer edinmesi ve bütün yöneticilerin bunu bilmesi. Yani yöneticiden yöneticiye değişiyor bu, ilden ile değişiyor." [Mavi1]

"Görev tanımının yapılması. Afetlerde psiko-sosyalle alakalı bir grup başkanlığı var, muhatap var; bu planlamayla alakalı, illerle alakalı projeler bilmem neler falan yapıyor. Bunun dışında, süpervizör desteği alabileceğimiz bir ekip oluşturulmalı. Atıyorum, ilde bir şeyle karşılaştığımda alo diyebilmeliyim. "Ben böyle böyle bir şeyle karşılaştım, ama bunun üstesinden gelemiyorum. Durum da

şu, şöyle hassasiyetler var; ne yapmalıyım?” En azından bana yol gösterecek, bir şeyler söyleyebilecek bir danışmanın olması gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir şeyin oluşturulması faydalı olabilir. Birleşme olmalı, bir de biz takviye edilmeliyiz. O da yine ilk söylediğime geliyor. Birden fazla sayısı olması lazım. Yerelde de yine yetersiziz. Ben, afetlerde psiko-sosyal olarak tabii ki Aile ve Sosyal Politikalarla iletişime geçiyorum. 1. düzeyden bahsediyorum, ama 1. düzeyin de daha minimum olanları vardır. Belki bununla ben destek sağlayabileceğim, ama ben tek başıma destek sağlayabileceğime inanmıyorum. Genel bir standart, bir birliktelik yok tabii ki. Mesleki olarak genel bir tanımımız olmadığı için tam manasıyla, doğal olarak hangi şubede hangi işi yapabileceğimize yönelik bir tanımlama da yok. AADYM olabilir yine de; ama tabii ki, sadece düşünceye bağlı olmamak da lazım. Bütün şubelerle iletişim halinde olmasının getirdiğini düşünüyorum. Belki de direkt il müdürlüğüne bağlı olmalı. Öyle bir şey de olabilir, bilmiyorum. Bazı meslek elemanları... Mesela, şu anda ben TAMP’ın içerisindeyim. TAMP, normalde Planlama Şubede. Gerçi bazı illerde çok farklı şubeler var, ama Müdahale Dairesi Başkanlığında ve illerde de müdahale şubelerinde. Ben, şu anda onun yürütücülerinden biriyim. Bu durumda Planlamada mı olmalıyım? Bu konuşuluyor. AADYM’de yönergeyle ilgileniyorum, Afet Acil Durum Yönetim Merkezi Yönergesiyle ilgili. O yüzden, bir şekilde Planlamanın içerisinde ister istemez varım. Yani orada olmalı mıyım, gerçekten bilmiyorum. Bu süreç içerisinde AFAD’ın nasıl bir yapılanması var, doğru mu bu yapılanma, bu bile tartışılırken, şurası benim için en doğru ve sosyal çalışmacı için burası mükemmel bir yer diye bir şey söyleyemem.” [MOR1]

Mor1’in diğerinden farklı olarak herhangi bir afet ve acil durum olduğunda zorlandıkları vakaları danışılacakları, mesleki olarak rehberlik edecek bir süpervizyon sisteminin olmadığını ifade etmektedir. Afet ve acil durum doğası gereği çalışan için de, yöneten için de, etkilenen bireyler ve toplumlar için de zorlu bir süreçtir. Hizmetin kendisi dahi kriz odaklıdır ve travmatiktir. Her bir afet ve acil durum birbirinden farklıdır ve kendine özgüdür. Birin de kazanılan deneyim ya da bilgi bir diğerinde uygulanamayabilir. Bu nedenle süpervizyon desteği hem hizmetin doğru verilmesi hem de çalışanın desteklenmesi bakımından önemlidir.

"Mesleki olarak var olamamaları; saygınlığın, tanınırlığın, bilinirliğin bir türlü kabul ettirilememiş olması. Zaman zaman kendi kişisel becerileriyle bunu yapabilen arkadaşlarımız var. Onun dışında ne olabilir? Sosyal hizmet bir ekip işi. Ben o bazda bakıyorum. Yerelde tek kişiyiz ve bir şeyler üretebilmemiz çok kısıtlı. İlk gittiğimde, ilk atandığımda, “Ne yapacağım ki ben?” Yalnız hissediyorum ve kimden destek alacağımı bilmiyorum ve hâlâ o yalnızlığı hissediyorum açıkçası zaman zaman. Artık rayına oturmuş bir şeyler var, arkadaşlarla bir şekilde

iletişime geçiyoruz. Bunun önemli bir şey olduğunu düşünüyorum. Üçüncüsü, maaşlar yetersiz." [MOR1]

"AFAD yeni bir kurum. AFAD teknik bir kurum ve AFAD'da rayına oturmayan bir sürü problem var zaten. Bir sürü problem varken, bizim meslek grubumuz başlı başına bir problem onlar için; çünkü koyacak yerleri yok, ne yapacaklarını bilmiyorlar. Kimi zaman kullanıyorlar, kimi zaman kullanamıyorlar, kimi zaman çok alâkasız işler yaptırmaya çalışıyorlar. Şu anda ben, yönergeyle ve TAMP'la ilgileniyorum. Bunlar benim asli görevlerim değil ki. Ben bunları artık asli görev nezdinde uyguluyor gibi oluyorum. Çünkü arkadaşlarımla iletişime geçiyorum, bu kurumun işi. Şöyle de bir durum var: "Ben sosyal çalışmacıyım, onu yapmayayım" diyorum. Bunu kim yapacak; mühendis ya da arama kurtarma teknisyeni. Sonuçta onlar da meslek elemanı bir yerde. Arama kurtarmacıyı da ayırayım da, mimar mı yapacak, mühendis mi yapacak? Benimle beraber çalışan arkadaş da şehir plancısı. Diğer arkadaşım da meteoroloji mühendisiydi. Bizim kendi gayretlerimiz sonucunda biz bu ağı kurduk. Burada biraz kişisel beceriler de işin içerisine giriyor." [MOR1]

"Görev tanımlarımızın olmayışını baş köşeye yazabiliriz. Herhangi bir yasal zemine oturtamadık hâlâ. Aslında şöyle bir şey, AFAD Karayolları, bir DSİ gibi bir kurum değil aslında. Çok yeni kuruldu, 2009'da kuruldu ve biz ilk çalışan insanlarız AFAD'da. Dolayısıyla, bu sorunların hepsinin AFAD'ın genç olmasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum ben. Aynı şekilde AFAD'ın yaptığı bütün planlar, AYDES, TAMP, bence bunlar çok güzel çalışmalar. ... uyum süreci, hepsi bence çok ayrıntılı ve çok güzel planlar, ama her yeni şeyde olduğu gibi onun acısını biz şu anda çalışanlar olarak çekiyoruz, ama bundan 20 yıl sonra muhtemelen AFAD'da her şey çok daha güzel olacak. Sorunların bir tanesi, işte, bu yasal zemine oturtulmamamız olabilir." [Lacivert]

"İkincisi ne olabilir? İdarecilerin, yönetimin sosyal çalışmacılara bakış açısı biraz farklı, çünkü AFAD deyince akla hep teknik konular geliyor, hep teknik konuya odaklanıyoruz. Arama, kurtarma, inşaat çalışmaları gibi şeyler hep ön planda. Bu işin sosyal boyutunu çok göz ardı etmişler. İşte, bunu oturtmak bizim görevimiz aslında. Bu belki uzun yıllar alacak." [Lacivert]

Mor1 ve Lacivert diğer sosyal çalışmacılardan farklı olarak AFAD'ın çok yeni ve teknik bir kurum olduğundan, yapısal bozuklukların sadece kendileri için değil diğer meslek grupları için de geçerli olduğundan bahsetmektedir. Lacivert, yapılan çalışmaların güzel ama yeni olduğunu belirtmektedir. Bu da demek oluyor ki deneme yanılma yoluyla düzelecek olan bir sistemin sancılarını o sistemin içerisindeki bütün çalışanlar çekmektedir.

Bu bakış açısı hizmetlerin gelişmekte olduğu noktasında motive edici olabilir ancak afet ve acil durumların koordinasyonundan sorumlu bir kurumun 8 yıl içinde kendi içerisinde bir sistem kurmuş olması ve kriz yönetiminden ziyade ön görüşü yüksek risk yönetimine geçmiş olması gerekmektedir. Bu alanda verilecek hiçbir hizmetin ertelenme, deneme, yanılma lüksü yoktur. Bir deprem olur, zaman geriye gider bugün yapılan hiç bir kalkınma hedefine ulaşılamadığı gibi tüm ülkenin altı üstüne gelir.

"Birincisi, birliktelik olmayışı. Nerede birliktelik yok? Eğitimde yok, meslek alanında yok, özlük haklarında yok. Yeter yani, daha ne söyleyeyim; birliktelik yok yani. Ne eğitim alanında, ne meslek, ne kurumlar arasında... Yani mesleki olarak kurulmuş bir sistem yok. Görev tanımları; herkes kendi penceresinden; her kurum, her anlayış kendi perspektifinden yaklaşıyor, ortak bir paydada buluşma yok." [Yeşil1]

"AFAD ta sosyal çalışmacılar açısından oturmuş bir yapı olmadığından, yani neredeyse vasıfsız eleman gibi, nerede ihtiyaç varsa oraya kanallize ediliyor. Bu doğru bir yaklaşım değil. Kendi alanında disipliner meslek elemanı olarak çalışması yönünde hem fiziki, hem de bürokratik düzenlemelerin hızlı bir şekilde yapılarak işlevsel kılınması gerekir. Bu, AFAD'da da böyle, diğer kurumlarda da böyle." [Yeşil1]

Yeşil1 genel olarak sosyal çalışmacıların bütün kurumlar nezdinde yaşadığı özlük hakları problemlerinden, sosyal hizmet mesleğinin eğitiminde ve çalışma standartlarında bir birlik olmayışından bahsetmektedir. Aslında bu problemler sosyal bilimlerden mezun bir çok meslek grubunun ortak sorunudur. Çalışma alanı çok geniştir, multidisiplinerdir ve meslek yasası yoktur; doğal olarak savunuculuk yapılabilecek bir platform da olmadığından kurumlar özelinde yaşanan sorunların bir de ülke genelinde arka planı bulunmaktadır.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların belirtmiş olduğu mesleki sorunlar en çok ifade edilenden en aza doğru aşağıdaki gibidir.

1. Görev tanımının olmaması
2. Mesleğin AFAD içerisinde tanınırlığının olmaması
3. Mesleği ile ilgisi olmayan işlerin yaptırılması
4. Farklı şubelerde/birimlerde görev yapılması
5. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile yaşanan görev belirsizliği
6. Kurumda tek sosyal çalışmacı olunması
7. AFAD ın yeni bir kurum olarak yapısal sorunlarının olması

8. Afet ve acil durumlarda görev almaktaki isteksizlik
9. Merkez ile taşra arasında etkileşimin olmaması
10. Maaşların yetersizliği

Yukarıda belirtilen sorunlar karşısında ifade edilen öneriler ise aşağıdaki gibidir;

1. Görev tanımlarının resmi olarak yapılması
2. İl Müdürlüklerinde bağımsız bir birim kurulması
3. Kendi işimize yönelmek için bireysel çaba gösterilmesi
4. Merkez ile taşranın etkileşiminin artması
5. Yerel ve Ulusal Planda AFAD ta çalışan sosyal çalışmacıların konumunun netleştirilmesi
6. Süpervizyon desteği alınabilecek bir sistemin kurulması
7. Fiziksel koşulların iyileştirilmesi

Kamu kurumlarının yapısal sorunları, kendi bünyesinde görev alan personel ile o personelin mesleki eğitimleri arasında çelişki yaratmaktadır. Aldığı eğitime kurumların zorlamalarıyla yabancılaşan sosyal çalışmacılar mesleki kopukluklar yaşamaktadır. Sosyal çalışmacıların yaşadıkları bu sorunu irdelemeleri, tartışma ve değerlendirme gündemine getirmeleri onların yeni sentezlere ulaşarak alandaki etkinliklerinin yapısını geliştirmelerine yardımcı olabilir (Cılga, 2004, s:96). Tam da bu anlamda AFAD 'da çalışan sosyal çalışmacıların sık sık bir araya gelerek örgütlü hareket etmesi gerekmektedir.

4.3. ALAN ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME

Alan çalışmalarına dair değerlendirmelerin analizine geçmeden önce bu bölümün görüşmelerde nasıl sorular sorarak desteklendiğine değinmek faydalı olacaktır. AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların çalıştıkları alan deyince doğal olarak afet ve acil durumlar gelmektedir. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti vermekle yükümlü olan sosyal çalışmacıların görevleri afet ve acil durumun müdahale sürecinde, iyileştirme sürecinde, zarar azaltma ve hazırlık sürecinde farklılık göstermektedir. Bu nedenle alana dair çalışmalar müdahale sürecinde yapılan çalışmalar, iyileştirme sürecinde yapılan çalışmalar, zarar azaltma ve hazırlık sürecinde yapılan çalışmalar olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

4.3.1. Müdahale Sürecinde Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde, afet ve acil durumlarda görev almış sosyal çalışmacıların müdahale döneminde yapmış oldukları psikososyal destek çalışmaların, kullanılan araçların, müdahale sürecinde deneyimledikleri ya da gözlemledikleri kurumlararası işbirliği ve ekip çalışmalarının üzerinde durulacaktır. Görüşmelerin önemli bir kısmını oluşturan müdahale süreci çalışmaları araştırma için oldukça önemli verilerin toplandığı bölüm olmuştur. Müdahale sürecine katılan sosyal çalışmacıların deneyimleri ile araştırmanın bir çok başlığı doyuma ulaşmıştır.

4.3.1.1. Görev Alınan Afet ve Acil Durumlar

Afeti doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olarak ayıran pek çok kaynağın teknolojik afet ile insan kaynaklı afeti tam olarak birbirinden ayıramadığı görülmüştür. Bu nedenle sosyal çalışmacılara görev aldıkları afet ve acil durumlar genel olarak sorulmuş ve alınan yanıtlar doğal afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere ikiye ayrılarak ele alınmıştır. Bu iki afet türünün altına giremeyecek olaylar ise diğer olaylar olarak üçüncü bir başlıkta belirtilmiştir.

Doğal Afetler

AFAD'ın kurulması ile göreve başlayan sosyal çalışmacıların en fazla 8 ila 9 yıl aralığında hizmet yılı bulunmaktadır. Bu yıllar içerisinde ülkemizde yaşanan doğal afetlere bakıldığında bölgesel yaşanan sel, heyelan, çığ gibi doğal afetlerin dışında tek ve büyük doğal afet Van Depremi'dir. 23 Ekim 2011 yılında yaşanan Van Depreminde, Haziran 2009 da kurulan AFAD'ın neredeyse 2.5 yıllık bir kurum olduğu dikkat çekmektedir. O dönem AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların Van Depreminde görevlendirilmediği bilinmekte olup yapılan çalışmalar aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

"Van depremine gitmedim. Deprem oldu, aradan bir hafta geçtikten sonra zaten depremzedelerin illere dağıtımı yapılmaya başlandı. 162 kişi ya geldi Van'dan. Onların karşılamasını yaptık, otogarlarda karşıladık. Kurumda belli saatlerde bekleyerek onların tasfiye edilme sürecinde yerleştirmelerini yaptık." [Sarı2]

"Bir de ilimize gelen Van depremzedelerine yardım ettik. İlk başlardı. Ki o politika da çok yanlış, inanılmaz derecede yanlış. Nasıl böyle bir şey yaptılar anlamıyorum." [Sarı1]

"Van depreminden sonraydı benim başladığım dönem, Van'dan gelen bireylerle çalışmalar yaptık misafirhanede" [Turuncu1]

"İlk atandığım dönemde, 2011'de -ekim miydi acaba, çok hatırlayamıyorum- Van depreminde daha 1 aylık memurdum. O süreçte valilikte görevlendirildim. Valilikte, afetzedelerin illere dağıtımı vardı. Bizim ilimize de gelen afetzedeler vardı ve o süreçte çalıştım." [Mor1]

"Van depremine gitmedim, ama Van depremzedelerini karşılama komisyonundaydım, il'de uzun süre görev yaptık bu konuda." [Kırmızı1]

"Van depreminden dolayı ilimize sevk edilenler oldu. Onlarla çalıştım belli bir süre. Daha çok sosyal yardımların ulaştırılması konusunda ve barınma konusunda yardımcı oldum. Onlarla da güzel bir çalışma yaptık. Aile ziyaretleri de gerçekleştirdik." [Turuncu2]

"Vandan gelen depremzedeler ile çalıştım. Onların temel ihtiyaçları, yerleştirmeleri, çocukların okula yerleştirilmesi vs." [Mavi1]

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar Van Depremi'nin ilk saha çalışmaları olduğunu ancak bu çalışmayı Van İlinde değil kendi illerinde gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Yapılan çalışmaların; depremzelerin yerleştirilmesi, temel ihtiyaçların karşılanması şeklinde hizmetlerin olduğu ifade edilmektedir. Sarı1 depremzelerin Van ilinden başka illere tahliye edilmesinin psikososyal açıdan kişilere yarardan çok zarar verdiğini söylemektedir.

O dönemde Van İlinde sürdürülen psikososyal destek hizmetleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nda, Sağlık Bakanlığı'nda ve sivil toplum kuruluşlarında görevli sosyal çalışmacılar ve psikologlar tarafından verilmiştir. AFAD'ta çalışan sosyal çalışmacıların Van İlinde görev almadığı bilinmektedir.

"İlk aklıma gelen Van depremi. Yaklaşık 45-50 gün civarında kaldık. Bir konteynir kentin yönetiminden sorumluyduk. Afetten sonra mühendisler bölgeye getirilmişti hasar tespit çalışmalarına. O hasar tespit çalışanları için yapılmıştı o konteynir kent. AFAD olarak da o konteynir kentin yönetiminden sorumluydum. Biz de o kentte görevliydik dolayısıyla 10 kişilik bir ekip olarak. Ben de o ekibin içindeydim." [Lacivert]

Lacivert Van'a gittiğini ve görev aldığını söyleyen tek kişidir. Ancak görevinin psikososyal destek değil; hasar tespit çalışmaları için giden mimar ve mühendislerin kalacağı konteynir kentin yönetimi olduğunu ifade etmektedir.

"Onun dışında, bölgemizde sürekli çığ, sel ve heyelan gibi doğal afetler oluyor. O olaylarda görev aldım." [Mor1]

Son olarak Van Depreminin dışında yaşanan çığ, sel, heyelan gibi doğal afetlerde görev alan tek kişi Mor1dir. Mor1 ayrıca Van depreminden gelenler ile çalıştığını da ifade

etmiştir. Doğal afetler özelinde değerlendirdiğimizde çoğunluğun Vandan gelen depremzedeler ile kendi ilinde çalıştığı görülmektedir.

İnsan Kaynaklı Afetler

ASPB'nın yıllık faaliyet raporlarına bakıldığında, ülkemizde son yıllarda doğal afetten çok; kitlesel göç, terör patlamaları ve maden kazaları gibi insan kaynaklı afetlere müdahale edildiği görülmektedir.

Özellikle 2012 yılında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle ülkemize göç eden Suriyelilere yönelik hizmetler AFAD' da çalışan bütün meslek gruplarının mesailerini meşgul etmiştir. Güneydoğu illerinde başlayan yoğun çalışma nerdeyse 81 il geneline yayılmış, büyükşehirlerde en az güneydoğu illeri kadar etkilenmiştir.

Sosyal çalışmacıların ifadeleri ile görev aldıkları insan kaynaklı afetler aşağıdaki gibidir.

"Ben Kilis Öncüpınar kampında bir aylık bir süre de çalışma yaptım. Malatya Kampında çalıştım 1 ay. Biz aktör haritalaması yapmak, barınma merkezlerinin psiko-sosyal açıdan fotoğrafını çekmek amacıyla görevlendirildik."[Sarı2]

"Suriye mülteci kamplarında görev aldık. Hatay'daki değişik kamplarda, Kilis'te. İlk aklıma gelenler bunlar. Oradaki çalışanlara destek kapsamında psiko-sosyal destek çalışmalarını yürüttük, bütün kamp personeline verdik bu eğitimleri ve kamp sakinleriyle görüşmeler yaptık." [Lacivert]

"Özellikle Suriyelilerin bulunduğu çadır kentlerde bir kaç kez görev aldım." [Sarı1]

" Sınır bölgesindeki arkadaşlar kadar değil ama Suriye kampları için yapılan bütün görevlere katıldım herkes kadar. 1 aylık görevde psikososyal durum tespiti yapmıştık, başka bir zamanda 15 gün ise çalışana destek seminerleri düzenlemiştik. " [Mor1]

"2012 yılından bu yana aktif olarak sınır hareketliliği ve nüfus hareketliliği, göç alanında Suriyeliler ile çalışıyorum." [Yeşil1]

"Daha sonrasında da biliyorsunuz Suriyeli göçü başladı bir anda ve ilk yılımda Nizip kampında 1 aylık görev yaptım. Suriyelilerin göç sürecinde, Nizip'ten sonra, çalışana destek kapsamında, Adıyaman'da 15 gün kaldım. Sonra Antep'te tekrar, UNICEF'le yaptığımız proje kapsamında 1 ay kaldım. Orada dört kampta birden çocuk koruma sistemi üzerine incelemelerde bulunmuştuk. Sonraki süreçte, bu Kobani göçünün olduğu dönemde Suruç'ta 15 gün görev yaptım."[Turuncu1]

"UNİCEF projesi kapsamında 1 ay süren Barınma Merkezinde Çocuk Dostu Alanların gözlemlenmesi ve psikososyal durum tespiti için görevlendirildim."[Kırmızı2]

"Haziran – Temmuz 2014 Hatay. Geçici barınma merkezlerindeki Suriyeli misafirlerle ilgili psikososyal destek çalışmaları iyileştirme döneminde görev aldım. Aralık 2014 Gaziantep. Geçici Barınma Merkezleri çalışanlarına yönelik çalışana destek çalışmaları iyileştirme döneminde görev aldım" [Yeşil2]

"2011 yılında, Suriye’de, göç hareketinde baştan sona kadar, yani ilk çadırlar kurulduğundan, Suriyeli 150 kişi geldiğinden itibaren 13 ay boyunca aktif olarak rol aldım. Şöyle bir şey vardı onda: Sürekli bir akut dönem oldu. 30 Nisanda kuruldu, 150 kişiydiler, 10 Temmuzda 3 bin kişi oldular, yine akut döneme geri döndük." [Mavi1]

"Suriyelilerle çalıştım. Suriyelilere iki kere gittik. Yine Psiko-Sosyal Çalışma Grubunun hazırlamış olduğu projeler ve eğitimler neticesinde görevlendirildik. Öncelikle kamplardaki kampların incelenmesi konusunda bir çalışmamız olmuştu bir ay. Antep’te çalıştım. Antep’e 3-4 tane barınma merkezine gittik ekip olarak." [Turuncu2]

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar geçici barınma merkezlerinde yapmış oldukları çalışmanın bir proje kapsamında olduğundan ve 1 ay görevlendirildiklerinden bahsetmektedirler. Projenin amacını ise kampların çocuk dostu alanlar ile psikososyal destek hizmetlerine ilişkin durum tespitini yapmak şeklinde ifade etmişlerdir. Bazı sosyal çalışmacıların ise projeden çok o bölgede hizmet verdiği görülmektedir. Bu durumda AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların büyük bir kısmının Suriyeli sığınmacılar ile çalışma deneyimi olduğunu söylemek mümkündür.

"13.05.2014 Manisa Soma ilçesinde meydana gelen maden kazasında sahada psikososyal destek çalışmalarının akut dönemde görev aldım. 28.10.2014 Karaman. Ermenek ilçesinde meydana gelen maden kazasında sahada psikososyal destek yine akut dönemde ordaydım. 17.10.2016 Siirt. Şirvan ilçesinde meydana gelen maden kazasında sahada psikososyal destek çalışmaları akut dönem baya maden kazası uzmanı olmuşum böyle sıralayınca." [Yeşil2]

"İkinci olarak Ermenek Maden kazasında görev aldım. Orada kendi işimi yaptım" [Lacivert]

"Ermenek maden kazasında görev aldım," [Sarı1]

"Bir Ermenek’te görev aldım. O da bir ayı geçkin bir süreçti. O sürecin son haftasında, artık 7-8 tane ceset toprak altında kaldığı zamanki durumda, ailelerin biraz daha olayı kanıksadığı, ama öfkesinin de tam tersine daha da yükseldiği, sabrının yükseldiği zamana denk geldi." [Turuncu2]

"Soma’yı biliyorsunuz, 3 gün de Soma’da görev yaptım." [Turuncu1]

İkinci sırada en çok bahsedilen insan kaynaklı afet; maden kazaları olmuştur. Maden kazalarında ön plana çıkan iki hizmet grubunun arama kurtarma ve psikososyal destek olduğu düşünülmektedir. Genelde insan kaynaklı ve ani olan bu kazaların bilançosu travmatik yas olmaktadır. Canlı kurtulmanın olmadığı bu üç olayda da geride kalan ailelere verilecek tek hizmet psikososyal destek olmuştur. Temel ihtiyacın karşılanması, hasar tespit yapılması vb. hiçbir hizmetin verilemeyeceği bu olaylarda psikososyal destek hizmetlerinin ön plana çıktığı ve AFAD' tan çalışan pek çok sosyal çalışmacının görev aldığı görülmektedir.

"Örneğin metro göçüğü olmuştur, orada görev yaptık. Ankara'da meydana gelen bütün patlamalarda Adli Tıp'ta görev yaptık; ailelerle beraber, yeri geldi, cenazeleri teşhis ettik, teslimleri, hastane ziyaretleri..." [Turuncu1]

"Ondan sonra terör patlaması. Birebir etkilenen ve etrafta şahit olan insanları belirledik ve onlarla çalıştık." [Mavi1]

"İlimizdeki askeri patlamada 12 askerin şehit olmasında görev aldım küçük bir görev olsa da" [Sarı1]

Son olarak ise ülkemizde bir dönem çok fazla meydana gelen ve toplum ruh sağlığını sarsan terör patlamalarında da görev alan sosyal çalışmacıların olduğu görülmektedir.

Diğer Olaylar

Bu bölümde ise, doğal afet ya da insan kaynaklı afet diye ayırmakta zorlanılan olaylar diğer olaylar başlığı altında ele alınmıştır.

"Yine Samsun'da 7 kişinin öldüğü bir tekne kazasına gitmiştik meslek elemanı olarak. 4-5 gün sürmüştü arama kurtarma çalışması." [Lacivert 1]

"Boğulma vakasında görev aldım. Bir Üsteğmen di. Epey bir medyada da yer almıştı. Çünkü sadece Türkiye'de değil, dünyada önemli bir pilottu. O yüzden... İzni sırasında bot alabora oluyor ve Menderes Nehrine düşüyorlar; bottaki iki kişi sağ çıkıyor, bir kişi yok, bulunamıyor. Onun arama çalışmalarına katıldım. 16 gün sürdü. Bir acil durum gibiydi," [Kırmızı1]

"Kırsalda yaşanan kayıp vatandaş vakalarında görev aldım. Aileleri ile görüşmeler yapıyorum ya da kaybolan kişi bir engelli ya da özel durumu olan bir birey vs. ise arama kurtarma teknisyenleri ile bireyin hikayesini, özelliklerini paylaşıyorum ve yüksek ihtimalleri birlikte tartışıyoruz. Ama asıl amacımız, dediğim gibi, kişi kaçmış mı veya gerçekte kaybolmuş mu? Eğer kaybolmuşsa, bunu öğrenmeye çalıştık. Çünkü aile saklıyor, arama kurtarmacılardan da saklayabiliyor bazı şeyleri. Daha önce herhangi bir tartışma yaşamış mı, daha önceki geçmiş hikayesini dinliyorum. İlimizde ortalama senelik 21-22 tane kayıp oluyor kayıtlarımıza göre..." [Turuncu2]

AFAD da çalışan sosyal çalışmacıların arama kurtarma teknisyenleri ile birlikte trafik kazası, boğulma vakaları, kayıp vatandaşı bulma çalışmaları gibi olaylarda da görev aldıkları görülmektedir. Bu tür olaylarda arama kurtarma çalışmaları uzun sürüyor ise bekleyiş içindeki ailelerin yanında olmak ve psikososyal destek hizmetine olan ihtiyacı gidermek hem aileleri rahatlatmakta hem de arama kurtarma çalışmalarını sekteye uğratabilecek riskleri azaltmaktadır.

4.3.1.2. Kullanılan Psikososyal Müdahale Araçları

Araştırmamın kuramsal çerçevesinde de bahsettiğim gibi literatürde psikososyal müdahale araçları olarak geçen ihtiyaç tespiti ve kaynakla buluşturma, psikolojik ilk yardım, psikoeğitim, toplumu harekete geçirme, sosyal iyileştirme etkinlikleri, çalışana destek gibi çalışmalar mikro düzeyde bireye, aileye ve topluma yönelik olup müdahale sürecinde gerçekleştirilir. Mezzo düzeyde kurumlar, örgütler ve çalışanlara yönelik hazırlık çalışmalarında; makro düzeyde ise hizmetin geliştirilmesi, iyileştirilmesi, planlama yapılması, politika üretilmesi için iyileştirme ve zarar azaltma süreçlerinde dahi uygulanabilecek/kullanılabilecek araçlardır.

Bu nedenle AFAD'ta çalışan sosyal çalışmacıların ifadelerinden yola çıkarak müdahale sürecinde bu araçlardan hangilerinin ne sıklıkta ve nasıl kullanıldığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

İhtiyaç Tespiti ve Kaynakla Buluşturma

İhtiyaç tespiti ve kaynakla buluşturma çalışması oldukça temel bir araç olup ne için yapıldığı, nasıl yapıldığı çok geniş bir konudur. Özellikle afet ve acil durum hallerinde yapılan durum tespitinin arkasından ihtiyaç tespiti yapılmaya çalışılır ancak tek başına ihtiyaç tespiti bir şey ifade etmez. Önemli olan tespit edilen ihtiyacı kaynak ile buluşturmadır. Bir diğer dikkat edilmesi gereken konu ise ihtiyaç deyince akla ilk barınma, beslenme gibi fizyolojik ihtiyaçların gelmesidir. Halbuki yaşanan afet ve acil durumun ardından tahmin edilen ihtiyaç ile gerçek ihtiyaç ya da hissedilen ihtiyaç çok farklı olabilmektedir.

"Van' dan gelenlerin önce yerleştirmelerini yapmaya çalıştık. Daha sonra da gıda yardımı, beslenme ihtiyaçları, çocukların daha sonrasında okul ihtiyaçları nasıl olacak. Zaten büyük bir karmaşa vardı. Yani, biraz karışık bir dönemdi. Ben mesela ilkin çocuk sayısını öğrenmeye çalıştım. Ne kadar çocuk var, bu çocuklar arasında mama ihtiyacı olan var, hastalığı olan var, acil gıda gerektiren çocuklar vardı, bunun gibi onların tespitini yapmaya çalıştım. Tabii ki bu süreçte birçok şey

yapmaya çalıştım. Üç tane bilgisayar vardı zaten. Bir taraftan kurumlarla uğraşıyordum, yerleştirmede sıkıntı yaşıyorlardı ya da yerleştirdiğimiz kişilerin geri gönderilmesi konusunda baskı vardı. ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi gibi bir çalışma yaptık. Zaten ben form oluşturmuştum, ihtiyaç ve değerlendirme formu oluşturdum. Öyle bir tespit yaptık ilk aşamada." [Sarı2]

"Bu süreçte, Van dan gelenleri misafirhanelere yerleştirilmesinde, okuyan çocuklar varsa -çünkü bu süreç uzadı- onların Milli Eğitim'le ilgili bağlantıları... Valilikte olduğu için de, hepsi toplu bir alandaydı. Milli Eğitim'le görüşmeler yapıyorduk, "Çocuğun şöyle bir durumu var; bunu çözmemiz lazım" gibi. Hasta olanlar, kanser tedavisi görenler, protezlerini kaybedenler, süregelen hastalıkları olanlar ve ilaç kullanan hastalar vardı; onlarla ilgili sağlık il müdürlüğüyle görüşmeler yaptık, ASP'yle keza buna benzer görüşmeler oldu." [Mor1]

"Depremzedelerle ilgili işte kimler gelmiş, ne tür yardımları almış, nereden kalmışlar, kaç çocuk var, kaç kadın var, ihtiyaçları neler; ihtiyaç belirleme, ihtiyaçları karşılama noktasında hep görev yaptım. Onun dışında, karşılaştığımız sorunları çözmede rol aldım. Van depremedeleri böyleydi; onları gönderene kadar çalıştık." [Kırmızı1]

Van'dan gelen depremedeler ile kendi illerinde çalışmalar yapan sosyal çalışmacıların ifade ettiği ihtiyaç tespiti ve kaynakla buluşturma çalışmalarında ortak noktalar dikkat çekmektedir. Birincisi her üçü de çocuk, kadın, engelli gibi incinebilir nüfusu ve ihtiyaçlarını tespit ettiklerini ifade etmişler ve kaynak ile buluşturma noktasında Milli Eğitim, Sağlık, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ile irtibata geçerek ihtiyacın karşılanmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

"Bize barınma merkezi görevi verilmişti. Oraya gittiğimiz zaman bir düzen yoktu; malzemeler dağınık duruyordu. Kaç kişi var, bunların yaş aralığı veya herhangi bir konuda hiç bilgimiz yoktu. Bizden önceki ekip dağıtımı oradaki muhtarların elindeki listeye göre yapıyordu. Biz gittiğimiz ilk gün başladık. Hemen bir liste çıkardık bütün çadırları gezerek kaç kişi yaşıyor, kaç yaşında, ayakkabı numaraları nedir diye, çünkü lojistik depoda ayakkabı da vardı. Bunların hepsinin bilgisini topladık. Bunları bilgisayara döktük. Daha sonrasında dağıtımı buna göre yapmaya başladık: Süt dağıtımı, mama dağıtımı, bez dağıtımı. Bir de içlik vardı, iç çamaşırları vardı kadınlara ve erkeklere yönelik, bunların dağıtımı, gelen paletlerin dağıtımı, gelen Suriyelilerin yerleştirilmesi, oralara çadır kurulması. Yani sabah 08:00'de gidiyorduk akşam 20:00'ye kadar." [Sarı1]

"Mesela birisi aklımda şu anda. Akşam vakitlerinde geldi tam biz çıkacakken 800 kişinin geleceği bilgisini aldık.. Mecburen bekledik. Gitmek olmazdı, çünkü onlar biz gidersek ya çok dağınık bir şekilde yerleşeceklerdi, ya da çok düzensiz olacaktı. Bir de şu var, gelen misafirlerin ilk başta temel ihtiyaçlarını veriyorduk. Yatak, battaniye,

temizlik malzemeleri, sabun olur, şey olur, elimizdeki kaynaklar da ona göre idi. Mesela bazen biz bir sabunu ikiye bölüyorduk yetmediği için veya bir deterjanı bölüp iki çadır kullansın diyorduk. Paylaşımı bu şekilde yapabiliyorduk. Bunlar vardı." [Sarı1]

"Nizip kampına ilk gittiğimizde, orası zaten hâlâ birey almaya devam ediyordu, yani henüz yerleşmiş bir kamp değildi tam olarak. Orada aile birleştirmelerine önem verdik. Kamp kurulumu yapılmıştı, o tamamlanmıştı, ama yeni çadırlar geliyordu. Örneğin orada ilk başlarda şunu fark ettik: Engellilere yönelik, onların ihtiyaçlarına yönelik çadırların kurulumu, kurulduğu yerler çok göz ardı edilmişti. Yeni kurulan çadırları daha çok işte tuvalete-banyoya yakın, yürümenin daha kolay olabileceği yerlere göre yapmaya çalıştık. Yani nasıl diyeyim, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik kampın düzeneğiyle, yani 1 ay boyunca hep onlarla ilgilendik." [Turuncu1]

"Mesela kampın içindeki mahalle muhtarlarıyla toplantılar yaptık ve her muhtara, kendi mahallesinde gönüllü bireyler seçmesini, bu bireylerle beraber... Örneğin 1 hafta süre vermiştik yanlış hatırlamıyorsam onlara. Her mahalleden şunu istiyorduk: Her mahalledeki engelli bireyler, engel türleri, yaşlılar, yaş grupları ve hamile bireyler, hamilelerin kaç aylık olduğu, yeni doğum yapanlar. Bize çok kısa bir süre sonra, yani 10 bin kişilik çadır kentten bize toplamda şöyle bir liste geldi: Toplamda kaç tane hamile var, kaç tane engelli var, kaç tane kronik hastası olan var... Mesela aldığımız bilgilerin birçoğunu sahra hastanesiyle paylaştık, onlar mesela oradan hamilelerin takibini yaptılar. Engellilerden örneğin kör olan, ama bastonu bile olmayan bireyler vardı mesela; onları depoya bildirdik, onların ihtiyaçlarını almaya çalıştık, en azından bir baston temin etmeye çalıştık. Çalışmalarımız hep bu yöndeydi." [Turuncu1]

"İhtiyaç tespiti zaten 3 hafta sürdü. Çünkü 600 çadır vardı bir çadır kentte ve sürekli bu sayı artıyordu. Tam başlamışken bitiyordu. 6 ay sonra bir çadır kenti boşalttılar, Kilis'e gönderdiler, oraya yeni insanları yerleştirdiler, onda da sifira döndü. Yani sürekli bir başa sarma dönemi vardı." [Mavi1]

"Kitlesele göçlerde yaptığımız ilk müdahale; iase, beslenme, barınma, korunma ihtiyaçlarını gidermek oluyor." [Yeşil1]

Suriyelilerin toplu olarak geldiği ve geçici barınma merkezlerine yerleştirildiği akut dönemde görev alan Sarı1, Turuncu1, Mavi1 ve Yeşil1' in ifadeleri, ihtiyaç tespitinin ne kadar geniş bir yelpazeye yayıldığını ve temel ihtiyaçları karşılarken bile psikososyal temel ilkelerine uygun yardım dağıtmanın ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. O dönem barınma merkezlerinde görev alan sosyal çalışmacılar merkezlerin ve Suriyelilerin ihtiyaçlarını psikososyal destek bakış açısıyla incelediklerini ve kampların kurulumu, kamplarda çalışan yöneticilerin cinsiyet dağılımı, iletişim becerileri, marketlerin çalışma şekilleri gibi bir çok konunun raporlanarak çözüm

önerileri sunulduğu ifade edilmiştir. Özellikle farklı toplumlarla çalışırken onların ihtiyacını karşılayabilmek ya da anlayabilmek için kültürel özelliklerini, yaşayış biçimlerini, inanç ve değer yargılarını, hatta geldikleri bölgenin iklimini dahi çok iyi bilmek gerekir. Aksi takdirde sunulan hiç bir hizmet gerçek ihtiyacı karşılamadığı gibi ülke ekonomisinin israf edilmesine neden olacaktır.

"Soma'da bilgi akışının sağlıklı ve güvenilir olmasının ne kadar önemli olduğunu anladım aslında. Örneğin hamile bir kadın vardı ve yemek yemeyi bırakın, su bile içmiyordu ve o kadının oradaki tek ihtiyacı, artık eşinin ölmüş olma ihtimalinin çok yüksek olduğunun farkındaydı, ama bilgi almak istiyordu. Şu anda bile tüylerim diken diken oldu yani. Bilgi aldıkları sürece aileler daha sakin bir şekilde bekleyebiliyorlar. Bir ara mesela bilgi gelme sürecinde aksaklık oldu, aileler bu sefer bağırma, telaşlanmaya başladılar. Ki bu bence çok normal bir davranış. Orada mesela biz de çalışanlar olarak onları baskılamaya çalışmadık kesinlikle, hatta o tepkilerinde haklı olduklarını dile getirdik ve o bilgi akışını tekrar sağlamaya çalıştık." [Turuncu1]

Afet ve acil durumlarda yaşanan kaos ortamında insanların en çok ihtiyaç duyduğu şey ise doğru bilgiye ulaşma ihtiyacıdır. Bilgi ihtiyacı karşılanmadığı sürece aksaklıkları çözmek, öfkeyi hafifletmek neredeyse imkansızdır. Turuncu1'in Soma da yaşananları anlattığı gibi sevdiğin birinin hayatta kalma mücadelesi ile ilgili bilgiye ulaşma isteği insan psikolojisinin en temel ihtiyacıdır. Bu nedenle bilgi ihtiyacının giderilmesi de önemli bir ihtiyaç tespiti ve kaynakla buluşturma çalışmasıdır.

"Tabii, iyi niyetli bir toplumuz diyoruz ya; ama ihtiyaca yönelik iyi niyet olması gerektiğini insanlara biraz zor anlatabildik. Çünkü bir araba dolusu kitap, kıyafet getiren vakıflar oldu, bir şekilde havuz oluşturalım dedik, daha sonra ihtiyaç olursa kullanalım dedik. Böyle bir sıkıntı yaşamıştık. Yani o insanları şöyle tepkileri oldu: "Bizim evimiz yıkılmadı, kıyafetlerimiz yanmadı, her şeyimiz var; biz eşimizi, oğlumuzu, babamızı kaybettik" ile hep karşılaştılar. O yüzden, bu ihtiyaç belirlemesi, kaynakların tespit edilip yerinde kullanılması işi de önemliydi. Orada da öyle bir çalışma yaptık." [Kırmızı1]

Kırmızı1'in bahsetmiş olduğu Soma Maden Kazası sonrasında yaşanmış bir ihtiyacı yanlış anlama örneğidir. Toplum olarak empati kuramamaktan olsa gerek ihtiyacın da ne olduğunun tahmin edilemediği görülmektedir. Özellikle kahramanlık evresi ile ihtiyaçtan fazla ya da ihtiyaçtan farklı yardımların yapıldığı afet ve acil durum bölgelerinde ihtiyaç tespiti yapılmadan yardımların gelmemesi ve bu sistemin tanımlanması oldukça önemlidir.

"İlk başta neye ihtiyaçları var diye ihtiyaç tespiti yapmaya çalıştık. Baktık, barınacakları yer ayarlanmış, öğretmenleri ayarlanmış, bir sıkıntısı yok gibi görünüyor. Isınmayla alakalı bir sıkıntısı vardı; o da çözülebilecek bir durumda değildi. Onun dışında, yemeyle alakalı restoranlar sağlandı. Bulunduğumuz, ailelerin kaldığı, konakladığı ve aynı zamanda çalışanların da konakladığı yerle çığın olduğu yer arasında uzun bir mesafe vardı. Ulaşım hizmeti verildi vs." [Mor1]

" Tekne kazası arama kurtarma 4-5 gün sürdüğü için çok ayrıntılı bir çalışma olmadı bu, ama ailelerin ihtiyacına göre kaynaklarla buluşturduk." [Lacivert]

Mor1 in ve Lacivert'in de kısaca bahsettiği gibi küçük bir afet ve acil durum da olsa psikososyal destek hizmeti veren ekiplerin ilk işi ihtiyacı tespit etmek ve kaynak ile buluşturmak olmaktadır. Özellikle doğru tespit ve doğru kaynak ile buluşturma afet ve acil durumdan etkilenen bireyler ile psikososyal müdahale ekipleri arasında sağlam bir güveni inşa etmektedir. Karşılanamayacak ihtiyaçların belirtilmesi bireylerin güven duygusunun zedelenmemesi gerekmektedir.

Psikolojik İlk Yardım

Araştırmamın kuramsal çerçevesinde de ifade edildiği gibi literatürde psikolojik ilk yardımın da diğerler araçlar ile birlikte yer alması, uygulayıcılar tarafından başı olan sonu olan bir faaliyet olarak görülmesine hatta „psikolojik ilk yardım yapıldı“ şeklinde faaliyet raporlarında yazılmasına neden olmaktadır. Kullanılan kavramların doğru tanımlanması verilecek hizmetin de zihinlerde daha somut bir yer edinmesini sağlayacaktır. Afet ve acil durumlarda psikolojik ilk yardım bu alanda hizmet veren herkesin bilmesi gereken „yapılandırılmış bir iletişim“ şeklindedir. Sonuçta hiç bir zaman faaliyet raporlarına ya da bilgi notlarına aktif dinleme yapılmıştır, sen dili ben dili kullanılmıştır, onu anlamaya çalıştığımız dile getirilmiştir gibi çalışmalar yazılmamaktadır. Bunlar zaten sağlıklı iletişim kurmanın öğeleridir. Psikolojik ilk yardım da afet ve acil durum yaşamış, kriz müdahalesi gerektiren her birey ile kurulması gereken iletişim becerisidir. Sadece kendi içinde nasıl temas edileceğine dair aşamalar, dikkat edilmesi gereken kurallar bulunmaktadır.

"Özel bireysel görüşme, grup çalışması gerçekleştirilemedi. Ama ben yine de bütün ailelerin yanına gidip psikolojik ilk yardım olarak rahatlamalarını sağlamak amacıyla, duygularını dile getirmeleri için konuştum. Depremde neler yaşadıklarını anlatırlarsa iyi hissederler ya da onların kaygıları vardı, "Çocuklarımız ne olacak, geleceğimiz ne olacak?" diye bunun gibi kaygıları vardı. O yüzden ilkin onları öğrenmek için tabii ki görüşmeler yaptım. Ama bu süreç kısa bir süreç oldu. Devamını getiremedik. Zaten bize haber vermeden tekrar gitmeler oldu başka illere ya da tekrar Van'a dönmek isteyenler oldu." [Sarı2]

Sarı2 depremzedeler ile planlı bir müdahale sürecinde bireysel görüşme yapmadığını ama her fırsatta sorunları hakkında konuştuklarından, onları rahatlatmaya çalışışından bahsetmiştir. Afet ve acil durumlarda psikolojik ilk yardımın en önemli özelliği de budur. Bir kereye mahsus olabilir, güvenli olduğu düşünülen her ortamda yapılabilir, özel bir zamana ihtiyaç duymaksızın, hızlıdır ve etkilidir. Güven vermeyi, paylaşım sağlamayı, bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

"Ermenek'te psiko-sosyal hizmetler güzel çalıştı aslında. Hayatını kaybeden 14 tane madenci vardı ve aileleri üzerine ve aile yakınları üzerine çalışmıştık. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki arkadaşlarla. Bir psiko-sosyal destek çadırı kurup aile yakınlarını burada psikolojik ilk yardım yaparak destek olmaya çalıştık." [Lacivert]

"Tekne kazasında 4-5 gün boyunca arama kurtarma ekipleriyle beraber oradaydık ve psikolojik ilk yardım desteği verdik. Gene bir psiko-sosyal destek çadırı kurup ailelerin burada beklemesini sağladık." [Lacivert]

Lacivert her iki olayda da ailelerin beklemesi için psikososyal destek çadırı kurulduğundan bahsetmiştir. Psikolojik ilk yardımın koruma ve yönlendirme aşamalarının yerine getirildiği, bekleyiş içinde olan ailelerin arama kurtarma faaliyetlerinin yapıldığı alandan uzak olmayacak bir şekilde güvenli bir yerde toplandığı görülmektedir.

"Evet. Biz sürekli cenaze yakınlarıyla artık bir etkileşime geçmiştik, onlarla birlikteydik. Mesela ne yapıyorduk? En basitinden sabah hastanenin oraya çadır kuruluyordu. Bir de şu etkileri var: İnsanlar bir şey yemiyor, içmiyor doğal olarak. Ben ne yapıyordum? Bisküviyi açıyordum mesela, ilk önce malum, "Buyur, sen de al" diyordum. O zaman alıyordu. Onu fark ettim. O da iyi bir deneyim." [Sarı1]

Sarı1 ise aileler ile iletişime geçmek adına sözsüz iletişim teknikleri ile nasıl bağlantı kurduğundan bahsetmektedir. İletişimi başlatmak için kültürel özelliklere uygun olarak o anki fiziksel bir ihtiyacı karşılanması (su/çay ikramı, battaniye vb. verme) şeklinde bağlantı kurulabileceği vurgulanmaktadır.

"Orada genç birisi vardı, onun yanına gittim. Onun kendisine zarar vermesini engelledim, çünkü polise, madencilere çok öfkeliydi. Polise niye öfkeliydi? Çünkü madencileri tutuklamadığı için. Sürekli küfür ediyordu Bir de engelliymiş, yürüme engelliymiş, öyle bir sıkıntısı da vardı. Neyse, girdik, cenazeyi gördükten sonra bir kendine gelememi. Onun kendisine zarar vermesini sadece tutarak engellemeye çalıştım. Yatıştırıldı işte, sonra hastanede sakinleştirici verildi. Konuştuk falan. sürekli yanlarında olmaya onları anlamaya çalışıyorduk. O şekilde gitti ve sonraki süreçte de sürekli cenaze çıktı." [Sarı1]

Bazen krizin yaşandığı ortamda diğer insanların hayatını tehlikeye atabilecek derecede öfkeli kişilerle de karşılaşmak mümkündür. Bu durumda meslek elemanının gerçekten çok fazla değişkeni ve çözüm yolunu bir arada düşünmesi gerekebilir. Psikolojik ilk yardımda dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise sınırlarını bilmek ve ona göre davranmaktır. Örneğin bir arama kurtarmacı psikolog gibi davranamamalı ya da bir sosyal çalışmacı güvenlik tehditi yüksek bir durumda kolluk kuvveti gibi hareket edememelidir. Verilecek destek ya da bulunacak çözüm yolu mesleki rollerin dışına çıkmadan gerçekleştirilmelidir.

"Tam olarak psikolojik ilkyardımdı aslında Somada yaptığımız çalışmalar. Çünkü sürecin içindesin, başlangıç aşaması, aileler tam olarak ne olduğunu bilmiyor, orada çalışanlar tam olarak ne olduğunu bilmiyor; o süreçte yanınızdayız ve acınızı paylaşıyoruz mesajını vererek destek olduk." [Turuncu1]

"Maden kazalarında bir bekleme süreci söz konusu olduğu için genelde Psikolojik ilk yardım çerçevesinde ihtiyaçlarını karşıladık." [Yeşil2]

"Ermenekte uzun bir bekleyiş olduğu için yapılan tek şey ailelere yakın ilgi göstermek idi. Ancak ben biraz şahsi konuşacağım. Ben kendim çok fazla onları tutmak istemedim, çünkü ailelerin artık birilerini yanında görmeye katlanamadığını hafif hissetmeye başladım. Çünkü görüştüğün zaman zoraki cevap veriyorlardı sana. Cevap vermelerinin sebebi de, yine Anadolu halkı olup misafir gözüyle bakıyorlardı size ve onları kırmamak için, ters bir şey dememek için yapıyorlardı. Aile çadırı kurulmuştu. Daha çok ailelerle çalışıyorduk, bir de meslek elemanlarıyla çalışıyorduk. Gündüz ailelerin yanına gidiyorduk. "Yanınızdayız." Bir şekilde telkin etmeye çalışıyorduk. Artık yaşadığı travmaları atlatmaları için biraz da günlük rutinlerine de dönmelerini sağlamaya yönelik. Nasıl söyleyeyim? Kriz dönemi dedik ya, günlük rutini sekteye uğratan bir travma dönemidir." [Turuncu2]

"Heyelanda kaybolan kayanan gelin vardı. Olay oldu hemen görevlendirildim. bulunamıyor, aile feryat figan. Kızlar, akrabalar falan yas evi modunda. Benimle beraber bir de sağlık memuru bir arkadaşım vardı; biz ikimizi olay bölgesine gönderdi müdürümüz, "Siz de gidin, bir destek olun" diye. Biz de gittik olay bölgesine, kendimizi tanıttık. Tabii, yas evi olduğu için, insanlar çok fazla iletişime geçmek istemiyor. Taziyelerimizi ilettik. Kendimizi tanıttıktan sonra, yapabileceğimiz bir şey var mı diye konuştuk. Saldırganlık ve öfke yoğunlu. Onların izin verdiği kadar iletişime geçebildik" [MOR1]

Belirsizliğin ya da kaygılı bir bekleyişin olduğu kriz durumlarında yapılabilecek tek şey çoğu zaman psikolojik ilk yardımdır. İstedikleri zaman sizi nerede bulabileceklerini söylemek, size izin verdikleri kadar iletişime geçmek, hatta hiç konuşmadan sadece

yanlarında durmak dahi bir psikolojik ilk yardımdır. Çünkü bazı zor durumlarda söylecek hiç bir şey yoktur ve susarak dahi seni anlıyorum ve yanındayım mesajını verebilmektedir.

"Kayıp vakalarında sunduğumuz psikolojik veya psiko-sosyal destek şu durumla sınırlı kalıyor: "Bizler sizler için buradayız. Hep beraber bütün imkânlar sevk ediliyor. Bizim işimiz bu, herhangi bir lütuf değil." Çünkü devlete karşı mahcubiyet oluyor. Bunun mahcubiyet olmadığını göstermeye çalışıyoruz. Çünkü kırsaldalar insanlar, hep böyle düşünüyorlar. Anadolu insanı deriz ya, ondan. Biraz o yönden telkin ediyoruz. Bulunacağından bahsediyoruz, daha önceki çalışmalardan, bir-iki günden fazla sürmediğini, gerçekten ekibin deneyimli olduğunu, bunun gibi bilgiler."[Turuncu2]

"Daha sonra... Tabii ki bu arada temel ihtiyaçları sağlarken iletişim tekniklerini en iyi şekilde kullanma. Özellikle iletişim tekniklerinde, sadece dil iletişimi değil, zihinsel iletişim, psiko-sosyal, kültürel arka planlı iletişim teknikleri, yine psikolojik dil kullanarak, kişinin psikolojik haliyle empati kurarak, hem mekansal, hem makamsal, hem de zamansal boyutlu bir iletişim, pozitif iletişim kurma yoluna gittik. Buna ilave olarak, bu iletişime ilave olarak bir de sevgi dilini bütün çalışmalarımızda ilave yaptık." [Yeşil1]

"Ben orada daha çok ailelerin güvenliği, medyayla iletişim, bir de her türlü çıkabilecek ihtiyaçları karşılamakla görevliydim, kurum koordinasyonunda da vardım. Tabii, öncelikle ailelerin can güvenliğiydi. Bir acil durumda yakınlarını önce koruma altına almanız gerekiyor. Çünkü nehre girip kendi başına aramaya kalkanlar oldu. Hemen güvenlik güçlerine söyleyip, "Bu kişilerden sorumlusunuz, can güvenlikleri tehlikede; çünkü daha olayın şokundalar" diye o süreci anlatıp, başımıza bu tarz şeylerin gelebileceğini söyleyip, jandarmaya, işte kim varsa, hatta bizim arama-kurtarmadaki arkadaşlara bile söyledim; "Gözünüz şu kişilerde olsun. Şu kişinin konuşmaya çok ihtiyacı var, konuştuklarını çok ciddiye almayın; çünkü o anın etkisiyle ileri geri ya da yalan yanlış şeyler söyleyebiliyor, sadece dinleyin, onun konuşmaya ihtiyacı var" deyip, böyle kişileri görevlendirmiştım." [Kırmızı1]

Kırmızı1'in yaptığı gibi psikolojik ilk yardım ekipteki herkese anlatılmalıdır ki herkes nasıl bir iletişim kuracağını ve nasıl davranacağını bilmelidir. Bu durum hazırlık sürecinde bütün eğitimlerde dile getirilmekte ve vurgulanmaktadır. Psikolojik ilk yardımı bütün insanı yardım çalışanlarının, mühendislerin, arama kurtarmacıların, sağlık çalışanlarının vs. bilmesi gerekmektedir.

Psikoeğitim

Müdahale süreci içerisinde daha çok akut dönem sonrasında yapılan çalışmalardan biri olan psikoeğitim ruh sağlığı çalışanları tarafından ve konusuna hakim kişilerce yapılması gereken bir çalışmadır. İnsanların yaşadıkları olayı ve içinde bulundukları durumu anlamlandırabilmesi için yapılan bilgilendirme ve bilinçlendirme programları olarak ifade edilebilir. Bu programlar sayesinde afet ve acil durumlardan etkilenen kişilerin farkındalık düzeyinin artması, yaşadığı süreci anlamlandırması ve güçlenmesi hedeflenmektedir.

"Çocuk evliliğini önlemeye yönelik, küçük yaşta evliliği önlemeye yönelik farkındalık eğitimleri verdik; aile planlaması eğitimi verdik, halk sağlığıyla birlikte. Bizim oradaki avantajımız şuydu: Biz Antep'teki bütün kurumlarla ortak çalışmalar yürütebildik." [Turuncu1]

"Depremzedelere Psikologlar Topluluğu ve Yaratıcı Drama Derneği ile beraber toparlanmaları için psiko-eğitimler düzenledik. Kadınlarla çalışmayı yine kadın psikolog yapıyordu." [Mavi1]

"Orada bizim yaptığımız grup çalışmaları. Muhtarlardan tutun PTT çalışanlarına, Halk Bankası çalışanlarına Halk Eğitim Merkezinde psikolojik yardımla ilgili bilgiler veriyorduk. Bir sunum hazırlandı; zorlu durumlarla baş etme. Yine bahsettiğimiz, "Yaşadığınız tepkiler şunlardır, şu tepkileri verirsiniz." Hatta Sağlık Müdürlüğü "Psikolojik yardım" diye bir tane şey basmıştı, broşür basmıştı çalışanlara yönelik. Zorlu durumlarla baş etmeyle ilgili de broşür basılmıştı." [Mavi1]

Turuncu1'in bahsettiği psikoeğitimlerin geçici barınma merkezinde uygulandığı ve yerel kapasite kullanılarak sürdürülebilir bir çalışma halini aldığı görülmektedir. Mavi1'in bahsetmiş olduğu iki farklı psikoeğitimin biri Van'dan gelen depremzedelere diğeri ise terör patlamasından etkilenen vatandaşlara yönelik bir kereye mahsus yapıldığı belirtilmiştir. Ancak Mavi1 psikoeğitimlerde dağıtılan broşürler ve verilen bilgiler sayesinde yerelde çalışan psikologlardan bireysel görüşme talebinde bulunan pek çok vatandaşın olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda yapılan psikoeğitimlerin kişinin kendisini ve ihtiyacını anlamada etkili olduğu görülmüştür.

"Geçici barınma merkezlerinde çalışanların yoğun iş stresi bilindiği için bir ay boyunca orada stresle baş etme, öfke kontrolü, iletişim becerileri gibi psiko eğitim programları düzenledik. Tüm kamp çalışanlarına ulaşmaya çalıştık." [Yeşil2]

"İkincisi de çalışana destektir. O da tam bir psiko-eğitim şeklinde gerçekleşti. O da çok güzeldi. Bazı şeyleri, okulda almadığımız eğitimleri bu eğitimler vasıtasıyla aldık. Aldığımız eğitimleri de direkt kamplarda uygulamaya başladık, psiko-eğitim

çalışmalarını. Öfke kontrolü, etkili iletişim ve stresle başa çıkma çalışmalarını uyguladık kampta çalışanlara yönelik. Çünkü onlar da birer ikincil afet mağduru dediğimiz kişiler durumuna da girebiliyor. Çok güzel geçti. Zaten o çalışmayı olağan dönemde illerde de gerçekleştiriyoruz."[Turuncu2]

AFAD'ta çalışan sosyal çalışmacıların proje kapsamında geçici barınma merkezlerinde temizlik, güvenlik ve sağlık hizmetlerinde görevli personele ve yöneticilere yönelik yapmış oldukları çalışana destek eğitimleri de iletişim becerileri, öfke kontrolü, stres ile baş etme ve çatışmayı çözme konularında bir defaya mahsus seminerler olduğu görülmektedir. Çalışana destek kapsamında yapılan bu bilgilendirmelerin bir çeşit psikoeğitim olduğunu söylemek mümkündür.

Toplumu Harekete Geçirme ve Katılım

Toplumlar, kendi yetenek ve kapasitelerini geliştirebilir. Toplumda yer alan insanlar değişmeyi ister ve değişebilir, ayrıca insanlar kendi yaşamının düzenlenmesine katıldıkça gelişir. Bu nedenle toplum kendisiyle ilgili önemli değişikliklerin yapılmasına ve düzeltilmesine katılmalıdır. Toplum yaşamında inanma ve benimseme sonucu gerçekleşen değişiklikler, dayatılan veya baskı yoluyla gerçekleştirilen değişikliklerden daha kalıcı ve geliştirici niteliğe sahiptir (Duyan, 2010 s: 377; Ross,1963). Bu nedenle yapılan afet ve acil durumun her aşamasında verilecek hizmet modellerinde toplumda yaşayan insanların fikrini almak ve onlara sorumluluk vermek çalışmaların daha etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

Biri adına ya da biri için gösterilen hiç bir çaba o biri ile birlikte yapılandan daha kıymetli değildir. Özellikle afet ve acil durum akabinde yapılan çalışmalara toplumu dahil etmek ya da harekete geçirmek hayatın normale dönüşünü hızlandıracak en etkili yöntemdir.

"Kamplarda gönüllü gruplar oluşturduk. Psiko-sosyalin olmazsa olmazlarından biridir, bilirsiniz. Orada, özellikle Suriye'de üniversite okuyan, üniversiteyi yarıda bırakıp gelmiş olan gençler gönüllü olmak istediler. Onlarla beraber çok uzun vadeli çalışmalar yürüttük. Yani biz döndükten sonra da onlar o çalışmalara devam ettiler. Mesela müzik öğretmeni vardı aralarında, müzik öğretmeniyle beraber çocuklarla koro çalışmaları yapıyorduk." [Turuncu1]

"Mesela erkeklerle birlikte kampa gitmem oradaki Suriyeli kadınlar için çok önemliydi. Çünkü mesela yönetim çadırına gelmiyorlardı, orada erkek olduğu için. Ama benim döneminde kadınlar yönetime gelip taleplerini dile getirmeye başladılar. Kadın grubu kurmuştuk ayrıca. Bu arada, kadınlarla da mesela haftada bir toplantılar yapıyorduk. Mesela onların göz ardı edilen ihtiyaçları neler, onlar için neler yapabiliriz diye her mahalleden kadınlarla yine görüşmeler yapıyorduk. Yani şöyle: A mahallesinden bir kadın geliyordu; ama o kadın o toplantıya gelene kadar o mahalledeki kadınlarla görüşme yapıyordu, bilgi alıyordu."[Turuncu1]

"Mesela o mescidi akşamları çocuklar için ayarlamıştık dedim ya; ilk günler, gidiyorduk, ben anahtarla açıyordum, böyle, hem çocuklara, hem onların annelerine, yani bilgi almak isteyenlere bilgi veriyorduk. Zaten Suriyeli öğretmenler oldukları için o gönüllülerin çoğu, öğretmenleri de tanıyorlardı okuldan da ve öğretmenlere karşı da güvenleri vardı. Daha sonra ben yavaş yavaş mesela iki günde bir gitmeye başladım. Sonra anahtarı da öğretmenlere verdim. Zaten biz de gece 24.00'e kadar kampta duruyorduk. Hani "Akşam 17.00 oldu, gidelim" gibi bir algımız yoktu. O yüzden mesela, onlar çalışmalarını bitirince gelip anahtarları teslim ediyorlardı. Yani daha oradayken ben aslında kendimi yavaş yavaş çekmeye başladım. Çünkü bir aksaklık olursa onu görmem gerekiyordu benim."[Turuncu1]

Turuncu1 geçici barınma merkezinde yaptığı çalışmaların hepsine Suriyeli gençleri, öğretmenleri ve özellikle kadınları harekete geçirerek onları örgütleyerek başlamış çalışmalarına eğer onları dahil etmeden bir hizmet gerçekleştirse idi kendisi ile birlikte o hizmette bitecek ve her gelen Suriyeliler adına bir şeyler yapacaktı. Önemli olan ise Suriyeliler harekete geçirip onların kendileri için bir şeyler yapmasını sağlayıp oluşturulan sistemi onlara emanet edip sürdürülebilir kılmaktır. Turuncu1nin bu amaç çerçevesinde bilinçli olarak gönüllü gruplar oluşturması ve adım adım kontrollü bir zaman aralığında çalışmadan çekilmesi o kampta yaşayanların çalışmayı sahiplenmesini sağlamıştır ki bu gerçekten takdir edilmesi gereken, örnek bir uygulama olmuştur.

"Bir sürü Suriyeli öğretmen vardı, okul öncesi öğretmenlerden tutun da resim öğretmenine kadar. Onların da çalışmasına müsaade edilmiyordu, çünkü gidecekler gözüyle bakılıyordu. Sonra Suriyelileri mesleklerine göre böldüler. Düşünün, okul öncesi öğretmen var Suriyeli, onun çalışmasına izin verilmiyor ya da fark edilmiyor, Türkiyeli bir tane okul öncesi öğretmeni geliyor, bunlara Türkiyeli okul öncesi öğretmenler yardım ediyor. Mesela, biri boyacılıktan anlıyor, boya yapılmasına izin verilmiyordu. Belki baştaki eksiklikler buydu. O da şeydi, "Misafirlere boya mı yaptırılır?" Belki 2013'ten sonra, bu gıda kart çıktıktan sonra düzene girdi. 6 ay da yemek hizmeti dağıtımla sürdü. Kadınlar bütün gün boş

boş oturuyordu ve bundan şikayetçiydiler. Yani okullaşma, Suriyeli öğretmenleri sürece katılması, yemeklerini kendilerinin yapması hayatı normale dönüştürmeye başladı." [Mavi1]

Mavi1'in anlatmış olduğu durum o dönem geçici barınma merkezlerinde yaşanan sorunların en başında geliyordu. Bir zamanlar işi olan, üreten insanların bir anda boşluğa düşmesi ve kendini işe yaramaz hissetmesi, insanların psikolojik olarak çökkünlük yaşamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle toplumu harekete geçirmenin, hem toplum içindeki birey açısından hem de topluma hizmet eden kurum, kuruluş ve çalışan açısından karşılıklı bir fayda sağlama durumu söz konusudur. Özellikle afet ve acil durumlarda görev alacak yöneticilere ve diğer meslek gruplarına toplumu harekete geçirmek adına yapılan bütün faaliyetlerin hayatı normale dönüştürmek ve hizmeti sürdürülebilir kılmak gibi bir amaç taşıdığını izah etmek gerekir. Aslında toplumu harekete geçirmek psikososyal desteğin ta kendisidir. Aksi takdirde Mavi1'nin bahsetmiş olduğu „misafire boya mı yaptıralım“ düşüncesi, afetzede kadınlara yemek mi yaptıralım?, çadırkentleri gençlere mi temizletelim gibi itiraz listelerini uzatmak mümkündür.

"Çığın altında 3 kişi falan kaldı galiba, o bölge başlı başına sıkıntı, arama kurtarma sürecinin uzaması ailelerin farklı kültürlerden olması vs. aileler artık saldırganlaşmaya başlamış. Bu arada, toplumun idare rolünü oranın imamına verildi. Bayağı bir söz sahibiymiş ve dışarıdan gelen olsa da, sonuçta din görevlisi olduğu için, bir toplum önderi, lideri. Ona biraz riayet etmişler. Çünkü saldırganlaşmaya başlamışlardı. Umutlar kesiliyor. Bir haftaya yakın sürdü, bayağı bir sürdü. Hatta ailelerin saldırganlığının önüne geçebilmek için... Onlar olay bölgesine inmek istiyor, ama şöyle bir problem var: Çığ tehlikesi hâlâ devam ediyor. Bu sefer onların da hayatını riske atmaya yönelik. Saldırganlaşma o kadar fazla artmaya başladı ki, o zaman şey denildi, "En azından birkaç kişi seçelim." Aşağıdakiler orada çalışıyorlar ya, onların çalıştuklarına inanmıyorlar, "Siz çalışmıyorsunuz, oynuyorsunuz orada" filan. "En azından birkaç kişi seçelim, onları o bölgede biraz çalıştıralım, kendileri de dâhil olsunlar. En azından, evet, çalışıyorlar duygusunu alabilsinler" adına onlar da çalıştılar. Öyle olunca inandılar tabii. Çok zor bir alan." [MOR1]

"Gözlem yaptıktan sonra, komşularını ben destek olarak kendime seçtim, komşularını hemen, işte "Sen şu kişiden sorumlusun, sen bu kişiden sorumlusun, onun güvenliği senin" diye görevlendirdim. Çünkü hepsine birden ben yetemiyorum; en azından aralarından güçlü kişileri bulup başlarına koydum." [Kırmızı1]

Morlin bahsettiği aynı olayda iki farklı şekilde toplumu harekete geçirme yöntemi kullanılmıştır. Birincisi toplum liderlerini ya da ailenin sosyal destek sistemini harekete geçirerek saldırganlığın önüne geçilmiş ikincisi ise arama kurtarma çalışmalarına aile üyelerinin de kontrollü şekilde katılımı sağlanarak kendilerini iyi hissetmelerinin yanı sıra güven duygusu yeniden inşa edilmiş ve yaşanan kriz çözülmüştür. Benzer bir yönetimin Kırmızı1 tarafından da kullanıldığını komşu, akraba, sözü geçen bir kimse gibi sosyal destek ağlarının kullanılması hem meslek elemanlarını rahatlatmakta hem de etkin bir yöntem olarak hızlı sonuç alınmaktadır.

Ayrıca toplumun kendi ihtiyaç ve sorunlarının çözümüne katkı vermek üzere değişik grupların biraraya gelmesi, harekete geçmesi ve katılım sağlaması dayanışmanın en güzel örneklerinden biridir. Afet ve acil durumlarda en çok arzulanan şey ise toplum dayanışmasıdır.

Sosyal İyileştirme Etkinlikleri

Araştırmamın kuramsal çerçevesinde de bahsettiğim gibi pek çok yerde afet ve acil durum sonrası uçurtma şenliği, spor turnuvaları, hobi kursları, tiyatro gösterileri, kültürel gezileri, dini törenler kısacası sosyal faaliyetler/etkinlikler ya da sosyal projeler olarak karşımıza çıkan çalışmaların hepsine sosyal iyileştirme etkinlikleri demek o kadar yerinde bir tanım ki çünkü her biri bir kalbe dokunan, hadi hayat kaldığı yerden devam ediyor mesajı veren tam anlamıyla iyileştirme amacı taşıyan etkinliklerdir. Bu tarz çalışmaların, boş vakit geçirme ya da insanı oyalama amacından ziyade içerisinde bir iyileştirme hedefi olduğunun anlaşılması oldukça önemlidir.

Sosyal iyileştirme etkinlikleri düzenlerken dikkat edilmesi gereken iki nokta vardır. Birincisi içerisinde bulunan toplumun sosyo-kültürel özelliklerine uygun etkinlikler düzenlemek, ikincisi ise düzenlenecek etkinliği ihtiyaca uygun ve doğru bir zamanda planlamaktır. Genel de akut dönem sonrasında başyana sosyal iyileştirme etkinlikleri müdahale döneminden sonra iyileştirme döneminde de artarak devam etmektedir. Böylelikle hayatın normale dönmesi sağlanarak iyileştirme döneminde de olağan döneme doğru bir geçiş yapılmaktadır.

"..... Ayı bir çadırımız yoktu, mescidi mesela akşamları psiko-sosyal çadırı yapmıştık ve oraya çocuklar geliyorlardı. Kampta neredeyse 5 bine yakın çocuk vardı, 18 yaş altı. Dönem dönem değiştirerek çocukları, ama bütün çocukların bir

şekilde birbirleriyle iletişim sağlamasını önemseyerek, böyle çalışmalar yaptık. Orada okulla zaten sürekli irtibat halindeydik."[Turuncu1]

"Hep dinlemişsinizdir mesela, "Çocuklar, uçak geçtiğinde korkuyorlardı" diye. Gerçekten de öyleydi. Mesela biz ilk oraya gittiğimizde çocuklar bizden bile korkuyorlardı; çünkü üniformalıyız. Ama sonraki süreçte, mesela "ağabey" demeyi biliyorlardı, bana bile "Ağabey! Ağabey!" diye sesleniyorlardı. Mesela balon alıyorduk, bütün çocuklarla birlikte balon şişiriyorduk. Yani onları o normalleşme sürecine geçirebilmek için" [Turuncu1]

Turuncu1'nin de bahsettiği gibi Suriyelilerin ülkemize il geldiği ilk zamanlarda fotoğraf makinesinden, uçaktan, üniformalı insanlardan korkan çocukların sayısı o kadar fazlaydı ki çocukların göstermiş olduğu bu korku davranışı yaşadıkları travmanın sadece görünen yüzüydü aslında. Travma yaşayan toplumlarda ise iyileşmenin görünen yüzüdür, çocuk. Çocuk ise oyun ile iyileşir. Çocuk gülünce anne güler, baba güler, toplum güler aslında. Bu nedenledir ki yetişkinler için daha ileri zamanlarda planlanan sosyal iyileştirme etkinlikleri çocuklar için biraz daha erken bir dönemde gerçekleştirilmektedir.

"İkinci aşama, çocuk nüfusu çok olduğu için, genel amaçlı 20-30 metre karelik bir çadır bulduk, çocuklara çadır yaptık. Orada genelde organizasyon. Kızılay'ın psikologuyla beraber programlar, organizasyonlar yapıyorduk, yeri geldi mi çocuklarla sportif etkinlik, yeri geldi mi müzik etkinliği. Anaokulu öğretmenin gelmesi bir ayı buldu. Sonra çalışanlarla saz çalmadan tutun da sohbet kadar, gençlerle futbol turnuvaları. Gerçi benim kampta kurduğum çocuk korosunu sadece ünlüler ve siyasetçiler ziyarete geldiğinde önemsiyorlardı, normal zamanda „sen napıyon ki laylaylom boş işler peşinde, eğlence peşinde koşuyosun“ diyorlardı. "[Mavi1]

Mavi1 da tıpkı Turuncu1 gibi sosyal iyileştirmeye çocuklardan başlamış olup gençler ve çalışanlar için de etkinlik düzenlediklerini belirtmiştir. Yukarıda benim bahsetmiş olduğum riski Mavi1 birebir yaşadığından bahsetmiş ve ifade ettiği olayda düzenlediği sosyal iyileştirme etkinliklerini boş işler olarak nitelendirilmiş ve önemsizleştirilmiş ancak yeri geldiğinde de kampın reklam yüzü olarak kullanılmıştır. Aslında sosyal iyileştirme etkinliklerinin her zaman haber değeri yüksektir. Bu nedenle de her dönem kurum, kuruluş, stk ve yöneticilerin kendilerini gösterme şekli olmuştur. Bu tarz haberlerin yapılması psikososyal temel ilkelerine, gizlilik ve mahremiyete uygun olduğu takdirde hizmetin görünür olması açısından da önemlidir.

"Vandan gelenler için ; kadınlara kurslar, sosyal rehabilitasyon çerçevesinde kurslar oldu. Öğrencilerden, eğitim hayatlarından geri kalmasınlar diye, üniversiteye yerleştirdiklerimiz oldu. İlköğretim çağındakileri ilköğretim okullarına yerleştirmemiz oldu" [Kırmızı1]

"120 depremzedenin 80 i çocuktur. Drama liderleri -bunların hepsi sınıf öğretmenleri- çocuklara drama çalışması yaptırıyordu. Biz de çocukların toparlanma süreciyle ilgili... Hatta o süreçte 23 Nisan etkinliği yaptık, ondan sonra da uçurtma şenliği yaptık. Onlar da Haziran gibi gittiler." [Mavi1]

Van dan diğer illere giden depremzedeler için de sosyal iyileştirme etkinliklerini yapıldığını yine çocuklar ve kadınlar için yapılan çalışmaların ön plana çıktığını görmekteyiz. Gerek Suriyeliler ile geçici barınma merkezlerinde gerekse Van depremzedeleri için yapılan sosyal iyileştirme etkinliklerinin ortak bir yönü var ki o da sosyal iyileştirme etkinlikleri en az bir ay ve bir aydan uzun süren psikososyal destek müdahalesinde yapılan bir çalışmadır. Bu durum 12 kişiden sadece 2 kişinin akut dönem sonrası çalışmalarda ya da iyileştirme döneminde yer aldığını gösteriyor.

Sosyal iyileştirme etkinliklerinin yapıldığı zamanın doğru olması çok önemlidir. Genelde bütün sosyal iyileştirme etkinlikleri ilerleyen süreçte düzenlenirken çocuklara yönelik faaliyetler ve dini etkinlikler akut dönemin içerisinde de başlayabilmektedir. bu tarz etkinlikler düzenlenmeden önce afet ve acil durumdan etkilenen kişilerin sosyo kültürel özelliklerinin bilinmesi ve o kültüre uygun davranılması gerekmektedir. Bu nedenle sosyal iyileştirme etkinliklerinin ne zaman, nerede ve nasıl yapılacağına psikososyal müdahale görevini üstlenen meslek elemanlarının karar vermesi oldukça önemlidir.

Çalışana Destek

Bu bölümde görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların diğer personele vermiş olduğu çalışana destek hizmeti dikkate alınmıştır.

Afet ve acil durumlarda çalışan personelin çalışana destek çerçevesinde desteklenmesini 3 boyutta ele almak gerekir. Birincisi çalışanın sahadaki faaliyetlerini desteklemek için afet ve acil durum öncesinde kapasite geliştirme , ikincisi afet ve acil durum sırasında kendileri ve etkilenenler için oryantasyon verilmesi, üçüncüsü ise afet ve acil durum

sonrası duygusal sağıaltımlarının sağılanması. Üçüncü olarak duygusal sağıaltımın sağılanması ise kendi içinde üç şekilde verilmelidir: öz bakım ile yardım, profesyonel grup çalışması ve akran desteğıdir.

Özellikle travmaya uğramış toplumlarla çalışan insanların gerek içinde bulundukları krizi çözöbilmeleri gerekse kendilerini korumaları için düzenli ve sistemli bir çalışana destek hizmeti almaları şarttır. Bu nedenle sosyal çalışmacıların kendilerinin dışında .çalışana destek vermeleri gereken bir de arama kurtarma teknisyenleri, mühendisler, insani yardım çalışanları ve yöneticiler gibi afet ve acil durum çalışanları vardır.

"Çalışana destek kapsamında bizler kamplarda görevli personelimize telefon ediyorduk. İşte, örneğın, ".... Bey, nasılsınız? Oradaki süreç nasıl gidiyor? Aileniz burada nasıl? Onları aramamızı ister misiniz?" şeklinde. O zaten bizim biraz da olsa orada olanlara aşına olmamızı sağılıyordu ve şöyle yapıyorduk: Arama-kurtarma teknisyenlerinden giden grupla... Mesela 1 aylık görevlendirmede, 15. gününde diğeri 1 aylık ekip gidiyordu ve o 1 ayını tamamlayan ekip geri dönüyordu. Dönmüş olan ekip ile gidecek olan ekibi biz bir araya getirip, bilgi alışverişı yapmalarını sağılıyorduk." [Turuncu1]

Turuncu1 afete görevlendirilen personele telefon üzerinden çalışana destek yaptıklarını, süreç hakkında bilgi aldıklarını ve aileleri için yapabilecekleri bir şey olup olmadığını sorduklarını belirtmektedir. Afet ve acil durum çalışanlarının risk altında ve uzun süreli görevlerde yer alması aile düzenlerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Kurumsal düzeyde böyle bir hizmetin verilmesi göreve giden personele siz bizim için kıymetlisiniz ve biz sizin yanınızdayız mesajı vermektedir. Uygulaması basit ve pratik olan bu yöntemin çalışan üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Bu nedenle örnek uygulama olarak yaygınlaştırılması mümkün olabilecek etkili bir çalışmadır. Turuncu1'in belirtmiş olduğı bir diğeri çalışma rotasyonlu olarak görev yapan ekipleri biraraya getirip bilgi alış verişı yapmalarının sağılanmasıdır. Bu durum sahaya inmeden hemen önce bir oryantasyon sürecinin işletilmiş olduğunu göstermektedir.

"Yoldaki bilgilendirmelerde mesela tepesinden bakmayın insanlara, elleriniz bağılı olmasın. Oturuyorsa çok yanına, öyle iletişim kur. Gözlerini kaçırıyorsa, göz teması kurma, "Bir şeye ihtiyacın var mı?" diye sor ya da yürüyorsa, durdurmaya çalışma, sen de onunla yürü. Hani yakalama tekniğı var ya..Yani az çok da böyle teknikleri verdik. Daha sonra da çok faydası oldu. Zaten o zamana kadar beni görevlere götürmüyorlardı, ondan sonra hep "..... Hanım da gelsin, ... Hanım da gelsin" demeye başladı1ar." [Kırmızı1]

"Daha sonra, olmadı; arama-kurtarmacı arkadaşlarla konuştum, "Ümit verici şeyler söylemeyin, sadece gerçek bilgi verin ailelere" diye. "İnşallah bulacağız." Bunu dememek lazım. 'Çalışmalar devam ediyor. Umudumuzu, evet, yitirmememiz lazım, ama her şeye de hazırlıklı olmamız lazım'ı insanlara vermek lazım, hazırlamak lazım. Çünkü bu, cesedin çıktıktan sonraki süreçte de bize yardımcı olacak. İki ihtimali de değerlendireceğiz. Çok ümit verici konuşmamak lazım." Arama-kurtarma teknisyenleri, alanda çalışan teknisyenlerle bu tarz görüşmeler yaptım. İşte, arabada giderken, 'Bakın, böyle böyle demeyin, şunları deyin" diye...Yolda giderken biraz da oryantasyon gibi oluyor ama arkadaşlarla görevle giderken; onlar arama-kurtarmacı ya da sen psiko-sosyalci değilsin, ağabey-kardeş, yeri geliyor abla-kardeş oluyorsunuz, daha farklı ilişkiler geliyor. Profesyonellikten çıkmamaya çalışmak, o ince çizgiyi yakalamak çok önemli. Yani "Evet, bu doğru söylüyor; gerçekten, dediğini uyguladığımızda etkili oluyor"u yakalamak çok önemli." [Kırmızı1]

Kırmızı1'nin bahsettiği çalışana destek uygulamasının ise tıpkı Turuncu1'in telefon uygulaması gibi pratik bir şekilde yolda ya da olay yerinde kısa bilgilendirme şeklinde yapıldığı belirtilmiştir. Afet ve acil durumdan etkilenen bireylere ve ailelerine nasıl yaklaşmalıyız, onlarla nasıl iletişim kurmalıyız gibi afet ve acil durum öncesinde personele verilmesi gereken bilgilerin bu örnekte yolda giderken oryantasyon şeklinde verildiği görülmektedir.

Kırmızı1'in ifade ettiği diğer önemli nokta ise aynı kurum içinde, aynı ekipte çalışana destek hizmetinin zor olduğudur. Bu durumu „çünkü biz yeri geliyor abi kardeş oluyoruz“ şeklinde açıklamaktadır. Özellikle çalışana destek boyutunda buna benzer hassasiyetlerin dikkate alındığı yeni yöntemler geliştirilmelidir. Bu yöntemlerden biri çalışana destek hizmetinde etkili ve sürdürülebilir olduğu ileri sürülen akran desteği olabilecekken bir diğer yöntem ise çalışana destek hizmetinin başka kurumlarda görevli kişiler tarafından verilmesi olabilir.

"Akşama doğru da artık biraz daha çekilince, sadece AFAD çalışanları değil, diğer çalışanların da yanına gidiyorduk, onlarla ilgili konuşuyorduk. Biraz işi mizaha yöneltmeye çalışıyordum. Mizah biraz daha şeydir arama kurtarmacılarda, güzel bir sağaltım aracıdır. İşe de yarıyordu aslında. O akşamın stresini biraz azaltmaya çalışıyordum." [Turuncu2]

Turuncu2 ermenek maden kazasında yaptıkları çalışana destek hizmetini profesyonel bir grup çalışması gibi vermekten ziyade akran desteği gibi çalışanların yanına giderek kendi ortamlarında destek olduklarından bahsetmektedir. Sahada iş yükü hafifledikten

sonra çalışanların bir araya gelmesi, kendilerini rahatlatacak sohbetler etmesi günün duygusal yükünü oldukça hafifletmektedir.

Diğer Çalışmalar

Bu bölümde ise ise görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların müdahale sürecinde gerçekleştirdikleri, diğer alt başlıkların altına yerleştirilememiş çalışmalara yer verilmiştir.

"Van depreminde AFAD bünyesinde psiko-sosyal destek çok da gün yüzüne çıkmamıştı aslında. Mesleki olarak daha çok organizasyon becerisini kullanmış olabiliriz konteynır kentin yönetimini yaptım kendi işimi yapmadım." [Lacivert]

"Normalde boğulma vakası dersin ama 16 gün sürmesi koordinasyon ihtiyacını doğurdu. Hem ailelerin yanında olmak hem de arama kurtarma çalışanlarının ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyordu. Yani bir yemek bile, orada çalışan personelin yemeğini karşılamak bile sorun oldu... Gidip, belediye başkanlarıyla bireysel görüşüp, hayır adı altında böyle pide yaptırıp gönderiyorlardı falan, öyle çözümledik. Kızılay mesela sadece 1 gün köfte-ekmek getirmişti, 16 gün boyunca." [Kırmızı1]

"Somada ailelerle görüşme yapmadım; sadece gözlem yapmak için gittik, kabre gittik. İşte, yardım çalışmaları nasıl, kim nerede ne yapıyor, bir gözlem yapalım diye alana inmek istedik. Onun dışında, kurumlarla ilişkilerimiz vardı. Dediğim gibi, daha çok koordinasyon kısmındaydık." [Kırmızı1]

"Biz AFAD personeli olarak aslında hep ilk giden ekip olduk ve sistemi kurmaya ASP personeline rehberlik etmeye çalıştık." [Yeşil2]

Lacivert, Kırmızı1 ve Yeşil2'nin bahsettiği gibi AFAD'ın görev ve sorumluluklarını düşünüldüğünde afet ve acil durumun genel anlamda koordinasyonu ön plana çıkmaktadır. Her birinin belirtmiş olduğu görevlere bakıldığında ailelerin öncelikli ihtiyaçlarının karşılanması için diğer hizmet gruplarını harekete geçirme, konteynerkent yönetme, diğer kurumlara rehberlik etme gibi görevlerin yerine getirildiği görülmektedir. Bu nedenle afet ve acil durumlarda çalışanlar için koordinasyon becerisi önemli bir yetkinliktir. Sosyal çalışmacılar ise aldıkları eğitim, mesleki rol ve sorumlulukları gereği organizasyon becerisi yüksek meslek gruplarından biridir.

"Öncelikle çadırların kurulmasına yardım ettik. Yemek dağıtmadan tutun, çadır kurmaya kadar." [Mavi1]

"Özellikle Adıyaman'da ilk çadır kentin kurulma aşamasında orada görev aldım. Başkanlıktan bağımsız olarak İl Müdürlüğüne gittim. Orada Suriye gönüllü geri dönüş, aile birleştirme, afetzedelerin ihtiyaçlarının lojistik olarak desteklenmesine, karşılanmasına yönelik çalışmalardı. O ilk görevimdi hatta." [Sarı1]

"Suruç karşılama yeri idi. Mesela orada bizim yapmamız gereken acil şey de tüm bireylerin kaydını almaktı. Bir ön kurtarma teknisyeniyle beraber, orada 1000 küsur birey vardı, hepsiyle tek tek görüşme yaptık. Yani adından soyadından tutun da yaşına kadar... Mesela en son bilgi olarak elimizde, yeni doğan bebek kaç tane, 1 yaşında çocuk kaç tane, 2 yaşında çocuk kaç tane... Bu kadar detaylı veri çıkarabilmiştik biz orada da" [Turuncu1]

Geçici barınma merkezlerinin kurulduğu ilk dönemde görevli sosyal çalışmacılar yaptığı işleri çadır kurmak, yemek dağıtmak, temel ihtiyaçları karşılamak, kayıt tutmak ve aile birleştirme çalışmaları olarak ifade etmektedir. Özellikle akut dönemin ilk günlerinde herkesin her işi yaptığı ve birbirine destek olduğu görülmektedir. Bu dönemde „ben bu işi yapmam“ demek, mesleki sınırlar çizmek doğru ve etkili bir yaklaşım değildir. Bu nedenle afet ve acil durumun ilk günlerinde sahaya gönderilen personelin koordinasyon becerisi yüksek, çözüm odaklı kişiler olması oldukça önemlidir.

"Kamplarda yaptığımız ilk görevim durum tespitiydi. Merak da ediyordum ben. Çok güzel oldu. Hem gerçekten psiko-sosyal çalışma yapma fırsatı da buldum ufak ufak, hem oradaki meslek elemanlarıyla görüştük. Sürece hâkim olduk, ihtiyaçlara hâkim olduk, duruma hâkim olduk, yani güzel oldu. O olaydan sonra da zaten ben iyice çalışmalarım da hız kazandı, makale çalışmalarım oldu, yüksek lisanstaki eğitimlerimde de biraz daha ilgi duymaya başladım bu konuya, daha çok yetkinlik kazandım." [Turuncu2]

"Müdahale ya da iyileştirme aşamasında doğrudan çalışma yaptığım bir afet olmadı. Fakat Çanakkale-Ayvacık (2017) depreminden sonra TAMP kapsamında bölgede yapılan Psikososyal Destek Hizmet Grubu çalışmalarını, TAMP'ın uygulanabilirliğini incelemek amacıyla bir çalışmaya katıldım. Bu araştırma kapsamında hem sahada çalışan psikososyal meslek elemanlarıyla görüşmeler yaptım hem de sahada yapılan çalışmaları yerinde görmek amacıyla gerçekleştirilen saha ziyaretine katıldım." [Mavi2]

Turuncu2 ve Mavi2 ise herhangi bir psikososyal müdahaleden ziyade saha çalışmalarını incelemeye, durum tespiti yapmaya ve hizmetlerin işlevselliğini raporlaştırmaya gittiklerinden bahsetmektedir.

"Bir de orada AFAD kimliğimiz de vardı. Yani devleti temsil ediyoruz sonuçta orada. Hastaneden defne kadar aile araçları ayarladık, aile araçlarıyla yanında gittik." [Turuncu2]

"Daha sonra Ankara'da meydana gelen bütün patlamalarda Adli Tıp'ta görev yaptık; ailelerle beraber, yeri geldi, cenazeleri teşhis ettik, teslimleri, hastane ziyaretleri... Aklıma gelenler bunlar." [Turuncu1]

Son olarak ise AFAD da çalışan diğer meslek grupları gibi sosyal çalışmacıların da cenaze teslimleri, teşhisleri ve bu süreçte ailelerin yanında yer alınması gibi diğer görevleri de yerine getirdikleri anlaşılmaktadır.

Kısacası AFAD da çalışan sosyal çalışmacılar sahada koordinasyon, rehberlik, durum tespiti, saha incelemesi, aile birleştirmesi, lojistik destek gibi görevleri de icra etmektedir.

4.3.1.3. Kurumlar Arası İşbirliği ve Ekip Çalışması

Kurumlar arası işbirliği ve ekip çalışması da yine katıldıkları afet ve acil durumlardaki saha deneyimlerini aktarırken ifade edilen konular arasında yer almıştır. Bu iki başlık birbirini tamamlayan konular olduğu için bahsedilen konularda ekipler arasında yaşanan sorunlar; kurumlararası etkileşim gibi konular bir arada anlatılmıştır.

"Kampta Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden iki sosyal çalışmacı, ... AFAD'dan bir sosyal çalışmacı, bir psikolog vardı, bir de ben vardım. Biz 5 kişilik bir ekip oluşturduk. 5 kişilik ekiplerle bir tane büro kurduk. Büroda neler yapmamız gerektiğini konuştuk." [Sarı2[1]; Pozisyon: 47-47; Yazar: avdog; 26.04.2018 11:23; Ağırılık değeri: 0]

"Yine bu Malatya kampında da gördüm. Sosyal hizmet uzmanları başka bir şey yapmak istiyor, psikologlar başka bir şey yapmak istiyor. Birinin "Evet" dediğine diğeri karşı çıkıyor. Sosyolog mesela sosyal hizmet uzmanının işini yapmaya çalışıyor. Herkes birbirinin görev alanına müdahil olmaya çalışıyor, müdahale etmeye çalışıyor. Bu da zaten orada bir karışıklık var, bir de onların kargaşası ortaya çıkıyor, yani meslekler arası bile sıkıntı yaşanıyor. Ne oluyor? Ortada bir veri yok, ortada bir birlik yok. Yani kesinlikle ben Malatya kampını çok gelişmiş bulmama rağmen, gelişmiş derken fiziksel koşulları çok iyi, psiko-sosyal destek birimi kurulmuş, çeşitli çalışmalar yapılmış, STK'lar artık ne yapacağını biliyor, herkes belli bir donanımına sahip, ama orada bile bu sıkıntılar hâlâ yaşanmaya devam ediyorsa diğer kampları düşünemiyorum. [Sarı2]

"Sahada ihtiyaç olduğunda en yakın disipliner meslekleri de beraberimizde çalıştırmak zorundayız. Sosyologların gerek nüfus dinamiği, gerek tahlil, sosyolojik tahlillerde, sosyolojik bulgulara yapacakları çalışmalar ve değerlendirmeler bizim koordinasyon ve çözüm süreçlerine önemli katkıda bulunacaktır; dolayısıyla yakın çalışmamız gerekli. Ancak, nasıl ki psikologlar sosyal hizmet uzmanlarını terapi yapabilecek meslek elemanı olarak görmüyorsa, sosyal hizmet uzmanları da sosyologları bir müdahaleci meslek olarak göremezler. Dolayısıyla... Ama onların çıktıkları bizim yol haritamızda önemli doneler olacaktır." [Yeşil1]

Sarı2 geçici barınma merkezlerinde görevli olduğu dönemde daha çok ruh sağlığı çalışanları ile birlikte çalıştığını ancak bu meslek gruplarının kendi aralarında doğru ve net bir görev dağılımı olmadığı için sorunlar yaşandığından bahsetmektedir. Aynı şekilde Yeşil1 de meslekler arası görev farklılıklarının olması gerektiğinden herkesin birbirinin işine yapabilirim gözüyle bakmaması gerektiğinden söz etmektedir. Aslında bu sorun psikososyal destek hizmeti verilirken sahada daha belirgin hale gelmektedir. Özellikle psikolog, sosyal çalışmacı ve psikolojik danışmanlar afet ve acil durumlarda aynı işleri yaparken sadece çocuk gelişimciler çocuklar ile çalışma yapmaktadır. Sosyologlar ile ilgili durum ise psikososyalın doğasından değil kamu kurumlarında sosyologların müdahale hizmeti verebilecek bir meslek olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Halbuki toplum bilimci olarak yetiştirilen sosyologların afet ve acil durum öncesinde illerin sosyal ve kültürel risk haritalarının çıkarmak gibi daha spesifik bir görevle alana hizmet etmeleri daha yerinde bir uygulama olacaktır.

"Sınır ötesi operasyonlarda etkilenen kişilere yönelik psikososyal destek çalışması halen devam ediyor. Aile Bakanlığı ile birlikte ben AFAD personeli olarak koordinasyonda kolaylaştırıcılık görevini yerine getiriyorum. Bizim çalıştığımız ekiplerde pek bir sorun olmuyordu. Sosyal çalışmacılar ihtiyaç tespiti, grup çalışması; psikologlar da genelde bireysel çalışma, kadın psikologlar kadınlarla daha çok çalışma yapıyordu. Öyle olmuştu. Yani bizim ekiplerde bir problem yaşanmadı."[Mavi1]

"Bizden de şöyle bir şey istendi: Aile ve Sosyal Politikalar ile iletişime geçmemiz. Ordan bir sosyal çalışmacı, iki psikolog ve aynı zamanda ben. Onlarla beraber alana gittik, alana gittiğimizde ne yapabiliriz diye baktık."[MOR1]

"Ermenek'te yürüttüğüm çalışmada zaten ekip hep sosyal çalışmacılardı. Psikologlarla ve sosyologlarla, çocuk gelişim uzmanlarıyla çok nadir muhatap oldum, onlar da Aile Bakanlığının elemanlarıydı. Ben daha çok afad içerisindeki sosyal çalışmacılarla çalıştım." [Turuncu2]

Görüşme yaptığım bütün sosyal çalışmacılar psikososyal destek hizmetleri verirken Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı meslek grupları ile birlikte çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Mavi1, Mor1 ve Turuncu2 diğer kurumlardan gelen meslek elemanları ile herhangi bir problemten bahsetmedikleri gibi sürekli bir temas içerisinde olduklarını ifade etmiştir.

"..... Kızılay'la görüşmek, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıyla görüşmek... ki ASPB'nin zaten psiko-sosyal müdahale ekibi de bizimle hemen hemen aynı dönemde oradaydı, onlarla beraber bir plan oluşturmaya çalıştık. Ama o dönemde ASPB için de yeni bir süreç olduğu için, aslında karşılıklı bilgi alışverişiyle, ortak kararlarla hareket etmeye çalıştık." [Turuncu1]

"Aile Sosyal Politikaları da galiba o zaman aramıştık, çok hatırlayamıyorum. Onlar da görüşmüşlerdi diye hatırlıyorum. Onlar da görüştüklerinde, tabii, o zaman Tamp filan devrede olmadığı için, genelde ekonomik destek boyutuyla baktıklarından dolayı çok fazla da bir şey olmamıştı galiba." [MOR1]

"Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının il müdürlüğünün personeli yoktu, çünkü gene eski tarihi aslında. Ama biz onları aradık ve onları da çalışmaya dahil etmiştik, arkadaşlara da hatta yardımcı olmuştuk. Sonra biz o tekne kazasında hayatını kaybeden arkadaşların ailelerini Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğündeki çalışanlara devrettik ve vakadan çekildik." [Lacivert]

ASPB ile yapılan çalışmalar anlatılırken Turuncu1, Mor1 ve Lacivert'in diğerlerinden farklı olarak ifade ettiği bir detay bulunmaktadır. Turuncu1 o dönemin ASPB için yeni bir süreç olduğundan, Mor1 ise o zaman TAMP devrede olmadığı için ASPB'nin sürece ekonomik destek boyutuyla baktığından bahsetmektedir. Lacivert ise ASPB personelinin ilk etapta alanda olmadığından, onları hizmete dahil ettiklerinden hatta kazadan etkilenen aileleri ASPB devredip vakadan çekildiklerini söylemektedir. Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi sahada yapılan çalışmalar plan öncesi ve plan sonra olarak ayrılmaktadır. Türkiye Afet Müdahale Planı yayınlandıktan sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ekipleri ile daha çok birlikte çalıştıklarını, bu nedenle öncesine ait süreci yukarıdaki zaman ifadelerini dile getirerek ayrıştırdıkları görülmektedir.

"Afet öncesinde kendi birliklerimizde daha çok teknisyen arkadaşlarımız var, arama kurtarmacı arkadaşlarımız var, onlarla muhabız. Alanda da aslında daha çok kendi sosyal çalışmacılarımızla, psiko-sosyal destek elemanlarıyla ve genelde yine arama kurtarmacılarla ilişkimiz oluyor." [Lacivert]

"Psiko-sosyal alanda, sosyal çalışmacılar psikologlar, sosyologlar ve psikolojik danışmanlar ile çalışıyoruz ama kurumlarımızda tek kişiyiz ve ekibimiz arama kurtarma teknisyenlerinden ve mühendislerden oluşuyor ağırlıklı olarak" [Yeşil1]

Lacivert ve Yeşil1 ise iki farklı ekiple çalıştıklarını ifade etmektedir. Sahada ruh sağlığı çalışanları ile olağan dönem de ise arama kurtarma teknisyenleri ve mühendisler ile bir ekip olduklarından bahsetmektedirler. Bu durum bazen çeşitlilik, zenginlik olarak kabul edilirken, bazen de il müdürlüklerinde bir tane sosyal çalışmacı olmasından kaynaklı zorluklar olarak karşımıza çıkabilmektedir.

"Adli Tıp'taki çalışmalarda. Aileler, bizim üstümüzde bir de üniforma olduğu için, Ankara çok acı bir şekilde buna alıştı yani, AFAD'a sorabileceğini biliyordu ve sürekli bize geliyorlardı; "Cenazem, ismi şu, hangi aşamada?" diye ve biz de otopside aldığımız bilgileri onlara aktarıyorduk. Bu süreçte beni en çok zorlayan o olmuştur mesela; başka bir bakanlık diyeyim, bilgi notu çok önemli ya hani o süreçte bakanlıklar için, sürekli bilgi almaya çalışıyorlar. Ama biz bunun planlamasını yapmıştık. Atıyorum, şu saatte bilgileri paylaşacağız. Ya da örneğin benim yanımda kimse yokken bana ya da bir başkasına sorabilirsiniz; ama orada mesela aile teşhis etmek için gelmiş ve biz, aileden, onları incitmeden bilgileri almaya çalışıyoruz; kimlik numarası, yaşı, ayırt edici bir özelliği var mı... Örneğin bir tane genç arkadaşımızı biz dış telinden tespit ettik; bir tanesinin dövmesi, bir tanesinin başka bir özelliği. Bunlar ailelerin zaten söylerken bile çok travmatize olduğu bir süreç ve o dönemde daha dikkatli olmanız gerekiyor. Yani ağzınızdan çıkan her kelime çok önemli. Ve orada bir çalışan personelin gelip, o ailenin yanında o bilgileri almaya çalışması, benim not aldığım kağıdı alıp oradan yazmaya çalışması beni çok zor durumda bırakmıştı. Sonra, aileyle diyalogu bitirdikten sonra ben rica ettim; "Bitirdikten hemen sonra da kağıdı alabilirsin, ama bu süreçte yapma" dedim. Onların üzerindeki baskı da bilgi notu istenmesi. Yani o arkadaşı da anlayabiliyorum. İşte burada o yönetimin her basamağındaki insanın çok bilinçli olması gerekiyor. O süreçten sonra ekiplerle bir toplantı yaptık ve deneyimlerimizi aktardık ve orada şunu fark ettik: Mesela oraya gelen bazı arkadaşlar, işte diğer kurumlardan gelen arkadaşlar, neye geldiklerini bile bilmeden, bir anda telefon geliyor ve zorla görevlendiriliyorlar. Psiko-sosyal çalışmalar böyle zorla görevlendirilerek olacak işler değil. Bizde mesela Başkanlıktan telefon geldiğinde, biz biliyoruz ki bizi arayan meslek elemanımızın farkındalığı çok yüksek ve zaten o ortak dili kurabileceğimizi bildiği için bizi çağırıyor. Yani ben oradaki arkadaşlarla bir yere giderken hiç tereddüt etmiyorum. Bizim bir kere bile birbirimizi uyardığımızı ben hatırlamıyorum. Çünkü o alanda zaten..." [Turuncu1]

"Ben tek başıma değil de, bir tane daha meslek elemanı olması gerektiğini düşündüm. Ama düşündüğüm gibi olmadı; Aile ve Sosyal Politikalar'da yetkili kişiyle görüşüp görevlendirme yaptım. 16 günün belki 10 gününde yanımda bir tane daha meslek elemanı götürdüm. Ama keşke götürmeseydim dedim. Çünkü o da bana orada bağlayıcı bir unsur oldu. Çünkü yaptığım her şeyi aktarmak, yapması gereken her şeyi aktarmak, kılık kıyafetine dikkat etmesini söylemek, konuşmalarına dikkat etmesi gerektiğini söylemek... Yani sürekli bilgi vermekten aslında çok sağlıklı iş de yapamadım. Biraz şansına mı denk geldi, bilmiyorum da..Yani şöyle diyoruz ya, biz gittiğimiz zaman, kimseye yük olmamak için... Yani kendi ihtiyaçlarımızı düşünmeden gidiyoruz. Tabii, kadın olarak temel ihtiyaçlarımız da oluyor, özel dönemlerimiz de oluyor. Kendin bir şekilde bunu çözüyorsun, hani kimseye yük olmuyorsun. Ama yanında getirdiğin kişinin bu tarz ihtiyaçları... Onun sorumluluğu sendeymiş gibi hissediyorsun. Çünkü sen istedin,

görevlendirdin; aç mı, tuvaleti mi geldi, susadı mı... Bu tarz temel ihtiyaçlarını kendi kendine karşılaması gerektiğini ya da bir şekilde çözmesi gerektiğini bilmemesi benim için orada durumu biraz daha ağırlaştırıcı oldu. Ben sadece kendi ilimde Aile ve Sosyal Politikalar'la daha birebir çalıştım. Küçük bir şehir, hani herkes herkesi tanıyor, bir şekilde ilişkilerini güçlendirebiliyorsun. Orada bu işi yapmaya istekli çok az sayıda kişi vardı, hep angarya iş gibi görüp, "Benim şöyle bir görüşmem var... Birisini görevlendiriyorum, ben orada o kadar süredir çalışıyorum, yorulduğumu hissediyorum, yanıma destek istiyorum; ama o kişi bana ekstra yük oluyor. Ve geldiğinde de, "Benim şöyle işim vardı" ya da "Şöyle randevum vardı" falan diye... Hani oradaki o süregelen işin arasına bir acil durumu sokmakta açıkçası zorlandılar." [Kırmızı1]

"Ağırlıklı olarak meslek elemanları ile çalıştım. Gözlemlediğim en büyük sorun özellikle ASPB açısından planlar çerçevesinde yürütülmesi gereken çalışmaların kağıt üzerinde kalması ve personel seçimi yapılırken gönüllük esasına göre seçim yapılamadığı için meslek elemanlarının isteksizliği. Bu isteksizlik sadece meslek elemanları tarafından değil afetzede/kazazede tarafından da fark edildiği zaman güven ilişkisi ortadan kayboldu. Kurduğumuz ilişkileri onarmak hatta en baştan kurmak zorunda olduğumuz zamanlar oldu. Bu yüzden gönüllülük ve afet öncesi personelin bu kapsamda bir göreve hazırlanması önemli konu. Bazen de bu şartlarda çalışmaya uygun olmayan kişiler meslek elemanı da olsa sahaya inmemeli." [Yeşil2]

Turuncu1, Kırmızı1 ve Yeşil2' nin gündeme getirdiği konu ise ekip içerisinde farklı kurumlarda görev yapan meslek elemanları ile yaşanan sorunlardır. Bu sorunu deneyimleyen sosyal çalışmacıların anlattıkları afet ve acil durumun türü, olayların yaşandığı şehirler, hatta şehirlerin bulunduğu bölgeler dahi birbirinden farklıdır. Ancak yaşanan sorunun hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Ekipler arasında yaşanan sorunların başında diğer kurumlardan görevlendirilen personelin afet ve acil durum çalışmasından habersiz, aniden, zorla ve isteksiz olarak görevlendirildiği ifade edilmektedir. İkinci sorun ise ekipte yer alan ruh sağlığı çalışanlarının afet ve acil durumlarda ortak davranış kurallarına dair bilgi sahibi olmayışı şeklinde belirtilmiştir. Kısacası afet ve acil durumlarda davranış kuralları ve etik ilkeler ile ilgili temel bilgilerin sahaya inen personel tarafından bilinmemesi hem ekip içinde hem de afetzede vatandaşlar ile bağ kurmada sorun yaratmaktadır.

Bu demek oluyor ki afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti verecek kurumlarda sahaya çıkmadan önce alınması gereken hazırlık eğitimleri verilmemekte ya da sahaya uygun olmayan personeller görevlendirilmektedir. Afet ve acil durumlarda kurumların ve ekiplerin ortak bir dile, ortak hassasiyetlere sahip olması ve psikososyalin temel ilkelerine uygun hareket etmesi oldukça önemli bir konudur.

Ayrıca görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar tarafından bu durumun AFAD da çalışan meslek elemanlarının kendi aralarında yaşanmadığı, ortak bir dile hakim oldukları ifade edilmektedir. Sahada birlikte çalışacak meslek gruplarının sürekli bir araya gelmesi, aynı hizmet içi eğitimleri alması sahada daha etkin ve uyumlu çalışmalarını desteklemektedir. AFAD da çalışan sosyal çalışmacıların ise bu konuda ortak bir davranışa sahip olduğu görülmektedir.

"Somada Türkiye Afet Müdahale Planı yeni yeni uygulamaya geçiyordu, daha tam net bir şey yoktu..Taslak üzerinden gidiliyordu ve uygulamamız istendi. Orada STK'ların daha ön planda olup bağımsız çalışmaya çalıştıklarını gördüm. Ki güçlüler, başarılılar. Hani bir şekilde beraber çalışılsa daha iyi olur, daha koordineli çalışmak gerektiğini düşündüm. Onun dışında, kurumlarda bir yetki karmaşası oldu. Yetki karmaşası da bir şekilde üstten, üst kanaldan halledilmeye çalışıldı. Onun dışında, kurumlararası iletişim becerilerinin, bir şey anlatırken bile çok önemli olduğunu gözlemledim. Çünkü tamam, herkes yapacağı işi biliyor; ama orada en ufak bir şey, bir iletişim problemi, çok büyük problemlere, kurumsal problemlere dönüşebiliyordu, onu gördük, ki yaşadık da. Hem ekiplerin hem de kurumların amacı iş yapmak, çözüme ulaşmak olmalı, bir şeyleri kanıtlamaya çalışmak değil." [Kırmızı1]

"Soma'da koordinasyon karmaşası iki hafta sürdü. "Sağlık Bakanlığıyla yaşanan o sıkıntıdan dolayı bir yetki karmaşası oldu" dediler. Ben ilk süreci görmedim; ama daha sonra Sağlık Bakanlığı da kendi rolünü bilip, ona göre... Bize personel gönderdi hatta, koordinasyon merkezimize. Çünkü bilgi akışında problem yaşıyorduk, o bilgi akışını sağlamak için bir tane personel gönderdi. Çünkü biz sürekli iletişim... Yani herkesle iletişim kuramadık; en azından bir tane yetkili olsun, o bize bilgileri aktarsın diye. Öyle çözümledik onu da. Kurumlar arası bilgi akışında... Dediğim gibi, bu bir olay, bunu kişiselleştirmemek ve kurumsallaştırmamak lazım. İhtiyaç ne; sen değilsin bir kere orada, öncelik sen değilsin ya da ön plana çıkmak değil. Yani bu tarz şeyleri geride bırakıp, ne yapılması gerekiyorsa, kural neyse ona göre davranması gerekiyor; kurumların da, çalışanların da ona göre davranması gerekiyor." [Kırmızı1]

"Soma AFAD için de ilkti yani o. Mesela oradaki emek çok göz ardı edildi bence, oradaki tecrübeler de çok göz ardı edildi. Ki zaten Soma'dan sonra, o dönemde ASPB vardı, mesela Ankara'daki patlamalarda ASPB'yi göremedik. Bu da çok acıydı bizim için. Zaten sonrasında Psiko-Sosyal Dayanışma Ağı diye yeni bir oluşum meydana geldi. Kaynaklar aynı; ama baktığınızda, bir araya gelme şekli farklılaşıyor. AFAD ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aslında bunun için var." [Turuncu1]

Son olarak Kırmızı1'in ve Turuncu1'in farklı iki olayda deneyimlediği ortak şey kurumlar arası koordinasyonun AFAD ve ASPB tarafından daha etkin bir şekilde yapılması gerektiğidir. Hem kamu kurumlarının hem de STK ların ön plana çıkmak, reklam yapmak yerine fayda sağlamak üzerine odaklanması gerektiği vurgulanmaktadır.

4.3.2. İyileştirme Sürecinde Yapılan Çalışmalar

Psikososyal destek ve mesleki müdahaleler söz konusu olduğunda yapılan çalışmaları müdahale ya da iyileştirme diye ayırmak oldukça zordur. Özellikle afet yönetiminde yer alan farklı meslek grupları psikososyal destek hizmetlerinin iyileştirme döneminde olması gerektiğine inanmaktadır. AFAD'ın 5902 Sayılı Kanunun'da da psikolojik ve sosyal destek iyileştirme dairesinin görevi olarak görünmektedir. Halbuki psikososyal destek hizmeti olarak yapılan bir çok çalışma müdahale hizmetlerinde yapılmaktadır. Özellikle müdahale sürecini akut dönem ve akut dönem sonrası olarak ikiye ayırmak daha etkilidir. İyileştirme döneminde ise müdahale sürecinde başlayan çalışmaların devam ettirilmesi, artırılması hatta çıkarılan dersler sonucunda hizmetin iyileştirilmesi beklenmektedir.

"Yani müdahale döneminde küçük çaplı bir müdahale gerçekleştirmiş gibi olduk. Asıl çalışmalar başlayacakken ayrılmak zorunda kaldım iyileştirme dönemini görmedim." [Sarı2]

"Zaten iyileştirme ile müdahale iç içe. Her ne kadar afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası diye bir ayırım yapsak da, iyileştirme ile müdahaleyi iç içe uyguluyoruz psikososyal hizmette. Bir örnek vereyim. Aile gelmiş, parçalanmış aile; gerek nüfus hareketliliğinde, gerek afet anında. Biz buna ilk müdahaleyi yapıyoruz, ama aileyi bütünleştirme iyileştirme kapsamına girecek. Bu daha sonraki bir merhale. O anda, çocuğu nerede, annesi nerede, babası nerede, yaşıyor mu, yaşamıyor mu, bunları tespit etmek mümkün değil. Ama orada edindiğimiz ilk bilgilere, ilk bulgulara göre bir geçici barınma merkezine veya akrabası varsa, köylüsü varsa onların yanına yerleştirmeyi yapmamız gerekir. iyileştirme döneminde yapacağımız diyemeyiz." [Yeşil1]

Bu bölüme sadece iki sosyal çalışmacının cevap vermesi hatta birinin iyileştirme döneminde ayrıldığını ifade ederken diğeri ise çalışmaları iyileştirme ya da müdahale diye ayırmamak gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum iki noktaya temas etmektedir. Birincisinde psikososyal destek hizmetlerinin müdahale ve iyileştirme diye ayrılmasındaki zorluk ya da kafa karışıklığı, ikincisinde ise AFAD da çalışan sosyal çalışmacıların genelde sahaya akut dönemde indiği daha sonra çalışmaları devam ettirmediği görülmektedir.

Bir önceki bölümde katıldıkları afet ve acil durumları, deneyimlerini ve gözlemlerini uzun uzun anlatan sosyal çalışmacıların iyileştirme döneminde çalışmadığını dile getirmesi bu durumu doğrulamaktadır. Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların iyileştirme döneminde görev yapmadıklarına ilişkin ifadelerine ayrıca yer verilmemiştir.

Bu durum psikososyal destek hizmetlerinin akut dönem sonrası ve iyileştirme döneminde devam ettirilmediğini, halbuki afet ve acil durumlardan etkilenen kişilerle çalışmanın uzun soluklu bir iş olması gerektiğini göstermektedir.

Müdahale sürecinde en çok yapılan çalışmalar ihtiyaç tespiti ve kaynakla buluşturma, psikolojik ilk yardım olarak belirtilmiştir. Akut dönem sonrası ve iyileştirme döneminde yapılan psikoeğitim ve sosyal iyileştirme etkinlikleri gibi çalışmaların daha az ifade edilmiş olması sahada uzun süre kalınmadığına işaret etmektedir.

4.3.3. Zarar Azaltma ve Hazırlık Sürecinde Yapılan Çalışmalar

Modern ve bütünleşik afet yönetimini benimseyen ülkelerde zarar azaltma ve hazırlık dönemi çalışmalarına ağırlık verilmesi o ülkenin risk yönetimine verdiği önemi göstermektedir. Çalışmalar tam tersine müdahale ve iyileştirme döneminde yoğun ise bu durum kriz yönetiminin ön planda olduğunu işaret etmektedir. Halbuki risk yönetimine harcanan para ve mesai sayesinde kriz yönetimine daha az para harcanmakta ve süreç daha etkili yönetilmektedir.

Zarar azaltma ve hazırlık sürecinde yapılan çalışmalar genelde birbiri ile benzer olduğu için bu iki dönemi birlikte değerlendirmenin daha uygun olacağını düşünülmektedir. Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların da bu süreci daha çok olağan dönem çalışmaları olarak ifade ettiği fark edilmiştir.

"Eğitim faaliyetlerini zarar azaltma olarak düşünürsek eğitim faaliyetlerinde bulunuyorum. Ama onunla ilgili olarak da herhangi bir eğitim vermiyorum. Daha çok eğitimin planlanması aşamasında çalışıyorum şu an, hafif arama kurtarmadan başlayarak afet bilinci eğitimleri, eğitmen eğitimleri, sivil savunma eğitimleri, yangın eğitimleri gibi konularda eğitimler veriyoruz. Bunların planlanması, yazışma aşamaları ve gerçekleşmesi aşamasında gerekli hazırlıkla çerçevesinde bu alanlarda çalışıyorum şu an." [Mor2]

"Afete hazırlık sürecinde vatandaşı ve toplumu bilinçlendirme eğitimleri çok fazla bir kurumun sahiplendiği bir şey değil şu anda. Şu anda sadece AFAD yapıyor bunu. Mesela şu çok acı bir şey: Milli Eğitim Bakanlığı ile AFAD'ın zaten protokolü vardı. Mesela, AFAD, Milli Eğitim Bakanlığındaki öğretmenlerden afet bilinci eğitmeni yetiştirdi. Yani bu ne demektir aslında; Milli Eğitim Bakanlığının bu yetiştirdiği öğretmenler kendi bulundukları okullarda bu eğitimleri verecekler düzenli olarak. Ama mesela bu işlevsel olmadı. Yine bizler gitmek zorunda kalıyoruz. Bizlerin gidiyor olması bize külfet değil, ama bütün okullara yetişemiyorsun." [Turuncu1]

"Şu an Afet ve Acil Durum Müdürlüğünde eğitim işlerine bakıyorum, eğitim planlamalarını yapıyorum ve eğitimci olarak katılıyorum. Bu sene de hatta bütün okullarda eğitim vereceğiz. İlçeler dahil. İlk 72 saat ve temel afet bilinci eğitimleri veriyorum hazırlık ve zarar azaltma döneminde." [Sarı2]

"Risk azaltma çalışmaları kapsamında toplumun her kesimine farkındalık eğitimleri veriyoruz. Ben de bu eğitimlerin tamamına katılmakla beraber kendi alanım dahilinde olan incinebilir grupların eğitimleri yürütüyorum." [Mavi2]

Turuncu1 ve diğer sosyal çalışmacıların afete hazırlıklı olmak için vatandaşa, topluma, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara yönelik düzenlenen ilk 72 saat ve temel afet bilinci eğitimleri verdiklerinden bahsetmektedir. Turuncu1'in ifadelerinden de anlaşılacağı gibi kamu kurumları arasında bununla ilgili her hangi bir görev dağılımı olmayıp hazırlık sürecinde yer alan bilinçlendirme çalışmaları AFAD'ın il müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.

"..... Onun dışında genel olarak yaptığım İlk 72 saat afet bilinci eğitimi okullarda, anaokullarında. Bir de şu son dönemde Kuran kurslarına gidip kadınlara veriyorum. Eğitim uzmanıyla ben birlikte çalışıyoruz. Gittiğimiz bir okulda duruma göre ya sınıflarda veriyoruz eğitimi ayrı ayrı, ya konferans salonuna topluyoruz, ya bizim konferans salonundayken bizim sınıfta ve bu şekilde tahliyeydi, depremde, tabii normal standartta afet bilinci eğitimi veriyoruz ve çıkıyoruz. Ki onda da benim çalışmamın şöyle bir avantajı olduğunu düşünüyorum anaokulu çocuklarına özellikle: İyi yaklaşılabiliyorum, onları anlayabiliyorum, onlar gibi konuşabiliyorum ve onların istediği şekilde anlatıyorum ve oyun olarak görüyorlar, ama bir yandan da bilinçaltlarına işlemeye çalışıyoruz. Çünkü hatırlıyorum, bazı personeller vardı, anaokulu çocuklarına deprem tarihinden bahsediyordu, deprem oluşum şekillerinden bahsediyordu. Bu gereksiz ve ürkütücü olabiliyordu onlar için." [Sarı1]

Sarı1 temel afet bilinci eğitimlerini verirken hedef kitleye uygun bir eğitim içeriği planlamanın ya da eğitimlerin iletişim becerisi iyi olan personel tarafından verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu tarz eğitimlerde sosyal çalışmacıların eğitici ve öğretici rolleri ön plana çıkmakta ve hedef kitleye daha rahat ulaşabildikleri görülmektedir.

"Arama kurtarmacılar ile tatbikatlar düzenliyoruz. Olağan dönemde tatbikat yaptık. Tatbikatımız güzel geçti, ama o kadar büyük mücadele verdik ki. O personelin toplanması. Tatbikat yapıyoruz ya, tatbikat yapıyoruz. O alana gelirken, 09:00'da tatbikat varsa saat 10:00'da gelir mi? Bu insanlar afet olduğunda nasıl davranacaklar? Belki tatbikat olduğu için çok fazla önemsemediler bilmiyorum ama. hazırlıklı olmaya yönelik çalışmalara çok ihtiyacımız var." [Sarı2]

"Zaten okulların her sana yapmak zorunda olduğu tatbikatları var ya... Örneğin, Sivil Savunma Haftasında buraya inanılmaz talep geliyor. Tahliye de yapıyoruz biz okullara gittiğimizde, afet bilinci eğitiminden sonra; yangın eğitimi de veriliyor okul isterse, ki çoğu istiyor." [Turuncu1]

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar tarafından ifade edilen, hazırlık dönemi çalışmalarından biri de tatbikatlardır. TAMP'a göre illerin her yıl tatbikat yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Tatbikata hazırlanmak ya da tatbikatı gerçekleştirmek dahi yoğun bir çalışma gerektirmektedir. Sarı2' nin de bahsettiği gibi kurgulu bir şekilde yapılan tatbikatlarda dahi çok fazla sorun çıkarken gerçek bir olayda nasıl hareket edileceği belirsiz bir konudur. Bu nedenle sık sık tatbikat yapılması kurumların koordinasyonu, hazırlığı ve eksiklerini görmesi açısından oldukça önemlidir.

"..... AFAD'da çalışmaya başladım. Orada bütün kurum personeline öfke yönetimi, stres ve iletişim becerileri eğitimi verdim. Bir program düzenledim. Toplam 20 saatlik bir eğitim verdim. Bu şekilde bir çalışma yaptım. Çok da verim aldım. Çok güzel grup çalışmaları yaptık." [Sarı2]

"Kurum personeline yönelik eğitimler yapıyorum, bir de kuruma gelen resmi kurum, özel kurum ve kuruluşlar, STK'lar, bu personellere psikolojik ilk yardımın temel ilkeleri eğitimini veriyorum." [Sarı1]

"İşte geçmişte gerek kamp çalışanlarına yönelik, gerek ildeki çalışanlara yönelik çalışana destek eğitici eğitimleri verildi. Bir projeye olarak başlandı ancak hazırlık ve zarar azaltma döneminde sürdürülebilir çalışma olarak psikososyal eğitimlerin verilmesi hedeflendi. Bazı iller devam ediyor bazıları yapmıyor. Ben de Suriye çalışmaktan eğilemedim bu konuya" [Yeşil1]

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların ifade ettiği diğer hazırlık dönemi çalışması ise kapasite geliştirme eğitimleri olarak adlandırabilecek çalışana destek programı olduğu görülmektedir. Öfke yönetimi, stres ve iletişim becerileri, psikolojik ilk yardım gibi eğitimler verdikleri belirtilmektedir.

"Zarar azaltma ve hazırlık dönemi... Olağan dönem aslında... Şöyle: Burası daha çok eğitim odaklı ilerliyor. Örneğin, biliyorsunuz, arama-kurtarma birliği olarak biz -zaten buradaki tüm çalışan arkadaşlar afet bilinci eğitmeni- afet bilinci eğitimleri veriyoruz. Yani kreşlerden tutun da bakanlıklara kadar, tüm kurumlara, talep eden tüm kurumlara. Örneğin orada, bu zamana kadar beraber çalıştığım meslektaşım ile beraber, hep şeyi oturtmaya çalıştık; en azından yarım gün de olsa afetlerde psiko-sosyal desteği de anlatalım. Ki bu mesela epey oturdu. Tabii ki de derin ya da bizlerin aldığı eğitim gibi bir eğitim vermiyoruz; ama en azından afetten etkilenen bireyin verdiği tepkiler nelerdir, travma nedir ve o kişiyle nasıl iletişim kurmalıyız, en azından neler söylememeliyiz üzerine eğitimler veriyoruz. Afet bilinci eğitimleri yanında, dediğim gibi, psiko-sosyal destek eğitimleri de veriyoruz. Bunun dışında, istenirse eğer, iletişim becerileri eğitimi veriyoruz, stres

yönetimi, öfke kontrolü. Engellilerin bulunduğu merkezlerden afet bilinci eğitimi talepleri geldiğinde onlarla gidiyorduk. Şimdi mesela bunu bizler sistematik hale getirmeye çalışıyoruz. Ankara'daki özel ve devlete ait bütün kurum ve kuruluşlarda afet bilinci eğitimi verilmesi, farkındalık yaratma. Örneğin binanın yapısı uygun mu... Tabii ki bunun denetimini yapmıyoruz; ama en azından şöyle olsa daha iyi olmaz mı diye..." [Turuncu1]

Turuncu1 diğer sosyal çalışmacılardan farklı olarak temel afet bilinci eğitimlerine psikososyal destek eğitimlerini de vatandaşın ihtiyacı olabilecek düzeyde eklediklerinden bahsetmektedir. Toplumun psikososyal destek ile ilgili bilinçlenmesini sağlamak için bütün illerde yaygınlaştırılabilecek iyi bir uygulama olduğu görülmektedir.

"Daha önce Türkiye afet müdahale planının yerel düzeyde hazırlanmasında ve yerel düzey psikososyal planın oluşturulmasında aktif çalıştım. Şimdi daha çok afet bilinçlendirme eğitimlerine katılıyorum eğitimci olarak. Tabii, devlet memurluğunun vermiş olduğu işler de var, ben o işleri yapmayı da seviyorum açıkçası. Çünkü boş oturmaktansa... Her an bir acil durum ya da psiko-sosyal müdahale olmadığı için, daha çok böyle plan yapalım.. Proje yapalım. Bu sene de, ... AFAD olarak, "Özel eğitim, incinebilir gruplara yönelik eğitimlerimizi artıralım, onlara ulaşmayı daha çok hedefleyelim" dedi İl Müdürümüz, onunla ilgili bir çalışma başlattık. Kaynaştırma okullarına gidiyoruz, engelli öğrencilerimize yönelik afet bilinci eğitimleri veriyoruz. Evet, orada da aslında psiko-sosyal müdahale tekniklerimizi kullanıyoruz. Farkında olmadan, artık bizim yaşayış tarzımız olmuş, en ufak bir şeyde bile, farkında olmadan kullanıyoruz. Şu anda bu tarz çalışmalarımız var." [Kırmızı1]

Kırmızı1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi incinebilir gruplara özel afet bilinci eğitimleri yaptıklarından ayrıca kurumun diğer projelerine ve evrak işlerine katılmaktan da memnun olduğunu dile getirmiştir.

"Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında ilimizde olası deprem üzerine tatbikat çalışmaları gerçekleştiriyoruz. Saha ve masa başı olarak yapıyoruz. Diğer kurumlar için plan kolaylaştırıcılığı yapıyorum. Yani hizmet gruplarının planlarını inceliyorum standart şablona uygun mu diye. Bir de afet bilinçlendirme eğitimleri düzenliyoruz okullara, kurumlara vs." [Kırmızı2]

" Ben şuanda yönerge hazırlıyorum ve Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında ilimizin kendi müdahale planından sorumluyum yani psikososyal planı inceliyorum ama diğer tüm 26 hizmet grubu planları ile de bir ekip olarak ilgileniyoruz." [MOR1]

"Olağan dönemde, eğitim şubesinde afete hazırlık, temel afet bilinci eğitimleri, onların programlanması ya da gönüllü eğitimleri, stajyerlerin eğitilmesi. Biz stajyerlere normal iş yaptırıyoruz, 20 günlük staj döneminde toplum afet

gönüllüsü eğitimi veriyoruz. Böyle işler ve TAMP'tan sonra, psiko-sosyal destek hizmet grubu planlarını inceliyorum." [Mavi1]

"Mevcut planların güncellenmesi ve eğitim faaliyetleri ile uğraşıyorum." [Yeşil2]

Kırmızı2, Mor1 ve Mavi1 Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planlarını inceleyip, kolaylaştırıcı olarak görev yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın hali hazırda bütün illerde yapılmadığı görülmektedir. Bazı sosyal çalışmacıların başka bölümlerdeki ifadelerinden de anlaşılabileceği gibi psikososyal destek hizmet grubu planlarının incelenmesinde ve onaylanmasında veri hazırlamacı, mühendis, şube müdürü gibi farklı meslek gruplarının yer aldığı belirtilmektedir. Yeşil2 de mevcut planların güncellenmesinden ve eğitimden bahsetmiş ancak detaylandırmamıştır.

"Olağan dönemde bulunduğum ildeki suriyeliler için arabuluculuk görevi üstlendim ve eğitim işi ikinci planda kaldı, çalışana destek. Bir veya iki kere çalışana destek, etkili iletişim, psiko-sosyal, öfke kontrolü ve stresle başa çıkabilme eğitimleri kurum çalışanlarına verdim. Dediğim gibi, sınırlı kaldı. Ancak öncelikle bir arkadaş ilişkisinden dolayı o profesyonelliği yakalayamıyorlar maalesef arkadaşlarımız. Herkesin sorunu bu, gerçekten çok büyük bir sorun. Profesyonellik yok maalesef kurum içi çalışana destekte. Son yıllarda da Avrupa Birliği ile projeler yapıyorum afet ve acil duruma hazırlıklı olmakla ilgili ilgili örneğin engellielerin hazırlıklı olması ile ilgili bir proje yazdık. Öyle şeyler." [Turuncu2]

"Belki sosyal çalışmacı olarak bu bizim eksikliğimiz hazırlık sürecinde yapılması gerekenler, belki yeterince bu süreci bilmiyoruz, belki yeterince bize imkân tanınmıyor illerde veya birlikte, belki yönetimin ve idarenin bu konuda bir bilgi eksikliği var gibi sorunlar birleşince gerekli psiko-sosyal destek çalışmalarını yürütemiyoruz. Zaten afet öncesinde de aslında psiko-sosyal destek çalışmaları deyince aklıma gelen ilk nokta, benim de üzerine daha çok eğildiğim nokta çalışana destek aslında. Önümüzdeki süreçte bununla ilgili çalışmalarım olacak benim kendi birliğim adına, ama çalışana destek kapsamında da kurumlarda, illerimizde çok fazla bir şey yürütüldüğünü zannetmiyorum ben." [Lacivert]

Son olarak iki sosyal çalışmacı hazırlık dönemi çalışmalarının istedikleri şekilde tanımlı, sistemli ve düzenli olmadığını ifade ederek bu konu ile ilgili planlamalarının olduğunu ifade etmiştir. Aslında pek çok sosyal çalışmacının kurumsal memnuniyet ile ilgili açıklamalarında sahadayken evet ama masa başında hayır diye ifade ettikleri durumun tam olarak bu olduğu düşünülmektedir. Olağan dönemde her il müdürlüğünün

ya da her sosyal çalışmacının kendi inisiyatiflerinde iş yapması ve belirli bir iş tanımının olmayışı çalışmaların standartlaşmadığı göstermektedir.

4.4. ÖZ DEĞERLENDİRME

Sosyal çalışmacılarla yaptığım görüşmeler sırasında özellikle saha deneyimlerini, katıldıkları afet ve acil durumları anlatırken bahsettikleri zorluklar neticesinde ortaya çıkan öz değerlendirme bölümü birbiriyle bağlantılı olan dört konuyu birlikte analiz etmemi sağlamıştır. Bu bölümde sahada yaşanan zorluklar ve ihtiyaçlar neticesinde mesleki bilgi ve beceri durumu ve akabinde oryantasyon ve süpervizyon ihtiyacı, kişisel özelliklerin afet ve acil durumlarda çalışmaya uygun olup olmadığı ve yine akabinde çalışana destek ihtiyacı gibi konular ele alınmıştır.

4.4.1. Afet ve Acil Durumlarda Çalışmaya İlişkin Mesleki Bilgi ve Beceri Durumu

Afet ve acil durum hallerinde ruh sağlığı hizmeti veren personelin psikososyal destek sağlama konusunda bilgili, becerikli ve kendini adanmış olması çok önemlidir. Bu tür hizmetleri sağlayan personele sürekli eğitim sağlanması ve acil durum süresince de oryantasyon ve süpervizyon seminerleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü her afet ve acil durum kendine özgüdür ve her biri yeni bir deneyim alanıdır. Özellikle afet ve acil durumlarda mesleki bilginin beceriye dönüşmesi kilit önem taşımaktadır. Travmaya maruz kalmış toplumlarla çalışmak pratik ve çözüm odaklı yaklaşım gerektirir bu da ancak yetkinliği artıran, uygulamayı destekleyen beceri eğitimleri ile mümkündür.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar ise kendi mesleki bilgi ve becerilerini aşağıda yer alan ifadeler ile aktarmıştır.

"Ben Üniversitesi mezunuyum. Afetlerde sosyal hizmet bizim seçmeli dersimizdi. Zorunlu herhangi bir dersimiz yoktu ve bununla ilgili herhangi başka bir eğitim, seminer, vesaire, hiçbir şeye de katılmamıştık. Bunda deneyimi olan hocalarımız da yoktu afetlerde çalışan ya da acil durumlarla ilgili. Seçmeli ders de ben almamıştım açıkçası. Bu nedenle lisans eğitimi önce afetlerde sosyal hizmet, afet nedir, afetlerde nasıl tutumlar sergilemeliyiz, vesairesini, bu aşamaların hiçbirini görmedim ben. Bu eğitimlerin hepsinden AFAD'ın içine girdikten sonra arkadaşlarımdan deneyimleriyle, olay yerinden sonra, yani AFAD'da öğrendim daha çok deneyimlerimi." [Mor2]

Öneri "Eğer biz AFAD'a bir şey yapıyorsak, kadromuz varsa kesinlikle bu ders zorunlu olmalı diye düşünüyorum ben. Bizde seçmeli dersti. Şu an gerçi bilmiyorum Üniversitesinin şeyini, zorunlu ders kapsamına alınmış mıdır, alınmamış mıdır onu çok bilmiyorum, ama bizim dönemimizde değildi. Bence kesinlikle zorunlu olmalı." [Mor2]

Mor2 mezun olduğu sosyal hizmet bölümünde afetlerde sosyal hizmet dersinin seçmeli olduğu kendisinin de bu dersi almadığını ifade etmektedir. Bu alandaki mesleki bilgi ve becerisinin hizmet içi eğitimlerle geliştiğini belirtirken öneri olarak lisantaki seçmeli dersin zorunlu ders olması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Zaten dediğim gibi üç ay olmuş ben mezun olup işe başlayalı, tam olarak ne demek olduğunu bile bilmiyordum açıkçası. Üniversitede öğrendiğim bilgiler var, ama bir savaş mağduru insana nasıl davranmam gerektiği konusunda pek bir bilgim yoktu. Zaten karışık bir durum. Ben hiçbir zaman bir sosyal inceleme raporu yazmadım. Tamam, sonuç raporları yazdık, o farklı bir şey, sosyal inceleme raporu ayrı bir şey. Bizim okulda öğrendiğimiz eğitimle benim şu anda yaptığım iş tamamen farklı. Ve ben kendimi gerçekten hazır hissediyorum, ama yeterli hissedemiyorum. Daha doğrusu, yeterliliğimi sorgulayabileceğim çalışma ortamım yok." Sarı2]

Öneri "Sanıyorum üniversitedeyken afetlerde sosyal hizmet adı altında Hocanın bir seçmeli dersi vardı. Ben onu almamıştım. Seçeneğimiz çok olduğu için almamıştım. Bence bu zorunlu olmalı. Sonuçta ülkemizde her an her şey olabiliyor. Afetler çok yaygın. Deprem kuşağında bulunuyoruz, nüfusumuzun yüzde 90'ı deprem kuşağında yaşıyor. Bunun gibi savaşlar oluyor, kargaşa oluyor. Yani bu çok elzem bir şey. Ama üniversitede biz bu alanda bu şekilde bir çalışma yapabileceğimiz konusunda hiçbir zaman bilgilendirilmedik bence." [Sarı2]

Sarı2 de tıpkı Mor2 gibi okuduğu bölümde seçmeli ders olan afetlerde sosyal hizmet dersini almadığını belirtmiştir. Şöyle ki iki sosyal çalışmacı da farklı üniversitelerin sosyal hizmet bölümünden mezun olmasına rağmen her iki üniversitede de bu dersin seçmeli ders olduğu görülmektedir. Ancak sosyal çalışmacılarında ifade ettiği gibi afet ve acil durumlarda ülke olarak topyekün harekete geçip hizmet verme söz konusu olduğu için bu dersin diğer sosyal sorun alanlarından farklı olarak zorunlu ders haline getirilmesi, içeriğinin ise sahada uygulanabilir temel beceriler ile desteklenmesi gerekmektedir.

Sarı2 AFAD'da hiç bir zaman sosyal inceleme raporu yazmadığını ifade etmektedir. Sosyal hizmet kuruluşlarında resmi bir rapor olan sosyal inceleme raporları diğer kurum ve kuruluşlarda çalışan sosyal çalışmacılar tarafından kullanılmamaktadır. Bu durum sosyal hizmet lisans eğitimlerinin sosyal çalışmacıların ev sahibi olduğu sosyal hizmet

kuruluşlarına daha fazla odaklandığı, sosyal çalışmacıların yardımcı meslek grubu olduğu diğer kurumlara yönelmediği görülmektedir.

"Bence kesinlikle lisans eğitimi yeterli değil. Zaten bence sosyal hizmet eğitiminin temel sorunlarından bir tanesi. Biz bütün meslek elemanları bunu tartışırız. Bizim üniversitede öğrendiklerimizle alanda gördüklerimiz arasında kilometrelerce fark var. Teoriyle pratik arasında çok fark var. Biz de bunu hissettik. Okulda öğrendiklerimizin hiçbirisini kurumlarda yapamadık. Belki öğrenemedik, belki öğretilmediler, belki sistemin bir yanlışlığı bilmiyorum, ama uygulamayla eğitim arasında bariz bir fark var. Ben lisansta afetlerle sosyal hizmet eğitimi aldım. Aldım, ama hiçbir şey hatırlamıyorum o dersle ilgili. Dolayısıyla, ben AFAD ve afetle ilgili tüm deneyim ve tecrübemi çalışmaya başladığım zamandan itibaren bilgi edinmeye başladım." [Lacivert]

Lacivert diğer sosyal çalışmacıların aksine lisanstaki seçmeli dersi almış olmasına rağmen hiçbir şey hatırlamadığını, bu kurumda çalışmaya başladıktan sonra deneyimleyerek bilgi edindiğini ifade etmektedir. Lisansta aldığı teorik eğitim ile uygulama arasında çok fazla fark olduğunu yoğun bir şekilde vurgulamaktadır. Gencelci eğitim yaklaşımını benimseyen sosyal hizmet bölümleri mezun olduğunda her alanda kullanılacak bilgiye sahip olmayı hedeflemektedir.

"Şöyle söyleyeyim, bir bakış açısı vardır hani sosyal hizmette veya her mesleğin bir bakış açısı vardır. Bu dört yılda ben 3. sınıfta sosyal hizmetin ne olduğunu anladım, açık söyleyeyim yani. Bu görüşü kazandırmak önemli: Olaylara nasıl bakacağımızı, nasıl değerlendireceğimizi, insani açıdan nasıl alacağımızı. Hani, bu bakış açısını kazandığımı düşünüyorum, ki bunu da yeterli olarak görüyorum. Ondan sonraki süreçte zaten afette genel uzmanlaşma değil de, genel bir sosyal hizmet uygulanıyor. Onların yapabilecekleri bir şey yok. Şu anda yeterli olduğunu düşünüyorum. Ben hocadan krize müdahale dersi almıştım seçmeli ama afetle ilgili bütün dersler zorunlu olmalı." [Sarı1]

Sarı1 ise Lacivert'in aksine mesleki bir bakış açısı kazanmak için genel bir eğitim verilmesinin yeterli olduğunu ve bunun da verildiğini ifade etmektedir. Uzmanlaşma için akademinin de yapabileceği bir şey olmadığını belirtmektedir. Bilim ve meslek olarak bir bölümün yeniden yapılandırılması ülkenin diğer politikaları ile yakından ilgilidir. Sosyal hizmet lisans eğitimi dört yıldan beş yıla çıkarmak son bir yılda uzmanlaşarak mezun olmak mümkün olabilir, ancak ülkenin işe alım politikası buna uygun değildir.

"Lisans bize çok güzel bir temel hazırlamış. Şu anlamda: Mesela ayrımcılık konusunda, bireylere yaklaşım konusunda, gruplara yaklaşım, topluma yaklaşım konusunda. Ama şey olarak mesela çok çıplaktık, yani hepimiz öyleydik. Bunu çünkü sürekli konuştuğumuz için dile getirebiliyorum. Yani "Ne yapacağız?"

şeklinde. Ama işte buraya başladıktan sonra o kadar güzel ve kıymetli eğitimler aldık ki; çok güzel ve kıymetli insanlardan, birebir olayların içinde olan insanlardan. Lisans ile burada aldığım eğitimlerin farkı işte o. Lisanstaki hocalarım da tabii ki çok kıymetliydi, ama onların bilgileri kitaptan alınan bilgilerdi. AFAD'da çalışmaya başladıktan sonra aldığım eğitimlerdeki bilgileri aktaran kişiler ise işin içinden gelen kişilerdi. O yüzden mesela lisansta afetle ilgili konuşulan hiçbir şeyi hatırlamıyorum. Ama bu zamana kadar... "Zorunlu bir afet dersi yoktu. Seçmeli vardı herhalde, onu da almadım zaten. Bir-iki derste sadece, işte Marmara depremi örnek verilirdi, o konuşulurdu mesela. Ama buradaki süreçte aldığım eğitimler... Ki daha sonra bireysel anlamda kendim de çok araştırıp, çok eğitim almaya çalıştım. Çünkü aldığım eğitimleri uygulamaya koyabildiğimde, o zaman iyi hissediyorum." [Turuncu1]

Turuncu1 de diğerleri gibi lisansta çok güzel temel bir eğitim aldığını ve mesleki bakış açısı kazandığını ancak uygulamaya dönük yetersiz kaldığını ifade etmektedir ve mesleki bilgisini kurumda aldığı hizmet içi eğitimler ve saha deneyimi sayesinde beceriye dönüştürdüğünü belirtmektedir.

"Lisans, yani şöyle söyleyeyim, sadece yumurtayı, unu, şekeri çırpıp bıraktı. Yani ben o yumurtaydım mesela. Anlatabiliyor muyum? Yani belki de lisans bu kadardır, bilemiyorum, hani şey için söylemiyorum; ama geri kalan her şey buradaki süreçte oldu yani. Branşlaşma yok. Ben sosyal hizmet bölümünde yüksek lisans yaptım, mesela orada da aynı hayal kırıklığına uğrayınca -ki oradayken alanı da bilen biri olarak; bilen demek çok iddialı bir cümle, ama yani alanın içinde olan biri olarak- sonrasında devam edemedim. Afet yönetiminde yüksek lisansa başladım, orada psiko-sosyale belki bir yer açarız diye, onun da lisanstan çok farklı olmadığını görünce onu bıraktım mesela." [Turuncu1]

Turuncu1 de lisans eğitimini yargılamaktan kaçınır bir tavırla uzmanlaşmanın gereğine vurgu yapmak ve deneyimlemiş olduğu iki yüksek lisans eğitiminde de uzmanlaşma olmadığını vurgulamaktadır. Lisans eğitimlerinin genel olması kabul edilebilir bir durum belki ama yüksek lisans eğitimlerinde uzmanlaşmak gerekmektedir.

"Mesela şimdi biz şöyle yapıyoruz: Her sene Üniversitesinden hoca buraya öğrencilerini getirir, 1. sınıf öğrencilerini, alan incelemesi dersi kapsamında; onlara hem afet bilinci eğitimi veririz, hem de alandaki deneyimlerimizi aktarıyoruz. Hatta bir gün buraya getirir, ayarlayabilirse bir gün de bizi dersine çağırır. Çünkü bir kerede bitmiyor anlatılanlar. Mesela Üniversitesinden hocayla geçenlerde haberleştik, önümüzdeki Mart ayı içinde oraya gidip, yine sosyal hizmet öğrencilerine deneyim aktarımında bulunacağız. Daha sonra mesela buradan bir arkadaşımızla, muhtemelen bir teknisyen arkadaşımızla gidip afet bilinci eğitimi vereceğiz. Hani bu şekilde aslında üniversitelerde de en azından yarım dönem ders olarak konulabilir. Sosyal hizmet bölümünde, psikoloji bölümünde, çocuk gelişimi bölümünde. Yani afetlerde görev alabilecek bütün bölümlerde aslında yapılabilir bu. Yani öyle bir dönem boyunca ders olarak anlatılmayacak olsa bile, şu konulabilir: Zorunlu olarak..." [Turuncu1]

Turuncu1 öneri olarak kendi kurumları ile üniversite arasında bir bağ kurulduğundan bu uygulamanın diğer bölümler için de yapılması gerektiğinden bahsederek sahadan gelen uzman ile buluşma derslerinin zorunlu olabileceğini vurgulamaktadır.

"Lisanta aldığım eğitimi afette çalışmaya yeterli bulmuyorum. Biz ülke olarak bütüncül bir yaklaşımla bakıyoruz; çocuk, ergen, kadın, bir uzmanlaşma yok bizde. Uzmanlaşma olmadığı için, sadece bir dersle, iki dersle olacak bir olay değil bu. Uzmanlaşmak lazım." [MOR1]

"Lisansta afetle ilgili ders almadım. Bir tane ders vardı galiba afetlerle ilgili, sadece bir tane seçmeli ders diye hatırlıyor gibiyim sanki. Ki, o dönem, gençlerde sosyal hizmet diye bir ders almıştım. Afet alanında çalışacağımı da biliyordum. Karaborsa gibi bir şey oldu. Zorunlu olmalı bence." [MOR1]

"Bugüne kadar çoğunlukla teorik eğitimler aldık. O anlamda donanımlı olduğumu düşünüyorum fakat uygulamaya dönük eğitimlerin yapılmayışı uygulamaya ve tecrübenin eş zamanlı olarak bir saha görevi olduğunda gerçekleşeceğini gösteriyor. Ama her şeye rağmen mesleğime dair yeterli olacağımı düşünüyorum. Sanırım bunun sebebi de işimi çok sevmem." [Mavi2]

Öneri "Okulda aldığımız temel dersler alt yapıyı çok güzel oluşturuyor ama farklı çalışma alanlarına yönelik olan dersler çoğunlukla seçmeli ders olarak sunuluyor. Mesela "Afetlerde Sosyal Hizmet" dersi seçmeli olarak verilen bir dersti halen öyle mi bilmiyorum. Ama öğrenciyken bu alanda çalışmayı düşünmediğim için bu dersi almadım. Mezun olduktan sonra şartlar farklı geliyor ve ummadığımız ya da dilemediğimiz alanlarda çalışmaya başlayabiliyoruz. Bütün seçmeli derslerin zorunlu ders olarak verilmesi tabi ki mümkün olmayabilir ya da gerekliliği de tartışılır ama "Afetlerde Sosyal Hizmet, Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet" bunlar özellikle günümüz sorunlarından olduğu için özellikle programda olmalı ve içeriği uygulamaya dönük çalışmalarında yer alacağı şekilde yeniden yapılandırılmalı diye düşünüyorum." [Mavi2]

Mor1 ve Mavi2 nin düşüncelerinin birbirine çok benzer olduğunu görülmektedir. Her ikisi de bu alanda çalışmayı düşünmedikleri için seçmeli dersi almadıklarını ifade etmektedir. Mor1, bu işi kara borsaya benzetirken; Mavi2, şartlar ve imkanlar diye açıklamaktadır. Mor1 de diğerleri gibi meslekte uzmanlaşmanın gerekliliğine vurgu yapmakta, Mavi2 ise bütün seçmeli derslerin zorunlu olmasının mümkün olmayacağını ancak ülkemizin içinde bulunduğu durumdan dolayı afet ve mültecilik gibi derslerin zorunlu olması gerektiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak uzmanlaşarak mezun olmak ülkedeki iş bulma ve işe yerleştirme politikaları ile örtüşmemektedir. İnsanlar çalışacağı alanı, kendi hür iradesiyle seçmek yerine merkezi bir sınav sisteminde aldığı puana ya da çalışmak istediği ile göre belirlemektedir. Bu durumda lisansta ders seçerken öngörü sahibi olmanın pek de mümkün olmadığı görülmektedir.

" Teorik bilgiler kafada olmuyor, uygulamada hap bir bilgi yok bizde. Yani ağlayan vakaya, yakını kaybetmiş vakaya, şehit ailesine, "Ha, hemen şu bilgileri uygulayayım" diye bir şey yok; çok farklı şeylerle karşılaşabiliyorsunuz. Yani beklenen bir şey yok; o anda hepsi doğaçlama geliyor. Yani şey değil bu; evet, ben psiko-sosyal desteği, müdahaleyi biliyorum, psikolojik ilkyardıma biliyorum, ne yapılması gerektiğini biliyorum, o bilgilerin hepsini yoğurup bir kaptaki, tek bir şey olarak da kullanabiliyorsunuz, içinden şimdiye kadar hiç kullanmadığınız... Mesela ben bu ailede, son hafta, yoruldular, çalışmalar devam ediyor, cesede ulaşamadı, artık öldüğünü hepimiz biliyoruz; aileye hemen şey yaptım, dini duyguları nasıl diye gözlemledim ve bir şekilde o dini kanaldan girdim ve hava da çok soğuktu, arabanın içinde, anne-baba, son hafta hep Kur'an okuyarak geçirdi. Daha sakin kaldılar, metanetlerini korudular. Arada çıkardık, dolaştırdık. İnanç kanallarını kullanmak teoride öğrendiğin çok teknik ama ufak bir bilgi beceriye dönüşünce senin çalıştığın vakayı çözüme ulaştıran bir bilgi haline dönüşebiliyor. " [Kırmızı1]

Kırmızı1 meslek elemanlarının genel bir bilgiye sahip olması gerektiğini, içinde bulunduğu duruma göre ihtiyaç duyduğu bilgiyi kullanabileceğini vurgulamaktadır. Bu durumda uzmanlaşmanın yanı sıra genel bilgiyi bir süzgeçten geçirip ihtiyacın kadarını almakta aslında bir profesyonelliktir. Sonuçta Kırmızı1'in de dediği gibi bu alanda hap bir bilgi yoktur. Bir vakada kullanılan bir bilgi başka bir vakada etkili olmayabilir ama mesleki temel bilgilere sahip olmak gerekir.

"Lisans eğitimi düşündüğümde, AFAD'da çalışıyor olarak değerlendireyim, teorik bilgi, evet, lazım oluyor, ama uygulama çok daha farklı. O yüzden zaten son 1 senemizde sadece staj oluyor. GATA Psikiyatri'de yaptım ben stajımı son 1 sene. İyi ki de orada yapmışım. Çünkü acil vaka gördüm, kriz halindekileri gördüm. Mesela başka bir kurumda çalışsaydım belki bunun bana faydası olmayacaktı; ama en azından acil bir durumda nasıl müdahale etmem gerektiğini az çok oradan biliyorum. Yani uygulamada neyle karşılaştıysan, teorik bilgilerle de yoğurup, kendi kendine deneyimliyorsun. Yani okuldan bu alanla ilgili hiçbir şeyim yok. Sadece işte bir engelliyle karşılaştığında, kadınla karşılaştığında, çocukla karşılaştığında ya da işte bir psikiyatri vakasıyla karşılaştığındaki müdahaleleri bilip, daha spesifik şeylerde kullanıyorsun. Ama genelde afetlerle ilgili, ben AFAD'a gelince, kendimiz, AFAD Başkanlığınca yapılan eğitimlerde verilen bilgileri, alanda, çalışma hayatımızda deneyimlediğimiz şeylerle yoğurup, kendi kendimize beceri geliştiriyoruz belki, bilmiyorum. Yeterli bulmuyorum açıkçası yani." [Kırmızı1]

"Lisansa aldığım eğitimler çok geneldi yani bu alanda çalışmaya başladıktan sonra daha çok hizmet içi eğitimler ile bilgi sahibi oldum. Bence lisans programına Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek, İncinebilir Gruplarda Yas süreci ve Müdahale, Travma ve Krize Müdahale gibi dersler eklenmeli." [Kırmızı2]

Kırmızı1 ve Kırmızı2 de pek çok sosyal çalışmacı gibi lisansla alınan eğitimin ve bilgi düzeyinin uygulama alanı için yetersiz olduğunu düşünenlerdendir. Ancak her ikisinin de ortak bir vurgusu var ki Kırmızı1 bunu deneyimlerinden yola çıkarak aktarırken

Kırmızı2 öneri olarak söylemektedir. Kırmızı1 psikiyatri kliniğinde staj yaptığı için travma çalışma konusunda kendisini şanslı bulmaktadır. Kırmızı2 ise lisans düzeyinde travmaya müdahale konusunda derslerin eklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Sosyal çalışmacıların müracaatçıyı gören ilk meslek grubu olarak travmaya maruz kalmış biri ile görüşme tekniklerini ve varsa muhtemel hastalık belirtilerini bilmesi, yönlendirme yapacak kadar ayırt etmesi gerekmektedir.

"Bilgi ve becerimi yeterli olduğunu düşünüyorum demek yetersizliğimin kanıtı olur aslında. 3 farklı maden kazasında görev yaptım. Süre, etkilenen kişi sayısı,kültür,..vb o kadar çok değişkeni var ki bu işin 2+2=4 diyemiyorum her zaman. Teorik bilgi öğrenme belki tamamlanabilecek bir süreç ama uygulama alanı çok değişken. Sürekli bir öğrenme var." [Yeşil2]

"Kesinlikle hayır. Lisans eğitiminde aldığımız eğitim içeriği afet alanını hiç kapsamıyor desem abartmış olmam sanırım. Üzerinde durulması ve afet psikolojisinden çalışana desteğe kadar tüm süreçleri içine alan bir ders içeriği eklenmeli. Aslında hiçbir lisans programı afetlerde çalışma ile ilgili doğru düzgün bilgi ve birikim sağlamıyor öğrencilerine.(sosyal hizmet, psikoloji vs.) bu yüzden okuldan çok boş mezun olup sahada öğrenmeye başlıyoruz bu da bizi ilk etapta profesyonellikten uzaklaştırıyor ve iş yapmak için harcayacağımız enerjiyi öğrenmeye harcıyoruz. Hemde uygulama safhasında bunu yapıyoruz. Allahtan zarar vermeme ilkesini bilerek mezun oluyoruz." [Yeşil2]

Yeşil2 bilgi ve beceriyi yeterli görmek gibi bir algının büyük bir yanılgı olduğunu belirtmektedir. Çünkü her afet ve acil durumun kendi içinde çok fazla değişkeni olduğundan her deneyimin bir öğrenme olduğunu ifade etmektedir. Ardından hassas bir konuya ilgi çekerek, uygulama safhasında öğrenmenin ya da deneme yanılma yoluyla öğrenmenin müracaatçıya verebileceği zarardan bahsetmektedir. İnsana dokunan her meslek grubunun aklından çıkarmaması gereken temel ilke: „zarar vermeme“ ilkesidir. Hiç bir şey bilinmiyorsa dahi zarar vermemek gerektiğinin bilinmesi yeterlidir. Sadece bu bilgi bile uzmanın nasıl davranması gerektiğini tayin etmesini sağlayacaktır.

"Buraya başladıktan sonra, afetle ilgili bulabildiğim bütün kaynakları okudum. Kriz dergisi vardı, hatta Krize Müdahale, onu okudum, internetten İngilizce kaynaklara baktım. O zamanlar hiçbir şey yapmıyordum. Suriye krizi patladığında, 30 Nisanda patlak verdi, 2 Mayıs'ta bir psikolojik ilkyardım, afetzedeye ya da afetten kurtulanlara nasıl davranılır, göçmenlere nasıl davranılır gibi yarım günlük bir eğitim aldık. patlamasında da Ankara Üniversitesinden..... gelmişti, travmayla ilgili bilgi vermişti. Göçmenlerle ilgili galiba Sınır Tanımayan Doktorlardan gelmişti, yine göçmenlerle çalışmayla ilgili eğitim vermişti. Öyle eğitimlerdi. Sonra AFAD kendisi eğitimler düzenledi, psiko-sosyal destekten tutun da çalışana desteğe kadar. Bilgi açığımı böyle gidermeye çalıştım." [Mavi1]

"Lisansta ben seçmeli olarak afetlerde sosyal hizmeti seçmiştim ve mültecilerle sosyal hizmeti seçmiştim. Bunlar benim hayatımı kolaylaştırdı. Zaten AFAD'a geçmemde bu etkili olmuştu. AFAD yeni yeni kuruluyordu. Hatta blok uygulamamı Birleşmiş Milletlerin projesinde yapmıştım. Türkiye'nin her yerinde Suriyeli var, sadece buarada değil. Belki mültecilik zorunlu konulabilir, hatta afetlerde sosyal hizmet de konulabilir zorunlu olarak. Çünkü o zamanlarda bu konular gündemde değildi, öyle bir şey yoktu." [Mavi1]

Mavi1 lisans eğitiminde hem afet hem de mültecilerle sosyal hizmet dersini aldığından, bu alanda çalışmak istemesinde bu derslerin etkili olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca aldığı hizmet içi eğitimler ile, kendi yaptığı okumalar ve araştırmalar ile bilgi açığını kapatmaya çalıştığını ifade etmektedir. Uzmanlaşmak daha çok mesleki gelişim içerisinde gerçekleşen bir durumdur ve öğrenmenin sonu yoktur.

"Lisans eğitiminde iletişim teknikleri açısından ben yetersizlik görüyorum. Bizim mezuniyetimiz yıllarında iletişimle ilgili direkt bir ders yoktu. İletişim derken, güncel...Görüşme teknikleri olarak değil; güncel iletişim teknikleri. Vizyonda, sinerjide, sanal ortamda ve kamuoyunda iletişimin en ileri düzeyinde olmamız gerek. En ileri düzeyinde olmak, en geri olandan da bihaber olmamayı gerektirir. Bunu iyi kavrayıp, ayağımız doğru zemine basmalı." [Yeşil1]

Yeşil1 ise yine herkesten farklı ve genelci bakış açısıyla genel bir iletişim dersine ya da bilgisine olan ihtiyaçtan bahsetmektedir. Sosyal çalışmacı olarak bireysel iletişimin ötesinde kitlesel iletişim konusunda da ileri düzeyde olunması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların mesleki bilgi ve beceriler hakkındaki değerlendirmelerinin genelde iki başlığa ayrıldığını fark edilmiştir. Birincisi lisans eğitiminde alınan derslerin bilgi ve beceri üzerindeki etkisi ikincisi ise hizmet içi eğitimlerin bilgi ve beceriye etkisidir. Genel olarak AFAD özelinde aldıkları hizmet içi eğitimlerin kendilerini oldukça geliştirdiğini, hepsinin pratiğe uygun ve sahada çalışan uzmanlarca verildiğini ifade etmişlerdir. AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların psikososyal destek alanı ile ilgili olarak çok fazla kapasite geliştirme eğitimi almış olması ülke genelinde kalifiye bir ekip yetiştirildiğini göstermektedir.

Diğer konu olan lisans düzeyindeki eğitimler hakkında sosyal çalışmacıların hemen hemen hepsi afet ve mültecilikle ilgili derslerin ülkemizin içinde bulunduğu durumdan dolayı zorunlu ders olarak verilmesi ve bu derslerin teorinin yanı sıra beceri odaklı

olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bir kısım ise genelci eğitim yaklaşımından uzmanlaşmaya gidilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Cılga'ya göre; az gelişmiş ülkelerde genelci eğitim yaklaşımının savı;mesleğin toplum içinde yeni olduğu, mesleki gelişme sürecinin belirli bir düzeye ulaşmadığı gibi nedenler ile eğitim sürecinde uzmanlaşmanın toplumun gereksinimlerini aşacağı yönündendir (Cılga,2004, s: 144). Bu nedenle uzmanlaşarak yetişen sosyal çalışmacıların ülke içerisinde çalışma alanlarının sınırlı kalabileceği ve iş bulamacağı gibi endişeler söz konusudur

4.4.2. Oryantasyon ve Süpervizyon İhtiyacı

Özelikle ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar için her bireyin, her toplumun kendine özgü olması her vakada farklı mesleki bilgiyi ve beceriyi kullanmayı gerektirmektedir. Bu nedenle de sahada çalışan uzmanı mesleki bilgi ve becerisini kullanırken zorlandığı vakalarda süpervizyon desteğine ihtiyaç duymaktadır. Olay öncesinde hazırlıklı olmak için önceden bilgi edinmek sahaya uyumlanmak gerekmektedir. Bu nedenle afet ve acil durumlarda oryantasyon ve süpervizyon meslek elemanının gelişmesi, hizmetin iyileştirilmesi için önemlidir.

Afet ve acil durumlarda oryantasyon süreci insan kaynaklarındaki oryantasyonla karıştırılmamalıdır. Kelime anlamı itibariyle uyumlanma olarak geçen oryantasyon afet ve acil durumlarda sahaya inmeden önce sahaya daha hızlı uyum sağlamak ve hakim olmak adına önceden bilgilendirme, yönlendirme yapılmasıdır.

Süpervizyon ise; türkçe karşılığı olmamakla birlikte mesleki rehberlik ve danışma denilebilmektedir (Cılga, 2004,s:126). Uzmanın mesleki bilgi ve becerisini doğru şekilde kullanmadığı; örneğin empati kuramadığı, karar veremediği ya da doğru yöntemi bulamadığı durumlarda almak istediği mesleki destektir. Süpervizyon desteği gözetim, danışmanlık ve tazelenme eğitimleri şeklinde verilebilmektedir. Hatta günümüzde gözetimden ziyade telefonda danışmanlık, intervizyon denilen akran süpervizyonu ve tazelenme eğitimlerinde bir araya gelme gibi yöntemler daha etkili ve sürdürülebilir olmaktadır.

Oryantasyon İhtiyacı

"Ben Kilis görevine ne için gittiğimi bile bilmiyordum. Müdür Bey il müdürlerinin gitmesi gerektiğini, orada başka işler için de bir hazırlama personeli yanında gelmesi gerektiğini söyledi. Ben zaten neden gittiğimi bile bilmeden, bir de "Sen de geliver" tarzında bir yaklaşımla beni de götürdü." [Sarı2]

Sarı2'in „sen de geliver“ şeklinde her şeyden bir haber kitlesel göçün yeni başladığı dönemde Suriye sınır bölgesine görevlendirildiğinden bahsetmektedir. Herhangi bir bilgi sahibi olmadan sahaya inmek demek hem kişisel hem ruhsal hem de mesleki olarak bir hazırlık yapmamak demektir. Bu da her türlü riske açık olmak anlamına gelir. Çok basit gibi görünen bilgi verilerek çalışılacak alana uyumlandırma süreci afet ve acil durumlarda çok hızlı bir şekilde de yapılmalıdır. Uzun bir görev ise birkaç hafta öncesinden, kısa bir görev ise bir kaç gün öncesinden hatta saatlik bir görev ise yolda giderken araçta bile yapılabilir. Önemli olan bilgilendirmenin yapılması ve gidilecek yerin ve şartların bilinmesi ve ona göre hazırlık yapılmasıdır.

"Biz tabii Suriyelilerin sosyo demografik yapılarını ve kültürlerini bilmediğimiz için eşleriyle görüşmem gereken konular oluyordu. Kısıkanıyorlardı eşleri, benim görüşmemi istemiyorlardı. Yani bunun gibi birçok zor durumla karşılaştım. Bu sadece bir örnek." [Sarı2]

"Oryantasyon hedef kitleyi tanımak için çok önemli. Van dan gelenler ile çalışırken, kültür farkı biraz zorladı. Önce onların kültürleri hakkında biraz bilgi edinmemiz gerekiyordu. Kişileri tanımadan, nasıl diyeyim, toplumda onlara göre kadının, erkeğin, çocuğun rolü ya da bir ailede liderin rolünü bilmeden... Yani direkt gidip bir kadınla iletişimi çok sağlayamıyorduk mesela; önce eşinden izin alıp... Bu tarz şeylerle karşılaştık." [Kırmızı1]

Özellikle Sarı2'nin ve Kırmızı1'in bahsettiği gibi bir bölgeden başka bir bölgeye görevlendirilme söz konusu ise ya da yeni bir grup ile çalışılacak ise hedef kitlenin kültürel özelliklerini, farklılıklarını bilmek verilecek hizmetin etkililiğini ve işlevselliğini etkileyecektir. Sarı2'nin örneği Suriye, Kırmızı1'in örneği Van olmasına rağmen ikisinde de toplumsal cinsiyet rollerinin farklı farklı etkileri söz konusu olmuştur. Bu nedenle mesleki uygulamaya başlamadan önce o bölgede yaşayan nüfus hakkında bölgeyi tanıyan kişilerden (yönetici, muhtar, diğer meslek grupları vs.) ya da varsa bir önceki gruptan oryantasyon almak önemlidir.

"Ben sahada oryantasyonun önemini çok iyi hissettim. Birbirinden çok farklı kültürel yapılara sahip iki farklı şehirde mesleki çalışma yaptım. İkisi de maden ocağı kazası aynı teorik bilgi ama farklı uygulama yapıyorsun. Öncesinde hem bölgenin hem afetzedenin, kazazedenin sahip oldukları özellikler hakkında bir bilgi alıp alana inmek, yapılması ve yapılmaması gereken çalışmalar ile alakalı hassasiyetleri öğrenmek çok önemli. Yoksa hiç bir şekilde bağlantı kurmadan, güven ilişkisini başlatamadan dönüp gelirsın. Kültürel bilgiyi kendi çabalarımızla olmadı sahaya inince birinci gün insanları gözlemleyerek edindik. Süreç yönetiminde kolaylaştırıcı rol oynadı. AFAD ta böyle bir sistem yok. Eğitimlerle, ikili ilişkiler ile bu ihtiyacımızı gidermeye çalışıyoruz. Biz yine meslek elemanı olarak bu konunun önemini biliyoruz, arama kurtarmacıların, yöneticilerin, mühendislerin bu hassasiyete sahip olmadan vatandaş ile iletişime geçmesi çok zarar verici olabiliyor bazen." [Yeşil2]

Yeşil2 de diğer sosyal çalışmacılar gibi sahadaki insanlar hakkında alınan oryantasyonun mesleki uygulamaya etkisinden bahsetmektedir. Böyle bir uygulama olmadığı için en pratik haliyle ilk günler kişileri gözlemleyerek bu ihtiyacını giderdiğinden meslek elemanı olarak bu konunun farkında olduğundan söz etmektedir. Diğer meslek gruplarının ise böyle bir bilgiye sahip olmadan alana inmesinin afetzedeye zarar verebileceğinden duyduğu endişeyi aktarmaktadır.

"Oryantasyon, mesela Başkanlıktan görevlendirmeye gittiklerimizde, oradaki sosyal çalışmacılarla beraber zaten, hani iletişim halinde olduğumuz için, onlar bildiklerini bize aktardılar, bu şekilde oldu. Yani öyle dört dörtlük ve çok sağlıklı olmadı, ama sıfır bilgiyle de gitmedik. Zaten yolda giderken plan yaparak gidiyorduk. Aynı ortak dili konuşabilmek bu açıdan çok önemli ve çok kıymetli gerçekten. Zaten bizler meslek elemanı olduğumuz için, gitmeden önce sahayı araştırma, bilgi alma biraz otomatik bir davranış gibi ama sistematik düzenli bir uygulama yok." [Turuncu1]

Turuncu1 AFAD'da çalışan sosyal çalışmacılar arasında oryantasyonla ilgili bir hassasiyetin olduğunu dile getirmektedir ancak bunu kurumsal bir bilinçle değil de mesleki bir bilinçle yaptıklarını ifade etmektedir.

"Alana çıkmadan önce kesinlikle böyle bir oryantasyon yapılmadı, yapılmıyor. Yeni yeni bu tarz çerçeveler oturtulmaya çalışılıyor. Ama bundan önce belki olmuştur, ama sosyal çalışmacılar buna dahil edilmemiştir. Arama kurtarma odaklı yürüyebiliyorsun bu işte daha çok. Bölgeye nasıl gidilmesi gerektiği, kıyafet tercihi, mevsim özellikleri, ekipman tercihleri buna göre değişiyor, ama psiko-sosyal destek açısından alana gitmeden önce herhangi bir oryantasyon yapılmıyor. Sadece afet alanında bizim belki bir arkadaşımız varsa biz gitmeden önce kendi çabalarımızla aslında ondan bilgi alıyoruz, ona göre bölgeye gönderilirse hazırılık yapabiliyoruz." [Lacivert]

Lacivert de yine diğer sosyal çalışmacılar gibi oryantasyon ihtiyaçlarını kendi ikili ilişkileri ile giderdiklerini bu tarz bir ihtiyacın kurumsal olarak arama kurtarma teknisyenleri özelinde uygulanmaya çalışıldığını ifade etmektedir.

"Başkanlığın bizden istediği şey anında müdahale. Oryantasyon çalışmasına ayıracak vakti yok. Eğer olursa öyle bir vakit, bu problem yaratır. Çünkü her şey kayıt altında. Aramayla gelen kayıtlarla aracın çıktığı zaman arasında kayıt var. Bu süreç arasında niçin bu kadar süre var diye sorgulanır. Onda şöyle bir şey oluyor: Olayı, ihbarı alan enformasyon memuru, olay nerede oldu, iletişim numaraları alınıyor, ne olurken oldu, kimler etkilendi, hemen o köyün ya da o mahallenin muhtarı kim, onunla iletişim sağlanıyor. Bu da yetmiyor, bunu teyit etmemiz gerekiyor. Muhtarda teyit ediyoruz, eğer dağ başı jandarmaysa dağ başı, il ya da ilçeyse emniyet ya da ilgili jandarma, onlarda da teyit ediyoruz, 112'yle teyit ediyoruz. "Biz böyle böyle bir ihbar aldık, siz de aldınız mı? Nasıl durum?" filan. Atıyorum, 112 gittiye, o bölgeye giden 112'deki personelin iletişim numaralarını da alıyoruz, kendi personellerimiz arasında paslıyoruz ya da merkezden enformasyon memuru, "Biz böyle böyle bir duyuru aldık. Siz ne yapıyorsunuz, aldınız mı?" filan. Çünkü kimi zaman şöyle bir şey oluyor: Bazen ... ihtiyaç olmuyor, yoldan dönüyorlar. Burada da ne oluyor; 112 gitmiş oluyor, vatandaş olduğu bölgeden ortamdaki halk çıkarmış oluyor, ambulans da hemen vatandaş alıp gidiyor, bizimkiler de tabii ki yoldan dönüyor olabiliyor. Ama bu süreç de sürekli takip edildiği için, öyle devam ediyor." [MOR1]

"Şöyle: Bilgi almak tabii ki önemli. Ama bilgi almadan gidiyorsun. Yani bir olay oluyor... En azından benim gittiklerimde. Bu bir süre kaybı oluyor aslında. Kendin gözlemliyorsun, bilgileri kendin alıyorsun. Bir oryantasyon da hemen öncesinde almadık. Ama AFAD'ın sağladığı eğitimler vardı; çalışanlara destek eğitimlerimiz oldu, psiko-sosyal destek eğitimlerimiz oldu. Onun dışında herhangi bir oryantasyonumuz olmadı." [Kırmızı1]

Mor1 ve Kırmızı1 diğer sosyal çalışmacılardan farklı olarak olaylara ihbar şeklinde arama kurtarma teknisyenleri ile birlikte gittiklerini, giderken zamanla yarıştıklarını ve oryantasyon sürecinin zaman kaybı yaratacağı riskini ifade etmektedir. Bu durumda ellerindeki çok temel bilgileri dahi araç içerisinde tüm ekibe vermeleri ve dikkat edilecek hususları konuşmaları daha hızlı ve etkili bir müdahale için yerinde bir uygulama olabilecektir.

"Ermenek şöyle bir deneyimdi: Benim aslında gerçekten bir travmayla karşı karşıya kaldığım ilk deneyimdi. Çok çok zorlandım. Öncelikle ne yaptığını bilmiyorsun alanda. Ama arkadaşlarımız bizi daha önce bilgilendirmişti. Bunda, AFAD'daki Psiko-Sosyal Grubundaki arkadaşlarımızın çok emeği var gerçekten, çünkü tam bir bilgi akışı geçiyordu. Deneyim paylaşımı, nelerle karşılaşacağımız ve nasıl davranmamız gerektiği konusunda çok güzel bir iletişim ağı sağlandı.

Görev değişiminde 1 gün birlikte çalışma şartı koyuldu. Kesinlikle oryantasyon yapıldı. Çünkü bunu her yerde anlatırım ben, diğer yurtiçi ve yurtdışı görevlendirmemizde de hep bu örneklerden geçerim. Biz bu yönden şanslıydık ilk giden arkadaşlara göre. Ama dediğim gibi, öfkenin, sabrın kalmaması yönünden de biraz daha şanssızdık. Şu yönden de şanssızdık: Artık yereldeki meslek elemanları da, arama kurtarmacılar da, maden işçileri de hiç rotasyon yapılmadığı için tükenmişlik yaşıyor idi." [Turuncu2]

"Ermenek benim, her zaman söylerim, en zor görevlerimden birisi olmuştur. Biz önceki ekip ile etkileşime geçemedik. Bu kötü bir durum oldu. Bizden önceki ekiple en az bizim bir gün çalışıp...biz denk gelemedik bazı sebepten dolayı. Bir gün çalışıp onların oradaki yakınları bizi tanıtmaları gerekiyordu "Biz gidiyoruz, bu arkadaşlar bizim görevimizi yerine getirecekler" gibisinden. Neyse, o olmadı." [Sarı1]

Turuncu2 ve Sarı1 her ikisi de Ermenek Maden Kazasında yaşadıkları oryantasyon sürecini anlatmasına rağmen Turuncu2 çok iyi bir bilgi akışı olduğunu hatta yeni gelen ekiple ayrılan ekibin bir gün birlikte çalıştığını aktarırken, Sarı1 böyle bir şeyin gerekliliğinden ve yapılmadığından bahsetmektedir. Bu demek oluyor ki kurumsal bir düzenden ziyade yine görev başındaki meslek elemanlarının mesleki hassasiyetine göre aynı olayda oryantasyonun bir dönem yapıldığı başka bir dönem yapılmadığı görülmektedir. Bu durumun kişilerin hassasiyetine bırakılmadan özellikle tanımlanması, takip ve izleme yoluyla pekiştirilmesi önemlidir.

"Antep'e 3-4 tane barınma merkezine gittik ekip olarak. Çok güzeldi o. Belki mesleki deneyimlerin en güzel bir ayıydı diyebilirim. Çünkü gerçekten her şey çok güzel planlanmıştı. Kimin nereye gideceği, açıklamalar, karşı taraf bizi nasıl kabul edecek, yani öncelikle meslek elemanlarının birincil ihtiyacı olan oryantasyon ihtiyacı karşılanmıştı." [Turuncu2]

Turuncu2'nin bahsetmiş olduğu kamp görevlendirmesi öncesinde bütün bilgilendirmelerin yapıldığını belirtmektedir. Ancak bu çalışmada diğerlerinde olduğu gibi olay, proje ya da kişi özelinde kaldığının, AFAD da afet ve acil durum öncesinde ya da görev değişiminde yapılması gereken oryantasyonun sistemli olmadığı görülmektedir.

Süpervizyon İhtiyacı

"Acil durumlarda çocuk koruma eğitimini almıştık, ondan sonra gitmiştik kamplara. Daha sonra da, bir aylık süre sonrasında da Gaziantep'te saha destek süpervizyonu aldık, yani yaptığımız çalışmaları değerlendirdik. Hangi kampta hangi olaylar yaşıyor, ne gibi çalışmalar yapılabilir, artı, eksi yönler, bu tarz bir süpervizyon aldık. Bence en önemli çalışmalardan birisi süpervizyon için

çalışmanın ortasında tekrar toplanmış olmamız idi. Çünkü bütün kamplarda işleyiş çok farklı. Benim gittiğim kampta yapılan etkinlikler, yapılan çalışmalar, kampın donanımı çok farklıyken başka kamplarda çok farklı uygulamalar yapıldığını gördük. STK'ların çalışma şekilleri, bütün bunlar benim sadece kendi kampım değil de, bütün Türkiye'deki durumu görmemi sağladı. Bu da neler yapabilirim konusunda bana bir fikir oluşturdu. Yani ben "Şunlar da olabilirmiş aslında" dedim ya da benim söylediğim şeylerden, benim anlattığım şeylerden farklı kamplarda çalışan arkadaşlar fikir edindiler "Aslında bu da olabilirmiş" şeklinde. Yani iyi oldu." [Sarı2]

"Görevlendirme öncesi UNİCEF projesi kapsamında "Çocuk Koruma Eğitimi" aldık. Sahaya gitmeden önce incinebilir çocuklar, kitlesel göçün çocuklar üzerindeki etkileri ve çocuklar için oluşturulmuş Çocuk Dostu alanlar hakkında bilgi sahibi olarak gittik ve 15 gün sonra süpervizyon desteği için hocalarla tekrar biraraya gelindi. Çok faydalı oldu. Onun dışında bir saha görevim olmadığı için süpervizyon ya da oryantasyona ihtiyaç duymadım ama bildiğim kadarıyla böyle oturmuş bir şey de yok AFAD ta." [Kırmızı2]

Sarı2 ve Kırmızı2 Acil Durumlarda Çocuk Koruma projesi kapsamında hem öncesinde bilgi alarak hem de 15 gün sonrasında deneyimlerini ve zorluklarını aktarmak üzere süpervizyon eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Sarı2 bu süpervizyon desteğinin bir uzman gözetiminden ziyade tüm gruba eğitim şeklinde verilmesinin avantajlarından bahsetmektedir. Farklı uygulama örneklerini dinleyerek birbirlerine fikir verdiklerini ifade etmektedir. Bu durumda süpervizyon desteğinin gruplar halinde verilmesinin de etkili bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür.

"Bence kesinlikle süpervizyon desteğine ihtiyaç duyuluyor. İlk zamanlarda aslında buna daha çok ihtiyacımız oldu bizim, çünkü belki de AFAD'da çalışan ilk sosyal çalışmacılardık, önümüzde herhangi bir evrak, herhangi bir bilgi yoktu. Başkanlıktan sağlanan bazı bilgiler, eğitimler aldık. Psiko-sosyal destek eğitiminin aslında nasıl bir şey olduğu, psiko-sosyal desteğin nasıl olduğunu ince ince bize anlattılar. Bunun çalışana destek olsun ve afetzedelerle kurduğumuz iletişim olsun, psiko-sosyal desteğin nasıl alt başlıklara ayrıldığını bize anlattılar. Zaman içerisinde bunları öğrendik, ama alanda her zaman bir süpervizör olması bizim için iyidir veya alanda çalıştıkça biz de yeni gelen arkadaşlara süpervizör olabiliyoruz bazen. Dediğim gibi meslektaşlar arasında o tip bağlantılar mevcut aslında az kişiden oluştuğumuz için." [Lacivert]

Lacivert AFAD da çalışan ilk sosyal çalışmacılar olmalarından kaynaklı olarak ilk zamanlar süpervizyon desteğine çok fazla ihtiyaç duyduklarından zaman içerisinde aldıkları hizmet içi eğitimlerle bu ihtiyacı gidermeye çalıştıklarından bahsetmektedir. Ancak hala bir afet ya da acil durum olduğunda yani alanda her zaman ihtiyaç olduğunu

belirtmektedir. Böyle bir destek olmadığı için yine oryantasyonda olduğu gibi kendi aralarında akran süpervizyonu şeklinde çözmeye çalıştıklarını dile getirmektedir.

"Nizip Kampına arama kurtarma teknisyenleri ile gitmiştim ve tek kadındım, ilk görevimdi. AFAD'da çalışan meslektaşımız vardı, mesela o bana çok destek olmuştu. İlk onu aramıştım ben giderken, en çok nelere dikkat edebilirim diye; deneyimlerini bana çok güzel aktarmıştı ve bu süreçte de aslında bana, hocalardan ziyade, o süpervizörlük yapmıştı. Şimdi bile tüylerim diken diken oldu. Çünkü o bana şey demişti; "Bizler karıncalarız; temeli biz atıcaz, yani bizler nasıl ilerlersek öyle gidecek. O yüzden, hiç canını sıkma, elimizden geleni yapalım" demişti..... Bir de, bizim birincil işimiz bu olmadığı için, terapi hizmeti vermek vesaire, insan tedirgin de oluyor. Ama o anda orada başvurabileceğin herhangi bir ruh sağlığı çalışanı olmadığı için de, en azından zararının olmadığını bildiğin teknikleri öğretmek işe yarıyor." [Turuncu1]

Turuncu1 de tıpkı Lacivert gibi ilk süpervizörünün başka bir kampta çalışan meslektaşı olduğundan ve halen anlatırken bile duygularının yoğunluğundan bahsetmektedir. Turuncu1'in meslektaşı ile yaptığı telefon görüşmesi o kadar kıymetli ki içerisinde süpervizyon, çalışana destek, güçlendirme, motivasyon hepsi bir arada bulunmaktadır. Tıpkı çalışana destekte olduğu gibi süpervizyon desteğinde de akran desteğinin önemi görülmektedir. Öyle görünüyor ki akran desteği meslek elemanları arasında en hızlı ve en ulaşılabilir olanıdır.

"Süpervizör desteğine hep ihtiyacım var. Kendimi mesleki olarak yetersiz görüyorum. AFAD'da mesleğimi unuttum. Bazen şey oluyorum, kendime olan saygımı... Acaba ben ne yapıyordum? Bu düşünce ve bu tükenmişlik beni ele geçiriyor kimi zaman.....Sistemli ve düzenli bir süpervizyon desteği almıyoruz çok fazla hizmet içi eğitim aldık. Ordan faydalandık. Hatta ben merkez düzeyde taşraya böyle bir hizmet verilmesi gerektiğini düşünüyorum" [MOR1]

"Psikososyal de yetkinlik önemli. O yüzden,beceri odaklı eğitimlerin sıklaştırılması, alanla ilgili becerilerin geliştirilmesi çok önemli. Çünkü atıyorum, 2 senede bir belki bir acil duruma gidiyoruz; ara ara hatırlatıcı, en azından bir araya getirici, hatırlatıcı çalışmaların yapılması gerekiyor. Şöyle: Mesela psiko-sosyalden uzak kaldıkça soğuyorsun; "Acaba yapabilir miyim?!" diyorsun, o özgüvenini yitiriyorsun. Kendi hayatında da farklı gelişmeler oluyor, "Acaba şundan sonra ben yapabilir miyim, gidebilir miyim?!" diyorsun, böyle şeyler oluyor. O yüzden eğitimlerle de süpervizyonu sıcak tutmak lazım." [Kırmızı1]

Mor1 ve Kırmızı1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi süpervizyon hizmetine duydukları ihtiyaçtan bahsetmekte ve her ikisi de içinde bulundukları duygunun yoğunluğunu dile getirmektedir. Mor1 mesleğini unuttuğundan ve tükenmişlik yaşadığından, Kırmızı1 ise

acaba yapabilir miyim diye özgüvenini yitirdiğinden söz etmektedir. Mor1 düzenli ve sistemli bir şekilde merkez düzeyde süpervizyon ihtiyacının giderilmesini önerirken, Kırmızı1 de tazelenme eğitimleri ile süpervizyonu sıcak tutmak gerektiğini önermektedir.

"Süpervizyon hizmeti almıyoruz kendimiz eğitimlerde ya da telefonla aradığım gönüllü hocalar var alandan onlarla görüşüyorum. Psikolog ve psikiyatrist kendileri." [Mavi1]

Mavi1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi süpervizyon ihtiyacını kendi çabaları ve ikili ilişkileri ile çözdüğünden bahsetmektedir. Yine görmekteyiz ki telefonla süpervizyon oldukça etkili ve hızlı bir çözümdür.

Afet ve acil durumlara özgü, somut ve önleyici, çalışanların esenliğini koruma ve iyileştirme amacı taşıyan bir çalışana destek planı oluşturulmalı ve içerisinde çalışanın ihtiyacı olan her adım bütüncül bir şekilde yer almalıdır.

4.4.3. Kişisel Özelliklerin Afet ve Acil Durumlarda Çalışmaya Uygunluk Durumu

Ülkemizin gelişmişlik düzeyine ve yapısal şartlarına göre bir mesleği ya da çalışacağımız alanı seçerken kişisel özelliklerimiz ya da eğilimlerimizden ziyade sınavda aldığımız puan, hemen işe yerleşme çabası ya da işin gelir düzeyi etkili olmaktadır. Halbuki kişisel özelliklerimize uygun bir iş ortamında çalışmak motivasyonu zinde tuttuğu gibi mesleki zorluklarla daha kolay baş etmemizi sağlamaktadır. Özellikle ruh sağlığı alanında çalışan meslek gruplarının kişisel özellikleri, değerleri ve yatkınlıkları; mesleki bilgi, beceri ve değerleri ile ne kadar örtüşür ise uygulamada o kadar başarılı olunmaktadır. Sonuç olarak mesleki bilgi edinilebilir, mesleki beceri geliştirilebilir ancak söz konusu gelişimin mükemmeliği için kişisel özelliklerin uygunluğu oldukça önemlidir.

Afet ve acil durumlarda çalışmak başlı başına önemli bir stres kaynağı olabilirken, bu alanda çalışacak kişilerin bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Afet ve acil durum gibi zorlayıcı görevlerde en uygun ve yetkin kişilerin gönüllülük esasına göre seçilmesi önemlidir. Çalışanlar geçmiş deneyimleri ve kişisel özellikleri ile birlikte bir bütün olarak afet ve acil durumun doğasına uygun olmalıdır. Bu nedenle afet ve acil

durumlarda çalışmak için insanın kendisini tanıması, kişisel özelliklerini bilmesi ve sahada çalışmaya uygun olup olmadığını önceden tayin edebilmesi gerekmektedir.

Özellikle afet ve acil durumlarda çalışacak kişilerin çözüm odaklı, hızlı ve karar verici, pozitif düşünce gücüne sahip, soğukkanlı, koordine etme becerisi yüksek, birlikte çalışmaya yatkın kişiler arasından seçilmesi sahada yaşanan kaos ortamının çözülmesinde oldukça etkilidir.

Bu anlamda görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların kişisel özelliklerini afet ve acil durumlarda çalışmaya uygun bulup bulmadıklarına dair sorduğum soruya verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibidir.

"Şu ana kadar hiçbir olaya müdahale etmediğim için ya da herhangi bir kamp süreci geçirmediğim, herhangi bir olayda gitmedim, olay yeri görmedim, afet ya da acil durumla hiç karşılaşmadığım için kendim nasılım, nasıl hissederim şu an onu çok kestiremiyorum, ama şimdiki düşüncelerim çok bana göre olmadığı tarzında. Yani, bir Ankara garı patlaması sonrasında gitmiş olsaydım, oradaki travmatik olaya dayanabilir miydim, oradaki tutumum nasıl olurdu şu an için çok profesyonel yaklaşamayacağım şeklinde. Ama olaylara gittikçe ya da gördükçe ya da çeşitli eğitimlerden geçtikçe bu tutumumu değiştirebilirim gibi geliyor." [Mor2]

"Afet alanının bir saha çalışmam olmadı ancak afet alanında kendimi çalışmaya uygun buluyorum. Gerçi bir olay ile karşılaşınca yine böyle düşünür müyüm bilmiyorum." [Kırmızı2]

"Şu ana kadar bir saha çalışmam olmadığından kendimi sınama şansım olmadı fakat böyle bir durum söz konusu olursa çalışmaya uygun olacağımı düşünüyorum." [Mavi2]

Mor2, Kırmızı2 ve Mavi2 herhangi bir afet ve acil durumda görev almadıkları için kişisel olarak ne kadar uygun olup olmadıklarını bilmediklerini belirtmişlerdir. Mor2, düşündüğü zaman çok ona göre olmadığını ifade etmesine rağmen belki gittikçe tutumunun değişebileceğine dair açık bir kapı bırakmaktadır. Kırmızı2, Mor2 nin aksine uygun olduğunu düşünmekte ama bir olay ile karşılaştığında aynı düşünceye sahip olup olmayacağından emin değildir. Mavi2 ise herhangi bir belirsizlik ifadesi kullanmadan kendisini sahada çalışmaya uygun görmektedir.

Bu durum aslında afet ve acil durum görevlerinde çok sık rastlanan bir belirsizliktir. Kamuda yapılan görevlendirmeler genelde gönüllülük esasına uygun yapılmadığı için korku ve endişe ile alana giden meslek elemanlarının bazıları sahayı deneyimledikten

sonra uygun olduklarını görebilmektedir. Ya da tam aksine uygun olduğunu düşünen, gönüllü olarak giden bir kişi zor şartlarla baş etmekte zorlanabilmektedir. Bu gibi durumlarda personel kaynağını yöneten ekibin anında müdahale edip rotasyon sürecini işleterek çalışanların ve hizmetin zarar görmesine engel olması gerekmektedir.

"Bir kere sabırlı bir yapıya sahibim. Bu sabrım bence bu konuda işe yarıyor çok fazla. Sakin bir yapıya sahibim. Bu da bence çok işime yarıyor. Diğer taraftan da arazi çalışması hoşuma gidiyor aslında. AFAD'ın işi de daha çok arazide olduğu için, keşke bu tip olaylar hiç olmasa da biz de göreve gitmesek, ama olduğu zaman da arazi çalışmaları da, açıkçası aksiyon hoşuma gidiyor." [Lacivert]

Lacivert sabırlı, sakin bir yapıya sahip olmasının yanı sıra sahada çalışmayı sevmesinin çok işine yaradığını belirtmektedir.

"Karakterimi uygun buluyorum. Yaptığım görevden dolayı bir şeye anında çözüm bulabiliyorum, ki afetlerde de bu çok önemli. İnsanlarla konuşabiliyorum, onların sıkıntılarını anlayabiliyorum ve yardımcı olabildiğimi düşünüyorum. Tabii, bir süreç gerektirdi bunu. Bunu şu an diyebilmek için geçmiş 7 yıla bakıyorum." [Sarı1]

Sarı1 de Lacivert gibi karakterinin bu işe uygun olduğunu düşünmektedir. Özellikle bir şeye anında çözüm bulabildiğinden ve insanlarla iletişiminin iyi olduğundan bahsetmekte ve geçmiş sürecin bunda etkili olduğunu vurgulamaktadır.

"Kendimi afette çalışmaya uygun buluyorum. Çünkü ben, şok olduğunda şoku ilk başta hemen yaşayanlardan değilim; şoka müdahale edip o olay bittiğinde, ondan sonra "Ben ne yaşadım ki" deyip sonradan yaşayanlardanım. Ondan sonra yaptığım şeyin doğru olduğunu fark edip, "İyi ki de onu yapmışım. Allah'ım ben ne atlattım? Ama doğru şeyi yaptım. Aferin bana." [MOR1]

MOR1 ani ve beklenmedik olaylarda soğukkanlı davranarak olaya müdahale ettiğinden daha sonra yaptığı şeyin farkına vardığından bahsetmektedir. Bu özelliği nedeniyle de kendisini afette çalışmaya uygun bulunduğunu ifade etmektedir.

"Sakin bir tavrım vardır. Hatta bu konuşmalarına da yansır. Kriz durumlarında sakın kafa ile hareket etmek çok önemli bence afetin kendisi yorucu zaten bir de panik tipler hiç çekilmez." Yeşil1

" Vallahi düşünüyorum da uygun muyum?, koordine edebilir miyim bilmiyorum ama afetzedeler ile birebir çalışmaya uygunum galiba örneğin iyi bir dinleyiciyim, sakın bir yapım var. Afet bir ekip işi ve ben de uyumlu bir kişiliğim galiba. " Turuncu2

Turuncu2 ve Yeşil1 de tıpkı Mor1 gibi sakın olmanın öneminden bahsetmektedir. Hatta Yeşil1 panik kişilerin afet ortamında oldukça yorucu olabileceğini ifade etmektedir. Turuncu2 ise koordine etmenin dışında iyi bir dinleyici olmasından ve uyumlu bir kişiliği olmasından kaynaklı olarak birebir müdahaleye uygun olduğunu düşünmektedir.

Afet ve acil durumlar doğası gereği hem mikro düzeyde hem de makro düzeyde multidisipliner ve kurumlar arası çalışmayı gerektirdiği için ekip halinde çalışmaya yatkın olmak önemli bir özelliktir.

"Biraz da ben şey diye tahmin ediyorum; kişilik yapısından da olabilir. Krize müdahalede güçlü karakter olmak lazım, organize olabilmek lazım. Farkında olmadan lider özelliğini, vasfını yitirmemen lazım. Çünkü sen orada en ufak bir yanlış yaparsan kimse seni ciddiye almaz. Bu bahsettiğim özelliklerin kendimde olduğunu düşünüyorum. Şimdi özeleştiri yapalım: Duygusalım, o duygu şeyini kaçırabiliyorum, o sınırı kaçırabiliyorum. Ama onun dışında, organizasyonda, gözlemde, eksiklikleri görmede iyi olduğumu düşünüyorum, en azından ne şekilde çözümleyebileceğimizi ya da belki ekiplere yönelik çalışmalarda. Ama akut dönemde o duygu sınırını kaçırıp, kendim vaka olmaktan korkuyorum açıkçası." [Kırmızı1]

Kırmızı1 krize müdahalede güçlü karakter, organize edebilme ve liderlik vasfına sahip olabilmenin gerekliliğinden ve bu özelliklerinde kendisinde var olduğundan bahsetmektedir. Kriz ortamları birden çok problemi beraberinde getirdiği için dayanıklı olabilme ve koordinasyon becerisini kullanabilme kişiyi ön plana çıkarmaktadır. Ancak Kırmızı1 öz eleştiri yaparak duygusal olduğundan ve kendisi vaka olmaktan korktuğunu belirtmektedir. Bu iki durumu birlikte değerlendirdiğimizde aslında Kırmızı1 kişilik özelliklerinin birebir afetzede ile çalışmak yerine koordinasyon ve yönetime daha yatkın olduğunu vurgulamaktadır.

"Çaresizlik yardım personelinin bir özelliği olmamalı ben yapamayacağım bir şey olduğu zaman geri planda durmaya çalışıyorum benden farklı bir bakış açısı çözüyor sorunu orada. Durmayı bilmek lazım bir de soğukkanlı olduğumu düşünüyorum. Uzun süre görev alabildiğimi gördüm ne kadar doğru bilmiyorum ama.." (Yeşil2)

Yeşil2 kişilik özellikleri ile profesyonelliğin birlikte bir uyum içinde olmasından bahsetmekte ve çaresizlik yaşamak yerine sınırını bilmek gerektiğini vurgulamaktadır. Soğukkanlı olmasının yanı sıra uzun süre görev yaptığını dile getirerek dayanıklı olduğunun da ip uçlarını vermektedir. Afet ve acil durumlarda çalışanlar ne kadar dayanıklı olursa olsun rotasyonlu bir şekilde görevlendirme yapılması ve personelin dinlendirilmesi önem verilmesi gereken bir husustur.

"Duyarlı biriyim gittiğim her afetten vatandaş olarak sorumluluk hissediyorum. Kendime dersler çıkarıyorum. İşbirliğine açık biriyim. En önemlisi sahada çalışmaya istekliyim sonuçta ailevi şartları ön plana çıkan sosyal çalışmacılarız olabiliyor ama ben görevlendirmeye gönüllüyümdür genelde. " Turuncu1

Turuncu1'in afet ve acil durumlarda çalışmaya istekli ve gönüllü olduğunu ifade etmektedir. Yola çıkılan personelin istekli olması zorlu şartlara karşın 1-0 önde başlamak anlamına gelmektedir. Turuncu1'in ifadelerinden yola çıkılarak duyarlı biri olmak ve yaşanan afetten dolayı vatandaş olarak sorumluluk hissetmek güçlü bir empati kabiliyetinin varlığına işaret etmektedir.

"İnsanlara yardım etmeyi seviyorum karakter olarak biraz da fazla özveriliyim galiba bu iyi iş çıkarmak için iyi bir şey ama çok abartmamak gerekiyor sanırım benim gibi, o sınırı koruyabilirsem uygun olduğumu düşünüyorum." Mavi 1

Mavi1'in bahsetmiş olduğu insanlara yardım etme isteği bu tarz meslek gruplarında olmazsa olmaz kişilik özelliklerinden bir tanesidir. Ancak Mavi1'in de farkında olduğunun anlaşıldığı aşırı özveri sınırları aşan bir şekilde ise çalışanın kendisine dur demesi tükenmişlik yaşamaması için önemlidir.

"Afet ve acil durumlarda çalışmak cesaret istiyor bence. Ben kamp görevlendirmemde çok korktum ama güvenlik riskine rağmen vazgeçmedim. Cesaretli olmak ve risk almak önemli ve ben bu anlamda uygun olduğumu düşünüyorum. " Sarı2

Sarı2, ifadelerinden de anlaşılabacağı gibi cesaretin önemli olduğunu düşünmektedir. Güvenlik riskine rağmen saha çalışmasından vazgeçmemenin akut dönemde hissedilen kahramanlık evresinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda afet ve acil durumlarda çalışanların uyması gereken kurallar ve alması gereken güvenlik tedbirleri

ile ilgili ülke genelinde uluslararası standartlara uygun bir belge hazırlanması gerekmekte ve çalışanların hayatları riske atılmamalıdır.

Sonuç olarak görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların büyük bir kısmı kişilik özelliklerinin afette çalışmaya uygun olduğunu düşünmektedir. Genel olarak sosyal çalışmacıların kendileri ve saha deneyimleri hakkında nokta atışı bilgiler vermesi farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

4.4.4. Çalışana Destek İhtiyacı

Bu bölümde daha önce psikososyal müdahale aracı olarak sosyal çalışmacıların sahada uyguladığı çalışana destek hizmetinden farklı olarak meslek elemanı ya da ruh sağlığı çalışanı olarak kendilerinin çalışana destek hizmetine ihtiyaç duyup duymadıkları üzerinde durulacaktır.

"Biz oraya gittiğimizde çatışmalar hâlâ devam ediyordu. Bir anda bir görevlendirme çıktı ve biz acil bir şekilde gittik. Gittiğimizde kampta kesinlikle can güvenliğimiz yoktu. Orada hatta ben çatışmaların ortasında da kaldım. Biz kamptan bir süre dışarı çıkamadık, çeşit çeşit tehditler alıyorduk. Yani, o ilk iki haftalık süreçte can güvenliğim olmadığı için çok yoğun bir stres yaşadım. Kilis kampında ben bunu çok yaşadım. Kilis kampında gerçekten ilk iki hafta yaşadığım can güvenliği korkusu... Sanki onlarla birlikte o duyguyu ben de yaşıyormuş gibi hissediyordum. İkincil mağdur gibi hissettim kendimi ve gerçekten çatışmanın ortasında ben de kaldım. O duygum, bizim bu temel ihtiyaçlar dediğimiz karşılanmadığı için zaten sürekli kronik bir yorgunluk vardı bende. Çünkü çalışma saatimiz de çok kötü. 08:00-12:00. Kendime ayıracağım 5 dakika vaktim yok ve bir aylık bir süre. Hiçbir şekilde bu konuda iyileştirme de yapılmadı. Ben mesela hafta sonu 1 saatlik izin istediğimde bile izin verilmedi. Şimdi ben bu koşullarda ne kadar verimli olabileceğimi de sorgulayacak pozisyona gelemedim. Bu yüzden ben, dediğim gibi, bence kesinlikle bu tip kamplarda çalışanların önceden eğitim alması lazım. Üniversitelerde bu konuda derslerin yaygınlaştırılması lazım. Hatta çalışana destek dersi, yani o konuyu içeren çalışana destek..." [Sarı2]

Sarı2'nin akut dönemde sığağı sığağına alana gittiğini ve çatışmaların ortasında kaldığını anlatırken o süreci hala yaşadığı gözlemlenmiştir. Sarı2 çatışmaların ortasında kaldığını ve kendisini ikincil mağdur gibi hissettiğini söylese dahi yaşamış olduğu durum afete birebir maruz kalmış biri olarak birincil mağdur olduğunu göstermektedir. Can güvenliliğinin olmadığı bir görevde çalışmak oldukça zor bir süreçtir. Bu nedenle afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin şartları iyileştirilmeli, özlük hakları yeniden düzenlenmelidir. Sarı2 temel ihtiyaçların karşılanmaması, izin kullanamaması ve görevlendirmenin 1 ay gibi uzun bir süreç olması nedeniyle o dönem kronik yorgunluk yaşadığını ifade etmektedir. Bu kadar yoğun korku ve stres altında çalıştıktan sonra

herhangi bir çalışana destek hizmeti almadan sahadan ayrılmanın ve öncesinde alana hazırlıksız gitmenin duygusal olarak zorlayıcı bir süreç olduğu görülmektedir.

"İlk çadır kentlerin kuruluşunda daha mesleğe yeni atılmıştım, AFAD'da yeni yeni çalışıyordum. Kendimi aşırı kaptırmıştım. Mesela, empati değil de sempati kurduğumu 3-4 ay sonra, hatta belki de temmuz-ağustosta anladım. Hatta artık şey yapıyordum, "Ben gitmesem Suriyeliler ne olacak?" Saat 08.00'de gidiyordum, saat 22.00-23.00'e kadar kaldığım oluyordu. Ya zorunlu sebeplerden dolayı kalıyordum ya da araba olmuyordu. Kızılay'daki afet çalışanlarını görünce şey diyordum -onlar 3 aylığına geliyor, genelde bazen orada sabahlıyorlar- "Onlar bunu yapabiliyorsa ben de yapabilirim" oluyordu. Ne zaman anladım tükenmişliğe uğradığımı? Mesela, yağmur yağdığında şeyi düşünüyordum; o zamanlar çadırdı, "Suriyeliler ne yapacak, Suriyeli sığınmacılar ne yapacak?" diye düşünüyordum. Bunu da Ankara'dan gelen arkadaşım bana hatırlattı. Ne zamandı? Temmuz gibi gelmişti bir günlüğüne ziyarete. Tükenmiş olduğumu aslında kendi hatırlattı bana. Çünkü kendini kaptırdığında kendine dışarıdan bakamıyorsun. "Sen ne yapıyorsun?" dedi, "İşimi yapıyorum" dedim. "Ama bu kadar kaptırmak doğru mu?" dedi. Ne yapıyordum? Baş etme yöntemleri; nargile, içki. Yani artık şeyi düşünüyordum; saat 19.00, 20.00 olsun da, gidip alkol alayım. Zaten ... alkol ucuzdu o sıralarda. O bir dezavantajdı. Yani şehirde 100 lira olan yetmişlik rakı orada 35-40 lira. Böyle olduğunu önce arkadaşım uyardı AFAD'dan. Sonra da hoca geldiğinde, izleme değerlendirmede dedi ki, "Artık senin yapacak bir şeyin yok. Çünkü sen onlara sürekli bir hizmet sunduğunda onlar bağımlı oluyorlar sana." Bunu da ağustos gibi anladım. İlk geldiklerinde haftada 7 gün gidiyordum. Yani şeyi düşünüyordum; insanlar bir afet yaşıyor, çadırdaki kalıyor, sen bir gün izin yapmazsan ne olacak? Sonra haftada bir izin almaya başladım. Zaten izin günlerimi kendim belirliyordum. Temmuz ayı olduğunda şeyi düşündüm gerçekten dışarıdan bir gözlem olunca ikincil travma olduğunu anladım. Bu da mesela şey yapıyordu, sürekli bir yorgunluk, susma hali. Ama bunu başta dediklerinde kendine yediremiyorsun. Şey diyorsun, "Sen sosyal çalışmacısın, bunun eğitimini almışsın; senin tükenmeye hakkın yok." O dedikten sonra mesai saatlerinde gitmeye başladım. Yine haftada bir işyerinde kalıp raporlama ve sürekli, gece 23.00 de olsa rapor yazıyordum, günlük rapor. Fark edince haftada iki gitmeye başladım. Zaten o süreçte de okullar açıldı. Benim daha çok çalıştığım kişiler çadır kentlerde çocuklardı. Mesela, 3 bin kişilik çadırın 2 bini genelde çocuktan ve 7 tane çadır kent vardı. Her gün bir çadır kente gidiyordum. Grup çalışması ya da sportif çalışma yaptığımda şeyi düşünüyordum, "Burada 2 bin tane çocuk var ve ben 200 kişiye ulaştım." Kendimi zorluyordum yani. Sonra anladım ki, ben olmasam da onlar hayatlarına devam edecek ve düzene girdi zaten. Çalışana destek sistemi olsaydı bu kadar ağır atlatmazdım belkide " [Mavi1]

Mavi1 geçici barınma merkezinde yaptığı çalışmaları bugün dışarıdan bir gözle anlatabildiğini o dönem yaşadığı aşırı sempati sebebiyle yaşadığı tükenmişliği fark edemediğini ve bu durumu kendisine başka bir ilde çalışan meslektaşının fark ettirdiğini söylemektedir. O dönemde baş etme yöntemi olarak içki ve nargile tüketimini artırdığını, alışkanlık haline getirdiğini ifade etmektedir. Arkadaşı sayesinde bir

farkındalık yaşamasına rağmen eğitim için gelen hocaların izleme ve değerlendirme yaptıkları bir dönemde kendisine 'suriyeliler sana bağımlı hale geliyor' cümlesinin etkili olduğunu, aslında yine kendisi için değil Suriyeliler için harekete geçtiğini görülmektedir. Bu süreçten sonra kampa gidiş günlerini azaltarak daha objektif olmaya başladığını ve böylece kendisi olmasa dahi Suriyelilerin hayatlarına devam edebileceğini anladığını söylemektedir. Kendisinde gördüğü belirtileri ise yorgunluk ve susma hali olarak tanımlamaktadır.

Bu durum profesyonellerin empatiden çıkıp sempatiye geçiş yaptığında yaşadığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Afet ve acil durumlarda uzun süre çalışan kişilerin takip edilmesinin, süpervizyon desteği tanımlı bir çalışana destek programı düzenlenmesinin kilit önem taşıdığı görülmektedir. Bu gibi durumlarda çalışanların stres kaynaklarına maruz kalma seviyesi dikkate alınmalı ve daha fazla mola verilmesi için düzenleme yapılmalıdır.

"Duygusal güçlük hissettim, o anda hissettim. Ondan sonra hissettim mi diye şu an konuşurken aklıma geldi. Birazdan söyleyebilirim bu konuyu. Öncelikle cesetler hep şeyde çıktı benim bulunduğum dönem, gece çıktı. Mesela 24.00'te yatıyorsak 03.00'te kalktığımız zaman. Daire başkanı bildirdi. Koku geliyormuş. "Ceset çıkacak, herkes hazırlıklı olsun." Birden o şokla uyanıyorsun ya, zaten uyanır uyanmaz insan huzursuzlukla uyanıyor. Bunu duyup uyanmak çok büyük bir travma yaşattı aslında bizde. Mesela gündüz olsaydı hiç etkilenmeyecektik bundan. Çok büyük bir zorluktan o benim için. Gerçekten çok soğukkanlı biri olmama rağmen zor bir şeydi. Onda zordu ve aileler hastaneden çıktıktan sonra evine giderken ve defnedilirkenki süreç çok zordu. Bir 6 gün kaldım sanırım. En son 6. günde şöyle: Artık son ceset çıktıktan sonra ben ister istemez bir rahatladım. Devamı gelmeyeceği için stres yoktu. Ondan sonra, nasıl söyleyeyim, aileler de yardımcıydı. Mesela, aileler bize yardımcı olmasa, belki bu stresi daha çok hissedecektik. Şöyle yardımcıydılar. Çok güzel bir anım da var aslında. amca olabilir. Artık son çıkartılanlardandı, sondan bir öncekiydi galiba. Sürekli yakın ilgi gösterdiğimiz için bizi de kanıksadı kendisi. "Oğlum, size çok zahmet verdik" dedi. Artık cenazeyi defnettik. Mesleki olarak deriz ya, kültürel öğeleri kullanmaya dikkat ediyoruz. Artık oralı gibi konuşmaya başladık. "..... amca, hadi güle güle" dedik, elini öperken, "Oğlum, size çok zahmet verdik" dedi. Adamın cenazesi daha bir dakika önce gömüldü, o adam hâlâ o mahcubiyeti yaşıyor. "Zahmet verdik, kusura bakmayın." Olur mu amca dedik. "Bir daha gelin. Şu an hiç iyi gelmediniz; belki daha sonra, yol üstüdür burası, gelirsiniz. Misafirim olun, daha farklı ağırlayayım sizi" dedi. O çok güzel bir duygu idi. Böyle duyunca, belki biraz daha o şeyi, o krizi yaşayacak da böyle bir memnuniyet ifadesi iyileştiriyor insanı, demek ki işe yarıyor diyorsun kendi zorluğunu unutuyorsun." [Turuncu2]

Turuncu2, Ermenek'te yaşadığı duygusal güçlüğü anlatırken soğukkanlı bir insan olmasına rağmen sürekli ceset haberi almak ve vermek noktasında stres ve travma yaşadığını belirtmektedir. Hatta son cesede ulaşıldığında kendisine bir rahatlama geldiğini söylemekte ve bu süreçte olaydan etkilenen ailelerin kendilerine verdiği desteğin ve olumlu geri bildirimlerin kendisini iyileştirdiğini ifade etmektedir.

Karataş deprem sonrası Adapazarı'ndaki bir izlenimini şu şekilde aktarıyor: 'Boyu iki metreye yakın, iri yarı,30-35 yaşlarında bir erkek ilaç almak için geldiğimiz Devlet Hastanesinin önünde duran ambulansa ürkek adımlarla yaklaştı ve "bileğim ağrıyor Doktor Bey, bi bakar mısınız?" dedi. Doktor hemen inceledi ve "sana bir ağrı kesici verelim, zorlamışsın sanırım" diye yanıtladı. "Saramaz mısınız "diye üsteledi. Doktor "peki o zaman "diyerek içerden sargı bezi almaya gitti. O sırada ben kim olduğunu, ne iş yaptığını sorunca 10 gündür enkaz kaldırmada çalıştığını, kompresörcü olduğu için sürekli beton kırdığını, bileğinin bu yüzden incindiğini söyledi. Kısa bir sessizlik anından sonra "artık istemiyorum, yoruldum, geceleri uyku uyuyamaz oldum. Kimi geceler hiç uyuyamadım, kimi geceler ise birkaç saat...Günlerdir ceset çıkarıyorum, cesetler çürümeye başladı. Geceleri gözlerimi kapayınca etler dökülüyor gözlerimin önünde, dayanamıyorum. " dedi. Bu şartlarda daha fazla çalışmasının doğru olmadığını, biraz dinlenmesi gerektiğini belirttim.' (1999). Afet ve acil durumlarda görev alan insanların maruz kaldığı duygusal güçlükler uzun süre sonra ruhsal sağlığında bozulmalara neden olabilmektedir. Tıpkı Adapazarı'nda arama kurtarma personelinin ifade ettiği duyguları Ermenek'te görev alan sosyal çalışmacıların da yaşadığı görülmektedir.

Ermenek'te sosyal çalışmacıların arama-kurtarma ve diğer çalışmalarda görevli personel için akşamları çalışana destek toplantıları düzenlediği ancak bir ruh sağlığı çalışanı olarak kendilerinin duygusal sağaltım yapamadan alandan ayrıldığı görülmektedir. Afet ve acil durumlarda görev yapan herkes gibi ruh sağlığı çalışanlarında ikincil mağdur olabileceği unutulmamalıdır.

"Aileler de çalışanlarda tükenmişti bizim gittiğimizde, oradaki insanlarla tanıştık bir şekilde, konuştuk, anlaşıyorduk. O esnada unutamadığım iki şeyden birisi, birisi daha halen canlı olduğunu düşünen insanlar vardı 25. gün. İçerden canlı çıkacağına umudu olan insanlar vardı. Tabii, yitirmiş, ama küçük bir kırıntı da olsa bir umut vardı. Daha sonrasında o süreçte iki güne bir, bir günde iki tane cenaze çıkmaya başladı. Orada hiçbir şey hissetmedim. Orada kendimi geriye attım. An an oraya kendimi kaptırıyordum ki, tam gözlerim dolacak, hemen geri

çekiyordum kendimi o duygusal şeyden. Bunları yaptım. Başarılı olduğumu düşünüyorum. Şöyle bir avantajım oldu akşamları çalışma yerinde: meslektaşımınla birlikte arada bir takılıyorduk. Benim çok samimi olduğum, arama kurtarmacı diye bir arkadaş var. Onunla birlikte biz akşamları geziyorduk. O gün hiçbir şeyi aklımda tutmuyorum. Bir de şöyle bir durum da var tabii: Biz gece yarıl原因arı kaldırıyorduk. “02:00’de cenaze çıktı, hadi gelin.” “Ya, biz 02:00’de ne yapacağız cenaze çıkmış?” Aileye de söylemiyorlar ama. Ailelere sabah söylüyorlar. 02:00’de kalktık, 04:00’te kalktık. Uyku düzenimiz kalmadı. Ama dediğim gibi, çalışma anı haricinde çok fazla onları düşünmedim. Suriyeliler gibi olmadım mesela. Rüyamda Suriyeliler tarafından uyandırılıyordum bir zamanlar. Mama istiyorlardı benden, bez istiyorlardı. Ermenek’te bir şey yaşamadım duygusal olarak, ama eve geldiğim zaman işyerinde mesela Kemal Sunal’ın filmini izliyorum. “Mezarımı Derin Kazın, Meraklı Köfteci” filminde o mezar sahnesini görünce ben kötü oldum. Çağrışım oldu. Neyse, orada arkadaşlarımla paylaştım, teknisyen arkadaşlarla. Dedim, “Ya, ben böyle kötü oldum.” Onlar da kimisi naiflik dedi, kimisi ciddi bir şekilde konuştu benimle. Neyse. Evde durum daha kötü. O zaman da eşimle “Al Yazmalım” filmini açtık bir yerden. İzliyorum, ağlıyorum. Eşim de bana çok destek olmadı bu konuda ya da olamadı, bilmiyorum. Anlayamadı. “Sen niye ağlayıp duruyorsun, ne oldu?” “Ben şu an duygusal bir süreç yaşıyorum. Bana destek ol.” Ama neyse, saha dan ayrılmadan çalışana destek verilseydi belki daha sonraki süreç daha hafif atlatılabilirdi. Ama şu açıdan da bakıyorum: Sahada duygusal olarak bir sıkıntı yaşamadım. Sahadan döndükten sonra bir iki hafta zaten bunun sürekli normal olduğu söyleniyor, ki benimki de en fazla 10 gün sürdü. Ondan sonra normal hayatıma devam ettim. Artık hiçbir şekilde aklıma gelmiyor, ama en zor görevlerimden birisi olduğunu düşünüyorum bu sebeplerden dolayı.” [Sarı1]

Sarı1 de tıpkı Turuncu2 gibi Ermenek maden kazasının özellikle cenazelerin yoğun olarak çıkarıldığı dönemde çalıştığını ifade etmektedir. Sarı1 sahada duygularını bastırdığını, gözleri dolacakken kendini geri çektiğini, akşamları arkadaşları ile vakit geçirdiğini ifade etmektedir. Bu anlamda kendine göre bir baş etme becerisi geliştirdiğini ve başarılı da olduğunu düşünmektedir. Çalışanlar arasında geliştirilen akran desteğinin baş etmede etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Sarı1 yaşadığı duygusal güçlükleri tam olarak görevden döndükten sonraki 10 günlük süreçte yaşadığını belirtmektedir. Bu süreçte izlediği filmlerin duygusal sahnelerinde ağladığından, bu durumu eşi ve arkadaşları ile paylaştığında kendisini anlamadıklarından bahsetmektedir. Ermenek’te yaşadığı zorluğu anlatırken başka bir görevde yaşadığı duygusal güçlüğü „Suriyeliler gibi olmadım mesela. Rüyamda Suriyeliler tarafından uyandırılıyordum bir zamanlar. Mama istiyorlardı benden, bez istiyorlardı.“ şeklindeki açıklamasıyla dile getirmiştir. Geçici barınma merkezinde çalışırken yaşamış olduğu duygusal yoğunluğun rüyalarında ortaya çıktığı görülmektedir.

"Bizlerin de çok ileri dönemde olduğu bir süreç değildi ve çok farklı, acı bir tecrübeydi. O yönden aslında hayatım boyunca unutamayacağım, cebime çok sağlam bilgiler aldığım bir tecrübeydi benim için. Yani gerçekten birebir iletişim kuramadan da, yanında sadece susup durmanın bile ne kadar önemli olduğunu anladım. İlla bir şey demek zorunda değilsin. Mesela bir hocamız "Rol çalmayın" derdi, onun önemini anladım. Yani o kadının yanında ağlayacaksan orada durma. Sen de insansın; bu, profesyonellikten uzaklaştırmıyor, ama orada durma. İki dakika müsaade iste, arkadaşına devret. Anlatabiliyor muyum? Yani orada süper kahraman olmaya gerek yok; tam tersine, olduğun gibi, yani o hissettiklerinle, ama diğer yandan da o mesleki bilgilerini bırakmadan hareket edersen, gerçekten, evet, ben... Yani vicdani olarak da rahat hissediyorsun. Çalışana destek ihtiyacını Soma'da çok net hissetmiştim. Soma'dan dönmeden önce, Türk Psikologlar Derneğinden bir ekip, bizlerle, yani o maden ocağında çalışan meslek elemanlarıyla bir grup paylaşımı çalışması yaptılar. Ben girerken çok sakindim mesela, yani sadece fiziksel yorgunluğum vardı; ama orada herkes duygularını paylaşmaya başladığında ve ben de paylaştığımda... içimdeki öfke böylelikle açığa çıkmıştı. Çok acı hissetmiştim; yani o acıyı tüm damarlarımda, beynimde, kaşlarımdaki kıllarda bile hissetmiştim. Yani evet ya, aslında biz de bu acının bir parçasıyız, sebeplerinden biri belki de benim, hiç ses çıkarmayarak, bu zamana kadar sanki onlar yokmuş gibi davranarak. Evet, hepimiz her şeye yetemeyiz, bu çok ayrı bir şey, hani o anlamda da söylemiyorum; ama diğer yandan da, hani bizim rollerimizden biri de savunuculuk ya, aslında ne kadar çok yapmamız gereken şey var. İşte o paylaşımlardan sonra, o öfkem açığa çıktıktan sonra bir rahatlama; yani nasıl diyeyim, Ankara'ya döndükten sonra bir rahatlama hissettim. Zaten Ankara'ya döndükten sonra... Soma zamanında biz Antep'e görevlendirilmiştik, Soma olduğu için bizim Antep'e gidişimiz gecikti; oradaki dört kampta çocuk koruma sistemi üzerine çalışmaya gidecektik. Eğer o çalışma olmasaydı belki Antep daha ağır geçebilirdi benim için. Antep zaten çok ağır geçmişti, o ayrı konu; ama o çalışma sayesinde mesela Soma ile Antep birbirine karışmadı. Yani Soma'yı ayrı değerlendirebildim, Antep'i ayrı değerlendirebildim. Eğer o çalışma olmasaydı belki de hepsi bir araya gelip, bende çok daha farklı, olumsuz etkiler çıkarabilirdi." [Turuncu1]

Turuncu1 Soma'da yaşadığı stresten ve şans eseri duygusal sağaltım yapıp alandan ayrılmanın avantajından bahsetmektedir. Sahada yaşadığı zorluk ile profesyonel duruş arasındaki ince çizgiyi hatırlatmakta ve afetten etkilenenlerden rol çalmamaya çalıştığını dile getirmektedir. Turuncu1 içinde bulunduğu durumu Psikologlar Derneğinden gelen bir ekibin yaptığı paylaşım oturumuna kadar fark etmediğini ifade etmektedir. Sadece yorgun olduğunu düşünürken grup içerisinde paylaşımlar başladıktan sonra hissettiği duyguyu „Çok acı hissetmiştim; yani o acıyı tüm damarlarımda, beynimde, kaşlarımdaki kıllarda bile hissetmiştim“ ifadeleri ile açıklamaktadır. Ardından öfkesinin açığa çıktığından ve rahatladığından bahsetmektedir. Söz konusu paylaşım grubuna katılmasaydı bir sonraki görevlendirmenin kendisi için daha ağır geçebileceğini vurgulamaktadır. Turuncu1'in aktarmış olduğu deneyimden de anlaşılacağı gibi sivil toplum kuruluşu sahada gönüllü

bir çalışana destek oturumu yapmamış olsa idi personel duygusal sağaltım yapmadan alandan ayrılmış olacaktı. Afet ve acil durumlarda çalışana destek hizmetinin kurumsal, sistemli ve düzenli bir şekilde verilmeyip tesadüfen ve gönüllü bir çalışma olarak bir kereye mahsus olarak yapılması ikincil mağdur olarak nitelendirilen personelin göz ardı edildiğini göstermektedir.

"Soma benim için zordu. Çünkü bu sempati yapmamak lazım; yani empati kur, ama sempatiye girme diyoruz ya...Ben bir noktada o sempati yaptım. Ne yaptım? Ağlama ihtiyacım oldu. Çünkü ailelerin yapısı benim ailemin yapısına benziyordu; şantiye yaşantısı, çocuklar var... Yani bir şekilde o anda o çizgiyi kaçırdım. Hemen uzaklaştım, ağladım; bir saat, kimsenin olmadığı bir yerde ağladım, ağladım. Sonra güneş gözlüğümü taktım ve tekrar devam ettim. Halbuki koordinasyonda görevliydim sadece mezarlık ziyaretine gitmiştik. Onun etkisinden de kurtuldum. Yani bir şekilde kendi kendimizi iyileştirdik, rehabilite ettik diyelim. Yani neyle karşılaşacağını bilmiyorsun; çok ufak bir şey seni bir anda başka bir şeye sürükleyebiliyor. O sınırı iyi koruyabilmek lazım." [Kırmızı1]

Kırmızı1 Soma'ya koordinasyon göreviyle gitmesine rağmen mezarlık ziyareti sırasında yapmış olduğu sempati ile oradaki ailelerin durumunu kendi aile yaşantısına benzettiğini ve ağlama ihtiyacı hissettiğini ifade etmektedir. Afet ve acil durum bölgelerine görevlendirilen kişiler en ufak bir ayrıntıda kendi hayatlarını, geçmiş deneyimlerini görebilir ve kurduğu benzerlik nedeniyle duygusal bir yoğunluk yaşayabilmektedir. Kırmızı1 de tıpkı Turuncu1 gibi rol çalmadan uzak bir yerde ağlayıp rahatladığından bahsetmekte ve sınırı koruyabilmenin önemini vurgulamaktadır.

"Neticede hepimiz insanız. Gülmek, ağlamak hepsi doğamızda var. Gözyaşlarını güçlükle tuttuğum zamanlar oldu ancak "yardım etme" hissim her zaman ağır bastı. Kendimi korumayı da bu süreçte öğrendim. Öğrenmeye devam edeceğim. Hem yardım etmeyi hem kendimi korumayı. Çalışana destek çalışmalarına her aşamada yer verilmeli bence yani olay öncesi sırası ve sonrası. Çünkü her çalışan bir değil etkilenme süreçleri çok farklı. Uzun süreli görevlere hepimiz zaman zaman gitmek durumunda kalıyoruz. Bu kişisel dayanıklılığımızı güçlendirebilir ama tam akside olabilir. Kesinlikle çalışanların gözlemlenmesi bu tarz faaliyetlerin sürekli olması gerekli. Duygusal olarak kendilerini rahatlatmaları ve daha birçok şey için bu bir zorunluluk." [Yeşil2]

Yeşil2 yaşadığı bir zorluktan ziyade insan olarak çalışana desteğe her zaman ihtiyaç duyabileceğinden bahsetmekte ve gözyaşlarını güçlükle tuttuğu zamanlarda yardım etme hissinin yani profesyonel duruşunun ağır bastığını ifade etmektedir. Çalışana destek hizmetinin ise bütüncül bir şekilde afet öncesi, sırası ve sonrasında sürekli bir hizmet olarak verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların ifadelerine göre, afet ve acil durumlarda hizmet veren kişilerin kişilik özellikleri bu alanda çalışmaya uygun olsun ya da olmasın çalışana destek ihtiyacının insan olan herkes için temel bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

"Alanda genelde bilgi aktarıcısı olarak bulundum. Koordinasyon diyelim biz buna. Koordinasyonda bulunduğum için, etkilenme düzeyim de doğal olarak daha az oluyor. Ben ihbarlarla alâkalı iletişime geçip... Orada da mesela şöyle bir kaos oluyor: Atıyorum, kim, ne yapacağını bilmiyor. Bu belirsizlik stres yaratıyor. O da sonradan düzene giriyor. Henüz çalışana destek ihtiyacı duymadım yani" [MOR1]

"Duygusal anlamda çalışana destek ihtiyacı hissetmedim sadece yoğun bir iş yükü olduğu için yorgunluk hissediyorum." Yeşil1

"Kendi kendimize yardım konusunda daha, bu benim kişisel kanaatim, belki çok ağır vakalarla karşılaşmadığım içindir bilmiyorum, ama şu ana kadar alanda en azından çok da kendime çalışana destek yapılmasına ihtiyaç duymadım. Tüm kurumların aslında bir sıkıntısı. Kurumlarda böyle bir sıkıntı her zaman vardır. Bir iş mutsuzluğu, iş tatminsizliği vardır, ama alanda böyle bir şeye ihtiyaç duymadım hiç." [Lacivert]

Mor1, Yeşil1 ve Lacivert ise farklı nedenlerden dolayı çalışana destek hizmetine ihtiyaç duymadıklarını dile getirmektedirler. Lacivert, çok ağır bir vaka ile karşılaşmadıkları için alanda çalışırken herhangi bir çalışana destek ihtiyacı duymadığını, günlük iş rutinlerine bağlı olarak iş mutsuzluğu ve tatminsizliği yaşadığını ifade etmektedir. Mor1 anlık haberle birlikte duyulan stresten, Yeşil1 ise iş yoğunluğundan kaynaklı bir yorgunluktan bahsetmektedir. Afet ve acil durumda görev alan her personelin yaşanan olaydan aynı derecede etkilenmesi beklenmez. Kişisel özellikler, geçmiş deneyimler, cinsiyet, görev süresi, baş etme becerisi ve mesleki bilgi gibi pek çok değişken çalışanların afetten etkilenme düzeyinde belirleyici olmaktadır.

Daha önce psikososyal müdahale araçlarında bahsedilen, araştırmamın sonuç ve öneriler kısmında ise detaylı bir şekilde yer alan çalışana destek hizmeti görevlendirme öncesi, sırası ve sonrasını barındıran bütüncül bir model olarak ele alınmalı ve çalışılmalıdır.

4.5. ÜLKE GENELİNDEKİ PSIKOSOSYAL DESTEK HİZMETLERİNİ DEĞERLENDİRME

Ülke genelinde afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin fark edilmesi Marmara Depremi'nden sonra olmuştur. Geçen bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının psikososyal destek hizmetlerinin gelişimine önemli katkısı olurken kamu kurumlarının

da sürece dahil olması ile psikososyal destek hizmetleri mevcut konumuna gelmiştir. Ancak geçen 19 yıllık süre zarfında müdahale edilen her afet ve acil durum sonrasında psikososyal destek hizmetlerinin kronikleşmiş bir takım sorunlarının olduğu gözlemlenmektedir. Bu sorunların çözümü için hem kamu kurumlarının hem de sivil toplum kuruluşlarının ayrı ayrı çaba sarf ettiği bilinmektedir. AFAD'ın kurulması ile birlikte sadece psikososyal destek hizmeti özelinde değil bütün hizmet alanlarına ilişkin afet ve acil durum politikaları tek bir çatı altında geliştirilmeye başlanmıştır. Özellikle 2013 yılında yayınlanan Türkiye Afet Müdahale Planı ile yeni bir sürece girilmiştir.

Bu yeni süreç ile birlikte AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların mevcut durumu değerlendirmesi ve çizilen resmi yorumlaması ülke genelindeki psikososyal destek hizmetlerini anlamak için önemli bir adım olmuştur. Mevcut durum içerisinde yapılan değerlendirmeler ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planları ve alana dair genel sorunlar ve çözüm önerileri şeklinde ele alınmıştır.

4.5.1. Ulusal ve Yerel Planın Değerlendirilmesi

"Ulusal Planı okumadım açıkçası. Bu da benim en büyük eksiklerimden. Ayrıca tam burada diğer eğitimlerde fark ettiğim bir şey, diğer illerde müdahaleye katılan sosyal çalışmacılar daha çok sahiplenmişler benden ve çok daha işin içindeler açıkçası. Bak, bu yönden de böyle iyicene irdeleyerek okumam gerektiğini de anladım. İlk işim bunları halletmek olacak." [Mor2]

"Ulusal ve yerel psikososyal destek planını bilmiyorum. Diğer planları AFAD da görev verildiği için biliyorum ama psikososyal ben de olmadığı için bakmadım. Mühendis bir arkadaş kolaylaştırıcılığı yapıyor sanırım." [Kırmızı2]

"TAMP ı biliyorum detaylı olarak ama Ulusal psikososyal destek planına maalesef bakmadım. Bu psiko-sosyal destek planına bakmam gerektiğinin bu toplantıda farkına vardım. Çok ilginç değil mi? Neden bakmadım? Çünkü yerelde barınma planını ben hazırladım, yani A'dan Z'ye hepsini ben hazırladım barınma planını. Belki mühendisin yapacağı barınma alanlarının belirlenmesi işini bile ben yaptım, düşün yani. Ama psiko-sosyal planı gerçekten bilmiyorum. Şöyle bir şey: Şu anki eğitimde, "Ben nasıl bakmam psiko-sosyal plana" dedim." [Turuncu2]

Görüşmeye katılan üç sosyal çalışmacı psikososyal destek hizmet grubu planları hakkında bilgileri olmadığını hatta Kırmızı2 ve Turuncu2 başka bir hizmet grubu planında görevli olduklarını bu nedenle psikososyal destek planlarına bakmadıklarını ifade etmektedir. Mor2 ve Turuncu2 ise psikososyal planlara hakim olmamalarının kendilerinin bir eksiği olduğunu kabul ederek bir an önce bakacaklarını söylemiştir.

AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların bir kısmının psikososyal müdahale hizmetlerinin nasıl planlandığına dair bilgi sahibi olmadığını ifade etmesi kurum içerisinde kendi alanlarından uzaklaştıklarını göstermektedir.

"Ulusal planı inceledim. Uygulaması nasıl şahit olmadım. Ulusal psikososyal desteğin sorumluluğu Aile Bakanlığında olmalı, ama, dediğim gibi, işbirliği sağlanarak o konuda da.Yani plan içinde yazan her şeyin işlevsel olması gerekir."
[Sarı2]

Sarı2, planları incelediğini belirtirken herhangi bir afet ve acil durumda nasıl işler hale geldiğine ilişkin bir deneyimi olmadığını ancak ASPİM’in hizmet verirken iş birliği içerisinde vermesi gerektiğine vurgu yapmakta ve önemli olanın planda yazılanların işlevsel olması gerektiğini eklemektedir. Planların yaşayan planlar olması için sürekli güncel tutulması, içeriğinde yer alan görevlerin uygulanabilir olması çok önemlidir. Bunun için ise herhangi bir afet ya da acil durumda planların uygulanması ve etkililiğinin ölçülmesi gerekmektedir.

"İlde genel olarak planların koordinasyonunda görevliyim. Hemen hemen planların hepsinin net bir şablonu var ve her planında ulusalını göz önüne alarak bu şablon doğrultusunda ilerliyoruz. Onların şablonlara uygunluğuna bakıyorum, ama içerik olarak çok fazla hâkim değilim. Biz ilimizdeki, yereldeki psiko-sosyal destek hizmet grubuyla görüştüğümüzde, yapabileceklerimizden bahsettik, onlardan alabileceğimiz hizmetlerden bahsettik. "Bize bu hizmetleri verebilecek misiniz? Bu plan dâhilinde bize bunları vermeniz gerekiyor, ama sizin durumunuz nedir? Böyle bir iletişim söz konusu olabilir mi?" Yapabileceklerini söylediler ki, birkaç kere istekte de bulunduk, karşılık alabildik. seviye 1 düzeyindeki bir olayda arıyoruz Aile il müdürlüğünü ve psikososyal müdahale ekiplerini gönderiyorlar. "Plan öncesi ve plan sonrası diye ayırabiliriz.. çığ ve heyelan felaketinde plan yoktu; ama selinde plan vardı. Tabii, uygulanabileceği düzeyde plan uygulandı. Tamamen yüzde 100 uygulanmadı, yüzde 40 düzeyinde uygulandı. Tüm planlar için geçerli bu. Orada da psiko-sosyal de alana indi, tek tek köyleri gezdi, ilçedeki Afet Koordinasyon Merkeziyle iletişime geçti, kişileri aldı, tek tek kişilerle bireysel görüşmeler yaptı, her günün sonunda bize raporlamasını yaptı. O yüzden, onlar ihtiyaç tespiti yaptılar, psikososyal destek hizmeti verdiler. Şu anda Aile ve Sosyal Politikalarla il düzeyinde ilişkimiz var. Hemen hemen bütün hizmet gruplarıyla alâkalı bir ilişkimiz olduğu için, iyi bir düzeyde olduğunu düşünüyorum." [MOR1

Mor1 il genelinde müdahale planlarının koordinasyonundan sorumlu bir sosyal çalışmacı olarak psikososyal müdahale planlarının öncesinde ve sonrasında nasıl bir müdahale yapıldığını karşılaştırmaktadır. ASPİM ile yaptıkları iş birliğini iyi düzeyde tanımlamakta ve özellikle planlar yapıldıktan sonra yaşanan afette psikososyal müdahale ekiplerinin sahaya indiğini, bireysel görüşme, ihtiyaç tespiti yaptığını ve

yapılan çalışmaları AFAD'a raporladığını belirtmektedir. Mor1'in ifadelerinde müdahalenin etkililiği, planda yaşanan aksaklıklar ya da plan dahilinde görevlendirilen ekiplerin davranışları ile ilgili çok detaylı bir bilgi yer almamasına rağmen genel anlamda ASPİM'in planı uygulamaya çalıştığını söylemek mümkündür.

"Planları okudum. Ben 'de çalışıyorum. İlin planını da okudum; hem psiko-sosyal destek planını okudum, hem Arama Kurtarma Hizmet Grubu planını okudum Birlikte çalıştığım için. Hatta bu konuda araştırma da yaptım planın alanda nasıl uygulandığına dair. Dediğim gibi plan bence çok iyi bir plan. Sadece bazı tartışma konuları var bu kadar çok paydaş olması acaba karışıklığa sebep olur mu gibi. Bilmiyorum, bu belki uzun tartışmalardan sonra ortaya çıkacak bir şey, ama gene bence plan çok iyi plan. Ama sorunlu bir plan. Sorunlar da tamamen gene planın yeni olmasından kaynaklanıyor. Uzun yıllar sonra ve bunu tatbik ede ede, ede ede bu plan oturtulacaktır ve o zaman da ortaya ezberletilmiş güzel bir şey çıkacağına inanıyorum ben. işlevsel olacaktır bence güzel bir plan." [Lacivert]

"Evet planları okudum.Psikososyal destek planlarının içerği genel olmuş, ki zaten genel olması lazım. Her olay için ayrı ayrı bir şey yazamazsın. Burada meslek elemanları devreye girecek, o olaya göre yorumlayacak. Genel bazda olmuş. Olanı gereken bir şey gibi olmuş, ama çok da önemli değil gibi, çünkü her yerden edinilebilecek bilgiler. Afet öncesi, esnası, sonrası. Eğitimleri yapmak, afet esnasında psiko-sosyal desteği sağlamak, afet sonrasında iyileştirme çalışmaları. Bu bu kadardır. Bunun altını binlerce maddeyle doldurabilirsin. Ayrıntıya giremezsin ki zaten. Plan bu. Burada artık meslek elemanlarının duruma göre şey yapması lazım. Ayrıntıya nasıl girebiliriz? Genellikle meslektaşlar tarafından söylenen şu: "Bize ne yapacağımızı söyle." O olmuyor işte, olmaz. Sadece psiko-sosyale "Afet olursa gideriz" diye bakıyor. Bu konuda hiçbir çalışma, birikim veya ön hazırlık yok gibi geliyor bana Aile ve Sosyal Politikalar'ında. Eğitimler ne düzeyde veriliyor bilmiyorum, ama oradakiler tabii her yerde olduğu gibi kendileri seçilmiş 2-3 kişi, sosyal çalışmacı veya il müdür yardımcısı. Bu kişiler de bir afet olursa, üzerinde çalışılıyor, ki plan tamam, güzel bir şey, yerinde olmuş, ama uygulamada olmuyor işte. işlevsiz. Şu bakımdan işlevsiz olduğunu düşünüyorum: Çok çok fazla kurumu, işi bir araya getirmiş. Tamam, bu güzel bir şey, ama her kurumdan da bu desteği alamayacağını bilmesi lazım. Tatbikatlarla olmuyor iş. Afet olduğu zaman... Tatbikatları yapamıyoruz. Gerçek bir afette nasıl toplayacağız?" [Sarı1]

"Evet bilgin var özellikle Çanakkale'de yaptığımız çalışma öncesinde planın nasıl olması gerektiği konusunda bilgi edindim ve sonrasında da planın uygulanabilirliğini gözleme amacıyla yaptığımız çalışma artı ve eksi yönlerini görmemi sağladı. Ulusal ve yerel düzeyde böyle bir planın varlığı, yol gösterici olması bakımından, personel envanterinin oluşturulması, tatbikatlar yapılması kısaca hem afet öncesi hem afet sonrası hızlı ve etkin müdahalenin gerçekleştirilmesi açısından çok yerinde. Ama benim orada gördüğüm planın içselleştirilemediği kurum yöneticileri bile bu bizim görevimiz mi AFAD bunu yapmalıydı, bizim depremin sıfırncı dakikasında alanda ne işimiz var gibi bir bakış açısı vardı. Daha da vahimi olay gerçekleştirdikten sonra bir planın

varlığının hatırlanması fakat çalışmaların, görevlendirmelerin, oluşturulan ekiplerin buna göre yapılmaması. Planda yer alan eğitimlerin tatbikatların gerçekleştirilmemesi. Yani kısacası evet planın var oluşu çok güzel ama hem hazırlık aşamasında hem de müdahale ve iyileştirme aşamasında göz ardı edilmesi problem." [Mavi2]

Lacivert, Mavi2 ve Sarı1 planları incelediklerinden hatta sahada uygulanabilir olup olmadığını gözlemlediklerinden bahsetmektedir. Mavi2 yaptıkları gözlemler neticesinde ana çözüm ortağı Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünün planın içerisinde yer alan ekip oluşturma, ekiplerin eğitimi, tatbikat gibi hazırlık süreçlerinin göz ardı edilmiş olmasının sahaya yansıdığını ifade etmektedir. Özellikle Lacivert ve Sarı1'in vurgulamış olduğu önemli bir nokta da çok fazla kurumun destek çözüm ortağı olarak tanımlanmasıdır. Çok fazla kurumun bir araya gelmesinden kaynaklı olarak bir endişe taşındığı görülmektedir. Kurumlararası müdahale gerektiren bir hizmetin etkili olması için paydaşlar arası eşgüdümün geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu durum göstermektedir ki AFAD da çalışan sosyal çalışmacılar ile ASPİM arasında bir temas var ancak, farklı illerde görev yapan sosyal çalışmacıların benzer sorunları gözlemlemiş olması diğer illerde de aynı durumun söz konusu olup olmadığını akıllara getirmektedir. Kısacası bu durumun diğer illerde de yaşanma ihtimali ana çözüm ortağı Bakanlığın çalışma sistemine ilişkin eksiklikler olduğuna işaret etmektedir.

"Planlarda Psiko-sosyal desteklerde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ana çözüm ortağı, ama orada da tam oturduğunu düşünmüyorum. Ya bir acil durum olacak, ancak o zaman eksiklikler çıkarsa görülecektir. Ama olağan dönemde, yani hiçbir şey yokken bir şey de duymuyoruz. Ama... ASP il müdürlüklerinde çalışan kişilerin bu tarz eğitimlere çok ihtiyacı var. Çünkü artık sadece sosyal inceleme raporu yazıp, aile görüşmeleri yapmaktan, rapor girmekten başka hiçbir şeyleri olmuyor, yani o pratik becerilerini kaybettiklerini görüyorum. Bilgileri vardır tabii ama krize müdahalede beceri eksiklikleri var gibi"[Kırmızı1]

"Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında böyle bir birim var, ben bunun illere de indirgenmesini istiyorum. İllerde en azından kontak kurabileceğin iki-üç tane meslek elemanı, bir şube, bir birim olsun. Çünkü herkes, "Yok, benim şu görüşmem var, ben zaten şu işe bakıyordum, raporlarımı bitirmem lazım" falan deyip... İşlerini küçümsemek için söylemiyorum; evet, gerçekten onların da düzenli yapması gereken işleri var, sorumlulukları var. Ama irtibat kurduğunda, hemen bu işe... Çünkü bu, acil durum; acil müdahaleyi gerektiriyor, acil ilgiyi gerektiriyor. O yüzden, ben, il müdürlüklerinde de, taşrada da böyle bir şeyin olmasının daha çözümleyici olacağını düşünüyorum. Çünkü ben bunu yaşadım; yani ilde kontak kuracağım... Tamam, il müdürüyle, müdür yardımcısıyla konuşuyorsun; ama sen onlarla iş yapmıyorsun, onlar sadece görevlendirme kısımlardır." [Kırmızı1]

Kırmızı1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi planlar hakkında bilgi sahibi ancak o da ana çözüm ortağı Bakanlık'ta planların çok fazla oturmadığını düşünmektedir. Özellikle ASPİM de çalışan meslek elemanlarının krize müdahale becerilerinin eksik olduğuna ilişkin düşünceleri olduğunu ifade etmektedir. Daha net bir bilgi ile; merkez teşkilatta afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti ile ilgilenen bir birim varken taşra teşkilatında böyle bir birim olmadığı için başka işler ön plana alınarak bu işin sahiplenilmediğini vurgulamakta ve taşrada da bir birimleşme olmasını önermektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının teşkilat yapısına ya da mevzuatına bakıldığında taşra teşkilatında afet ve acil durumlarla ilgilenen, resmi olarak görev tanımı yapılmış herhangi bir şube ya da birim olmadığı görülmektedir. Yerel düzey operasyon planlarına göre, psikososyal destek hizmetlerine ilişkin iş ve işlemler bir il müdür yardımcısının ve sekreteryaya personeli adı altında 4-5 meslek elemanının çalışmaları neticesinde gerçekleştirilmektedir. Kırmızı1'in de belirttiği gibi bu durum psikososyal destek hizmetlerinin keyfe keder yapılması yönünde risk oluşturabilmektedir.

"Ulusal ve yerel planları biliyorum ancak bu konuda çalışmıyorum. Arama-kurtarma birliği personeli olduğum için, benim en öncelikli işim aslında, buradayken eğitimler, herhangi bir afet ve acil durumda da alanda olmak. Mesela bizim bu zamana kadar bu işlerle daha çok İl Müdürlüğü personelimiz ilgilendi ve zaten Başkanlıktaki sosyal çalışmacılar da direkt o işin içindelerdi. Türkiye Afete Müdahale Planıyla ilgili... Orada da mesela handikaplar ve çelişkiler var. Bir yandan baktığınızda, Aile ve Sosyal Politikalar müdahalede; bu çok önemli ve çok değerli bir şey. Ama işte, beraber çalıştığımız, örneğin bakanlıktan gelen arkadaş sorumluluğunu bilmiyorsa sorun oluyor. Mesela ben biliyorum, onlara bilgi akışını sağlamaya çalışıyorum, ne bileyim, kaynaklar onlardan olacağı için onlara danışıyorum; ama almam gereken bilgileri alamıyorum. Planda yazılı olan hazırlık, eğitim işlevsel değil demekki." [Turuncu1]

"Ulusal ve yerel planlar hakkında bilgim var ama gittiğim maden kazalarında çok rahat uygulanması gerekirken planların kağıt üzerinde kaldığını ana çözüm ortağı kurumun içselleştiremediğini gördüm. Biz uygulamaya çalışınca da yönetiyoruz, emir veriyoruz gibi anlaşıyor." [Yeşil2]

Turuncu1 ve Yeşil2 birebir planların incelenmesinden sorumlu kişiler olmadıklarını söylerken saha tecrübeleri neticesinde planların ne düzeyde uygulandığını aktarmaktadırlar. AFAD'da çalışan meslek elemanları ile ASPİM'de çalışan meslek elemanları arasında psikososyal destek hizmet ile ilgili bilgi ve uygulama düzeyinde farklılıklar olduğundan bahsetmektedirler. Yeşil2 planların kağıt üzerinde kaldığından

ve ASPİM tarafından içselleştirilemediğinden bahsederken AFAD'da çalışanların uygulamaya hakim olmamasının saha da birlikte çalışmayı etkilediği anlatılmaktadır. Aynı şekilde Turuncu1 de sorumlu kurumda çalışan meslek elemanları ile birlikte çalışırken zorlandıkları noktaları aktarmakta ve planda yazılı olan hazırlık ve eğitim süreçlerinin gerçekleştirilmediğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Biribirinden farklı kurumlar sahada ortak bir iş yapıyor ise söz konusu kurumların ortak bir dile sahip olması ve verilen hizmetin standart olması gerekmektedir. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri temel düzeyde kurumlara, kuruluşlara ya da meslek gruplarına göre farklılık göstermemelidir. Sahada böyle bir farklılık ön plana çıkıyor ise temel düzeyde psikososyal destek bakış açısı aynı şekilde anlaşılmamakta ya da aynı şekilde anlaşılması için ortak müdahale programları uygulanmamaktadır. Bu sorunu gidermenin en önemli adımı ise hazırlık sürecinde ortak eğitim programları oluşturmak ve sahada bu programları tatbik etmektir.

"Psikososyal Aile ve Sosyal Politikalarda olması lazım da, bütün destek çözüm ortaklarının işin içine katılması gerekiyor. Şu an belki plan onaylanmadığı için, en son iki tane krizde sadece Aile ve Sosyal Politikaların personeli görev aldı. Planda, hizmet gruplarında galiba ASDEP'ler görev alamıyor, ASDEP çalışanları ve bu işleri ASDEP'ler yaptı personel azlığından dolayı ve diğer destek çözüm ortaklarıyla fazla bir ilişki kurulamadı. Onaylanmadığı için, insanlara görev verilmiyor. Mesela, Sağlık Bakanlığından da elemanlar var, üniversiteden de elemanlar var; fakat plan onaylanmayınca onlara görevlendirme yapamıyor. Şöyle bir kanı var hâlâ kurumlarda: "Ben sağlık müdürlüğünde çalışıyorum, psiko-sosyal destek benim işim değil." Daha önce ASP şey diyordu, "Siz AFAD'sınız, sizin işiniz psiko-sosyal destek." Şimdi elden ele geçti, psiko-sosyal ASP'ye geçti, diğer kurumlar şey diyor, "Ben hastanede çalışıyorum, ben belediyede çalışıyorum. Psiko-sosyal destek sizin işiniz." Destek çözüm ortakları aslında bunu özümsememiş. Destek çözüm ortaklarıyla AFAD da içinde olsa... STK'lar da işin içine pek girememiş kendi ilimiz örneğinde. Yani ASP'nin ana çözüm ortağı diğer destek çözüm ortaklarının harekete geçirilmesi, onların da sahiplenmesi. Mesela tatbikat yapılıyor, planı okumadan geliyorlar, görevlerinin ne olduğunu bilmiyorlar, bilmeden geliyorlar." [Mavi1]

Mavi1'in çalıştığı ilde hem planın incelenmesinden sorumlu hem de sahada planı gözlemlemiş birisi olarak birden fazla sorunu tespit ettiği görülmektedir. Mavi1 yaşamış oldukları son iki aftete personel yetersizliğinden dolayı ekiplerde ASDEP personeli görevlendirildiğinden ancak destek çözüm ortaklarından personel alınmadığından bahsetmektedir. Psikososyal destek hizmet grubu planlarına göre personelin yetersiz

olması gibi bir durum söz konusu değildir. Plana göre ekipler ana çözüm ortağının ve destek çözüm ortaklarının personelinden oluşmaktadır. Öncelikli olarak kendi personelini kullanmak yetmediği yerde diğerlerini görevlendirmek afet ve acil duruma karşı paydaşlarla birlikte hareket etme kabiliyetini zayıflatacak bir uygulamadır.

Mavi1'in belirtmiş olduğu ikinci bir detay ise deste çözüm ortağı olarak belirlenen kurumlarında üstlerine düzen görevi özümsememiş olmasıdır. Plan göre hizmet ile ilgisi olan kamu kurumları ve STK lar destek çözüm ortağı olarak tanımlanmaktadır. Destek çözüm ortağı olan kurumlar saha çalışmasına dahil edilemiyor ise planın işleyişinde bir sıkıntı var demektir. Bu durumda ana çözüm ortağı kurumun AFAD'ın desteğini alarak planı tanıtmaması, destek çözüm ortakları ile sık sık bir araya gelmesi ve onları harekete geçirmesi gerekmektedir.

"Planlar uygulanabilirse, aslında içerik olarak çok iyi, yani her şey yerinde; mobil ekipten tutun da psiko-sosyal müdahale ekiplerine, sosyal kültürel ekiplere kadar. Fakat destek çözüm ortaklarının özümsemesi gerekiyor. Sürekli bütün destek çözüm ortakları, "Bu benim işim değil; beni niye yazdınız?" diyor. Uygulanabilse çok kapsamlı. Personel kapasitesi beraber geliştirilebilir, fakat sürekli bir personel değişikliği oluyor, müdahale ekiplerinde de personel değişikliği oluyor. Mesela, bir personeli geliştiriyorsun, ya tayini çıkıyor ya da bu görevden istifa ediyor. En son mesela planın 'daki gecikmesinin şeyi, bir sürü ihraç oldu ve emekli olanlar da oldu ya da yer değiştirenler de oldu." [Mavi1]

Mavi1 planların içerik ve ekip yapılanması bakımından bütüncül ve kapsamlı olduğunu belirtmektedir. Mavi1 ayrıca müdahale ekiplerinde yer alan personelin resmi ya da resmi olmayan nedenlerden dolayı değişiyor olmasının kapasite geliştirmeye engel olduğunu düşünmekte ve destek çözüm ortaklarının bu işi özümsemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye Afet Müdahale Planı incelendiğinde her bir hizmet grubunun çok fazla insan kaynağı tanımladığı görülmektedir. Bu durum afet yaşanan bölgede gereksiz bir personel kalabalığına neden olabilecektir. Afet planlarının asgari standartları belirlemiş olması oldukça önemlidir. Afet ve acil durum bölgesinde çalışacak kişilerin yetkinlikleri belirlenmeli ve aynı zaman aralığında çok fazla personel göndermenin önüne geçilmelidir. Mavi1 in bahsetmiş olduğu kapasite geliştirme ise ancak belirli bir personel havuzu oluşturarak yapılması gereken bir çalışmadır.

"Afet ve Acil Yardım Yönetmeliğinde bu alandan sorumlu olan, bakanlık düzeyinde Aile Bakanlığı, kurum düzeyinde de aile ve sosyal politikalar il müdürlükleri. Ancak, Türkiye Afet Müdahale Planına baktığımız zaman ise, bütün genel koordinasyon Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığında. Bunun yeri bellidir

yani. Ancak, işlevselliği konusunda sahada sıkıntılar görülmekte. Yine bir örnek vereyim. Bugün konumuz olan mesela insan ticaretinde, Göç İdaresi, psikososyal tekniklerini kullanarak, sosyal çalışmacıları çalıştırıyor. Ancak, Aile Bakanlığı, Emniyet, kolluk güçleri ve AFAD'la koordineli bir şekilde geri dönüşüm yapması gerekirken, bunlar koordineli olmuyor. Nüfus hareketliliğinde özellikle müdahale, mülakat vesairesinden sorumlu Göç İdaresi, ama psiko-sosyal alanda ise Aile Bakanlığı. İkisine de ayrı ayrı aynı alanda sorumluluklar verilmiş ve burada yetki karmaşası ya da çatışması olabiliyor. Yine aynı şekilde, toplum ruh sağlığı merkezleri Sağlık Bakanlığına bağlı; ama gerek nüfus hareketliliği, gerek psiko-sosyal destek alanlarında, afet ve acil durumlarda gerçek manada toplum ruh sağlığı merkezlerinin görev ve sorumluluğu yok şu anda. Gerek Türkiye Afet Müdahale Planında, gerekse Afet ve Acil Yardım Yönetmeliğinde. Ama ihtiyaç olan bir alan, gereksinim olan bir alan. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yapacağı koordinasyonu iyi sağlamak." [Yeşil1]

"Ulusal düzeyde planlar mükemmel görünüyor; ama işlevsel olacağınız yerde, zamanda ve mekanda eşgüdüm ve koordinasyonda sıkıntılar var. Gerek kurumlar arası, gerek havuz olmadığından elemanların sürekli değişmesi ve ortak bilinç hafızasının devam etmemesi; bunlar bir sorun teşkil ediyor." [Yeşil1]

Yeşil1 de tıpkı diğer sosyal çalışmacılar gibi planın mükemmel göründüğünü ancak koordinasyonda sıkıntılar olduğunu ifade etmektedir. Kurumlar arası personel havuzunun ve ortak bilincin olmayışını bir sorun olarak görmektedir. Yeşil1'in diğerlerinden farklı olarak mültecilik alanında gözlemlemiş olduğu koordinasyonsuzluk ya da farklı kurumların aynı işi yapma çabası biraz da Suriyelilere verilen hizmetlerin acil durum kapsamından çıkıp olağan döneme geçiş yapmasından kaynaklanmaktadır. Olağan dönemde her kurum kendi kuruluşları bünyesinde psikososyal destek hizmeti verebilmektedir. Örneğin bir Suriyeli vatandaş toplum ruh sağlığı merkezinden de faydalanabilir, sosyal hizmet merkezine de gidebilir ya da çocuğunun okulunda yer alan rehberlik hizmetlerine de başvurabilir. Bu durum bir çok kurumun benzer hizmeti vermesinden kaynaklı olarak kabul edilebilir bir süreçtir. Önemli olan toplu /kitlesel bir göç olduğunda acil durum ilan edilerek müdahale sürecinin planlarda tanımlanan iş ve işlemlere göre ana çözüm ortağının koordinasyonunda gerçekleştirilmesidir. Eğer bu sağlanamıyor ise planların uygulanmasında sıkıntı var demektir.

Yeşil1'in vermiş olduğu örnek olağan dönemi teşkil etse dahi görüşmeye farklı illerden ve bölgelerden katılan diğer sosyal çalışmacıların aktarmış olduğu saha deneyimleri planların genel olarak işlevsel olmadığını işaret etmektedir. Bu konuda yapılması gereken çalışmalar araştırmanın sonuç ve öneriler kısmında detaylı olarak yer almaktadır.

4.5.2. Genel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin ulusal ve yerel planların dışında geçmişten bugüne gelen kronikleşmiş birtakım sorunları olduğu bilinmektedir. Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılara genel sorunlar sorulurken planların dışında düşünmeleri istenmiştir. Ancak sorulan sorulara verilen cevaplar içerisinde planlardaki görev ve sorumluluklara çok fazla atıf yapıldığı görülmüştür.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların ifade etmiş olduğu genel sorunlar ve çözüm önerileri koordinasyon sorunu ve diğer sorunlar olarak ikiye ayrılmıştır. Koordinasyon sorunu ise kendi içerisinde genel koordinasyon sorunu, AFAD ve ASPB arasındaki belirsizlik, kamu- stk arasındaki koordinasyon sorunu olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Genel Koordinasyon Sorunu ve Öneriler

"Aynı işi birden fazla kez farklı kişi yapmış oluyor, bu sefer de hizmeti alan birey daha fazla etkilenmiş oluyor, belki de daha fazla suistimal edilmeye başlıyor bu. Bu da hoş bir durum değil. Yani onların yerine kendimizi koyduğumuzda, sürekli sürekli aynı şeylerin ve benzeri şeylerin soruluyor ve karşılığında bir şeylerin olamıyor olması, yani çoğu zaman karşılığının alınamıyor olması daha yıpratıcı bu nedenle koordinasyonlu çalışma işi bir an önce çözülmeli." [MOR1]

Mor1 genel anlamda koordinasyonsuz yapılan mükerrer bir hizmetin hizmeti alan kişiye vereceği zararlardan bahsetmektedir. Bu durum gerçekten psikososyal müdahalenin temel ilkesi olan „ zarar vermeme“ ilkesine ters düşen, hizmet alanlar ile verenler arasındaki güven ilişkisini zedeleyen bir durumdur. Mor1'in dikkat çektiği diğer husus ise bir kişiye birden fazla kurum tarafından ihtiyacının sorulması ve söz konusu ihtiyacın ya hiç karşılanmaması ya da ihtiyacından fazlası karşılanarak sürecin tamamlanmasıdır. Afet ve acil durumlarda sunulan hizmetlerin hem kendi içinde hem de diğer hizmet alanları ile birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

"Afetlere müdahaleyi sadece ben yapayım, sadece bu kurum yapsın da çok kötü bir mantık bence. Herkesin ortak ya da koordineli bir şekilde işin paylaşım şeklinde olması gerektiğine inanıyorum, ama sadece STK'lar üzerinden yürüsün, sadece Aile ve Sosyal Politikalar üzerinden yürüsün gibi bir mantığı da açıkçası çok kabul etmiyorum." [Mor2]

"Afet ve acil durum topyekün bir çalışma olmalı. Hiçbir kurumun kapasitesi tek başına bu işi yapmaya yetmez diye düşünüyorum. Koordinasyonu sağlayacak kurumun altında diğer tüm kapasitenin değerlendirilmesi gerekir. Ama bu koordinasyonsuzluk sorunun çözülmesi için kurumların çözüm odaklı çalışması gerekiyor bence." [Yeşil2]

Yeşil2'nin koordinasyon ihtiyacını „kurumların çözüm odaklı çalışması gerekiyor“ şeklinde ifade etmesi sahada görev alan kurumların çözüm odaklı bir tavır sergilemediğine ilişkin düşünceleri olduğunu göstermektedir. Kriz durumlarında her kurum kendi kimlikleri ile ön plana çıkmak isteyebilir. Bu nedenle paydaş kurumlar tarafından koordinasyonun tek bir kurumda olduğunun kabul edilmesi ve birlikte çalışmaya niyet edilmesi gerekmektedir. Mor2 ve Yeşil2'nin vurguladığı gibi afet ve acil durumun sonuçları ile baş etmek, afetten zarar gören insanların hayatını öncekinden daha ileri bir düzeye çıkarmaya çalışmak tek başına bir kurumun yapabileceği bir iş değildir. Bu nedenle söz konusu sorumluluğun paylaşılması ve birlikte hareket edilmesi oldukça önemlidir.

"Bence ülke genelindeki en büyük sorun koordinasyon sıkıntısı. Her kurum kendi çapında psikososyal hizmeti vermek istiyor. Bu sorun giderilirse diğerleri daha çözülebilir hale gelir. Afetlerde Psikososyal Desteğin Koordinasyonu tamamen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na verilmeli." [Kırmızı2]

"Koordinasyonsuzluk var. Bence tek sorun, kimin koordinatör olduğu, kimin uygulamacı, icracı olduğu belli; ama adı konulamıyor, içselleştirilemiyor. Belki belli, ama ortada bir şey var, herkes bir yorum getiriyor. Psikososyal destekten sorumlu kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmalı zaten. Çünkü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bana göre, daha kapsayıcı olduğu için, ilk aklıma gelen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı diye düşünüyorum. Ama tabii ki, Sağlık da destek boyutunda olabilir." [Turuncu2]

"Sağlık Bakanlığındaki yaklaşım da... Mesela biz danışan, müracaatçı vesaire derken, bakış açımız o. Yani kelimeye takılmıyorum, ama hasta diyerek yaklaşıyor olması bizim hepimizi orada irite etmişti. Yani kime hasta diyorsun, neye hasta diyorsun gibi. Çünkü yaklaşımları da o yöndeydi." [Turuncu1]

Kırmızı2 ve Turuncu2'nin bahsetmiş olduğu aynı hizmeti birden fazla kurumun ayrı ayrı verme isteğinin ve eğiliminin planlar yayımlandıktan sonrada aynı şekilde olup olmayacağı belirsiz bir konudur. Ancak bu zamana kadar yaşanan afet ve acil durumlarda aynı hizmeti bütün kurumlar tek başına vermiştir. Bu durum özellikle çok kurumlu hizmetlerde söz konusudur. Örneğin sağlık hizmetlerinin verilmesinden ve koordinasyonundan sorumlu tek kurum Sağlık Bakanlığıdır. Bu nedenle sağlık hizmeti verilirken herhangi bir koordinasyonsuzluk söz konusu değildir. Ancak bu durum psikososyal destek hizmetlerinde farklılaşmaktadır. Sahada psikososyal destek hizmeti veren kurum ve kuruluş sayısı birden fazladır. Genelde sosyal çalışmacı, psikolog,

psikolojik danışman kadrosuna sahip bütün kurumların sahada psikososyal destek hizmeti vermeye istekli olduğu gözlemlenmektedir.

Yakın zamanda yaşanmış afetlere bakıldığında bunun en çarpıcı örneği Van Depremi dir. O dönem Van ilinde Sağlık Bakanlığı, MEB, APhB ve ASBP ayrı ayrı psikososyal destek hizmeti vermiş, ortak bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca Turuncu1 Sağlık Bakanlığının afet ve acil durumdan etkilenen kişileri ‘hasta‘ olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Her kurumun yaşanan afet ve acil durumu kendi hizmet bakış açısına göre değerlendirdiği görülmektedir.

"Bence psikososyal in sorumluluğu Aile ve Sosyal Politikalarda olmalı. Aile ve Sosyal Politikalar daha çok yönlü. Engelli, yaşlı, kadını, çocuğu, hepsini bir arada aldığı için daha bütüncül bir yaklaşımla bakıyor. Zaten AFAD'ın böyle bir müdahale için kapasitesi yok, en fazla çağrıda bulunabilir. Çağrıda bulunduğu kimler gelecek; yine ASP'deki arkadaşlarımız gelecek. Yani AFAD orada yine çatı olabilir, yine şu anda bulunduğu koordinasyon konumunda olabilir, ekstra bir şey yapamaz; çünkü öyle bir kapasitesi yok zaten, olabilecek gibi de görünmüyor yakın zamanda. Ekstra bir şeyler olursa..." [MOR1]

"AFAD için genel koordinasyon iyi bir durum, ki bizim sayımız ona yeterli. Psikososyalin koordinasyonu ve sorumluluğu Aile ve Sosyal Politikalarda, çünkü onların çok daha geniş yelpazede çalışanı var. Biz dönmek zorundayız, ama onlar orada yerel olarak çalışabilirler. Öyle bir avantajı da var. Ama bunun için çok zamana ihtiyaç var bence. 1-2 yıl, 5 yıl, 10 yıl, 20 yılda belki ancak." [Sarı1]

"Bence aslında AFAD'ın şu anda bu konuyla ilgili yapmış olduğu plan, bakış açısı en azından, plana bu yansıdı mı sürekli değişiyor, ama bakış açısı mantıklı. Bu konuda ana çözüm ortağı, evet, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmalı, çünkü bu konudaki kaynakların çoğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında. Bu konuda personeli fazla ve sürekli de bu konuda kendilerini güncellemeye çalışıyorlar. O yüzden psiko-sosyal destek hizmet grubuna Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bakabilir, ama AFAD böyle bakıyor, ondan sorumlu olsun. Biz tüm hizmet gruplarının üstünde bir çatı kuruluşuz. Bizim koordinatörlüğümüzde her şey gerçekleşsin. Bana da bu mantıklı geliyor açıkçası..." [Lacivert]

Sarı1, Mor1 ve Lacivert diğer sosyal çalışmacılar gibi koordinasyonun ve sorumluluğun ASPB da olması gerektiğini ifade etmektedir. Mor1 Bakanlığın çocuk, engelli, yaşlı, kadın özelinde bütüncül bir yaklaşımı olduğunu belirtirken üçünün de ortak tespiti personel olarak müdahale kapasitesinin AFAD dan daha fazla olduğu yönündedir. Bu nedenle genel koordinasyonun AFAD'da, psikososyal destek hizmetlerinin koordinasyon ve sorumluluğunun ise ASPB'da olmasını doğru bulmaktadırlar.

Afet ve acil durumlarda sunulan hizmetin ya da yardımın eşgüdüm içinde gerçekleştirilmesi önemli ve zor görevlerden birisidir. Koordinasyon görevini üstlenen

kurum ya da kuruluşların organizasyon becerisinin çok iyi olması beklenmektedir. Koordinasyon kurumu tarafından paydaşlara ait rol ve sorumlulukların belirlenmesi, izleme, takip ve değerlendirme gibi görevler yerine getirilirken paydaşların sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde katılım ilkesinin benimsenmediği bir eşgüdüm planı etkili ve kalıcı olmayacaktır.

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin koordinasyonunun hangi kurumda olması gerektiği göreceli bir konudur ve tartışılabilir. Ancak afet ve acil durumdan etkilenenlerin yüksek yararı için eşgüdüm halinde çalışılmasının gerekliliği tartışmaya açık bir konu değildir.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar söz konusu koordinasyon görevinin önemini ve bu işin ASPB'da olmasının nedenlerini farklı şekillerde ifade etmiştir. ASPB hem personel kapasitesi olarak hem de çalıştığı sorun alanları nedeniyle psikososyal destek hizmetlerinin doğasına uygun bir kurumdur. Terapi ve tedavi olmayan, koruyucu ve önleyici bir hizmet olan psikososyal destek hizmetlerinin etkililiği için başarılı bir koordinasyon hayati bir öneme sahiptir.

Sahada AFAD ve ASPB Belirsizliği

AFAD da çalışan sosyal çalışmacılarla yapılan görüşmeler sırasında psikososyal destek hizmetlerinin koordinasyonuna ilişkin bazı sosyal çalışmacıların kafa karışıklığı içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye Afet Müdahale Planı ile Afet ve Acil Durumlara Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği incelendiğinde AFAD ve ASPB arasında herhangi bir koordinasyon belirsizliği olmadığı görülmektedir. Her iki yasal düzenlemede herhangi bir afet ve acil durum yaşandığında genel koordinasyonunun AFAD'da, hizmet gruplarının koordinasyonunun ise ana çözüm ortağı kurumlarda olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Mevzuat bilgisi açık ve net olmasına rağmen AFAD da çalışan sosyal çalışmacıların belirtmiş olduğu koordinasyon belirsizliğinin nereden kaynaklandığını incelemek gerekecektir.

" AFAD ın tek başına yapması imkansız tek kişiyim zaten ben. O yüzden koordinasyon olmalı görevimiz ama ekiplere de kesinlikle katılmamız lazım. Zaten biz AFAD'lara görevlendirilirken, yani burada çalışmaya başlarken ben ilkin bu amaca hizmet ettiğimi düşünerek bu mesleğe başlamıştım. Yani herhangi bir afet olduğunda gideceğim, psiko-sosyal destek çalışmaları yapacağım. Ben bunları

düşünerek burada çalışmaya başladım. Oysa ki Van depreminde, işe başladığımdan daha üç ay sonra olan bir depremde bile alana gidemedim. Ben tabii ki oraya gidip, Van'a gidip tek başıma bir çalışma yapmayacağım, ama en azından ekibe dahil olabilirim diye de düşünmüştüm. Şimdi ise AFAD koordinasyondan sorumlu, ama neye müdahale edebiliyor? Planda her şey yazıyor zaten: "Şu olay olduğunda şu kadar kişi şuraya hizmet edecektir, plan hazırlanırken bizden bir görüş alınmış mı? Kafam karışık açıkçası." [Sarı2]

Sarı2, AFAD koordinasyonda olduğu için müdahale hizmetine katılamadıklarından ve katılsalar dahi sahada bir ekibe dahil olmak gerektiğinden bahsetmekte ve bu kuruma atanırken afet ve acil durumlarda görev alacağını düşündüğünü vurgulamaktadır. Bu anlamda AFAD da çalışan sosyal çalışmacıların her ilde bir kişi olmasından kaynaklı olarak müdahale hizmetini tek başına gerçekleştirmesinin zor olduğu görülmekte ve bir ekibe dahil olma ihtiyacı dile getirilmektedir. AFAD'ın koordinasyondan sorumlu olduğu gerekçesiyle hiç bir hizmet grubuna destek çözüm ortağı olamadığı anlaşılmaktadır. Destek çözüm ortağı olmadığı için de herhangi bir personeli başka bir hizmet grubunun ekiplerinde yer alamamaktadır. Bu durum AFAD da çalışan sosyal çalışmacıların, sahada psikososyal müdahale ekibinde yer almasını engellemektedir.

"Koordinasyon görevi AFAD da baktığınızda, şimdi mesela ben o planın içerisinde arama-kurtarma birliği çalışanı olarak yokum aslında. Ama ben bir meslek elemanıyım. Yokum derken, kağıt üzerinde yokuz; ama alanda bir aradayız zaten, bu durum ileride sorun olacak bence çünkü bir olay olduğunda biz yine görevlendirileceğiz. " [Turuncu1]

"AFAD Koordinasyon için var. Ama orada da çelişki var. Bir yandan, baktığınızda, hepsini ASPB yapacak gibi duruyor. AFAD o noktada diyor ki, tamam, bizim bu noktada hiçbir görev ve sorumluluğumuz yok. Ama diğer yandan AFAD'ın kendi meslek elemanları var, onların arasında göreve gitmiş çok fazla insan var. Bir olay olduğunda mesela ben buradan görevlendiriliyorum artık. Ama neresindeyim bu işin.. Yani mesleki olarak ne yapmam gerektiğini çok iyi biliyorum; ama kurumsal düzeyde meslek elemanı olarak işin neresindeyim, net değil. Bu bir karmaşa yaratıyor açıkçası." [Turuncu1]

Yukarıda belirtilen uygulamadan dolayı sahada Turuncu1'in bahsettiği gibi bir çelişki yaşanmaktadır. Turuncu1 mevzuatta yok olduklarının ama her zaman sahaya indiklerini ve inmeye de devam edeceklerini vurgulamaktadır. AFAD'ın genel koordinasyondan sorumlu olması sosyal çalışmacıların sahada yaşamış olduğu sorunu çözmemektedir. Çünkü Turuncu1'in de ifade ettiği gibi mevzuata göre psikososyal destek hizmetlerinin koordinasyonu da ana çözüm ortağı Bakanlıktadır. Bu durumda AFAD'da çalışan sosyal çalışmacılar ne koordinasyon görevinde ne de müdahale görevinde

tanımlanmamaktadır. Turuncu1 kurumsal olarak bu işin neresinde olduğunu bilemediğinden ve bu zamana kadar saha deneyimi kazanmış, hizmet içi eğitimlerle kapasite gelişimini iyi bir noktaya taşınmış bir ekibin varlığından söz etmektedir. Söz konusu yetkin personelin afet ve acil durumda görevlendirilememesi saha için büyük bir kayıptır.

"Planlar konusunda koordinasyon AFAD ta, sorumluluk ana çözüm ortağı ASPB de şeklinde bir algımız var ama çok belirsiz. Biz bu zamana kadar aktif çalıştık ama plana göre çalışmamız gerekiyor. Planda yer alan koordinasyon görevi pratikte yanlış anlaşılmalara neden olabiliyor. İyi niyetle de çalışsan yetki karmaşası var AFAD İle ASPB arasında. [Yeşil2]

Yeşil2 koordinasyon konusunda yaşanan yetki karmaşasının sahada iyi niyetle de çalışılsa yanlış anlaşılmalara neden olduğundan bahsetmektedir. Ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planları taslak aşamasında iken ülke genelinde bir afet ve acil durum yaşandığında ASPB ekipleri henüz plan imzalanmadığı ve tanıtılmadığı için uzun süre görevlerini sahada öğrenmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte AFAD da çalışan sosyal çalışmacılar ASPB ekiplerine rehberlik etmiş, görev dağılımlarında, raporlamada destek olmuştur. Plan imzalandıktan sonra ASPB ekiplerine rehberlik edilmesi kurumlar arasında koordinasyon kimde tartışması yaratmış ve merkez düzeyde AFAD sosyal çalışmacılarını sahaya göndermeme kararı almıştır. Ancak AFAD'ın genel koordinasyon ile ilgili iş ve işlemlerin neler olduğuna dair görevlerin somut olarak tanımlanmamış olması sahada Yeşil2'nin bahsettiği gibi yetki karmaşalarının yaşanmasına neden olmaktadır.

"AFAD koordinasyonunda ASPB tarafından yürütülmeli. Fakat diğer kurum ve stklarda çalışan psikososyal meslek elemanları da bu çalışmanın içinde tutulmalı." [Mavi2]

"Koordinasyonu somutlaştıramıyoruz. Mesela şu sorun aklıma geliyor: Ben sahaya gittiğim zaman, bize koordinatörlük görevi verilmiş, "Aile Bakanlığındaki çalışanları koordine edeceksin" denilmiş. Ben düşünüyorum, nasıl bir koordinasyon sağlayacağız? Ben koordine etmeye çalışsam tepkiyle karşılanır diye düşünüyorum." [Turuncu2]

Turuncu2 ve Mavi2'nin ifadelerinden anlaşıldığı üzere sahada psikososyal destek hizmetini AFAD koordine edecek ASPB da yürütücülüğünü gerçekleştirecektir. Turuncu2 bu duruma anlam veremediğini, koordinasyon görevinin

somutlaştıramadığını, koordine etmeye çalışsa ilgili kurumdan tepki alabileceğini vurgulamaktadır.

Yaşanan bu belirsizliğin AFAD da çalışan sosyal çalışmacıları çok fazla demoralize ettiğini düşünülmektedir. Bu tarz yetki karmaşalarının yasal düzenlemeler ile çözülmesi gerekmektedir. İlgili mevzuat incelendiğinde AFAD ın taşrada çalışan hiç bir meslek grubuna müdahale hizmetleri ile ilgili görev dağılımı yapmadığı görülmektedir. Mevzuata göre illerde bu hizmetlerin yönetiminden Vali'nin sorumlu olduğu AFAD ın ise Vali adına yaşanan afet ve acil durumun sekreteryaya işlerinden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Ayrıca koordinasyon görevinin nasıl yapılacağı ya da bünyesinde çalışan meslek gruplarının (mühendis, sosyal çalışmacı, sağlık memuru vs.) koordinasyonun hangi noktasında, nasıl görev alacağı belirtilmemiştir. Bu durumda yapılması gereken tek şey koordinasyon görevinin tanımlanması ya da AFAD'ın destek çözüm ortağı olarak diğer hizmet gruplarında görev almasına uygunluk verilmesidir.

Sahada Sivil Toplum Kuruluşlarının Durumu

Daha öncede bahsettiğim gibi afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin günümüzde konuşuluyor ve tartışılıyor olmasında başta Türk Kızılayı'nın ve ruh sağlığı alanında çalışan meslek örgütlerinin çabası tartışılmaz büyüklüktedir. Ancak son zamanlarda sivil toplum kuruluşlarının sayısındaki artış yapılan çalışmaların etkililiğini ve kuruluş amaçlarının sorgulanmasına neden olmaktadır. Özellikle afet ve acil durumlarda çalışan sivil toplum kuruluşlarının kriz anında kontrol edilebilir olması çok önemlidir.

Suriyeden ülkemize yaşanan toplu göç sonrası sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinde artış olmuş ancak bu faaliyetlerin amacı ve doğruluğu sorgulanır hale gelmiştir. Ülkemizde bu sorgulamanın haklı ya da haksız yere yapılıp yapılmadığını araştırarak, açığa çıkartacak, bu doğrultuda izin verecek ya da vermeyecek bir sistem bulunmamaktadır. Böyle bir sistemin olmayışı kamu kurumlarını bu konuda eylemsizliğe sevk etmekte sivil toplum kuruluşları ile çalışmalar askıya alınmakta ya da geri çevrilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarını yok saymak ya da askıya almak yerine birlikte çalışmanın şartları ve yolları tanımlanmalıdır.

"Diğer yandan şöyle bir durum da var: Örneğin STK'lar. STK'lar bu işin neresindeler? STK'lar gerçekten alanda çok iyi çalışmalar yürütüyorlar, yani devlet kurumlarından çok daha iyi. Bir araya getirmenin ötesinde, tam tersi, kopukluklar meydana geliyor. Bu esas olarak afetten etkilenen bireylere zarar verir. Haydi bizleri geçelim, yani bunun travmasını bizler yaşamıyoruz; mesleki zorlanmasını yaşıyoruz ya da kurumsal düzeyde zorlanıyoruz. Ama afetten etkilenen birey nereye başvuracağını bilemezse ya da onunla aynı konuda üç kişi, beş kişi iletişim kurarsa, kaş yapalım derken göz çıkarmış oluruz." "Demin konuşurken de dedik ya, çalışma yapacağın insanlardan kişiler seçerek, onlarla beraber yürütmek. İşte koordinasyonda da bu yapılmalı aslında. Yani STK'ları davet edip, aslında plana dâhil ederek, yani plan aşamasında bile onlarla beraber çalışma yapılabilir. Yapılmadığı anlamında söylemiyorum, ama bir şeyler eksik kalmış demek ki." [Turuncu1]

"Ben aynı zamanda bir STK çalışanı olarak, gönüllüsü olarak baktığımda, mesela ben şunu vurgulamaya çalışıyorum: "AFAD'la görüşün, AFAD'la görüşelim ya da ASPB'yle görüşelim, onlarla beraber çalışma yapalım." Onlar da diyorlar ki, "Biz bu zamana kadar onlarla beraber çalışmadık. Bizim yıllardan beri getirdiğimiz bir birikimimiz, bir çalışma disiplinemiz var." Yani STK'lar da burada hatalı. Kamuyla temasın olmadığı yerler oluyor ya da iki tarafın da birbirini yok saydığı durumlar oluyor. A olayında STK'lar ön planda çalışırken, B olayında devlet kurumları ön planda çalışıyor. Ama burada önemli olan, o ruh sağlığı alanında çalışan insanlar, yani onları bir araya getirebilmek." [Turuncu1]

Turuncu1 hem kamu hem de STK çalışanı olarak iki tarafın da birlikte çalışmaya adım atması gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde birbirinden ayrı çalışan sektörlerin afetzedeye zarar vereceğini belirtirken kamu ve STK'ların bir araya gelmesi gerekirken aradaki kopuklukların arttığını ifade etmektedir. Öyle ki planlarda sivil toplum kuruluşları destek çözüm ortağı olarak yer almasına rağmen sahada birlikte çalışmanın zor olduğunu söylemek mümkündür. Turuncu1, iki tarafın da birbirini yok saymasını, STK'ların kendi deneyimlerine, birimkimlerine ve prensiplerine güvenmesini, kamunun ise temas kurmamasını bir hata olarak görmektedir. Halbuki her iki tarafında güçlerini birleştirmesi, tek bir çatı altında çalışması, bugün sorun olarak gördüğümüz koordinasyonsuzluğu ortadan kaldıracaktır.

"STK lar ile çalışma konusunda..., STK'nın bir amacı var, hizmet sunduğu bir amaç ve ilkeler var. Bir standart yok STK'larla ilgili. Ya isim yapmak için ya da gerçekten bir şeylere faydalı olmak için çalışıyorlar. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının bir kâr amacı olmasa bile bir tanınırlığını artırma çabası var. STK'ların psiko-sosyal boyutta kafasına göre kişilere dokunmamalı, çünkü insanların birebir psikolojilerine dokunmak hassasiyet gerektiren bir şey. Bu iş

ideolojilerden, düşüncelerden çok ayrı bir şey. Ama STK'lara baktığımız zaman, illa ki bir ideolojiye bağlı olduğu için, bu boyutta sıkıntı yaşanabilir. Sosyal yardım evrenseldir, her şekilde versen de olur. Yani özellikle bu Suriyeliler konusunda da, acil durum boyutundan çıktı tabii Suriyelilerin durumu, ama STK'ların desteğinin önemli olduğunu düşünüyorum. Tamam, aynı ve nakdi yardım yapıyorlar, ama özellikle kamp dışında yaşayan Sığınmacı göçmenlerle ilgilenen dernekler daha çok psiko-sosyal çalışmaları yürütüyor. Bu konuda ne yazık ki devletin çok koordinesi yok çok yazık." [Turuncu2]

"Bence işbirliği olmalı. Zaten şu anda da işbirliği var gibi görünüyor, ama koordinasyonda her zaman sıkıntı yaşanıyor. Zaten ben kamplarda çalıştığım dönemde de bu sorunla karşılaştım. STK kendi kafasına göre iş yapıyor. Onlar ilkesel olarak ayrıştıkları için her STK ayrı bir görev yapıyor. Birisi bir yardım getiriyor, Kızılay yardım getiriyor, başka bir STK da duruma müdahil oluyor, o da başka bir yardım getiriyor. Sonra eşitsizlikler ortaya çıkıyor. Ayrı bir kaos yaşanıyor." [Sarı2]

Turuncu2 bazı sivil toplum kuruluşlarının gönüllü bir hareket olmaktan çıkıp bir grubun ya da bir ideolojinin yanında yer alarak hizmet verdiğini, bazılarının ise gerçekten faydalı olduğunu ifade etmektedir. Sosyal yardım vermenin evrensel olduğunu ama psikososyal destek vermenin hassas bir iş olduğunu vurgulayan Turuncu2 özellikle psikososyal destek hizmetlerinin devletin koordinesinde sivil toplum kuruluşlarının desteği ile verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Sarı2 de benzer tespitleri yapmakla birlikte yardımların dahi farklı farklı STK'lar tarafından dağıtılmasının yarattığı kaostan bahsetmektedir. Her ne kadar yardım dağıtmak daha somut bir faaliyet gibi görünse de ihtiyaç sahiplerinin sosyo ekonomik durumlarının suistimal edilebileceği hiç bir zaman unutulmamalıdır.

Her zaman geçerli olan bir doğru vardır ki kontrolsüz güç güç değildir. Eğer bir kamu kurumu alanda çalışan STK'ları kontrol edemiyor ise o alanda var olduğunu, otorite olduğunu söylemek mümkün değildir. Sivil toplum kuruluşlarının kontrol edilmesinden kasıt ise bir çeşit engelleme vs. değildir. Söz konusu kontrol; birlikte hareket etmek, yapılan çalışmalardan haberdar olmak, düzenli olarak takip etmek ve afetten etkilenen kişilerin yüksek yararını gözeterek karar vermektir.

"Bence STK'ların Psikososyal Destek Hizmet Grubu'na dahil olmaları ve yapılan çalışmaların akışını ya da dengesini bozmadan çalıştıkları sürece katkı vermeleri

gayet yerinde olur. Ama herkes ben biliyorum deyip kendi çalışmasını kendi bildiği gibi yapmaya çalışırsa çok başlılık meydana gelecek bu da yapılan çalışmaları olumsuz etkileyecektir." [Mavi2]

"Bence bu alandaki STK'ların bilinçli bir şekilde çoğaltılması lazım. Niye bilinçli bir şekilde çoğaltılması lazım? Çünkü Türkiye'de STK'ların çalışma biçimi bence biraz değişik. Çok da yarar sağlama amaçları güttüklerini zannetmiyorum aslında. İşin daha çok fotoğraf ve reklam boyutuna kaçılıyormuş gibime geliyor. Böyle bir şey olmadığı takdirde STK'ların bence AFAD'a ve planlara entegrasyonu önemli, ama yeterince samimi bir şekilde çalışsın." [Lacivert]

"STK olarak profesyonellikten uzak ve kar amaçlı, reklam amaçlı çalışanlar ile karşılaştım genellikle. Ama çok iyi çalışanlarda gördüm az da olsa.. STK ların iyi niyetiden emin olmak ve birlikte çalışmak çok önemli..." [Yeşil2]

Yeşil2 ve Lacivert sahada karşılaştığı STK'ların genellikle reklam amaçlı, profesyonellikten uzak olduklarını söylese de iyi çalışanlar ile birlikte çalışmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Mavi2 de ona benzer bir ifade ile çalışmaların akışını bozmayacakları takdirde katkı vermelerinin yerinde olacağını dile getirmektedir. Genel olarak sosyal çalışmacılar arasında STK'ların çalışmalarına karşı bir temkinli yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Her ne kadar STK'lar ile birlikte çalışılmanın gerekli olduğunu düşünseler dahi bunun bir kontrol ve denetim halinde olması gerektiğini belirtmektedirler.

"Aile Bakanlığının koordinesinde, diğerleriyle birlikte yapılmalı. Özellikle STK'ların kamudan bağımsız çalışmaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu sefer çalışmalar iki başlı yürütülüyor. Bizim önceliğimiz yardım götürdüğümüz, sunduğumuz kişiye, onun önceliği düşünülmeli. Yani STK ya da kamu diye değil. Mesela STK'lardan da destek istenildiğinde... Ki planda da böyle zaten, destek çözüm ortaklarının arasında. Öyle olmasının daha sağlıklı olacağını düşünüyorum." [Kırmızı1]

"STK'lar kesinlikle olmalı. Onun dışında, tabii ki ekstra psikologların dernekleri var, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, onların da dâhil olduğu bir şey; ama ekstra şeyler olursa olabilir. Ama bunların denetimi olmalı. Denetimsiz sahaya kimseyi süremezsin. Yarardan ziyade zarar olur. Bu sefer de onu düzeltmek için ekstra bir gayret harcarsın. Çok farklı şeyler olabilir. Bunlar hoş şeyler değil, yani çok suiistimale açık bir durum. Çünkü bizim çalıştığımız bina değil, yapı değil; biz insanla çalışıyoruz." [Mor1]

Kırmızı1 ve Mor1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi STK'ların koordinesiz bir şekilde çalışmasının insanlara vereceği zarardan bahsetmektedir. Mor1 bu durumu „bizim

çalıştığımız bina değil, yapı değil, biz insanla çalışıyoruz“ şeklinde vurgularken Kırmızı1 de iki başlılığı gidermek için iki tarafında hizmet götüreceği kişileri düşünmesi gerektiğini belirtmektedir.

"STK ların da AFAD çatısı altında ne yapmak istediklerini belirtmesi lazım. Çok dağınık oluyor. Van depreminde veya Soma'da serbest bir çalışma vardı. Buna izin vermemesi lazım. Afetlerde en büyük sorumluluk devlete aittir. Gerisi AFAD çerçevesi içerisinde çalışması lazım ve kontrolün raporlamayla yapılması lazım." [Sarı1]

"Benim gördüğüm, STK ların yaptığı çalışmaları kimse denetlemiyor. Mesela çadır kente giriyor bir STK, ne idüğü belirsiz, yaptıkları çalışmaları kimse denetlemiyor, oradaki çocuklara eğitim adı altında ne verdiklerini kimse bilmiyor. Bekli de sadece akreditasyonu olan STK'ların girmesi lazım. Şöyle bir şey var: Sadece Suriyeli göçmenlerden baktığımda, çadır kentte 20 bin göçmen varsa, dışarıda 250-300 bin var. Bunlara ASP ya da başka kurum yetişemediği için STK'lar giriyor. Kimisi çok güzel çalışmalar yapıyor, toplum merkezi kuranlar var, meslek edindirme merkezi kuranlar; fakat bir denetleme yok. Mesela, geçenlerde bir toplum merkezi bizden şey istedi, temel afet bilinci eğitimi istediler. 25 çalışanı var. Bunun yanında psikolojik ilkyardım dedik, "İlk defa duyuyoruz biz böyle bir şeyi" diyorlar. Ama bunların toplum merkezi var ve çalışanları sosyal çalışmacı ya da psikolog değil." [Mavi1]

"STK'lar açısından da daha vahim bir sonuç var. STK'ların psiko-sosyal destek hizmet ve faaliyetlerinin takip, izleme, kontrol mekanizması yok. Bir dernek açılış izni var, bir vakfın çalışma tüzüğü var, ayrı ayrı kurumsal bir yapıya sahip veya uluslararası NGO'lar var; ancak, bunları ortak olarak ne denetleyen, ne izleyen, ne takip eden, ne kontrol eden bir mekanizma yok Türkiye'de. Her kurum kendi mevzuatı çerçevesinde denetleniyor veyahut da tüzüğü veyahut da insani yardım protokolü çerçevesinde hizmette bulunuyor. Ancak, Türkiye'de yasa olmasına rağmen, bir psiko-sosyal denetim mekanizması olmadığından, bir yetimhane açsa, bir toplum merkezi açsa, bunun adına yetimhane değil de, psiko-sosyal destek veriyorum dese, bunun takip ve kontrolü mümkün değil. Bunu kim yapacak? Farz edin ki psiko-sosyal destek merkezi açtı veya psiko-sosyal destek hizmeti veriyor STK'nın birisi. Bu kanunen yasak mı? Değil. Peki, kim takip edecek, kim denetleyecek, kim izleyecek? Ya da verilen hizmet ve faaliyet ülkemizin lehine mi, aleyhine mi veya kişilerin yararına mı, zararına mı veya ailelerin veyahut da hedef kitlelerin veyahut da ulusal güvenliğin ne kadar lehine, aleyhine, bu konuda hiçbir yaptırım da yok. STK'ların denetimi İçişleri Bakanlığında olmalı zaten kuruluş izni oradan veriliyor. Hem merkezde, hem taşrada, birbiriyle koordineli olarak çalışması gerekir. Bu, Türkiye için ilerleyen yıllarda daha da büyük bir sorun olabilir. Zaten şu anda sorun. Yüzlerce STK var, yüzlerce dernek var, NGO var. Kimiyle bir kurum bir protokol yapıyor, hizmet alıyor, yardım alıyor. Ki bazı kurumlar da yasaklıyor. Dışişleri'nin görüşü farklı, İçişleri Bakanlığının görüşü farklı, güvenlik birimlerinin farklı, yerel taşra teşkilatlarının bilgi-bulguları farklı; kişiden kaynaklı riskli durumlar var veya derneğin yöneticilerinden veyahut vakfın yöneticilerinden ya da kaynak donörden kaynaklı riskli unsurlar var. Bunların hepsi göz önünde bulundurularak, ciddi manada bir yöntem, metot ve bir planlamayla iş planı yapılması gerekir bu alanda." [Yeşil1]

Sarı1, Yeşil1 ve Mavi1 farklı farklı denetim şekillerinden bahsetmektedir. Sarı1 AFAD denetiminde çalışmaktan, Mavi1 sadece akredite olanların alana girmesinden, Yeşil1 ise takip, kontrol ve izleme olarak ifade ettiği denetimi İçişleri Bakanlığının yapması gerektiğinden söz etmektedir. Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının ya da gönüllü bireylerin yeterliliklerini inceleyen ve onay veren hernaşğı bir akreditasyon sistemi ya da kurumu bulunmamaktadır. Ülkemizde Türk Akreditasyon Kurumu olarak adı geçen kurum ise sadece belirli ürünlerin yeterliliğini test eden bir kurumdur.

Özellikle afet ve acil durumlarda sivil toplum kuruluşlarının ya da insani yardım örgütlerinin ikili ilişkiler ile faaliyet göstermesi kamu düzenini ve güvenliğini muhtemel risklere açık hale getirebilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının kendi iç tüzükleri ile ilgili yasal izni veren tek yer İçişleri Bakanlığı’dır. Ancak faaliyet gösterdikleri alanda yeterli olup olmadıklarını ölçmek ya da yeterliliklerine onay vermek uzmanlık gerektiren bir durumdur. Bununla ilgili bir kurum açılrsa dahi her STK’nın çalışma alanına göre uzman ekip bulundurması oldukça zordur. Bu nedenle oluşturulacak akreditasyon sisteminin hizmet türüne, çalışma alanına göre ayrı ayrı tanımlanması gerekmektedir.

Diğer Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların koordinasyonsuzluk sorunu dışında belirtmiş olduğı diğer sorunlar ise aşağıda yer almaktadır.

"Öncelikle hizmet içi eğitimlerle personelin desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani afetlerde çalışacak personelin önceden eğitim alması gerektiğini, üniversitelerde ders konuları olarak afetlerde sosyal hizmet konusunun dile getirilmesini, dediğim gibi, çalışana destek olabilir, bu tip konuların dile getirilmesinin gerektiğini düşünüyorum. Sahada çalışırken de ekiplerin işbirliği içerisinde çalışması gerektiğini, koordine sorun yaşanmaması gerektiğini, bunun için tımp planın işlevsel hale gelmesi gerektiğini düşünüyorum.." [Sarı2]

"Ülke genelinde afet ve acil durumda yetişmiş eleman olmayışı, kamuda çalışan meslek elemanlarının afette görev almaya isteksizliği, kurumların rol ve sorumluluklarını bilmeyışı bu üç sorunun temel teşkil ettiğini düşünüyorum." [Yeşil2]

"Bu alanda bir personel havuz oluşması gerekiyor. Şu anda bizim en büyük sıkıntımız, mesleki olarak... Birçok değişik alanda psikososyal destek uygulamalarımız olmasına rağmen, meslek elemanlarımız olmasına rağmen, birbirleri arasında bir koordinasyonun olmaması. Bunu da sadece meslek odalarına veya derneklere bırakmak doğru bir yaklaşım değil. AFAD ın ya da Aile Bakanlığı'nın bu alanda bir mesleki havuz oluşturup, ihtiyaç anında uluslararası veya ulusal afet ve acil durumlarda bu havuzdan sağlanacak, liyakatli, yeterli,

deneyimli ekipleri kurarak sahaya intikal ettirmesi gerekiyor. Bunun en güzel model örneği de UMKE." [Yeşil1]

Sarı2 , Yeşil2 ve Yeşil1in bahsetmiş olduğu en temel sorun personelin afet öncesinde kapasite geliştirme eğitimleri ile hazırlıklı hale gelmemesidir. Sarı2 bunlara ek olarak lisans programlarına afet ve acil durumlarla ilgili derslerin eklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yeşil2 ise personelin afette görev almaya isteksiz oluşunu dile getirmektedir. Tabii bu durum kişilerin özel yaşamları ya da karakterleri ile ilgili bir isteksizlik ise yapacak bir şey yoktur. Ancak kurumların personeli hazırlıklı hale getirmesi, lojistik olarak desteklemesi, çalışana destek hizmeti vermesi, afette görev alanların özlük haklarını iyileştirmesi gibi çalışmaların olmaması isteksizliği artırıyor ise kurumsal düzeyde tedbir alınması gerekmektedir. Yeşil1 ise ülke genelinde deneyimli bir personel havuzu oluşturmaktan bahsetmiş ve UMKE örneğini vermiştir. Bu durum gerçekten kapasite geliştirme eğitimlerinin akabinde hızlıca yapılması gereken bir hazırlık çalışmasıdır. Binlerce kişiyi zorla ya da hazırlıksız görevlendirmekten ise 200-300 kişilik bir personel havuzunu rotasyonlu olarak görevlendirmek daha etkili ve verimli bir yöntemdir.

"Personel kapasitesinin her türlü hazır olması hem bilgi hem beceri hem de kendi kendine yardım anlamında. Yani hazır olmak. Orada çalışıyor o insan, cici cici giyinmek, topuklu ayakkabısını giymek zorunda, evet, takısını-makyajını yapmak durumunda. Ama bir acil durum olduğunda o şekilde sahaya inemez. Buna da hazırlıklı olması lazım. Çok ufak bir şey gibi görünüyor, ama bu alanda çok önemli oluyor." [Kırmızı1]

Kırmızı1 de personelin hazırlıklı olmasından bahsetmiş ve önemli bir noktaya değinmiştir: afet ve acil durumlarda sahaya topuklu ayakkabı ile, makyaj ile inenlerin personellerin olduğunu hatırlatmıştır. Bu da demek oluyor ki afet alanında çalışanlar için davranış kurallarının ve etik ilkelerin oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir. Kişinin afet ve acil durumun doğasına göre giyinmesi, konuşması vs. çalışana destek anlamında hazırlıklı olmasını ve oryantasyon sürecinden geçerek alana inmesini gerektirir.

"Bence şöyle, psiko-sosyal destek hizmetlerinin Türkiye'deki temel sorunu meslek elemanlarının dışında kimsenin bunun yararına ve faydasına inanmaması. Hâlâ psikologlara karşı sosyal çalışmacılar demiyorum, onları parantez dışında bırakayım, hâlâ psikologlara "Deli doktoru" diyen bir toplumda yaşıyoruz çünkü. Hâlâ o sosyal sorunların ve psikolojik sorunların nasıl sorunlar olduğundan bihaberiz. O yüzden zaten bu sosyal yönümüzü bir türlü geliştiremiyoruz. Çok

güzel aletlerimiz, edevatlarımız var, çok güzel inşaat yaparız, çok güzel binalar yaparız, ama bu psiko-sosyal boyutunu hiç düşünmüyoruz ve topluma da aksettirmiyoruz. Toplum ona çok yabancı hâlâ bence. O yüzden de yararına inanmıyoruz. Zaten yararı da olduktan sonra, herkes bunun nasıl bir şey olduğunu bildikten sonra koordinasyon da gelir, başka hizmetler de gelebilir bence." [Lacivert]

"Bu hizmete değer verilmiyor. ilk defa Soma'da yükseldi. Çünkü Soma'daki çalışmalar psiko-sosyal destekle yürütüldü. Neden? Mesela AFAD oradan şey olarak yürüyemedi. Çünkü AFAD deyince arama-kurtarma geliyor akla, arama-kurtarma teknisyenleri giremedi. İşte atıyorum, doktor; doktorluk bir durum yoktu orada. O yüzden Somada psikososyal tavan yaptı aslında." [Turuncu1]

"Ülkede yaşanan öncelikli sorun psikososyal desteğin ne olduğunun, gerekliliğinin, öneminin yeterince bilinmemesi ve hangi aşamada bu desteğin kim tarafından verileceğinin yeterince doğru algılanmaması. Bunun dışında personel envanterinin çok değişken oluşu, yani bu alanda çalışacak psikososyal meslek elemanları önceden belirlenmeli, gerekli eğitimler verilmeli ve bu kişiler ilerde kurum değiştirse bile yine de onların donanımından faydalanılmalı diye düşünüyorum. Bir de AFAD'ta çalışan psikososyal meslek elemanları bunun dışında tutulmamalı. Kısacası personel envanteri oluşturulurken tek bir kuruma bağlı kalınmamalı. Meslek elemanlarına eğitimler verilirken uygulamayı da içeren kapsamlı eğitimler verilmeli. Afetlerde Psikososyal Destekten sorumlu kurum yani ASPB bence TAMP'ı bağlı kurum ve kuruluşlarına, destek çözüm ortaklarına iyi bir şekilde anlatmalı ve uygulanabilirliğinin sağlanması için daha farklı yollar izlemeli." [Mavi2]

Lacivert, Turuncu1 ve Mavi2 psikososyal destek hizmetlerine olan ihtiyacın farkında olunmaması, toplumun bu hizmete inanmaması, öneminin yeterince bilinmemesi, değer verilmemesi gibi sorunları dile getirmektedir. En temel sorunun ise bu olduğunu düşünmektedirler. Psikososyal destek hizmetinin etkililiğini ölçülür ve görünür kılınır ise toplum içerisinde kabul edilebilirliği artacaktır. Sonuçta bu ülkedeki siyasetçiler de, kurumlardaki yöneticiler de aynı toplumun içinden gelen insanlardır. Toplum düzeyinde farkındalık yaratmak ülkenin gelişmişlik düzeyi ile birlikte uzun yıllar alabilir; ancak hiç bir şekilde gelişme ya da ilerleme olmadığını da söylemek mümkün değildir. Toplumun değişen ihtiyacına göre bu alana verilen önem de artacaktır. Lacivert'in söylediği gibi inşaatlar yapılıyor, yollar yapılıyor kim için aslında insan için ama bu hizmetleri göstermek kolay çünkü her biri somut birer üründür. Turuncu1 de bu hizmete değer verilmediğini ilk defa Soma'da parladığını ifade etmektedir.

Mavi2 diğer sosyal çalışmacılardan farklı olarak bir de genel sorun olarak planların yeterince tanıtılmamış, anlatılmamış olmasını belirtmekte ve farklı yollar izlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

"Birincisi psikososyalın kabul edilebilirliğinin hâlâ farkına varılamamış olması, bir bu. İki, afetlerde psiko-sosyal olarak değil de, afete müdahaleyle ilgili şöyle büyük bir problem var: Siyasetin ve bürokrasinin çok fazla olması olabilir. Diğer de, afet alanında yeterli donanım personel olmaması, kapasite. Var olan bir personel var, ama afet alanıyla alâkalı kapasitenin azlığı var. Çünkü sahada olan personel, direkt vakayı yaşayan personel sayısı çok az ve bunlarla ilgili ne yapıp ne yapılamayacağını aktaran kaynaklar yok. Atıyorum, bir kaynağa bakmaya çalışıyorum, bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum, bana sadece projeyi yazmış, evrensel örneklem falan filan, bana elle tutulabilir bir şey vermiyor. Ben hap bilgi istiyorum. Evet, bana bir şey söylemeli ki kitaplar ya da kaynaklar, benim de o açıdan, "Hımmm, burada bunu mu demiş? Aslında kastettiği şu" deyip ufkumun açılması lazım. Afet alanında çok az. Kadın, çocuk ya da ergenden bahsetmiyorum. Alanın da çok donanımlı olduğunu düşünmüyorum, en azından benim ulaşabildiklerimde." [MOR1]

Mor1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi bu hizmetin kabul edilebilirliğinin olmayışından personel kapasitesinin azlığından bahsetmektedir. Ayrıca afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri ile ilgili literatürün azlığından ve var olan kaynakların deneyimden ziyade teorik oluşundan şikayet etmektedir. Ülkemizde yaşanan afet ve acil durumlara baktığımızda ve bu olaylarda görev alan insanları düşündüğümüzde çok fazla emek ve deneyim olduğu görülmektedir. Ancak afetlerde görev almış insanların deneyimlerini aktardıkları herhangi bir kaynak ya da platform bulunmamaktadır.

"İşte o literatür. Yani bu zamana kadar yapılan çalışmaların bence artık kağıda dökülmesi gerekiyor. Diyorum ya işte... Bir de artık teknoloji çok ilerledi. Mesela literatür bilgisi. O kitabı bilgilere yine bir şekilde ulaşabiliyoruz. Mesela çok değerli çeviriler var, Kızılay'ın yaptığı çalışmalar var, AFAD'da çıkan tezler var. Bundan 6 sene öncesine göre şu anda ulaştığımız kitap olarak kaynaklarımız da arttı ve çok değerli. En akılda kalıcı şey, demin de konuştuk ya hani, lisans sonrası süreçte yapılan çalışmalar, birebir yaşayan insanların aktardığı şeyler. Yani bugüne kadar benim aklımda kalanlar, hep cebimde gezdirdiğim bilgiler onlar oldular. Yani bir hocamın dediği o "Rol çalmayalım" sözü ve kendi yaşantısından verdiği örneği, mesela görevde çok duygusal anımda direkt aklıma gelir ve beni durdurur, kendime getirir yani. Bu çok önemli. Diyorum ya, yapılabilir işte, o hocalar peyderpey... Mesela STK'larla bir arada yapılacak çalışmalarda bunlar yapılabilir. Mesela her STK'nın kendi bünyesinde çalışan meslek elemanlarının aktaracağı bilgiler, makaleler olabilir, CD'ye röportajlar yapılabilir..." [Turuncu1]

Turuncu1 de tıpkı Mor1 gibi literatürdeki bilgi eksikliğinden bahsetmektedir. Çözüm önerisi olarak da deneyim sahibi kişilerin yazdığı makaleler, röportajlar olabileceğini eklemektedir. Çünkü en çok aklında kalan şeylerin saha deneyimiyle anlatılmış eğitimler olduğunu söylemektedir. Turuncu1'in dediği gibi bir 6 yıl öncesine göre çok daha fazla

çeşitli çeviri yapılmış ve tezler yazılmıştır ancak ama bunları alandan kişiler yapınca çok daha anlamlı ve kalıcı olduğu düşünülmektedir.

"Afetlerde psiko-sosyal desteğin en temel sorunu sosyal çalışmacıların bu sürece sonradan dahil olması ve geç dahil olması. Bizden 20 yıl önce başlamışlar, 20 yıl boyunca çalışmışlar, biz şu anda onlara bir şey vermekte çok çok zorlanıyoruz, çünkü onlar doğru veya yanlış, bir şekilde kendilerine çözme yöntemi bulmuş. AFAD kurulduktan sonra dahil olduk 8-9 yıl önce yıllarca Sivil Savunmada, Bayındırlıkta biz yoktuk. Şimdi de yavaş yavaş geliyor. Dediğimiz gibi, ilk başta başlasaydı şu anda biz bu sorunların hiçbirini konuşmaz olurduk. Şu anda çok farklı eğitimler verildi." [Sarı1]

Ülkemizde AFAD ın kurulması ile birlikte afet ve acil durumlara müdahale hizmetleri teknik bir iş olmaktan çıkmış ve olayın insanı yardım boyutuna önem verilmiştir. Sarı1 de yıllarca teknik bir yaklaşım ile yönetilmiş bir sistemin içerisinde psikososyal destek hizmetlerine yer açmakta ya da kabul ettirmekte yaşanan zorlanmaların oldukça normal olduğunu belirtmektedir.

"Sürdürülebilir olmaması. . Bir kere, iki kere görüşme yaptık, daha sonrasında yapmadık. Bence bu daha kötü bir şey. Desteğinizi verdiniz mi, sonrasında yoksunuz, bu daha kötü. Kesinlikle devamlılığın olması gerekiyor psiko-sosyal destek müdahalelerinin ve sürekli el değiştirmemesi en önemlisi. Yani tek birey üzerinden olmalı. Bir yerde, atıyorum, çok sık değiştirilmemesi gerekiyor desteği veren kişinin de." [Mor2]

"İhtiyaç tespiti uzun sürüyor. Belki çadır çadır ya da ev ev dolaşmak değil de, daha pratik bir şeyler bulunabilir. Mesela, o afet koordinasyon merkezlerinde zaten kişilerin kaydı var. Kişinin ailesinde engelli olup olmadığı, bu afet koordinasyon merkezinde yapılabilir, afet koordinasyon TIR'ları ya da şeylerde yapılabilir. İhtiyaç tespitini çok derinlemesine, mesela her bir forma 3-4 sayfa. Afetzedeye uygulanacak şeyler değil." [Mavi1]

Mavi1 ve Mor2'nin belirtmiş olduğu sorunlar ise daha çok müdahale yöntemlerimiz ile ilgilidir. Mor2 çalışmaların sürdürülebilir olmayışından bir kaç görüşmeden sonra devamının gelmemesinden bahsetmektedir. Araştırmanın kullanılan psikososyal müdahale araçları başlığına verilen yanıtlara bakıldığında da bu durumu görmek mümkündür. Akut dönem sonrasında ya da iyileştime döneminde yapılması beklenen müdahaleleri yapanların sayısındaki azlık çalışmaların sürdürülebilir olmadığına, akut dönemde gidilip sonlandırıldığına işaret etmektedir. Diğer konu ailelerle ya da ekiplerle görüşen meslek elemanının aynı kişi olmasıdır. Bu hassasiyet hizmet veren ile alan arasındaki güven ilişkisinin gelişmesi için çok önemlidir. Bu nedenle yerel kapasiteyi güçlendirmek ve yerel kapasitedeki meslek elemanlarına görevi devretmek gibi önemli

bir ayrıntıyı gözden kaçırmamak gerekir. Psikososyal müdahalenin temel ilkelerine göre bir kereye mahsus psikolojik danışmanlık hizmeti verilmemelidir.

Mavi1'in bahsettiği müdahale yöntemine ilişkin ikinci sorun ise ihtiyaç tespitinin çok uzun sürmesidir. Psikososyal destek hizmet grubu çalışanları bireyin ya da ailenin ihtiyacını bir bütün olarak ele alınması gerektiğini bilir ve ihtiyaç tespiti yaparken temel ihtiyaçlarının, psikososyal ihtiyaçlarının, eğitim ya da sağlık ihtiyacının her birini gözlemlemeye çalışır. Ancak ihtiyaç tespitinde kullandığımız yöntem bir soru kağıdı alıp doldurmak olunca Mavi1'in ifade ettiği gibi hem süreç uzamakta hem de kalifiye elemanlar temel ihtiyaç tespitinden asıl işleri olan psikososyal destek hizmetini vermekte geç kalabilmektedirler. İhtiyaç tespiti için yeni bir yöntemin çalışılması ya da pratik bir model oluşturulması aciliyeti ve gerekliliği olan bir konudur.

Ülkemizdeki afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin genel sorunlarını ele aldığımızda karşımıza aşağıdaki gibi bir liste çıkmaktadır.

1. Psikososyal destek hizmeti veren kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluk
2. Ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planlarının iyi ancak işlevsiz olması
3. Kapasite geliştirme eğitimleri tamamlanmış personel havuzunun olmayışı
4. Toplum içinde psikososyal destek hizmetlerinin yeteri kadar önemsenmemesi
5. Literatürde ve akademide afet ve acil durumlarda psikososyal destek konularının azlığı
6. Planların dışında Türkiye Afet Müdahale Planının da işlevsel olmayışı
7. Personelin afet ve acil durumda görev almaya isteksiz oluşu
8. Psikososyal destek hizmetlerinin sürdürülebilir olmaması
9. İhtiyaç tespitinin uzun sürmesi gibi sorunlar yer almaktadır.

4.6. KAVRAMSAL DEĞERLENDİRME

Kavramları çeşitlendirmenin, ayrıştırmanın hizmetin veriliş şekline etkisi tartışmaya açık bir konudur; ancak kavramların herkes tarafından aynı şekilde anlaşılması hizmetin şekillenmesinde oldukça önemlidir. Ortak bir terminolojiye sahip olunmadığı sürece aynı amaca hizmet etmek oldukça zordur. Sahada ve literatürde yapılan incelemeler neticesinde ayrışmasının önemli olduğu düşünülen kavramlar görüşmeye katılan sosyal çalışmacılara da sorulmuş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.6.1. Afet ve Acil Durum

Afet ve acil durum arasındaki farkı literatür etki düzeyi üzerinden tanımlasa dahi afetin alt başlıklarına bakıldığında insan kaynaklı afetlerin ya da teknolojik afetlerin bir çoğunun acil durum olduğu görülmektedir.

"Afet, yerel müdahalelerle baş edemediğimiz durumlarla, yani yerel kapasite yardımıyla baş edemeyecek durumdaysa, evet, bunları afet boyutuna alabiliyoruz. Can ve mal kaybının olmuş olması, büyük zararların olmuş olması ve yerel kapasitenin kendi kendine yetemeyecek olmasını afet olarak algılıyoruz. Acil durumları ise yerel kapasitenin daha çok kendi kendine baş edebileceği durumlar olarak algılıyorum ben."[Mor2]

Mor2, yerel kapasite kendi baş edebiliyorsa acil durum, yerel kapasite kendi baş edemiyor ise afet olarak tanımlamaktadır.

"Afet, herhangi bir tehlikenin can, mal, çevre üzerinde yarattığı kötü etkilerle baş etmeye yerel imkânların yetmediği durumlar olarak tanımlanıyor. Klasik yapıda böyle bir tanım var.Acil durumsa, insan hayatı açısından tehlike oluşturabilecek bütün durumlara verilen genel ad. Yani insan için tehlike oluşturabilecek her şey acil durum olarak kabul ediliyor. Tanım olarak bu şekilde."[Sarı2]

Sarı2 de aynı şekilde tanımlamakta ancak insan hayatı açısından tehlike oluşturacak bütün durumlara verilen genel ad olarak ifade etmektedir. Bu durum da acil durum afetten daha genel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Bence AFAD bunu tam olarak tanımlayamadı. AFAD bir mevzuatına baksın bence. Afetle acil durum arasında çok ufak farklar var. Benim AFAD'dan öğrendiğimi ben size söyleyeyim: AFAD diyor ki, "Bir şeyin afet olabilmesi için ilk önce belli bir kaybın olması lazım. Fiziksel, psikolojik, maddi, manevi kayıpların olması lazım" diyor, "Yerel kapasitenin bununla başa çıkamaması lazım" diyor. Başka ne diyor? "Etkisinin büyük olması lazım, aniden ortaya çıkması lazım" gibi şeyler var AFAD tanımında. Acil durumda da aynı şeyler var. Sadece bunun ölçeğini biraz daha kısıtlıyor. Ama mesela şunu merak ediyorum ben: Bir şeyin afet olabilmesi için kaç kişinin ölmesi lazım? Buna diyorlar ki mesela "100 kişi ölürse bu bizim için afettir." Tamam, güzel bir rakam. Peki, 99 kişi olduğunda bu acil durum mu olacak o zaman? Yasaya göre evet, acil durum olacak, ama son derece saçma bir şey bence. Bunu büyütelim. Afet olması için 1 000 kişi ölmesi lazım. Tamam, o zaman demek ki büyük bir afet, etki alanı geniş, yerel kapasite muhtemelen yetmeyecek, ama 999 kişi öldüğünde bu acil durum mu olacak, afet mi olacak. Bu kavramın tanımlarının içerisinde tam olarak çıkabilmiş değiliz. Bunu da yüksek lisans afet yönetiminde tartıştık bayağı biz. Akademisyenlerin kafası son derece karışık."[Lacivert]

"Acil durum, yerel olan, yaşanabilen, çok fazla sayıda kişinin etkilenmediği durumları acil durum olarak görüyorum. Afet ise toplumun büyük kesiminin, bence en azından yarısının etkilendiği ve dış illerden destek alınmak zorunda olduğu durumlara afet diyorum."[Sarı1]

Lacivert afet ve acil durum kavramlarının etkisine, ortaya çıkış şekline bakıldığında birbiri ile çok benzer olduğunu ifade etmektedir. Etki düzeyinde göre yapılan ayrımın rakamlar üzerinden yapılmasının karmaşa yaratacağını düşünmektedir. Lacivert bu konuyu yüksek lisansta da tartıştıklarını ancak çözemediklerini belirtmektedir.

Sarı1 de aynı şekilde tanımlarken etki düzeyinden bahsetmektedir. Yerel kapasitenin yettiği durumları acil durum yetmediği durumları afet olarak nitelendirmektedir.

"Buna biraz politik bir cevap vereyim. Bu tanımları hocalar, profesörler de, herkes kendine göre yorumluyor. Uluslararası metodolojik tanımları da var tabii ki. Ama bana şahsi olarak, sahadan, hiçbir metodolojik tanımların etkisi altında kalmadan soruyorsanız; afet demek, beklenmeyen her şey demek. Beklenmeyen, sizi veya çevrenizi etkileyen, olumsuz etkileyen her türlü sıra dışı olay afet kapsamına girer. Yani bir kent için afet bir depremdir, bir mahalle için bir yangındır; bir aile için, bana sorarsanız, boşanma da bir afettir." [Yeşil1]

Yeşil1 yine herkesten farklı olarak oldukça bütüncül bir bakış açısıyla afeti tanımlamaktadır. Bir kent için deprem, bir mahalle için yangın, bir aile için boşanmayı afet olarak ifade etmektedir. Ancak vermiş olduğu örneklerin tamamına kriz demek daha doğru olabilir.

"Acil durum ise insan kaynaklıdır. Sanayi olsun, ekonomik olsun... Bir borç alıyor, tepetaklak düşüşü bence acil durumdur. Biz hep belli tanımlara, koşullandırmalara göre gidiyoruz; ama... Kimin için acil durumdur? Ülke ekonomisi için olabilir, uluslararası ekonomi için olabilir, borsaya yatırım yapanlar için veya borsada hissesi olan şirketler için olabilir; bunlar için acil durumdur. Bizde acil durum nedir; bir şey olur, hemen kurtarma ekipleri, arama-kurtarma falan... Elbette, onlar zaten bilinen şeyler. Ama biz hep koşullandırılmışız, beynimiz sınırlandırılmış. Sinyalden ziyade, riskin oluşması benim için acil durumdur. Riskin harekete geçmesi." [Yeşil1]

Yeşil1 acil durumun insan kaynaklı olduğunu vurgulamakta ve çok fazla değişkeni olduğunu açıklamaktadır. Son olarak riskin oluşmasını acil durum olarak değerlendirmektedir.

"Aslında her afet de bir acil durumdur bence. Yani şöyle: Hep şöyle anlatıyoruz ya; mesela, atıyorum, Ankara'daki patlama bir acil durumdur, Van depremi bir afettir diye. Van, kendi başına bölgesel olarak müdahalede yetersiz kaldı. Destek illerden, ülkeden, yurtdışından destek alması gereken durumlar afettir gibi algılıyoruz. Diğer yandan da, afette mesela şey deniliyor ya, en az bilmem kaç kişinin ölmesi gerekiyor, şu kadar yaralı olması gerekiyor falan. Öyle bir şey değil. Bir insanın bile travmatize olma anı, aslında, yani afet ya da acil durum kavramı olarak tanımlamak istemiyorum onu, ama müdahale gerektiren bir şey. Hepsi aslında bir kriz. Her afette de kriz var. Yani dediğim gibi, kriz, acil durum, afet vesaire diye ayrılma sebebi müdahaleye geliyor yine. Ama mesela Van depremi,

baktığında, o kadar, her yerden, bütün kaynakların yönlendirilmesini gerektirecek kadar bir afet miydi? Değildi." [Turuncu1]

Turuncu1 her afeti bir acil durum olarak nitelendirmekte ve her afetin içinde kriz olduğunu vurgulamaktadır. Turuncu1 de bir insanın dahi travmatize olma anına afet ve acil durum demek istemediğini ancak müdahale edilmesi gerektiğini belirterek aslında Yeşil1 gibi kriz tanımına atıfta bulunmaktadır.

"Afeti aslında doğal olaylar olarak, doğanın bize ani ve beklenmedik olarak gerçekleşen vaka olarak görüyorum, durum olarak görüyorum. Acil durum ise daha insan odaklıymış gibi görüyorum. Şöyle ki: Terör acil durum, nükleer sızıntı falan, bunlar hep acil durum, alarm sebepleri. Büyük çapta zincirleme bir kazanın olduğunu düşünelim; bir afet değil sonuçta, bir acil durum. Çünkü birden fazla insanı etkiliyor, hatta bir toplumu etkiliyor. Bir ilçenin bir otobüsünün devrildiğini düşün ve 50'ye yakın insanın öldüğünü düşün. İlçe için infial. Hatta onun akrabaları olarak çarpan etkisini düşündüğünde, çok büyük bir kitleyi etkiliyor." [MOR1]

Mor1 afeti doğal afet tanımına indirerek insan kaynaklı afetlerin hepsini de acil durum olarak tanımlamaktadır. Pratikteki kullanımın da bu şekilde olduğu bilinmektedir. İnsan kaynaklı afet bu kavramı karşılıyor ise neden bir de acil durum kavramı ürettildiği anlaşılamamaktadır.

"Acil durumda küçük sayıda insanlarla müdahale edip, bir şekilde rehabilite sürecine geçebiliyorsun. Ama afette daha organize, daha çok kurumla çalışılacak bir ortam oluyor. Bana kaos gibi geliyor açıkçası. Bilmiyorum, düşünemedim şu anda. Afet etkisi daha büyük bir olay." [Kırmızı1]

"Afet, madden ya da manen büyük zararlara yol açan olaylardır. Acil Durum ise beklenmeyen bir durum ya da olay karşısından gerçekleştirilen müdahaledir." [Kırmızı2]

"Afet, toplumun tamamını ya da bir kesimini etkileyen yerel kapasiteyi aşan olaylar. Acil Durum, yerel imkanlar ile başedilebilecek olaylar" [Yeşil2]

"Afet ve acil durum da... Belki de etkilenen kişi sayısı. Daha çok kişiyi etkiliyorsa, yerel kaynaklarla baş edilemiyorsa afete dönüşür. Mesela, Japonya'da 7.2 şiddetinde bir şey afet olmazken, acil durum bile değilken, Türkiye'de afete dönüşebiliyor. Çünkü yerel kaynaklar baş edebiliyor bununla. Bizde 5.5 olduğunda bile afete dönüşüyor. Etkilenen kişi sayısı, acil durum. Belki de çeviride problem var. Belki de kendi kavramlarımızı bulmamız lazım, sürekli çeviri değil" [Mavi1]

"Afet, insanların günlük rutinlerini yerine getiremediği ve uzun bir sürede getiremeyecek olduğu, büyük bir kitleyi bölgeyi etkileyen, can ve mal kaybına yol açan, yerel imkanlarla baş etmenin mümkün olmadığı durumlar. Acil Durum ise Afetlere göre düşündüğümüzde çok daha küçük bir etki alanının olduğu ve yerel imkanlarla müdahalenin gerçekleştirilebileceği olaylar." [Mavi2]

Görüşmeye katılan hemen hemen bütün sosyal çalışmacıların afet ve acil durumu ya etki düzeyine göre ya da yerel kapasitenin baş etme durumuna göre tanımladığı görülmektedir.

"Öncelikle direkt zaman kavramı aklıma geliyor, afet ve acil durum ayrımı yaptığım zaman. Afet süren bir şeydir diye aklıma geliyor. Etkisi daha süregelen olan, insan hayatını gerçekten daha çok etkileyen, belki ilk 72 saatin de fazlasına geçen bir süreç olarak algılıyorum. Acil durumu ise daha çok anlık bir olay olarak algılıyorum. Seviyesinin daha düşük olduğu aklıma geliyor acil durumun, birden olan saman alevi gibi diyelim. Öngörülemiyor bir de acil durumun şeyi. Afeti bir şekilde öngörebilirsin, ama acil durumun başlangıcını öngöremeyebilirsin. Böyle bir ayrım geliyor. Tabii, literatürde değişik yorumları vardır." [Turuncu2]

Turuncu2 farklı bir yaklaşımla müdahale sürecindeki farklılıktan ayırt edebildiğini söylemektedir. Bu da aslında kapasite ve etki düzeyi ile alakalıdır. Olayın etkisi büyük ve ilin kapasitesi yetersiz ise müdahale süreci de uzun olacaktır.

Genel olarak ortaya çıkan: afet ve acil durum kavram olarak ya da tanım olarak birbirinden çok da fazla ayrılamamaktadır. En genel ayrım ise Turuncu1'in ve Sarı2'nin belirtmiş olduğu gibi acil durum en genel addır. Kısacası her afet bir acil durumdur ancak her acil durum bir afet değildir. Örneğin bir ilin kasabasında yaşanan sel felaketi bir acil durumdur olayın şekline bakıldığında doğal afettir. Bu nedenle acil durumların insan kaynaklı afet gibi yorumlanması yanlıştır. Etki seviyesine göre küçük görülmesi de doğru bir yaklaşım olmayı genel ad olarak kabul görmesi gerekmekte ve karşılaştırılmamalıdır.

4.6.2. Afetlerde Sosyal Hizmet ve Afetlerde Psikososyal Destek

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılara afetlerde sosyal hizmet ve afetlerde psikososyal destek kavramlarını değerlendirmeleri, farklı mı, aynı mı, benzeyen yönleri ya da farklılıkları nelerdir diye sorulmuş ve aşağıdaki ifadelere ulaşılmıştır.

"Benzer gibi geldi şu an. Çünkü biz müracaatçıyla da birebir görüşmeler yapıyoruz ve onların devamlılığı, kendi kendine kapasitesini geliştirme, kendi kendine yeterli duruma gelmesini planlıyoruz, düşünüyoruz, bunu hedefliyoruz. Afetlerde psikososyal destekte de aslında biz bunları, evet, hedefliyoruz. Onu kendi eski günlerine geri getirmek, kendi kapasitesini geliştirmek, kendi bireysel farkındalığının oluşması aşamalarında evet, şu aşamalarda örtüşüyorlar gibi geldi bana." [Mor2]

Mor2 bu iki kavramın benzer olduğunu ve her iki hizmetinde bireyin güçlendirilmesi, baş etme kapasitelerinin geliştirilmesi, sosyal işlevselliğinin tekrar kazandırılması gibi

ortak amaçları olduğunu ifade etmektedir. Mor2'nin belirtmiş olduğu amaçlar, sosyal hizmet mesleğinin genelde mikro düzeyde birey ve ailelerle çalışırken edindiği amaçlardır.

"Afet sonrası yapılan iyileştirme faaliyetlerinde yer alan sosyal hizmet alanlarından biridir psiko-sosyal destek. Yani psiko-sosyal hizmetin muhatabı birey ve gruplar, sosyal hizmet daha genel bir çalışma alanı. Yani sosyal hizmeti daha genel bir küme, psiko-sosyal desteği onun içinde bir alan gibi görüyorum." [Sarı2]

Sarı2 ise sosyal hizmeti genel bir çatı olarak ifade etmekte ve afetlerde psikososyal desteği sosyal hizmetin ilgilendiği sorun alanlarından biri olarak görmektedir. Ayrıca psikososyal desteğin daha çok birey ve gruplar özelinde çalıştığını sosyal hizmetin daha genel olduğunu belirtilmektedir. Sosyal hizmet mesleği genelde ve bütüncül yaklaşımı gereği her sorun alanına mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahale ettiği için Sarı2'nin dediği gibi çok farklı konularda, farklı düzeylerde çalışma alanı bulunmaktadır.

"Afetlerde sosyal hizmet ve afetlerde psiko-sosyal destek farklı mı, farklıysa ne?Hiç böyle bir şey düşünmedim. Bence afetlerde psiko-sosyal destek, afetlerde sosyal hizmetin kapsamı altında. Afetlerde sosyal hizmet bence daha kapsayıcı bir tanım, çünkü sosyal hizmet aslında içerisinde psiko-sosyal desteği de barındıran bir meslek. Böyle bir şey söyleyebilirim belki de." [Lacivert]

Lacivert da Sarı2 gibi afetlerde sosyal hizmetin psikososyal desteği içinde barındıran bir meslek olduğunu ifade ederek daha kapsayıcı olduğunu belirtmektedir. Lacivert'in de ifade ettiği gibi her şeyden önce sosyal hizmet bir meslek ve bilim dalıdır. Bu anlamda dahi afetlerde psikososyal destek için bir çatı görevi görebilecektir.

"Biraz farklı ve afetlerde psiko-sosyal destek biraz daha ayrıntıya girerken afetlerde sosyal hizmet çok daha genel bakış açısıyla bakmaktadır ve olaya daha kapsamlı, geniş bir şekilde bakmaktadır. Afetlerde sosyal hizmet deyince onun kapsamı çok daha geniştir, ama afetlerde psiko-sosyal destek hizmet deyince sadece afetzedelere verilebilecek hizmetleri kapsamaktadır." [Sarı1]

Sarı1 de diğer sosyal çalışmacılar gibi afetlerde sosyal hizmetin kapsamının daha geniş olduğunu, psikososyal hizmetin sadece afetzedelere verilecek bir hizmet olduğunu vurgulamaktadır.

"Afetlerde sosyal hizmet afet öncesine biraz daha girebilir belki. Bütüncül bakarsak, aslında hepsini kapsıyor. Afetlerde sosyal hizmet daha öncesini de kapsıyor. Afetlerde psiko-sosyal destek ise, afetin gerçekleştiği andan itibaren belki gerçekleşiyor. Aslında birbirine yakın şeyler, çok ayrı şeyler değil. Sonuçta, afetlerde psiko-sosyal destek sosyal hizmetin bir parçası, ama belki orada küçük

bir nüans farkı vardır. Sosyal hizmet daha bütüncül bakarken, afetlerde psiko-sosyal destek daha olay bazlı bakıyor belki. Olay bazlı değil de, müdahale bazlı."
[MOR1]

Mor1 çok ayrı şeyler olmasa da afetlerde sosyal hizmetin daha bütüncül baktığını psikososyal desteğin daha olay ve müdahale bazlı baktığını ifade etmekte, afet öncesi çalışmaların sosyal hizmeti daha çok ilgilendirdiğini düşünmektedir.

"Farklıdır. Psikososyal Destek daha kişisel sadece sahada yapılan bir çalışmadır. Sosyal Hizmet ise daha çevresel ve afet sonrasında kişilerin yaşamını iyileştirecek ve haklarını öğretecek daha kapsamlı bir çalışmadır." [Kırmızı2]

Kırmızı2 de tıpkı Mor1 gibi psikososyal destek hizmetini alana özgü bir çalışma gibi görmekte ve Mor1'i tamamlar bir şekilde o da afet sonrası iyileştirme çalışmalarını ve hak arama (savunuculuk) hizmetlerini sosyal hizmetin çalışma alanı olduğunu söylemektedir.

"Sosyal hizmetin içerisinde zaten psiko-sosyal hizmet, ayrı değil. Bence daha kapsayıcı. Psiko-sosyal hizmeti sosyal hizmetlerin üstünde tutmak bence etik değil. Her ne kadar psiko-sosyal desteği sadece sosyal hizmet uzmanları yapmıyorsa da, sosyal hizmetlerin kapsamı içerisinde bu. Kapsamı içerisinde, ama sadece oranın tapulu bir malı da değil; yani psikologlar da, psikoloji ilmi de, sosyoloji ilmi de, sağlık personeli de, diğer meslek elemanları da psiko-sosyal desteği, gerek alıcı, gerek verici olarak kullanıyorlar. Yani öyle bir sınırlandırma doğru bir şey değil; bunu sosyal hizmetler kapsamında görmek daha doğru diye düşünüyorum."
[Yeşil1]

Yeşil1 afetlerde sosyal hizmetin daha genel olduğunu hatta psikososyal destek her ne kadar multidisipliner olsa da her meslek grubu için bir yöntem olduğunu, psikososyal desteği sosyal hizmetin üstünde tutmanın etik olmadığını ifade etmektedir.

"Farklıdır. Sosyal hizmet evrensel kümeysse, psiko-sosyal hizmet onun bir alt kümesidir. Benim mantığım bu. Sosyal güvenlik de sosyal hizmeti bağlar belki, sosyal yardım da sosyal hizmetin bir alt kümesidir, psiko-sosyal hizmet de bunun bir alt kümesidir." [Turuncu2]

Turuncu2 de afetlerde sosyal hizmeti evrensel bir kümeye bezetmekte ve psikososyal desteği bunun altına yerleştirmektedir. Bu durumu ise sosyal hizmet sosyal güvenlik, sosyal yardım gibi alanlarla nasıl ilgileniyor ise psikososyal destek hizmetinin de o alanlardan biri olduğunu açıklamaktadır.

"Normal şartlarda psikososyal destek ve sosyal hizmet birbirinden farklıdır ama afet durumlarında yapılan psikososyal destek çalışmaları aynı zamanda içinde sosyal hizmeti de barındırıyor diye düşünüyorum." [Mavi2]

Mavi2 normal şartlarda farklı olduğunu ancak afet durumlarında sosyal hizmeti psikososyal desteğin içinde gördüğünü ifade etmektedir.

"Afetlerde sosyal hizmet, afetlerde psiko-sosyal desteğin içindedir. Afetlerde psiko-sosyal destek bir evin çatısıysa, onun bir odasında afetlerde sosyal hizmet uygulamaları vardır, bir odasında psikologların yaptığı uygulamalar vardır, bir odasında doktorların yaptığı uygulamalar vardır, bir odasında başka meslek elemanlarının yaptığı uygulamalar vardır. Yani sosyal hizmet uygulamaları da bunun bir parçasıdır. En basitinden, atıyorum, ön görüşmeyi sen yaparsın ve havale etmen gerekiyorsa, psikologa havale edersin. Yani afetlerde sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanının cebinde olması gerekenleri cebine koyar. Ama afetlerde psiko-sosyal hizmet, oradaki tüm çalışanların cebine koymaları gereken şeyi koyar bence. O yüzden, demin tanımlamada da dedim ya, afet alanında çalışan herkesin bilmesi gerekiyor diye. Yani afetlerde sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanının profesyonel olma anıdır." [Turuncu1]

Turuncu1 afetlerde psikososyal desteği evin çatısı gibi görmekte ve bu alanda çalışan diğer meslek gruplarını da o evin odaları olarak tanımlamaktadır. Psikososyal destek hizmetinin multidisipliner bir alan olmasından kaynaklı olarak afetlerde sosyal hizmet sadece sosyal hizmet uzmanının profesyonel olma anıdır şeklinde ifade etmektedir.

"Hayır, bence farklı değil. Bilmiyorum yani, bir anda düşündüm... Farklılıklarına bir örnek ver mesela, ne olabilir? Bir dakika, Bence bir tık üstüdür afetlerde psiko-sosyal hizmet. Bence bir tık üstüdür. Evet. Çünkü her şeyi bilmen gerekiyor. Gerçekten. Çünkü orada her türlü vakayla karşılaşabilirsin; yeri geliyor, bütün kurumların yaptığı işleri yapman gerekebiliyor. Yani hepsini bilmen gerekiyor. Hangi kurum ne işi yapıyor, bilmen gerekiyor; nasıl yapar, bilmen gerekiyor. Şimdi düşündüğümde.. O yelpazemiz var ya, okulda hep anlatılan yelpaze; afetlerde yelpazeyi tutan el belki psiko-sosyal, yelpaze de sosyal hizmet, sağlık, eğitim var. Yani önce yelpazeyi alacaksın ki, ondan sonra işlevli bir hale getireceksin. Öyle bir şey aklıma geliyor." [Kırmızı1]

Kırmızı1 de afetlerde psikososyal destek hizmetinin afetlerde sosyal hizmetin bir tık üstü olduğunu ifade etmektedir. Psikososyal destek hizmetini yelpazeyi tutan el olarak görmekte ve sosyal hizmet, sağlık, eğitim gibi alanları ise yelpazenin içerisinde görmektedir. Ancak Kırmızı1'in bahsetmiş olduğu kaynakları bilmek, verilecek hizmetlerin bütüne hakim olmak gibi işlevler sosyal hizmet mesleğinin arabulucuk rollünü doğrudan karşılamaktadır. Kırmızı1 ifadelerinden de anlaşılacağı gibi

psikososyal desteğin multidisipliner bir çalışma alanı olmasından kaynaklı olarak kapsayıcı olduğunu düşünmektedir.

"Afetlerde sosyal hizmet psikososyal desteğin bir alt başlığı sayılır gibi psikososyal daha genel sosyal hizmette onun altında bir meslek grubu gibi geliyor bana." [Yeşil2]

"Belki de afetlerde sosyal hizmet, afetlerde psiko-sosyal desteğin altında. Psiko-sosyal destek daha bir genel. Mesela, engellilerin kuruma yerleştirilmesi olsun, refakatsiz çocukların... Benim gördüğüm, psiko-sosyal destek daha genel. Belki de eksik görüyorum. Bunun altında afetlerde sosyal hizmet var, afetlerde psikolojik destek var, afetlerde psikiyatrik ve tıbbi müdahale var. Temeli psiko-sosyal destek. Psikologun yaptığı bireysel görüşme de psiko-sosyal desteğin altında. Hakeza iskambil oynama da psiko-sosyal desteğin altında, yetişkin bireylerle iskambil turnuvası yapmak da psiko-sosyal destek. Daha multidisipliner olduğu için daha genel geliyor bana." [Mavi1]

Mavi1 ve Yeşil2 de psikososyal desteği daha genel sosyal hizmeti onun altında gören sosyal çalışmacılardandır. Ancak Mavi1'in bahsetmiş olduğu örneklerin ve çalışmaların hepsi müdahale sürecinde sahada yapılan çalışmalardır. Bu anlamda psikososyal desteğin daha çok müdahale sürecine odaklandığı görülmektedir.

Genel olarak görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların ifadelerine bakıldığında 1 kişi benzer olduğunu, 7 kişi sosyal hizmetin psikososyal destekten daha geniş bir çatı olduğunu, 5 kişi ise psikososyal hizmetin daha genel olduğunu söylemektedir. Psikososyal destek hizmetlerinin daha geniş olduğunu düşünen 5 kişiden 1 kişinin afet deneyimi yokken geriye kalan 4 kişinin AFAD da en çok afet ve acil duruma katılan kişiler olduğu görülmektedir. Bu durum alanda uzmanlaşarak mesleğe uzaklaşmanın bir etkisi olarak düşünülebilir.

Sosyal hizmet, meslek ve bilim olarak psikososyal destek hizmetlerini içine alan bir bütünü temsil eder. Psiko ve sosyal kelimelerinin birleşmesi ile oluşan psikososyal bir olayı ya da bireyi psikolojisi ile sosyal işlevselliği ile bir bütün olarak ele almayı vurgulamaktadır. Bu anlamda sosyal hizmetin doğası ile birebir uyum içerisindedir. Psikososyal destek hizmetleri, her ne kadar multidisipliner bir alan dahi olsa koruyucu ve önleyici bir hizmet olmasının yanı sıra çevresi içinde birey, sistem yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı gibi sosyal hizmet yaklaşımlarını temel alması münasebeti ile içerisinde bulunan diğer disiplinlere göre sosyal hizmet bilgi ve beceri temelini daha

fazla kullanılmaktadır. Bu nedenle sosyal çalışmacıların bu alanda daha aktif ve daha etkili olduğu düşünülmektedir.

Afet ve acil durumlarda psikososyal desteğin tanımı literatürde “afetler sonrasında etkilenen bireylerin, normal yaşantılarına geçişini hızlandırmaya yardımcı olan, bireylerin ve toplumun var olan gereksinimlerini tespit ederek, olası afet acil durumlarla başa çıkma ve müdahale edebilme kapasitelerinin yanı sıra iyileşme becerilerinin de artırılmasına yönelik hizmetler bütünü” olarak geçmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi psikososyal destek bireyi ve toplumu iyileştirmek için kullandığımız multidisipliner bir yöntemdir. Tanımın içerisinde bu hizmetin geliştirilmesi için kullanılmış herhangi bir makro düzey uygulamadan ya da amaçtan bahsetmemektedir. Afetlerde psikososyal destek hizmetlerinin zarar azaltma, hazırlık ve iyileştirme döneminde yapılan eğitim, kaynak belirleme, sosyal politika geliştirme, yasal düzenlemelere dahil etme gibi çalışmaların hepsi afetlerde sosyal hizmete işaret etmektedir. Sosyal hizmet mesleği mesleki olarak tanımlanmış amaç ve hedeflerini bütün sorun alanlarında uygulayan bir meslektir.

Kısacası afetlerde bireyin ve toplumun iyileştirilmesi için kullanılan yönteme ya da hizmetler bütününe psikososyal destek, psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için afet öncesi, sırası ve sonrası yapılan çalışmalar bütününe ise afetlerde sosyal hizmet demek mümkündür.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların değerlendirmelerinden elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin öneriler yer alacaktır. Sonuçlar; kurumsal değerlendirme, alanı değerlendirme, öz değerlendirme, ülke genelindeki psikososyal destek hizmetlerini değerlendirme ve kavramları değerlendirme şeklinde yer alırken, öneriler ise kurumsal düzeyde AFAD’a öneriler, psikososyal destek hizmetlerinin gelişimi için genel öneriler, afet ve acil durumlarda ihtiyaç duyulan mesleki bilgi ve becerilerin geliştirilmesi için öneriler ve akademik araştırma yapacak kişilere sunulan öneriler başlıkları altında yer alacaktır.

Kurumsal değerlendirmeye ilişkin sonuçlar;

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar, AFAD’da çalışırken mesleki doyum alıp almadıklarını saha çalışmalarında doyum aldıklarını ancak masa başında hiç doyum almadıkları şeklinde ifade etmişlerdir. Kurum içerisinde yaşanan mesleki sorunlar başında ise görev tanımlarının olmayışı ve buna bağlı olarak meslekleri ile alakası olmayan başka işlerin verilmesi belirtilmiştir. Ağırlıklı olarak ifade edilen bir diğer sorun ise psikososyal destek hizmetlerinin tanınır olmaması ve kabul görmemesi olmuştur.

Alanı değerlendirmeye ilişkin sonuçlar;

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların belirtmiş oldukları afet ve acil durumlara bakıldığında insan kaynaklı afetlerde daha fazla görev aldıkları ortaya çıkmıştır. Belirtmiş oldukları insan kaynaklı afetlerin başında ise kitlesel göç, maden kazaları ve terör patlamaları olduğu görülmektedir.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların ağırlıklı olarak afet ve acil durum deneyimi olduğu ancak belirtmiş oldukları çalışmaların akut dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Akut dönemde yapılan çalışmalar arasında ise psikolojik ilk yardım, ihtiyaç tespiti ve kaynakla buluşturma en fazla ifade edilen çalışmalar olmuştur. Arkasından psikoeğitim, toplumu harekete geçirme, çalışana destek ve sosyal iyileştirme etkinliklerinin yapıldığı

belirtilmiştir. Müdahale sürecinde yapmış oldukları diğer çalışmaları ise; saha incelemesi ve saha koordinasyonu, durum tespiti, çadır kurma, yemek dağıtma, kayıt tutma ve cenaze teslimi olarak ifade etmişlerdir.

Hazırlık döneminde yapılan çalışmalar, temel afet bilinci eğitimleri, çalışana destek eğitimleri, hizmet grubu planlarının incelenmesi, tatbikat düzenlenmesi ve son olarak psikososyal destek eğitimleri verilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Ancak görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar, hazırlık döneminde yapılan çalışmaların sürdürülebilir olmadığını ve illerin kendi inisiyatifine göre ilerlediğini belirtmiştir.

Afet ve acil durumlarda görev alan sosyal çalışmacılar diğer kurumlar ile iş birliği halinde olduklarını ve genelde ekip olarak çalıştıklarını belirtmiştir. Birlikte çalıştıkları kurumları ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kızılay, Sağlık Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşları olarak ifade etmişlerdir. Ekip çalışması yaptıkları meslek gruplarının ise ikiye ayırarak saha çalışmalarını psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog vb. meslek grupları ile diğer çalışmalarını ise arama kurtarma teknisyenleri ve mühendisler ile yürüttüklerini belirtmişlerdir. Yapılan ekip çalışmalarında ağırlıklı olarak; diğer kurumlardan gelen meslek elemanlarının afet ve acil durumlarda uyulması gereken davranış kurallarına ve etik ilkelere uygun davranmayı bir sorun olarak ifade edilmiştir.

Öz değerlendirmeye ilişkin sonuçlar;

Öz değerlendirmeye ilişkin sonuçlara, herhangi bir ölçek kullanılmadan, katılımcıların kendi görüş ve değerlendirmeleri üzerinden ulaşılmıştır.

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların afet ve acil durumlarla ilgili mesleki bilgi ve becerini lisansta aldıkları eğitimler ve kurumda aldıkları hizmet içi eğitimler çerçevesinde değerlendirdikleri görülmüştür. Ağırlıklı olarak lisans eğitiminin çok genel olması ve sorun alanları ile ilgili derslerin seçmeli olması bir problem olarak ifade edilmiştir. Ülkemizin içinde bulunduğu durum gereği afet/acil durum ile mültecilik derslerinin zorlu olması gerektiği belirtilmiştir. Lisans eğitimleri ile ilgili belirtilen diğer sorun ise travma ve yas süreçleri ile ilgili ders saatlerinin az olması olmuştur. Afet ve acil durumlara ilişkin mesleki bilgi ve becerilerini kendi araştırmaları ve hizmet içi eğitimler ile tamamlamaya çalıştıklarını ifade eden sosyal çalışmacılar literatürde bu

alan ile ilgili büyük bir boşluk olduğunu dile getirmişlerdir. Mesleki bilgi ve beceriyi etkin kullanmak adına düzenli bir oryantasyon ve süpervizyon desteğine ihtiyaç duyduklarını belirten sosyal çalışmacılar bu ihtiyacı ikili ilişkilerini kullanarak giderdiklerini belirtilmiştir.

AFAD da çalışan sosyal çalışmacılar kişilik özelliklerini afet ve acil durum hallerinde çalışmaya uygun bulduklarını ifade etmiştir. Sakinlik, soğukkanlılık, iş birliğine açık olmak, sabırlı olmak, çözüm odaklı olmak, iletişimin iyi olması, iyi bir dinleyici olmak, liderlik özelliğine sahip olmak, organizasyon becerisine sahip olmak, duyarlı olmak, özverili olmak, yardım etmeyi sevmek, cesaretli olmak, risk alabilmek, iyi gözlemci olmak, sınırlarını bilmek ve sahada çalışmaya istekli olmak gibi kişilik özelliklerine sahip olduklarını ve bu nedenle kendilerini uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kişilik özelliğini afet ve acil durumlarda çalışmaya uygun bulsalar dahi afet ve acil durum sırasında çalışana destek hizmetine ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.

Ülke genelindeki psikososyal destek hizmetlerini değerlendirmeye ilişkin sonuçlar;

Ülke genelinde yapılan değerlendirmeler ulusal ve yerel düzey planlar ile genel sorunlar üzerine yapılmış olup görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar, psikososyal destek planlarından haberdar olduklarını ancak planla ilgili çalışmadıklarını ifade etmiştir. Özellikle afet ve acil durum deneyimi olanlar tarafından planların yeterince kapsamlı ve donanımlı olduğu ancak işlevsiz olduğuna ilişkin gözlemler ve deneyimler paylaşılmıştır. Söz konusu gözlem ve deneyimler; ASPB personelinin planları içselleştiremediği, angarya iş olarak gördüğü, taşrada plandan sorumlu bir şubenin olmayışı, planda yer alan hazırlık eğitimlerinin ve tatbikatların yapılmamış olması, destek çözüm ortaklarının saha çalışmalarına dahil edilmeyişi şeklinde sıralanmıştır.

Ülke genelinde psikososyal destek hizmetlerinin genel sorunları arasında ağırlıklı olarak ise kurumlar arası koordinasyonsuzluk ifade edilmiştir. İfade edilen koordinasyonsuzluk sorununun ise AFAD ve ASPB arasındaki koordinasyon belirsizliği, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonsuzluk olarak vurgulandığı ortaya çıkmıştır. Toplum içerisinde psikososyal destek hizmetlerinin önemsenmemesi, ülke genelinde afet ve acil durumlarda çalışacak personel havuzunun olmaması, literatürdeki kaynak eksikliği ise ön plana çıkan diğer sorunlar olarak belirtilmiştir.

Kavramları değerlendirmeye İlişkin sonuçlar;

Görüşmeye katılan sosyal çalışmacılar, afeti yerel kapasite ile baş edilemeyecek, acil durumu ise yerel kapasite ile müdahale edilebilecek olaylar olarak tanımlamaktadır. Acil durumu insan kaynaklı afetten ayıran herhangi bir sonuca ulaşılammış olup iki kavram arasındaki fark müdahale kapasitesi üzerinden ifade edilmiştir.

Diğer iki kavram ise afetlerde sosyal hizmet ve afetlerde psikososyal destek hizmeti üzerinedir. Görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların ağırlıklı olarak belirtmiş olduğu görüş afetlerde sosyal hizmetin daha kapsayıcı olduğu ve genel bir çatıyı temsil ettiği yönündedir. Afet deneyimi diğer sosyal çalışmacılara göre daha fazla olan bir grup sosyal çalışmacı ise, afetlerde psikososyal destek hizmetlerini multidisipliner olmasından dolayı daha genel olduğunu ifade etmiştir.

Kurumsal değerlendirme, alanı değerlendirme, öz değerlendirme, ülke genelindeki psikososyal destek hizmetlerini değerlendirme ve kavramsal değerlendirmeye ilişkin sonuçlar AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların özgün koşullarının ve değerlendirmelerinin bir sonucudur. Aynı şekilde AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların ifadelerinden yola çıkarak yapılan analiz ve yorumlar neticesinde geliştirmiş olduğum öneriler beş başlık altında ele alınacaktır.

Başbakanlık AFAD’a kurumsal düzeyde sunulan öneriler aşağıdaki gibidir:

- a) En temel sorun olarak belirtilen ve sadece sosyal çalışmacıların değil AFAD’da çalışan bütün meslek gruplarının görev tanımlarının olmayışı teşkilat içerisinde herkesin benzer işleri yapmasına neden olmakta ve personele mesleği dışında işler yaptırılarak mesleki rolünden fayda sağlanamamaktadır. Katılımcı bir yaklaşım ile taşra teşkilatlarında çalışan meslek gruplarının görüşleri alınarak insan kaynaklarına ilişkin yöntemler ile görev tanımlarının yapılması, yapılarak çalışma usul ve esaslarını belirleyen yasal bir düzenleme ile mevzuatta yer alması gerekmektedir.
- b) AFAD’da çalışan sosyal çalışmacıların afet ve acil durumlara ilişkin bütün rol ve işlevlerini yerine getirebilmesi için çalışacakların birim tanımlanması ve

farklılıkların giderilmesi önemlidir. Bu belirsizliğin ortadan kaldırılması için taşra teşkilatlarında doğrudan il müdürüne bağlı psikososyal destek birimlerinin açılması gerekmektedir.

- c) AFAD'da sosyal çalışmacıların kadro sayısı 95 iken mevcutta çalışanların sayısı 39 dur. Boş kadroların doldurulması için illerin teşvik edilmesi ve harekete geçirilmesi önemlidir. Bu sayede her ilde bir temsilci bulunacak ve sosyal çalışmacılar ekip olarak kendilerini daha güçlü hissedebilecektir.
- d) Merkez ile taşra teşkilatı arasındaki iletişimin ve etkileşimin güçlendirilmesi için merkez teşkilatta yer alan psikososyal destek çalışma grubunun genel personel açığının giderilmesi ve sosyal çalışmacı kadrosu eklenmesine ihtiyaç vardır. AFAD merkez teşkilattaki sosyal çalışmacı açığını geçici görevle gidermek yerine norm kadrosuna sosyal çalışmacı ekletmeli ya da sosyal hizmet mezunu uzman yardımcısı alımı yapmalıdır.
- e) Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti sosyal çalışmacıların dışında afet ve acil durumda görev alacak bütün personeli ilgilendiren bir konudur. Alanda su dağıtan kişiden çadır kuran kişiye, yardım dağıtandan hasar tespit yapan mühendise kadar herkesin sunacağı hizmeti insan haklarına ve onuruna yakışır şekilde sunması gerekmektedir. Bu nedenle afet ve acil durumlarda çalışma ihtimali olan herkesin psikososyal destek temel ilkelerini bilmesi ve olumlu iletişim becerisi edinmesi gerekir. Bu da ancak kısa süreli eğitimlerle ya da eğitim seminerleri ile mümkündür. AFAD'ın merkez ve taşra teşkilatlarında psikososyal destek farkındalık seminerleri düzenlemesi gerekmektedir. Bu durum hem psikososyal destek hizmetinin tanınmasını, kabul edilmesini sağlayacak hem de diğer bütün personelin psikososyal bilinç kazanmasında etkili olacaktır.
- f) Afet ve acil durum ortamlarında çalışanlar baskı altında ve zorlu güvenlik koşulları içerisinde, uzun saatler görev yapar. Temel ihtiyaçların zor karşılandığı, korku ve tehlikenin yoğun hissedildiği bu ortamlarda çalışmak için kurumsal düzeyde destek almak şarttır. Bu nedenle AFAD'ın bütün çalışanları için ASPB ile birlikte, içerisinde oryantasyon, süpervizyon gibi ihtiyaçların da tanımlandığı bir çalışana destek modelini benimsemesi ve uygulanması gerekmektedir. Hizmet verdiği alan gereği çalışanlarını zorlu koşullara maruz

bırakan kurumların bu görevi yerine getirmesi ahlaki bir zorunluluk ve sorumluluktur. Bu modele ilişkin öneri ek 2 gösterilmiştir.

- g) Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında dağıtılan görev ve sorumluluklar çerçevesinde AFAD'da çalışan sosyal çalışmacıların müdahale sürecinde psikososyal destek hizmetlerinde nasıl bir görev icra edeceği somutlaştırılmalı ya da illerin psikososyal müdahale ekibinde yer almasının önü açılmalıdır. Aynı zamanda illerde psikososyal destek hizmet grubu planının kolaylaştırıcılığı sosyal çalışmacılara verilerek mühendislerin ya da diğer meslek gruplarının psikososyal destek planını incelemesinin önüne geçilmelidir.
- h) Ülke genelinde psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için AFAD'ın Türkiye Afet Müdahale Planını tanıtması, harekete geçirmesi ve her yıl düzenlenen Kalkınma Planlarında yer almasını sağlaması gerekmektedir. Suriye'den ülkemize yapılan kitlesel göç ile ilgili çalışmalar bugün olağan döneme geçerek Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiş olsa dahi acil durum olarak başladığı süreçte Türkiye Afet Müdahale Planı uygulanamamış ve aynı hizmetler başka isimler ile yürütülmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çatı planın tanıtılması çok önemlidir. Aksi takdirde bütün hizmet grubu planları işlevsiz kalacak ve rafa kaldırılacaktır.
- i) Ülke genelinde mevcut olan çalışma ve sosyal güvenlik şartları afet ve acil durumlarda çalışanlar için yeniden düzenlenmeli ve uzun süre sahada görev yapan personelin özlük hakları ve mesai saatleri ile ilgili yasal düzenlemeler yapılması ve politika geliştirilmesi gerekmektedir. Bu da demek oluyor ki AFAD kuruluş amacında olduğu gibi risk yönetimine odaklanarak, olası bir afet ve acil durumdan önce ihtiyaç duyulan hazırlıkları tamamlamaya ve eksiklikleri gidermeye çalışmalıdır.

Psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için bütüncül bir perspektif ile sunulan öneriler aşağıdaki gibidir:

- a) Ülkemizin afet yönetimi ile ilgili olarak geçmişine baktığımızda afetten etkilenen bireylerin, ailelerin ve toplulukların psikososyal ihtiyaçlarını karşılamak hep gönüllülük esasına göre meslek örgütleri tarafından yürütülmüş, ilgili kamu kurumları afet yönetiminde psikososyal destek hizmetlerini yok

saymıştır. Daha çok temel ihtiyaçların giderilmesine ve mühendislik hizmetlerine odaklanılmış olup hazırlıklı olmak için yapılan koruyucu ve önleyici tedbirlerde ‘deprem değil binalar öldürür’ sloganının popülerliğinden olsa gerek genelde teknik hizmetlere ağırlık verilmiştir. Hâlbuki psikososyal destek bakış açısı afet ve acil durumlarda atılacak her adımın içinde olması gereken bir bakış açısıdır. Bu nedenle öneminin anlaşılması ve kabul edilmesi için toplum düzeyinde farkındalığı geliştirecek stratejiler geliştirmek gerekmektedir.

- b) Ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planlarının işlevsel hale gelmesi için tanıtımının yapılması gerekmektedir. Öncelikli olarak görevi yerine getirecek ana çözüm ortağı kurumun merkez ve taşra teşkilatı olarak en üst düzey yöneticisinden hizmetlisine kadar herkesin bu sorumluluğun kendi kurumlarına ait olduğunu bilmesi gerekir. İkinci olarak kendisi ile birlikte bu görevi yerine getirecek destek çözüm ortağı olan kamu kurumlarının, STK’ların ve üniversitelerin bilmesi gerekir. Ayrıca bütün hazırlık sürecine destek çözüm ortaklarını da dahil etmelidir. Katılımcı bir politika izlemeden atacağı her adım ilerlemesine engel olabileceği gibi sahada planların işlevsiz olmasına da neden olacaktır. Bu nedenle ana çözüm ortağı kurumun bir tanıtım planı yapmasına ihtiyaç vardır.
- c) İkinci adım psikososyal destek hizmetlerinin ana çözüm ortağı kurumun çalışanları ve yöneticileri tarafından sahiplenilmesi ve içselleştirilmesidir. Hizmetin sürdürülebilirliği açısından sahiplik duygusu oluşturulmalıdır. Bunun için yapılması gereken en önemli şey afet ve acil durum ortamlarında çalışma usul ve esasları belirleyen bir yasal düzenleme yapmak ve taşra teşkilatında şube açılmasını sağlamaktır. Ne yazık ki kamu kurumlarında görevlerin gerçekleştirilmesi gönüllülük esasına göre yapılmamaktadır. Bu nedenle kısa vadede merkez düzey tarafından gerekli mevzuat çalışmasının yapılması gerekmektedir.
- d) Afet ve acil durumlar doğası gereği beklenmedik bir an da olmakta ve tahmin edemeyeceğimiz kayıplar yaşatabilmektedir. Bu nedenle afet ve acil durumlara karşı hazırlıklı olmak bir lüks değil, ihtiyaçtır. Söz konusu hazırlıklar personelin ihtiyacı olan lojistik kapasiteye, eğitim kapasitesine ve tatbikatlara

odaklanmalıdır. Bütün bu hazırlıkların gerçekleştirilmesi için ise afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerine bütçe ayrılması gerekmektedir. Hizmetin hedeflerine ulaşabilme olasılığını artırmak ve kaynakların etkin tahsis edilmesi mali planlama kilit bir öneme sahiptir.

- e) Planlanacak kapasite geliştirme eğitimleri destek çözüm ortakları ile birlikte tasarlanmalıdır. Çok kurumlu müdahale hizmeti gerçekleştirileceğinden sahaya inecek ruh sağlığı çalışanlarının ortak bir psikososyal zemine sahip olması sağlanmalıdır. Geliştirilecek eğitim modelinin ulaşılabilir olması ve yaygınlaştırılması açısından beceri odaklı eğitimlerin bölgesel eğitici yetiştirilerek, bilgi odaklı eğitimlerin ise online eğitim şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir. Psikososyal destek konularında düzenlenecek eğitimler ruh sağlığı çalışanlarının yanı sıra diğer afet çalışanları ve yöneticiler için de tanımlanmalıdır. Söz konusu eğitimlerin istenilen düzeye gelmesi için ise takip amaçlı kontrol ve izleme yapılmalıdır. Yıllık hedefleri belirleyen göstergeler oluşturulmalıdır.
- f) Kapasite eğitimlerinin ardından yapılması gereken en önemli hazırlık, ülke genelinde ve il genelinde afet ve acil durumlarda çalışma yetkinliğine sahip ruh sağlığı çalışanlarından personel havuzu oluşturmaktır. Oluşturulan personel havuzunun çok kurumlu, multidisipliner ve gönüllülük esasına dayalı olması önem arz etmektedir. Özellikle ana çözüm ortağı kurumun diğer kurumlarda çalışan personeli bütün afet ve acil durum görevlerine dahil etmesi paydaşlarla birlikte hareket etme kabiliyetini geliştireceği gibi koordinasyon güvenilirliğini destekleyecektir.
- g) Destek çözüm ortağı olan kurumlar, STK 'lar ve üniversiteler ile sık sık bir araya gelerek süreç toplantıları gerçekleştirmek ve psikososyal çalışma grubu oluşturmak ana çözüm ortağı kurumun iş birliğindeki samimiyetini ve koordinasyon imajını destekleyecektir.
- h) Koordinasyon ile ilgili temel sıkıntılardan biri de sahada psikososyal destek hizmeti veren STK'ların kontrol ve takip edilememesidir. Psikososyal destek hizmeti veren sivil toplum kuruluşlarını ikiye ayırmak mümkündür birincisi ruh sağlığı alanında hizmet veren meslek örgütleri; ikincisi insanı yardım faaliyetlerinde yer alan sivil toplum kuruluşlarıdır. Meslek örgütlerinin vermiş

olduğu hizmetler ne kadar doğru ve etkili de olsa kamu kurumları ile koordine olmadan yapılan her çalışma psikososyal destek hizmetlerinin ülke genelinde uluslararası standartları yakalamamasına, gelişmemesine neden olmaktadır. Meslek örgütleri ile kurulacak yakın ilişki sayesinde sahada güçlerin birleşmesi gerekmektedir. Diğer yandan Suriye krizi ile birlikte güneydoğuda ve büyük şehirlerde psikososyal destek adı altında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmaların denetlenmesi önemli bir konudur. Özellikle sahadan gelen bilgiler toplum merkezleri ya da psikososyal destek merkezleri adı altında kurulan yerlerde gerçekleştirilen faaliyetlerin belirsiz olduğu, çalışanların ise ruh sağlığı alanından olmadığı yönündedir. Bu nedenle ülke genelinde kamu STK ilişkisini tanımlayacak, STK'ların yeterliliğini denetleyecek bir akreditasyon sistemine ihtiyaç vardır. Akreditasyon sistemi kurulana kadar yasal düzenlemeler ile bu belirsizliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

- i) Psikososyal müdahale ekipleri tarafından kullanılacak formların ve bilgi akışını sağlayacak raporların içeriği ve formatı standart hale getirilmelidir. Standart hale getirilen formların ve rapor türlerinin her türlü afet ve acil duruma uyarlanabilir durumda olmasına dikkat edilmelidir. Veri toplama ve ihtiyaç analizi ile ilgili basit ve hızlı değerlendirme tekniklerinin uygulanabilmesi için standart bir çalışma yapılması ve uygulayıcıların eğitilmesi gerekmektedir.
- j) Hazırlık sürecinde illerin kadın, çocuk, engelli, yaşlı, azınlık nüfuslarını ve afet risklerini gösteren sosyal risk haritalarının çıkarılması; psikososyal müdahale ekip sayısını, lojistik malzeme stoklarını, psikososyal destek merkezlerinin yerini gösteren bir psikososyal destek haritalarının düzenlenmesi müdahale sürecinde yol gösterici olacaktır.
- k) Afet ve acil durumlar süreç içerisinde giderek daha karmaşık bir hal almakta ve etkileri özellikle incinebilir gruplarda daha ağır olmaktadır. Bu nedenle afet ve acil durum sırasında çocukların, kadınların ve diğer incinebilir bireylerin ihmal, istismar ve şiddete maruz kalmasını önleyen ve sınırlayan müdahale mekanizmalarının geliştirilmesi ve çalıştırılması gerekmektedir.
- l) Planların işlevsel hale gelebilmesi için afet ve acil durum yönetim döngüsünün bütün aşamaları için asgari hedefler ve kilit eylemler belirlenmelidir. Belirlenen

hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini izlemek ve değerlendirmek için göstergeler oluşturulmalıdır. Bu göstergeler sayesinde planların etkin bir şekilde kullanılmasına destek olunmalıdır. Bununla ilgili öneri sayılabilecek kontrol listeleri **EK1’de** paylaşılmıştır. Bu kontrol listeleri yerel kapasitenin yapması gerekenleri hatırlatan bir gösterge niteliğindedir. İzleme ve takibin etkin olması için bu çalışmaların online bir veri tabanında tanımlanması ve kontrol listelerinde yer alan bilgilerin detaylı olarak raporlanması gerekmektedir.

m) Afet ve acil durumlarda görev alan bütün kurumların personeli için kullanabilecek hem bütüncül hem de modüler bir çalışana destek modeli geliştirilmelidir. Personel politikaları her daim adil, şeffaf, ayırım gözetmeyen bir şekilde tasarlanmalı ve ulusal çalışma yasalarına uygun olmalıdır. Görevlendirme öncesi, sırası ve sonrasında tanımlayan bir model önerisi **EK2’ de** ki gibidir. Ancak bu model önerisi genel bir çerçeveyi çizmekte olup içerisinde yer alan oryantasyon, süpervizyon, duygusal sağaltım kapsamında paylaşım grupları, akran desteği ve profesyonel destek süreçlerinin ayrı ayrı tanımlanması gerekmektedir.

n) Psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan bir diğer husus psikososyal müdahale modelidir. Söz konusu model; var olan planlardan farklı olarak teorik ve pratik anlamda müdahalede yapılacak çalışmaları, bu çalışmalarda kullanılacak yöntemleri ve bu çalışmaları hangi meslek gruplarının yapabileceğini, mesleki görev dağılımını tanımlamalıdır. Mevcut ulusal ve yerel düzey psikososyal destek hizmet grubu planlarında kim, kiminle, nerede ve nasıl tanımlayan bilgiler mevcut olup ekip yapılanması, ekiplerin görevleri, bilgi akışı ve haberleşme, kurulacak merkezlerin isimleri, diğer hizmet grupları ile ilişkiler yer almaktadır. Eksik olan: psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman ve çocuk gelişimcilerden oluşan psikososyal müdahale ekibinin söz konusu psikososyal destek çalışmalarını nasıl bir çerçevede uygulayacağına ilişkin bilgilerdir. Bu zamana kadar literatürde psikososyal müdahale araçlarının (ihtiyaç tespiti, psikolojik ilk yardım, toplumu harekete geçirme, psikoeğitim vb.) bir adım olarak tanımlanması ihtiyaç olan model arayışını geciktirmiştir. Hâlbuki psikososyal müdahale araçları psikososyal müdahalenin ilkeleri

niteliğindedir. Her çalışmada kullanılacağı gibi her dönemde de kullanılabilir. Ayrıca afet ve acil durumlarda sunulan psikososyal destek hizmetleri her ne kadar birey ve aileyi içerse dahi hızlı ve etkin olabilmesi için söz konusu modelin öncelikli olarak toplumu hedef alması gerekmektedir. Psikososyal destek hizmetlerinin öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak iş ve işlemleri tanımlayan bir öneri **EK3'de** yer almaktadır.

Afet ve acil durumlarda mesleki bilgi ve becerinin geliştirilmesi için sunulan öneriler aşağıdaki gibidir:

- a) Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetini icra edecek meslek gruplarının (sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi) lisans programlarına afet ve acil durum, psikososyal destek, çalışana destek ve toplum temelli travma konularını içeren dersler eklenmesi ve bu derslerin zorunlu olması gerekmektedir. Ülke genelinde topyekün çalışmayı gerektiren bazı sorun alanlarının seçmeli ders olmak yerine zorunlu ders olması alana ilişkin bilgi temelini oturmasını sağlayacaktır.
- b) Lisans programlarından uzmanlaşarak mezun olmak ülke politikalarına uygun olmasa dahi yüksek lisans programlarında genelci eğitim yaklaşımından uzmanlığa geçiş olmalıdır. Yüksek lisans yapan meslek elemanları sadece yaptıkları araştırma tezine göre değil aldıkları derslere göre de uzmanlaşmalıdır. Örneğin sosyal hizmet bölümü için yüksek lisans programlarında açılan derslerin yarısı uzmanlık alanlarına göre düzenlenebilir. Böylece yüksek lisans mezunlarının adli sosyal hizmet uzmanı, klinik sosyal hizmet uzmanı, afet ve acil durum sosyal hizmet uzmanı vb. unvanlar kazanması sağlanabilir. Bu unvanlar ile sahada daha etkin çalışmalar yapılabilir ya da çalıştığı alanda uzmanlaşmak isteyen sosyal çalışmacılar için yüksek lisans yapmak cazip hale gelebilir.
- c) Mesleki bilgiyi beceriye dönüştürmek çok fazla pratik yapmakla ya da beceri odaklı eğitimler ile mümkün olabilmektedir. Afet ve acil durumların beklenmedik bir anda olması ve zarar vermeme ilkesinin ön planda tutulması nedeniyle mesleki becerinin sahada test edilmesi oldukça risklidir. Bu nedenle örgütsel düzeyde beceri odaklı eğitimlerin planlanması ve belirli aralıklarda

yapılacak tazelenme eğitimleri ile geliştirilmesi gerekmektedir. Afet ve acil durumlarda görev alacak ruh sağlığı çalışanları için asgari standartları (içerik, yöntem, saat vb.) tanımlanmış eğitim planları geliştirilmelidir.

- d) Literatürdeki kaynak eksikliğinin giderilmesi için afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri alanında araştırma yapılması için araştırmacıların teşvik edilmesi önemlidir. Kurumlar ve üniversiteler arasında bu alanda araştırma yapacak yüksek lisans ve doktora öğrencilerine burs imkanı sağlayacak, mesai saatlerini düzenleyecek teşvik çalışmaları gerçekleştirilmelidir.
- e) Özellikle psikososyal destek hizmetlerinin etkililiği ile ilgili yapılan araştırmalara etik kurallar çerçevesinde izin verilmesi ve hizmetin etkililiğini ön plana çıkaracak araştırmalara destek olunması gerekmektedir. Bu araştırmalar akademik çalışmalar olabileceği gibi röportaj, belgesel ya da kısa film şeklinde dahi olabilir. Bu tarz çalışmalar hem literatüre katkı sağlayacak hem de makro düzeyde hizmetin görünürlüğünü artıracaktır.
- f) Türkiye'nin Marmara Depremi, Van Depremi, Soma Maden Kazasında ya da Suriyeliler için açılan geçici barınma merkezinde yaptığı çalışmalar psikososyal destek literatürüne kazandırılması gereken çalışmalardır. Özellikle ruh sağlığı alanında geçmişe dayalı ciddi bir deneyim söz konusudur. Afet ve acil durumlarda yapılan her çalışma o afetin kendisine özgü olmakta bir yerde kullanılan teorik bilgi başka bir afette işe yaramamaktadır. Bu nedenle teorik bilgiye her yerden ulaşmak mümkünken deneyim bilgisine ulaşmak çok daha zor ve kıymetlidir. Son 20 yıl içerisinde afet ve acil durumlarda çalışmış ruh sağlığı çalışanlarının bir araya getirilmesi, konferanslar ya da kongreler düzenlenmesi, yapılan çalışmaların öyküleştirilerek 'Türkiye'nin Psikososyal Hafızası' adı altında literatüre kazandırılması gerekmektedir.
- g) Üniversitelerin ruh sağlığı alanında meslek elemanı yetiştiren bölümleri ile kamu kurumları arasında süpervizyon hizmeti geliştirilmesine ilişkin projeler hazırlanması ya da protokoller düzenlenmesi gerekmektedir. Söz konusu anlaşma hem bir sosyal sorumluluk hem de hizmet alımı temeline oturtulmalıdır. Büyük bir afet ve acil durum olduğunda üniversitelerin süpervizyon desteğini

gönüllülük esasına göre yapması beklenirken, olağan dönemde verilecek hizmetin bedeli kamu kurumları tarafından karşılanmalıdır.

- h)** Afet ve acil durumlarda psikolojik ilk yardımın herkes tarafından bilinmesi gerektiği ve eğitimini alan herkes tarafından uygulanabileceğine ilişkin bilgi bütün eğitimlerde dile getirilmektedir. Ancak söz konusu eğitimlerde psikolojik ilk yardım tanıtılmakta ve kısaca anlatılmaktadır. Bu kısa anlatımlar ile ruh sağlığı çalışanlarının psikolojik ilk yardım temelinde iletişim kurması bir ihtimal mümkün iken, diğer afet çalışanlarının beceri kazanması mümkün değildir. Bu nedenle psikolojik ilk yardım eğitimleri tıpkı tıbbi ilk yardımda olduğu gibi sertifika programına tabi tutulmalıdır. Psikolojik ilk yardım eğitimi verebilecek ruh sağlığı çalışanlarına eğitici sertifikası, psikolojik ilk yardım eğitimi almış afet çalışanlarına ise ‘uygulayabilir sertifikası’ verilmelidir. Özellikle eğiticilerin yetişmesi için kurumların üniversiteler ile anlaşması psikolojik ilk yardım bilgi ve becerisinin geliştirilmesi için paket program hazırlanması ve bir an önce eğitimlerin başlaması gerekmektedir.

Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerine ilişkin önerilen akademik araştırma konuları aşağıdaki gibidir:

Araştırmamın analiz ve yorumlarını yaparken bu alanla ilgili ne kadar çok veri toplanabileceğini fark ettim ve görüşmeye katılan sosyal çalışmacıların aktarmış olduğu bilgilerin her birinin birer araştırma konusu olabileceğini düşünerek bu bölümü ekleme gereği duydum.

- a) İlk olarak afet ve acil durumlarda görev alan personelin mesleki doyum ya da mesleki bilgi ve becerileri üzerine odaklanmış ölçekler ile bu alanda yaşanan sorunlar daha detaylı olarak ortaya çıkarılabilir. Bu sayede çalışan memnuniyeti için örgütsel düzeyde insan kaynakları modeli geliştirilebileceği gibi personelin baş etme becerileri üzerine öneriler sunulabilir.
- b) Psikososyal müdahalenin etkililiğini ölçmek için afetten etkilenen ve hizmet alan bireyler üzerinde bir araştırma yapılarak müdahalenin güçlü ve zayıf yönlerine hizmet alanların bakış açısıyla yön verilebilir.

- c) Psikososyal müdahale modeli geliştirilmesi için afet ve acil durumlarda çalışmış, multidipliner bir grup üzerinden derinlemesine görüşme teknikleri ile doktora çalışması yapılabilir.
- d) Herhangi bir afet ve acil durum sonrasında planların işlevsel olup olmadığını ortaya çıkarabilecek bir saha incelemesi yapılarak planların geliştirilmesine katkı sağlanabilir. Ayrıca bu tarz sorun alanlarında yapılan araştırmaların çok disiplinli ve çok kurumlu olmasına da dikkat edilmesi gerekmektedir.



KAYNAKLAR

- AFAD, (2014) *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Akdur, R. (2000). Afetlerde Sağlık Hizmetlerinin Yönetimi, Travma ve Sonrası Sempozyumu, Ankara, 21-23
- Aker, T., Karakaya I. (2017). Toplumsal Travmalar ve Afette Psikososyal Destek Projesi Uygulama Rehberi, Ankara.
- Akyılmaz, F. D., & Karka O. (2009). Afetlerde Psikolojik İlk Yardım, İstanbul Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü İstanbul.
- APHB (2011). Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Psikososyal Uygulamalar Katılımcı Kitabı, Ankara.
- APHB, (2012). ‘2006’dan 2012’ye Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Tarafından Gerçekleştirilen Psikososyal Müdahaleler’, Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Almanağı.
- Attepe Özden S. (2015). ‘Koruyucu Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Sosyal Hizmetin Rolü’, Toplum ve Sosyal Hizmet, 26(1):191-204
- Buz, S. (2002). ‘*Afet Yönetimi ve Sosyal Hizmet*’ Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No: 13, Ankara, 56-67
- CCCM, (2010). Camp Coordination and Camp Management, Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings: What Should Camp Coordination and Camp Management Actors Know?, IASC. Geneva.
- Cestari W.A.A., (2002). Doğal afet yönetiminde UNDP’nin rolü. Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu. Ankara. 11-14 Kasım. 33-36.
- Cheek, Richard M. ve Ellis M. Stanley (2002). “ABD’de Acil Durum Yönetimi,” Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., 95-115.
- Cılga, İ. (2004). Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 016, Ankara
- Community Based Disaster Risk Management in Vietnam (2011). Centre for International Studies and Cooperation. Canada.

- Çevikbilen, T., (2002). ‘Türkiye Kızılay Derneği’nin Deprem ve Sosyal Hizmetler Konulu Çalışmaları’, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 13, Ankara, 194-201
- Duncan, J. & Arntson, L. (2004). Children in Crisis: Good Practices in Evaluation Committee and Save the Children Federation, Inc. with Support from the Andrew W. Mellon Foundation
- Duyan, V. (2002). ‘Doğal Afetler ve Sosyal Hizmet’, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 13, Ankara, 35-41
- Duyan, V. (2010). Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. (Birinci Baskı). Öz Baran Ofset Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Ergünay, O., (1996). “Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır?”, TÜBİTAK Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara, TÜBİTAK Yay., 263 – 272.
- Ergünay, O., (1999). Afet yönetimi nedir? nasıl olmalıdır? Türk Psikologlar Derneği, Türk Psikoloji Bülteni, Deprem Özel Sayısı 5, 110-118.
- Ergünay, O., (2002). Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi Raporu. Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü Afet Operasyon Merkezi (AFOM), Ankara (Yayımlanmamıştır).
- Gülkan, P., Balamir, M., Yakut, A. (2003). Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri: Türkiye Ve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Hansen, P. (2009). Psychosocial Interventions. Reference Centre for Psychosocial Support. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Denmark.
- IASC, (2007). Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings.
- IFRC, (2009). International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Community Based Psychosocial Support, Participant’s Book Denmark: IFRC
- Inter-Agency Guiding Principles, (2005). Psychosocial Care and Protection of Tsunami Affected Children. UNHCR, UNICEF, ICRC, The International Rescue Committee, Save the Children UK, and World Vision International.
- ISTSS, (2003). International Working Group on Traumatic Stress, International Society for Traumatic Stress Studies, Psychosocial Policy and Practice in Social and Humanitarian Crises: An overview.
- JICA (2004). Türkiye’de Doğal Afetler Konulu Ülke Strateji Raporu, Ankara, JICA Yayını, 42-54.

- Kadioğlu, M., (2008). “Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri”, Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri, Ed. Miktaf Kadioğlu ve Emin Özdamar, Ankara, JICA Türkiye Ofisi Yayınları, 1-34.
- Karancı, N. (2012). ‘Afetlerde Psikososyal Gereksinim ve Kaynak Belirleme’, Ed. Gözden, M., Öztan, N. Aker, T. Psikososyal Uygulamalar Eğitimi APHB: Ankara Ofis Ostim
- Karataş, K., (2000). “*Türkiye’de Afet Politikası Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*”, Travma Tedavisi Uzman Eğitimi, Ed. Beril Tufan, Aliye Aktaş ve Veli Duyan, 96-104, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No.:005, Ankara.
- Karataş, K., (1999). “*Deprem Sonrasında Adapazarı’ndan İzlenimler*”, Altı Noktanın Sesi ‘Sesli’ Dergisi, Ekim Sayısı, Ankara.
- Karataş, K., Şeker A., Erdoğan N. (2002). “*Deprem Sonrasında Kocaeli’nde Bir Geçici Yerleşim Alanında Yaşayan Aileler ve Sorunları*” Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 13, Ankara, 150-163.
- Karataş, K. (2012). ‘*Afet Yaşamış Topluluklarla Çalışma*’, Psikososyal Uygulamalar Eğitimi, Ed. Meriç Gözen, Nedret Öztan, Tamer Aker, 203-210, Türk Kızılayı ve APHB Yayını, Ankara Ofis Ostim
- Kılıç, M. (2008). Afetlerde Psikososyal Hizmetlerin Etkililiği: Türk Kızılayı ve 2005 Pakistan Depremi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Koç, T., Çavuş C., Sarış F., Çalışkan V. (2005). “Çanakkale Kar Fırtınası Afetinin Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi”, Sivil Savunma Dergisi, S. 181. Ankara, 5 – 20.
- Kuzgun, Y., Aydemir Sevim S., Hamamcı Z. (1999), Mesleki Doyum Ölçeğinin Geliştirilmesi, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 2 Sayı 11, Ankara, 14-18.
- Lindell M.K., Prater C.S., Perry R.W. & Nicholson W.C. (2006). Fundamentals of Emergency Management. FEMA.
- Mağden Ç., Ademhan Ç., Şavur E., Yeniokatan İ., Kılıç M., Gözden M., Çavuşçulu M., Akman P., Tomas S. A. & Yüksel S. (2008) Türk Kızılayı Afetlerde Psikososyal Destek Uygulama Rehberi. Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti. Ankara.
- Moore, T., (2002). Dünyada Acil Durum Yönetimi: Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu. Ankara. 11-14 Kasım. 81-93
- Maslow, A. H. (1954). Motivación y personalidad.
- Öntaş, Ö. (2002). ‘*Genelci Sosyal Hizmet ve Deprem*’, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 13, Ankara, 42-45

- Özdemir, U. (2002). '*Deprem, Krize Müdahale ve Sosyal Hizmet*' Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını No.: 13, Ankara, 42-45
- Özdikmen, T. (2017). Afet ve Acil Durum Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.
- Öztaş, N., Aydın, G. & Eroğlu, Ç., (2003). *Travma Sonrası Normal Tepkiler: Psikoeğitim Elkitabı*, MEB/UNICEF Yayını, 3. Baskı, Ankara.
- Öztaş, N. (2012). '*Afetlerde Psikososyal Yaklaşımlar*', Psikososyal Uygulamalar Eğitimi, Ed. Gözden, M., Öztaş, N. Aker, T. APHB Yayını, Ankara Ofis Ostim.
- Pandey B. & Okazaki K. (2005). Community Based Disaster Management: Empowering Communities to Cope with Disaster Risks. United Nations Centre for Regional Development. Japan.
- Protecting Development Gains, (2010). The Asia-Pacific Disaster Report ESCAP ve UNISDR. Thailand.
- Ramazano, M. (2016). '*Türkiye'de Afet ve Acil Durumlar Sonrası Yürütülen Psikososyal Müdahalelerin Analizi ve Psikososyal Müdahale Önerisi*', Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Reyes, G., (2006). Conclusions and Recommendations for Further Progress. Chapter 5. Handbook of International Disaster Psychology. Volume I: Fundamentals and Overview. Ed.: G. Reyes, G.A. Jacobs. Praeger Publishers, 165-173.
- Saçaklıoğlu, F., Sarıkaya, Ö. (2002). Olağandışı Durumlarla İlgili Temel Kavramlar. Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri, Sağlık Çalışanının El Kitabı. 2. Baskı. Ankara. 11-20
- Sendai Framework for Disaster Risk Reduction (2015). Framework for Disaster Risk Reduction for 2015-2030. UN. New York.
- Snider L., Ommeren V. M. & Schafer A. (2014). Psikolojik İlk Yardım: Saha Çalışanları için Rehber. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (PDR) Çevirmenler: Erdur-Baker Ö., Doğan T., Aksöz İ. ve Sancak-Aydın G., Atalay Matbaacılık Ankara.
- Şahin, N.H., Durak-Batıgün, A., & Yılmaz, B., (2001). *Psikososyal Okul Projesi Değerlendirme Çalışması*. MEB-UNICEF, Ankara.
- Şavur, E. (2010). Afetlerde Psikososyal Destek Hizmet İlkeleri Sunumu, Erişim: <http://slideplayer.biz.tr/slide/2307789/>
- Tufan, B. (2000). '*Afet Durumlarında Sosyal Destek Hizmetleri ve Sosyal Hizmet Uzmanları*', Travma Tedavisi Uzman Eğitimi, Ed. Beril Tufan, Aliye Aktaş ve Veli

Duyan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No.:005, Ankara, 105-109

Tuncay, T. (2004). Afetlerde sosyal hizmet: 1999 yılı Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları. Hacettepe Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını, Ankara.

UNISDR. (2009). Terminology on Disaster Risk Reduction. Geneve, Switzerland.

World Health Organization, (2011). *Psychological First Aid: Guide for field workers*, WHO Geneva.

29/05/2009 Tarih ve 5902 Sayılı Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun

03/06/2011 Tarih ve 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

18/12/2013 Tarih ve 28855 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği

2013/2 Tarih ve Sayısı ile onaylanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)

2014 Yılı ASPB Soma Maden Kazası Psikososyal Destek Faaliyet Raporu.

2015 Yılı Onaylanmış Ulusal Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planı

2018 Yılı Onay Bekleyen Ulusal Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planı

EK 1: PSİKOSOSYAL DESTEK PLANI İÇİN KONTROL LİSTELERİ

HAZIRLIK SÜRECİ				
	BEKLENEN ÇALIŞMA	EVET	HAYIR	BELİRTİNİZ
1.	Planın yıllık güncellemesi yapıldı mı?			Bu kısma kısaca tarihler, kişi sayıları, malzeme sayıları vb. bilgiler girilebilir. Olağan dönemde hazırlıktan sorumlu personeller tarafından doldurulabilir.
2.	Personel envanteri 6 ayda bir güncellendi mi ?			
3.	Destek çözüm ortakları periyodik toplantı gerçekleştirildi mi?			
4.	Psikososyal farkındalık eğitimleri yapıldı mı?			
5.	Çalışana destek eğitimleri yapıldı mı?			
6.	Yıllık tatbikatlar yapıldı mı?			
7.	Hizmet içi eğitimlere katılım sağlandı mı?			
8.	Lojistik malzemelerin (mont, çadır vb.) temini sağlandı mı?			

MÜDAHALE SÜRECİ				
	BEKLENEN ÇALIŞMA	EVET	HAYIR	BELİRTİNİZ.
1.	Hizmet Grubu yöneticisi Valilik ile irtibata geçti mi?			Bu kısma yine tarih, sayı vb. bilgiler girilebilir. Müdahale sürecindeki ilk iş akışını tanımlamak içindir. Hizmet grubunun sekretaryasını yapan ekiplerce doldurulabilir.
2.	Ekipler Psikososyal Destek Merkezinde toplandı mı?			
3.	Destek çözüm ortağı personelleri ekipte yer aldı mı?			
4.	Ekiplere bilgilendirme yapıldı mı ? (yolda, merkezde vs.)			
5.	Ekiplerin temel ihtiyacı (barınma, beslenme vb.) karşılandı mı?			
6.	Hizmet grubunu temsil eden montlar ya da çadırlar kullanıldı mı?			
7.	Psikososyal müdahale ekipleri içerisinde sahada görev dağılımı yapıldı mı?			
8.	Akşamlar ekip içi değerlendirme toplantısı yapıldı mı?			
9.	Personel rotasyonu uygulandı mı?			
10.	Günlük, haftalık, aylık raporlar bilgi akışında belirtilen yerlere gönderildi mi?			

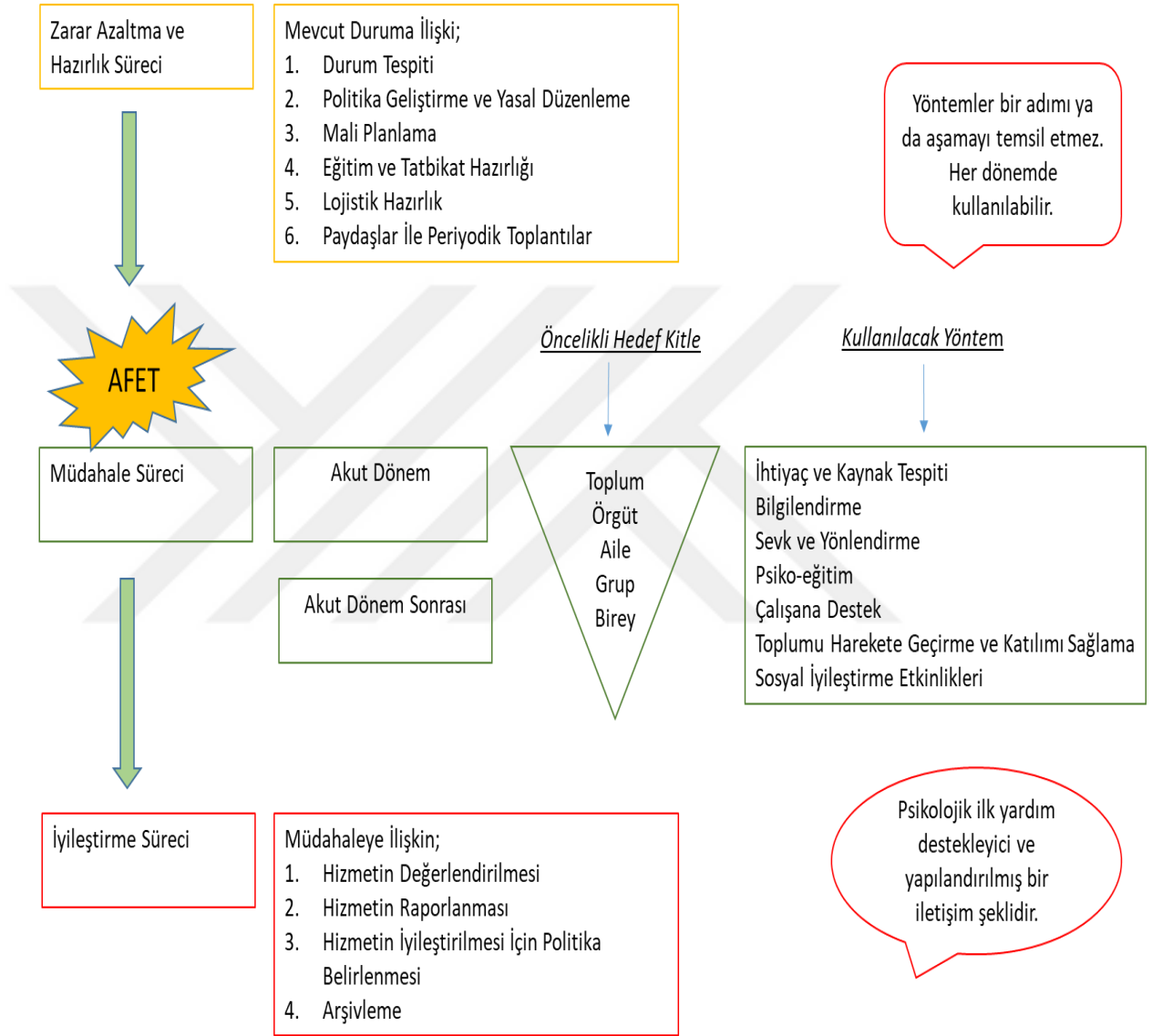
MÜDAHALE SÜRECİNDE KULLANILAN PSİKOSOSYAL MÜDAHALE ARAÇLARI				
	BEKLENEN ÇALIŞMA	EVET	HAYIR	BELİRTİNİZ.
1.	Psikolojik ilk yardım ilkelerine uygun iletişim kuruldu mu?			Bu kontrol listesi psikososyal müdahale ekiplerinin sosyal yardımdan ziyade psikososyal destek çalışmalarına yönelmesi için hatırlatıcı niteliktedir. Psikososyal müdahale ekiplerince doldurulmalıdır.
2.	İhtiyaç tespiti ve kaynak tespiti her çalışmada uygulandı mı?			
3.	Bilgilendirme (merkezden, broşür ya da afiş vb.) yapıldı mı?			
4.	Belirlenen ihtiyaçlar giderildi mi? (hizmet içi ya da diğer hizmet grupları ile)			
5.	Toplumu harekete geçirici faaliyetler düzenlendi mi?			
6.	Toplum katılımına dikkat edildi mi?			
7.	Psikoeğitim oturumları planlandı mı?			
8.	Çalışana destek hizmeti planlandı mı?			
9.	İncinebilir gruplara (kadın, çocuk, engelli) özgü çalışmalar planlandı mı?			
10.	Bireysel görüşme ve grup çalışması yapıldı mı?			
11.	Sevk ve yönlendirme mekanizması çalıştırıldı mı?			
12.	Sosyal iyileştirme etkinlikleri planlandı mı?			

İYİLEŞTİRME SÜRECİ				
	BEKLENEN ÇALIŞMA	EVET	HAYIR	BELİRTİNİZ
1.	Hizmetin sahadan ayrılış şekli tanımlandı mı?			Bu kısma kısaca tarihler, kişi sayıları, malzeme sayıları vb. bilgiler girilebilir. Müdahale sürecinden iyileştirmeye ve olağan döneme geçişin kontrollü yapılması için önemlidir.
2.	Yerel kapasite kendi kendine yetebilir hale geldi mi?			
3.	Müdahale hizmetlerini değerlendirme toplantısı yapıldı mı?			
4.	Genel değerlendirme raporu hazırlandı mı?			
5.	Hizmetin güçlü, zayıf ve geliştirilmesi gereken yönler tespit edildi mi?			
6.	Raporlar bilgi akışında belirtilen yerlere gönderildi mi?			
7.	Arşivleme işlemi yapıldı mı?			

EK 2: BÜTÜNCÜL BİR ÇALIŞANA DESTEK MODELİ

BÜTÜNCÜL BİR ÇALIŞANA DESTEK MODELİ		
Görevlendirme Öncesi	Görevlendirme Sırası	Görevlendirme Sonrası
1. Adım: Hazırlık Eğitimleri Psikososyal Farkındalık Eğitimleri Psikososyal Temel İlkeler psikolojik ilk yardım, afet/acil durum davranış kuralları, Öz Bakım vb. Hizmet içi Mesleki Eğitimler 2. Adım: Görev Bilgisinin Verilmesi Mümkün olan en erken sürede görev yeri, görev süresi vb. bilginin verilmesi 3. Adım: Öz Değerlendirme Personelin fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak hazır olup olmadığını değerlendirmesi	4. Adım: Oryantasyon Süreci Görev yerinin özellikler Bölge halkının sosyokültürel özellikleri 5. Adım: Temel İhtiyaçların Karşılanması Barınma, Beslenme vb. 6. Adım: Süpervizyon Desteği Uzman bir kişiden İntervizyon (akran süpervizyonu) 7. Adım: Aileler ile İletişim Kendi imkanları ile iletişim Görevlendirilen kurumun çalışanının ailesine bilgi vermesi 8. Adım: Duygusal Sağaltım • Öz Bakım İle Kendine Yardım • Akran Desteği • Paylaşım Grupları • Profesyonel Destek Alma	9. Adım: Görevin Sonlandırılması Rotasyon sistemine göre yeni kişilerin göreve gelmesi 10. Adım: Oryantasyon Süreci Yeni gelen ekip ile görev hakkında bilgi alışverişi yapılması 11. Adım: Duygusal Sağaltım • Öz Bakım İle Kendine Yardım • Akran Desteği • Paylaşım Grupları • Profesyonel Destek Alma

EK 3: PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETİ İÇİN UYGULANABİLECEK MODEL ÇERÇEVESİ



EK 4: GÖRÜŞME FORMU

Bilgilendirme: Bu görüşme formu Gülşah ALAKARA ÖZCAN tarafından yürütülmekte olan ‘Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD ta Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi’ başlıklı yüksek lisans araştırması kapsamında hazırlanmıştır. Görüşmelerden önce katılımcılara aydınlatılmış onam formu sunulmuştur.

Görüşmeye İlişkin Bilgiler:

Görüşme Yeri:

Görüşme Tarihi ve Saati:

Katılımcılara İlişkin Sosyo- demografik Bilgiler:

Cinsiyeti:

Yaşı:

Medeni durumu:

Öğrenim durumu:

Mesleğinizde toplam hizmet yılı:

AFAD'da çalışma süresi:

AFAD'da çalıştığı birim:

AFAD'dan önce çalıştığı son kurum/kuruluş

Görüşme Soruları

Kurumsal Değerlendirmeye İlişkin Sorular:

1. AFAD'daki çalışırken mesleki doyum alıp almadığınızı merak ediyorum. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Alıyorsanız neden, almıyorsanız neden?
2. AFAD'da yaşadığınız mesleki sorunlar nelerdir bahseder misin?
3. Peki bu sorunların nasıl çözülebileceğini düşünüyorsunuz? Neler yapılırsa bu sorunlar çözülebilir?

Alanı Değerlendirmeye İlişkin Sorular:

4. Zarar azaltma ve hazırlık döneminde ne tür çalışmalar gerçekleştiriyorsunuz anlatır mısınız? (Olağan Dönem)
5. Herhangi bir afet ya da acil durumlarda görev aldınız mı kısaca bahseder misiniz?
 - Hangi afet ya da acil durumdu?
 - Ne kadar süre görev aldınız?
 - Afetin hangi döneminde çalıştınız?
 - Göreviniz ne idi?
6. Katıldığınız bu afet ve acil durumlarda sahada ne tür psikososyal müdahaleler gerçekleştirdiniz?
7. Saha da başka hangi kurumlar ve meslek grupları ile çalıştınız?
 - Gözlemlediğiniz sorunlar var mıydı, bu sorunlar nelerdi?
8. Bu afet ve acil durumların iyileştirme döneminde yaptığınız çalışmalar nelerdir?

Öz değerlendirmeye İlişkin Sorular:

9. Afet ve acil durumlarda çalışmak için kişisel özelliklerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Uygun musunuz, değil misiniz?
 - Uygun olduğunuzu ya da olmadığınızı düşündüğünüz kişilik özellikleriniz nelerdir?
10. Afet ve acil durumda görevliken duygusal güçlük yaşadınız mı, hatırladığınız bir olayı anlatır mısınız?
 - Çalışana destek ihtiyacı duyduunuz mu, bu durum ile nasıl baş etmeye çalıştınız?
11. Bu zamana kadar edinmiş olduğunuz mesleki bilgi ve becerinizi afet alanında çalışırken nasıl kullanıyorsunuz?
 - Alana ilişkin lisansta aldığınız eğitimler nelerdir?
 - AFAD'da aldığınız hizmet içi eğitimler nelerdir?
12. Saha da süpervizyon desteğine ihtiyaç duyduğunuz zamanlar oldu mu, hangi konularda süpervizyon desteğine ihtiyaç duyuyorsunuz?

Ülke Genelindeki Duruma İlişkin Sorular:

13. Ulusal ve yerel düzey psikososyal destek planları hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - İçeriğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Uygulamada nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Hangi kurum tarafından verilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
14. Ülke genelinde psikososyal destek hizmetlerine ilişkin ne tür sorunlar gözlemliyorsunuz?
 - Geliştirilmesi için önerileriniz nelerdir?
15. Kim, kiminle, nerede ve nasıl tanımlayan planların dışında teorik anlamda bir psikososyal müdahale modeli geliştirilecek olsa nasıl bir model olmasını isterdiniz?

Kavramları Değerlendirmeye İlişkin Sorular:

16. Siz kendinizce Afet ve acil durum kavramlarını ayrı ayrı nasıl tanımlıyorsunuz?
17. Size özel bir ifade ile 'Afetlerde psikososyal destek' kavramını 1 cümle ile nasıl tanımlarsınız?
18. Afetlerde sosyal hizmet ve afetlerde psikososyal destek kavramlarını birbiriyle olan ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
19. Eklemek istediğin başka bir şey var mı?

Teşekkürler.

EK 5. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

“Afetlerde Psikososyal destek hizmetlerinin AFAD’da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi” isimli bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. İbrahim CILGA tarafından yönetilen yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Araştırmanın yapılabilmesi için 26.12.2014 tarihli ve 28244 sayılı OLUR ile Başbakanlık Afet ve Acil Durumu Yönetimi Başkanlığı’ndan izin alınmıştır.

Araştırmanın temel amacı, afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi için mevcut durumu ortaya çıkarmak ve analiz etmektir.

Bu çalışmada sizlerden kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Araştırmada gerçek isimleriniz kullanılmayacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülüğe dayanmaktadır. Çalışmaya katıldıktan sonra, çalışmanın herhangi bir aşamasında çalışmadan çekilebilirsiniz. Verdiğiniz bilgiler sizlerin onay verdiği ölçüde çalışmaya aktarılacaktır. Sizlerden alınan bilgiler, sizlerin bilgisi ve onayı olmadığı sürece üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Çalışmaya katkılarınızdan ötürü sizden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Katkılarınız için sizlere herhangi bir ödeme de yapılmayacaktır. Araştırmacının herhangi bir kişisel menfatı bulunmayıp temel amacı psikososyal destek hizmetlerinin gelişimine katkı sağlamaktır. Bu çalışma sizlere herhangi bir sorumluluk getirmeyecektir. Görüşme sırasında izniniz olursa ses kayıt cihazı kullanılacaktır.

Araştırma ile ilgili her türlü soru için aşağıda iletişim bilgileri bulunan Gülşah ALAKARA ÖZCAN ile bağlantıya geçebilirsiniz. Talebinizin olması durumunda araştırma sonuçları sizlerle paylaşılacaktır. Tüm bu bilgiler doğrultusunda çalışmaya kendinizi baskı altında hissetmeden gönüllü olarak katkı vermek istiyorsanız aşağıda geçen ilgili yerleri imzalayınız.

Aydınlatılmış onam formunu okudum ve çalışmaya kendi rızamla tamamen gönüllü olarak katılıyorum.

Tarih:

Katılımcının Adı-Soyadı:

İmza:

Araştırmacının Adı-Soyadı: Gülşah ALAKARA ÖZCAN

Adres:

Tel:

İmza:

EK 6. AFAD İZİN YAZISI

Araştırmanın öneri savunmasının yapıldığı Mayıs 2013 tarihinde, yönetmeliğin etik kurul izni ile ilgili maddesinin olmaması nedeniyle, araştırmacı gerekli izni uygulama öncesi Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığından almıştır.



T.C.
BAŞBAKANLIK
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

Sayı : 76277130-805.02.02/28244
Konu : Uygunluk Görüşü

DAİRE BAŞKANLIĞI MAKAMINA

24.12.2014 tarih ve 31412 sayılı izin dilekçesinde, Kurumumuz Müdahale Dairesi Başkanlığı Psikososyal Hizmet Çalışma Grubunda görevli sosyal çalışmacı Gülşah ALAKARA ÖZCAN'ın, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalında sosyal hizmet yüksek lisans araştırması kapsamında 'Afet Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Afetlerde Psikososyal Destek Çalışmalarına Yönelik Görüş ve Önerileri' konulu anket formu incelenmiş olup, bahsi geçen araştırma kapsamında Kurumumuzda görevli sosyal çalışmacılardan veri toplanması hususunda;

Ohurlarınıza arz ederim.

Cem VURAL
Psikososyal Hizmet Çalışma Grup Başkanı

OLUR
26.12.2014

Fatih ÖZER
Müdahale Dairesi Başkanı

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanununun 5 maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Kızılırmak Mahallesi Ufuk Üniversitesi Caddesi No:13 Çukurambar ÇANKAYA/ANKARA
Telefon No: (312) 258 23 23 Belge Geçer No: (312) 220 26 27
e-posta: mudahale@afad.gov.tr internet adresi: www.afad.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için:
S.GÖK
Sosyal Çalışmacı



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 18/07/2018

Tez Başlığı: Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD'da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **216** sayfalık kısmına ilişkin, **18/07/2018** tarihinde ~~sağın~~ tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%9** 'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç
- 4- ☐ Alıntılar dâhil
- 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

18.07.2018

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gülşah ALAKARA ÖZCAN
Öğrenci No: N11128928
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. İbrahim CILGA



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 17/07/2018

Tez Başlığı: Afetlerde Psikososyal Destek Hizmetlerinin AFAD' da Çalışan Sosyal Çalışmacılar Tarafından Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

17.07.2018

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gülşah ALAKARA ÖZCAN
Öğrenci No: N11128928
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans
Statüsü: ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. İbrahim CILGA

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülşah ALAKARA ÖZCAN

Doğum Yeri ve Tarihi : Kırıkkale 14.10.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (orta seviye)

Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar SHÇEK Natoyolu Toplum Merkezi Ekim- Aralık 2009

Lebenswelt Berlin Erasmus Programı Ocak- Haziran 2010

Projeler Ulusal Psikososyal Destek Planları Yazma Ekibi 2012- Halen.

Çalıştığı Kurumlar Kırşehir AFAD Mart 2011- Eylül 2012

Başbakanlık AFAD Eylül 2012 – Ocak 2015

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ocak 2015 – Halen

İletişim

E-Posta Adresi : gulsahalakara@gmail.com

Tarih : 11.06.2018